ZETÉNYI-CSUKÁS FERENC – BOROS JÁNOS ANDRÁS

S I S U

Magyar és külföldi önkéntesek a finn–orosz háborúban

1939-40

„Fiainknak tanulságul…"

Írta és összeállította:

Zetényi-Csukás Ferenc és Boros János András

S I S U

Magyar és külföldi önkéntesek a finn–orosz háborúban 1939–40

Lektor:

Vezekényi Zoltán

Külön köszönettel:

Lengyel Mária

Ruprecht Antal

Technikai szerkesztő:

Tóth Attila

ISBN 978-963-08-1973-2

Szerzői kiadás

csukasf@freemail.hu

A kötet tördelése **LibreOffice 3.4.2 (m1)** programmal és **Linux Libertine G** betűtípussal készült.

Tartalomjegyzék

Előszó ... 7
A háború rövid katonai és politikai története ... 9
Dióhéjban az előzményekről ... 9
A szovjet előkészítés ... 13
A háború kitörése és annak közvetlen okai ... 15
„Finn provokáció” a Szovjetunió ellen ... 23
A nemzetközi megítélés ... 24
A nemzetközi segítség ... 26
A Vörös Hadsereg belső helyzete ... 34
A téli háború katonai erőviszonyai ... 37
A finn-szovjet háború a marxista-leninista történetírásban ... 41
Finnország háborús gazdasági viszonyai ... 46
A hadszíntér terepviszonyai és az erődítmények ... 50
A katonai felvonulás és az eredeti haditervek ... 53
A szovjet erők felvonulása ... 54
A finn erők felvonulása ... 56
A háború lefolyásának rövid vázlata ... 60
Szovjet támadás a Karéliai-földszoroson 1939 decemberében ... 61
Helsinki bombázása ... 69
Mannerheim ... 70
Kuusinen és a finn bolsevik ellenkormány ... 72
Harcok 1939 decemberében Petsamonál és a rovaniemi műút környékén ... 74
Harcok 1939 decemberében a középső fronton, a Ladoga-tó északi partján ... 77
Harcok a középső fronton, Kuhmo, Suomussalmi és a Kemi-tó vidékén ... 80
Harcok 1939 decemberében Kuhmonál ... 81
Az első suomussalmi csata ... 81
Harcok 1939 decemberében a Kemi-tó vidékén ... 83
A decemberi hadműveleti szakasz összefoglalása ... 84
Szovjet támadás a Karéliai-földszoroson és a Ladoga-tótól északra ... 85
Harcok 1940 januárjában a keleti fronton és a második suomussalmi csata ... 88

Harcok Kuhmonál 1940 januárjában ... 90
Harcok a Kemi-tó mellett 1940 januárjában ... 90
Harcok Petsamoban 1940 januárjában ... 91
A januári hadműveleti szakasz összefoglalása ... 91
A politikai helyzet 1940 februárjában, a színfalak mögött ... 92
A katonai helyzet az északi és a keleti fronton 1940 januárjában ... 95
A finnek harca a keleti arcvonalon ... 96
Harcok a keleti fronton 1940 februárjában ... 97
Harc a levegőben ... 99
A fordulat ... 103
A döntő szovjet támadás a Karéliai-földszoroson ... 105
A vég ... 109
A valóságos helyzet a háború végén ... 112
A moszkvai béke és ennek következményei ... 113
Epilógus ... 117
Külföldi önkéntesek a téli háborúban ... 118
A magyar önkéntesek ... 120
A pilóta ... 124
Finnországban ... 127
Békássy Vilmos hősi halála ... 129
Balesetem a Fiat G.50-nel ... 131
Balsikerű leszállás ... 133
Szolgálat Kouvolában ... 134
Fegyverszünet ... 136
A tábori lelkész: Bartha János ... 138
A parancsnok ... 148
Kémeri-Nagy Imre küzdelmes élete és hősi halála ... 148
„Születtem Erdélyben" ... 148
A bürgezdi legények nem esküsznek fel az oláh királyra! ... 149
Román rendőri felügyelet alatt ... 150
Diákévek ... 152
„Érettségi után azonnal beálltam katonának" ... 152
Kémeri-Nagy, mint Turul-vezér ... 153

Ifjúsági mozgalmak ... 154
„…a katonáskodás volt az, amire pénzemet költöttem” ... 155
A zsidók az üldözés minden fajtáját kieszelték! ... 157
A toloncházban ... 157
Kémeri-Nagy Imre politikai szereplése ... 158
Utcai harc a zsidó szociáldemokratákkal ... 160
A debreceni „királyválasztás” ... 160
Erdély visszahívja fiát ... 161
A táltosfiú és kopjás százada ... 162
Így születik meg egy legendás éposz ... 163
Mannerheim tábornagy finn kapitánnyá lépteti elő Kémerit ... 165
Szemtől-szembe a Kormányzó Úrral ... 166
Az utolsó ütközet ... 166
A táltosfiú hazatér ... 167
Csaba vezér csillagszemű seregében ... 169
Rácz István, az újságíró finn önkéntes katona ... 170
Az erdő katonái ... 171
„Tuta” a szakaszparancsnok ... 177
Utószó ... 179
Képek ... 180
A tárgyalt időszak finn tisztségviselői ... 191
A téli háború magyar önkénteseinek névsora ... 192
Irodalom és forrásjegyzék ... 199

Előszó

A történetírás folyamán számos hazugsággal, torzítással, mellébeszéléssel, ködösítéssel és a tények elhallgatásával találkoztunk már. A hazugság és elhallgatás közül azonban egyik sem különb a másiknál, hiszen a tények elhallgatása valójában egyenértékű a hazugsággal, ugyanis ez a történelem menetének, az igazságnak, a valós tényeknek csak a torz képét adja vissza.

Ez természetesen mindig valakinek, vagy éppen valakiknek az érdeke. Az igaz, de minden esetre cinikus mondás szerint „a történelmet a győztesek írják". A győztes azt tesz bele a visszaemlékezéseibe, amit éppen akar, a vesztesnek viszont nem áll lehetőségében, hogy történelmet írjon (a szó szoros értelmében), minthogy már módja sincs arra. Ez – sajnos – általában így is van. Részünkről azonban sokkal inkább a Titus Livius által „sine ira et studio", azaz „harag és elfogultság nélkül" jelmondattal képviselt történetírói irányzatot tartjuk értékesebbnek. Rövidebbre fogva: egyszerűen realisták vagyunk, és a teljes igazság megismerésére és megismertetésére törekszünk.

Ilyen dolog volt az 1939-40-es finn-szovjet háborúnak nemcsak félremagyarázása, ha nem is éppen annak letagadása, de az arról való mélységes hallgatás a magyarországi kommunista uralom idején. Hogy is tüntethették volna fel a testvéri Szovjetuniót az „agresszor" szerepében? Magyarországon a „népi demokrácia" idején ez a háború nem szerepelt (még csak megemlítve sem) a középiskolai történelemoktatásban, de az egyetemen sem kapott semmilyen hangsúlyt, általában egyszerűen elsiklottak felette. A kommunista hatalom semmiképpen nem tűrhette annak a nimbusznak a letörését, mely kommunista hatalom éppen a Szovjetunió létének köszönhette saját hatalmát.

Aztán az is figyelemre méltó, hogy az említett finn-szovjet háborút valójában nem sorolták a II. világháború eseményei közé, azt attól független, külön eseménynek tartották. Ez egyértelműen abból a hamis koncepcióból származik, miszerint a Szovjetunió csak 1941 júniusában lépett volna be (nyilván kényszerből) a világháborúba, ami természetesen a „Nagy Honvédő Háború" nevet viselte, aminek vége a fasiszta Németország szétzúzása lett.

Ha azonban a dolgot jobban megnézzük, kénytelenek vagyunk arra következtetni, hogy ez a kép merőben hamis. Valójában a Szovjetunió sokkal korábban, már 1939-ben részese lett a II. világháborúnak, nevezetesen akkor, mikor a Molotov-Ribbentrop paktum titkos záradéka értelmében a Szovjetunió szeptember 17-én lerohanta Lengyelország keleti felét. Az 1990 előtti tankönyvek az eseményeket természetesen úgy tálalták, hogy a fasiszta Németország agressziójától tartva a szovjetek az ukránok és beloruszok által lakott Kelet-Lengyelországot „felszabadították". Egy oktató az akkori József Attila Tudományegyetem bölcsészettudományi

karán egyenesen letagadta a Molotov-Ribbentrop paktum titkos záradékának a létezését a „Roma locuta, causa finita”[1] – tudományosnak egyáltalán nem mondható – elv alapján.

Mégis a II. világháborúhoz kapcsolódik az 1939-40-es finn-szovjet téli háború története is. Ezt azonban meg kell határozottan különböztetni attól a szovjet-finn háborútól, melyre 1941–44-ben került sor. Valójában – minthogy ez az első háború a német támadás előtt történt – szintén nem támaszthatott igényt arra, hogy a szovjetek világháborús részvételével együtt tárgyalják. A kommunista történetírás ugyanis a Szovjetunió hitleri megtámadásától számolta a Szovjetunió részvételét a II. világháborúban, ami szerintük nem volt egyéb a „Nagy Honvédő Háború” történetével.

Végezetül meg kívánjuk jegyezni, hogy ez a dolgozat nem tudományos mű, hanem sokkal inkább soroljuk az ismeretterjesztő könyvek közé. Nem is igazán önálló munka, hiszen mások feldolgozásain alapszik. Itt kell mindenképpen megjegyeznünk Földi Pál nevét, aki kiváló könyvet írt „Egy elfelejtett háború” címen. Nem mehetünk el szó nélkül nemes Erdeős László könyve mellett sem, mely a „Finnország szabadságharca” címet viseli. Valójában ez a két munka szolgált összefoglalásunk nem csak gerincéül, hanem alapjául is. Ide tartozik továbbá Pergel Antal „Harag és elfogultság nélkül” címen írott alapos és részletes műve is.

[1] Róma szólt, hogy az ügy be van befejezve.

A háború rövid katonai és politikai története

Dióhéjban az előzményekről

Ez az „elfeledett” háború valójában nem is elfelejtett, hanem egyszerűen agyonhallgatott volt a proletárdiktatúra idején, mégpedig a már említett okok miatt.

Finnország az I. világháború előtt sohasem létezett önálló állami formában. A középkorban Svédország uralma alatt állt, mely területet 1581-ben nagyfejedelemséggé nyilvánították és a továbbiakban is svéd tartományként kormányozták. Az 1721-es nystadi békében (mely az Északi háborút fejezte be) Svédországnak le kellett mondania Oroszország számára Karéliáról (Karjala), majd az 1743-ban megkötött åboi-békében Finnország egyéb területeiről is az ország délkeleti részén. Az 1808–09-es orosz–svéd háború következtében, az 1809-ben megkötött fredrikshamni-békében Svédország Finnországot elvesztette, melyet Oroszország szerzett meg. Ezek után a borgåi országgyűlésen a finn rendek meghódoltak I. Sándor cár (1801-1825) előtt, aki mint Finnország ura a finn nagyfejedelmi címet vette fel. A cár garantálta a Finnországra vonatkozó 1772-es és 1789-es svéd alaptörvényeket, és az ország belső önkormányzatát. 1811-ben Finnországgal egyesítették az 1721-ben és 1743-ban elcsatolt területeket.

Valójában – az egész finn nemzetre kiterjedően – csak a XIX. század első felében alakult ki az igazi finn nemzettudat, egyrészről az orosz politikai fennhatóság, másrészt pedig a svéd kulturális fölényre válaszképpen. II. Sándor cár (1855–81) reformintézkedései következtében 1863-ban Finnországban újabb országgyűlést hívtak össze, mely következtében a finnek újabb engedményeket kaptak Oroszországtól. 1863-ban Finnországban nyelvtörvényt hoztak, melynek értelmében a finn nyelvet egyenrangúvá tették az addig az igazgatásban és az értelmiség által használt svéd nyelv mellett. 1865-től Finnországban saját (finn) pénzérméket vertek. Ez persze nem jelentette, azt, hogy Finnország akár gazdaságilag, akár pedig pénzügyileg levetkőzte volna az orosz függőséget. Ezt követően 1878-ban saját finn hadsereget hoztak létre. Ez a finn hadsereg azonban valójában és természetesen az orosz, cári hadsereg részét képezte.

Ezek azonban jobbára csak látszólagos, vagy csak részeredmények voltak, amit aztán III. Sándor cár (1881–94) erőszakos oroszosító politikája szakított meg, mely a II. Miklós cár (1894–1917) által 1899-ben kiadott Februári Manifesztumban csúcsosodott ki, és mely kiáltvány a Finn nagyhercegség belső autonómiáját jelentősen korlátozta. Ezt azonban az Oroszországban, az 1905-ben lejátszódott forradalom után II. Miklós visszaállította.

Az 1906-os finn országgyűlésreform során egy egykamarás parlamentet állítottak fel, melynek további eredménye az általános és egyenlő (nőkre is kiterjedő) választójog létrehozatala volt. Ez természetesen együtt járt a politikai pártok működésével, mely pártok közül a német mintára megszervezett szociáldemokrata párt volt a legerősebb. Ezeket a folyamatokat azonban egy újabb (ha éppen nem is durván erőszakos) oroszosítási politika követte, amely azonban a már finn nemzettudat jelentős ébredése következtében a lakosság passzív ellenállásába ütközött.

Az I. világháború a cári birodalom összeomlását okozta. Finnország 1917. december 6-án kiáltotta ki a függetlenségét, majd 1918. március 7-én – minthogy korábban az Orosz Birodalom része volt – Németországgal különbékét kötött. 1918. január április között egy bolsevik felkelésre került sor, melyet azonban Mannerheim tábornoknak német segítséggel (gróf von der Goltz tábornok) sikerült leverni, aminek eredményeképpen a finn országgyűlés 1918. december 12-én Mannerheimet birodalmi helytartónak választották meg, mert ne felejtsük el, Finnország államformája ekkor még mindig nagyhercegség volt. 1917. július 17-én Finnországban egy köztársasági alkotmányt szavaztak meg.

A már kommunista Oroszországgal kötött békeszerződésben (a tartui /Dorpat/ béke, 1920. október 14.) Finnország visszaszerezte a Petsamo területet. A Népszövetség döntése értelmében a Svéd- és Finnország közötti vitás Åland-szigeteket Finnországnak ítélték. A paraszti lappomozgalom következtében Finnország 1930-ra elérte a kommunista törekvések teljes kiirtását.

Finnország államfője Carl-Gustaf Mannerheim báró (1933-tól marsall) a Louhisaari birtokon (Villnäs) született 1867. június 4-én. Nagy érdeme volt, hogy Finnországnak az 1917 decemberében kikiáltott függetlensége után ő szervezte meg a finn kormánycsapatokat, melyek sikerrel harcoltak a finn Vörös Hadsereg ellen. 1918–19 között Finnország helytartója volt, majd 1931 –1939 között a legfelsőbb Finn Katonai Haditanács elnöke. Szintén az ő nevéhez fűződik a Karéliai-földszorosban kiépített Mannerheim-vonal létrehozatala. 1939–44 között Mannerheim báró volt a finn hadsereg főparancsnoka, majd, mint államelnök (1944–46) ő kényszerült arra, hogy aláírja a finn-szovjet fegyverszünetet. (1944. szeptember 19.) Lausanne-ben halt meg 1951. január 27-én.

Fel kell tennünk a kérdést, miszerint ugyan miért is volt szüksége előbb Oroszországnak, majd a vele ugyancsak azonos, hódító politikát képviselő Szovjetuniónak a parányi, jóformán alig lakott Finnországra, avagy annak egyes részeire.

A választ a geopolitikai körülmények hordozzák magukban. Az orosz, és természetesen a szovjet imperialista politika egyik legfőbb és legalapvetőbb területszerzési célkitűzése az volt, hogy olyan fagymentes kikötőre tegyenek szert, aminek segítségével az orosz kereskedelem, és nem utolsó sorban az orosz (szov-

jet) hadiflotta bekapcsolódhat a tengerek és óceánok rendszerébe. Ennek kivitelezése mind a cári, mind pedig a szovjet időszak alatt egyformán agresszív volt. Mind a cári birodalom, mind pedig a Szovjetunió vezetői tisztában voltak azzal, hogy az általuk vezetett állam csak abban az esetben foglalhatja el igazán a helyét a nagyhatalmak között, akkor válik igazán „szuperhatalommá", ha megfelelő kikötők révén a valódi tengeri hatalmak sorába küzdi fel magát.

Az I. világháború után azonban ettől a célkitűzéstől egyre messzebb kerültek, távolabb, mint a cári birodalom volt a XVIII. század kezdete óta. Szovjet-Oroszország ugyanis a világháború végén a nyugati területéből jelentős veszteséget szenvedett el: elveszítették Finnországot, a balti államokat, Észtországot, Lettországot és Litvániát, lengyel területeket a Visztula erődvonalával egyetemben, továbbá elvesztették Besszarábiát, azaz a Moldávia területét is.

Hatalmi törekvéseiket figyelembe véve ezen veszteségek közül nyilván Finnország elvesztése volt a legsúlyosabb, hiszen a Finn-öböl északi partjának az elvesztésével a Szentpétervár (1914–24 között Petrográd, 1924-től Leningrád) felé vezető út a finn partokról és az azt övező szigetekről lehetséges oldaltámadásoknak volt kitéve.

Finnország elvesztésével azonban egy nagyobb, globális cél is szétfoszlott egyelőre. A szabad világtengerre irányuló nagyobb és távolabbi célok voltak ezek. Az teljesen világos volt, mind a cári, mind pedig a későbbi szovjet vezetés számára, hogy – természetesen világpolitikai okokból – sem a Dardanellák, sem pedig az Arab-öböl kézrekerítése lehetetlen feladat. Ekkor merült fel az a gondolat, miszerint ezek helyett a távoli északon jutnak ki a világtengerekre: azaz, vagy a Kola-félszigeten létesítenek egy kikötőt, vagy pedig Finnország legkeskenyebb részén, a Botteni-öböl északi csúcsán hozzák létre ezt a kikötőt, mely segítségével svéd és norvég partok mellett (a Skagerrakon és a Kattegaton át) jutnak ki az Atlanti-óceánra, majd onnan birtokukba veszik Hammerfestet, Narvikot és Tromsőt. Hogy ezzel a tervvel már a cári időkben komolyan foglalkoztak, azt az is bizonyítja, hogy hatalmas anyagi áldozatok árán, hatalmas emberveszteséggel – mely építkezésnek a hadifoglyok voltak első számú áldozatai, csak úgy mint korábban a számtalan svéd hadifogoly Szentpétervár felépítésekor Nagy Péter által, vagy későbben a „malenkij robotra" elhurcoltak a Szovjetunióban: úgy hogy arrafelé „nincs új a Nap alatt" – az I. világháború ideje alatt megépült a Murmanszk vasút.

Természetesen a Szovjetunió vezetői sem vetették el ezt a gondolatot, és a Sztálin-csatorna (mert ugyan ki másról is nevezhették volna el) megépítésével tovább fejlesztették az északi irányba vezető közlekedési hálózatot, mely nyilvánvalóan hadászati célokat szolgált.

Mind a Murmanszk-vasút, mind pedig a nevezett Sztálin-csatorna legnagyobb hadászati hátránya azonban az volt, hogy túlságosan közel feküdt a finn határhoz. Az 1920-ban, a Tartuban (Dorpat) kötött finn-szovjet békeszerződés, majd az 1922-ben Helsinkiben történt egyezmény értelmében a határ környékét katonailag kiürítették. A szovjetek számára az északi irányba menő útvonal, azaz az Atlanti-óceán irányába való kijutás érdekében az oroszoknak meg kellett szerezniük a finn Lappi tartományt, továbbá a norvég Finmark tartományt is.

Mikor aztán 1939. szeptember 1-jén Németország megtámadta Lengyelországot, aminek következtében a nyugati hatalmak is hadat üzentek Németországnak, mintegy suba alatt, sunyi módon a szovjet vezetés is elérkezettnek látta az időt arra, hogy a terveit végrehajtsa, hadászati helyzetét megjavítsa. Ezt az elképzelést azonban természeten a legkisebb áldozatok árán kívánták véghez vinni, ami alatt elsősorban morális áldozatokat kell látnunk. (Hogy az emberveszteség soha nem számított a szovjeteknél, azt a II. világháború története világosan bizonyítja.) Valójában arra számíthattak, hogy a Lengyelország elleni német agresszió ténye elfeledteti, elkendőzheti a szovjet agressziót Finnország ellen.

1939 novemberében került sor az első finn-szovjet háborúra, mely dolgozatunk – és második részében a magyar katonák részvétele – a tárgya. Ez a háború hagyományosan a „Téli háború" nevet viseli, melyben a Dávid és Góliát harcához hasonlítható háborúban Finnország – a világ, Európa és nem utolsósorban Magyarország rokonszenvét, de sajnos nem annyira támogatását élvezve – sikeresen hárította el a hatalmas túlerőben lévő sztálini-bolsevista támadást. Finnországnak szuverenitását ugyan sikerült megőriznie, sajnos azonban az 1940. március 12-én, Moszkvában megkötött békében, a pimasz szovjet követeléseknek eleget téve, le kellett mondani területének egy részéről. Ilyen módon a Szovjetunióhoz került Nyugat-Karélia, a Salla terület, a Halászfélsziget finn része, valamint Hanko, melyet a szovjetek támaszpontnak béreltek.

Az elszenvedett vereség következtében újabb finn-szovjet háborúra került sor. Ekkor Finnország már Németország oldalán harcolt a Szovjetunió ellen. Ennek persze tragikus következményei lettek. A tengelyhatalmak és szövetségeseik veresége Finnországot is magával rántotta. Finnország számára ez a második finn-szovjet háború az 1944. szeptember 19-én megkötött fegyverszüneti egyezménnyel ért véget, melyet 1947. február 10-én a Párizsi béke is megerősített. Ennek értelmében Finnországnak (ugyanúgy, mint 1940-ben) le kellett mondani azokról a területekről, melyeket a szovjetek már 1939-ben maguknak követeltek és 1940-ben a moszkvai békében meg is kaptak, valamint át kellett engedni a Petsamo területet, Hankot viszont kicserélték Porkkaával. Az ország területét – szerencséjére – a háború után a szövetségesek nem szállták meg.

A szovjet előkészítés

Maga Winston Churchill arról ír, hogy Lengyelország lerohanása után Sztálin sem vesztegette az időt. Churchill azonban arról és úgy ír, mintha a bölcs Sztálin már eleve látta volna a német támadás veszélyét. A Finnország elleni szovjet agresszió nem annyira a német támadás elhárítására, mint valójában a szovjet hatalmi igények kiszolgálására szolgált.

Sztálin maga – tudatában természetesen hatalmi fölényének és az észt állam kiszolgáltatottságának – az észt külügyminisztert 1939. szeptember 24-én Moszkvába hívták, azaz valójában odarendelték, aminek következtében Észtország kormánya négy nappal későbben barátsági és kölcsönös segélynyújtási egyezményt volt kénytelen a Szovjetunióval aláírni. A szög azonban kibújik a zsákból: a szerződés azt is tartalmazta, hogy a szovjetek felhatalmazást nyertek arra, hogy Észtországban – azaz szemben Finnország déli partjaival – katonai támaszpontokat létesítsenek.

Nem sokkal ezt követően, azaz már 1939. október 21-én a Vörös Hadsereg egyes alakulatai, továbbá a szovjet légierő már gyorsan be is rendezkedtek ott. Titkos céljuk nyilván a Finnország elleni támadás volt. Ezzel egyidőben ugyanezt az eljárást alkalmazták a lettekkel, majd a litvánokkal szemben is. Ebben a másik két balti országban szintén megjelentek a szovjet helyőrségek. Senki ne gondolja azt, hogy ez a folyamat a kis balti népek „önkéntes" szövetségi akaratából történt: itt bizony a Szovjetunió a politikai pressziót alkalmazta, mely direkt katonai beavatkozást helyezte kilátásba a feltételei el nem fogadása esetén.

Churchill szerint ekkor a szovjetek ilyen módon tudatosan eltorlaszolták a németek előtt a Leningrád felé vezető utat, és ezzel egyértelműen a Finn-öböl déli partvidékét is. E felfogás szerint ugyanis csak Finnország déli fele volt az az útvonal, melyen a németek Leningrád ellen törhettek volna. Valójában, amennyiben igazán német fenyegetésről volt is szó, az ez elleni védekezést mindenképpen a más nemzetek kárára igyekezték megszervezni.

A Baltikum akkor került a szovjet érdeklődés előterébe, mikor a németek 1939. szeptember 1-jén lerohanták Lengyelországot. A szovjet válasz sem maradt el. Keleti irányból, szeptember 17-én ők is kiterjesztették uralmukat a németek által még meg nem szállt lengyel területekre.

A Szovjetuniónak a balti országok (Litvánia, Lettország és Észtország) elleni agressziójának a legelső ürügye az Orzel nevű lengyel tengeralattjárónak a szeptember 18-án történt szökése volt Tallin (Reval) kikötőjéből. A semlegességi előírásoknak megfelelően az észteknek fel kellett volna tartóztatni és lefegyverezni a lengyel tengeralattjárót, mely szeptember 15-én futott be Tallin kikötőjébe. A Szovjetunió ekkor megvádolta Észtországot, hogy az megszegte a nemzetközi

előírásokat, és segítséget nyújtott az Orzel szökésében. (Nem elképzelhetetlen, hogy valóban így történt.) Továbbá azt állították, hogy Észtország engedélyezte a Szovjetunióval ellenséges viszonyban lévő lengyel tengeralattjárók számára, hogy az észtországi kikötőket bázisul használják. A szovjet hadihajók meg is jelentek Észtország felségvizein és a Rigai-öbölig terjesztették ki ellenőrző cirkálásaikat. 1939 szeptemberének utolsó hetében a szovjet harci gépek többször átrepültek Észtország felett, megsértve ezzel annak légterét. Észtország mindenképpen békében akart maradni, és inkább a kivárás álláspontjára helyezkedett, nehogy valami katonai tevékenységgel kivívja a szovjetek bosszúját, hiszen 1932 óta a két állam között megnemtámadási szerződés volt életben.

Ezekben az időben éppen tárgyalások folytak észt-szovjet kereskedelmi egyezményekről, melynek aláírására Selter, észt külügyminiszter szeptember 22-én Moszkvába utazott. Ám amikor hazatért két nap elteltével az észt kormánynak arról kellett értesülnie, hogy a tárgyalások immáron nemcsak a kereskedelemre terjedtek ki. Szeptember 27-én Selter külügyminiszter újra Moszkvába ment, ahol 28-án egy tíz évre szóló segítségnyújtási egyezményt kellett aláírnia. A nyilvánvalóan zsarolással létrejött szerződés biztosította a Szovjetunió számára a Saarenmaa (Ösel), a Hiiumaa (Dagö) szigeteken, és a Paldiski melletti lévő flottatámaszpontok használati jogát, valamint ugyancsak használati jogot kaptak bizonyos repülőterekre is. A Szovjetunió kötelezte magát arra, hogy Észtország hadseregét hadifelszereléssel lássa el.

Azonnal a szerződés ratifikálása után a szovjeteknek a Tallinban tartózkodó katonai bizottsága olyan követelésekkel állt elő – például szárazföldi csapatok állomásoztatása észt területeken – amire a szerződés egyáltalában nem jogosította fel őket. Ezen túlmenően jogot formáltak arra is, hogy Tallin kikötőjét használják. Október 18-19-én – teljesen jogtalanul – egy-egy szovjet lövészhadosztály és harckocsi dandár érkezett az ország területére.

Észtország leigázása tehát nem okozott különösebb nehézséget a kommunisták számára. Az észt hadsereg felszereltsége – enyhén szólva – igencsak hiányos volt, másrészt a mérete sem vetekedhetett a szovjetekével. Harmadsorban az is szóba jöhetett, hogy az észtek elrettentő példát láttak Lengyelország sorsának alakulásában. Katonai szövetség ugyan létezett Lettország és Észtország között, azonban erősen kétséges, hogy ezt realizálták-e volna. És ha igen, akkor sem érhettek volna el katonai sikert az orosz medve ellen.

Úgy hírlett, hogy a litván hadsereg főparancsnoka, Rastitis tábornok Lengyelország megtámadása után azonnal javaslatot tett egy katonai szövetség létrehozására a balti államok között, ezt a közeledést azonban mind Lettország, mind pedig Észtország elutasította, félve attól, hogy ezt esetleg a Szovjetunió provokáci-

ónak minősíti. Minden bizonnyal így is lett volna. A baltiaknak egyébként összesen mintegy húsz hadosztálynyi katona állt volna a rendelkezésre, mely a szovjetekkel szemben elenyészően kevés volt.

1939. október 2-án Moszkvába rendelték Munterst, a lett külügyminisztert, akivel három nappal későbben, október 5-én aláíratták a Lettország és a Szovjetunió közötti segítségnyújtási szerződést. Október 11-én Lettország példáját követve ugyanezt tették a litvánokkal is. Ezzel gyakorlatilag szabaddá vált a szovjet kommunisták száma az út a Baltikum megszállására. Ekkor került sorra Finnország.

A háború kitörése és annak közvetlen okai

A szovjet–orosz nagyhatalmi törekvéseket a korábbiakban ismertettük. A Finnország elleni agressziót a Lengyelország elleni német támadás volt hivatva elkendőzni. Amikor Németország 1939. szeptember 1-jén megtámadta Lengyelországot, és nagyon hamar a hadműveletek a végükhöz közeledtek a Sztálin vezette Szovjetunió elérkezettnek látta az időt, hogy a kialakult helyzetet a saját javára fordítsa.

1939. szeptember 17-án a kommunista Szovjetunió hátba támadta Lengyelországot, és a Molotov–Ribbentrop paktum értelmében birtokba vette Lengyelország keleti területeit, Nyugat-Belorussziát és Nyugat-Ukrajnát. Utóbb ezekről az eseményekről a magyarországi bolsevik történetírás, valamint az ezek alapján készült „tankönyvek” úgy emlékeztek meg – kifordítva teljesen a valóságot – miszerint a fenyegető fasiszta hódítás elől a hős Szovjetunió „felszabadította” Lengyelország keleti részét. Feltehetően a katyini mészárlás is ennek a „felszabadításnak” a része volt.

A kommunista szovjet vezetés egyidejűleg a tengeren is javítani kívánta a helyzetét, egyrészt északon, a Balti-tengeren, másrészt pedig délen a Fekete-tenger vidékén. E célból élénk diplomáciai tevékenységbe kezdtek. A Fekete-tengeren át a Földközi-tengerre való kijutás reménye azonban hamarosan szertefoszlott részint a törökök, részint pedig az érdekelt nagyhatalmak ellenállása miatt. A szovjeteknek egyedül északon, a Baltikumban sikerült a helyzetüket javítani, mert a balti államokkal (Észtországgal, Lettországgal és Litvániával) kötött, sokkal inkább kierőszakolt kölcsönös segítségnyújtási szerződés révén – mely tragikus módon ezen államok utóbb történt teljes bekebelezésével végződött – „de facto” birtokba vehették a Finn-öböl déli partvidékét. Ezzel azonban a Szovjetunió nem érte el teljes célját, ugyanis az északi part a finnek birtokában maradt, ami viszont a kommunista vezetés számára azzal a veszéllyel járt, hogy a balti szovjet flottát a finnek esetlegesen oldalba támadhatták. (Nem mintha a finn vezetés valaha is ezen törte volna a fejét.)

1939. október 10-én Molotov, a Szovjetunió külügyi népbiztosa (a külügyminiszter akkori szovjet megfelelője) ezzel a kérdéssel kapcsolatban a következő nyilatkozatot tette:

„A jelen helyzetben, amikor Közép-Európában a nagy nemzetek között háború tört ki, mely minden európai állam részére meglepetések és veszélyek egész sorozatát rejti magában, Szovjet-Oroszországnak nemcsak joga, de kötelessége is biztonsága érdekében komoly rendszabályokhoz folyamodni. Különösen a Finn-öböl helyzete tölti el a szovjet vezetést aggodalommal, mert ezen át vezet az egyetlen út a három és félmilliós Leningrádba.”

Ugyanakkor Molotov a következő „javaslatot” tette Finnország számára. Nem valószínű persze, hogy a javaslatoknak azt a részét, melyek a szovjetekre vonatkoztak, egyáltalában betartották volna. Molotov javaslata így hangzott:

„Helyezzék át a finnek a határt a Karéliai-földszoroson néhány tucat kilométerrel északabbra, aminek fejében a szovjet kárpótlást adna Finnországnak Szovjet-Karéliában, ahol a finnekkel rokon karéliaiak élnek. A Szovjetunió a Finn-öbölben néhány szigetet kapna, ezek között Suursaarit (Hoglandot) és Finnország bérbe adná a szovjetnek Hanko (Hangö) területét egy flottatámaszpont létesítése céljából, mert ez a terület mintegy másfél-két hónapon át jégmentes, továbbá jégtörőkkel ezután is szabadon tartható. A szerződést egy kölcsönös megnemtámadási egyezmény egészítené ki.”

(Megjegyzendő, hogy jellemző a bolsevik csúsztatásokra, a karéliai finneket Molotov úgy tüntette fel, mint a „finnek rokon népét” Ilyesmiről azonban szó nincsen. A „karélok” nem alkottak önálló nemzetet. A karél megfogalmazás valójában nem jelent egyebet, mint azokat a finneket, akik Finnország határain kívül, Szovjet-Oroszországban éltek. Éppen ilyen módon durva hazugság volna az erdélyi székelyeket a magyarral csak rokon népnek beállítani, hiszen a valóságban azok is a magyarság szerves részét képezik.)

Egészen pontosan a szovjet területi követelések Finnországgal szemben a következőképpen hangzottak.

Először: Finnország harminc év időtartamra adja bérbe a Szovjetuniónak Hanko (Hangkö) kikötőjét a körzetében lévő partvédelmi tüzérséggel együtt szovjet haditámaszponttá való kialakítás céljából, mely a Finn-öböl déli felében lévő Paldiski (Észtország területe!) partvédelmi tüzérségével együtt lezárná a Finn-öböl bejáratát. Ezen a támaszponton a Szovjetunió egy lövészezredet, két légvédelmi üteget, két repülő ezredet, egy harckocsi zászlóaljat, azaz összességében mintegy 5 000 katonát kívánt elhelyezni.

Másodszor: a szovjet hadiflotta lehetőséget kap arra, hogy Lappohját horgonyzóhelyül használja.

Harmadszor: Finnország átengedi a Szovjetuniónak a Finn-öböl eddig finn uralom alatt lévő szigeteit, továbbá Karéliából akkora területet, melynek értelmében a határvonal Lipola falutól Koivisto városának déli részéig húzódik majd. Mindezen túl északon Finnországnak a szovjetek számára szintén át kell engedni Petsamo mellett a Kalastaja- (Halász-) félsziget nyugati oldalát. Ezeknek a fejében a Szovjetunió hajlandó mintegy kétszer ekkora – ámbár jórészt teljesen értéktelen, 5 529 km^2 – területet Finnországnak átengedni Porajärvi és Reptola közelében.

Negyedszerre: a Karéliai-földszoroson meg kell semmisíteni a határ oldalán minden védművet. Itt szovjetek természetesen a Mannerheim-vonalra gondoltak. Az, hogy saját erődítményeik lerombolását komolyan gondolták, az több mint kétséges.

Ötödszörre: a megnemtámadási szerződést kiegészítő záradékkal kell ellátni, amelynek megfelelően egyik fél sem csatlakozhat semmilyen más államok részvételével történt szövetséghez, vagy államcsoporthoz abban az esetben, ha az a felek bármelyike ellen irányul.

Valójában a finneket kész tények elé akarta a kommunista szovjet kormány állítani, ugyanis a Szovjetunió külügyi vezetése már Molotov elvtárs beszéde előtt, 1939. október 5-én felszólította a finn kormányt, hogy meghatalmazottait küldje el Moszkvába a „konkrét politikai ügyek" megtárgyalására. A Szovjetunió tehát a finn megbízottakat egyszerűen saját erőfölénye tudatában Moszkvába rendelte, ami aligha lehetett más, mint saját erejének a fitogtatása, és Finnország megzsarolása.

Finnország azonban igencsak nyakasan tartotta magát. Mikor a finn küldöttség kénytelen-kelletlen Moszkvába volt kénytelen utazni, Helsinkiben a repülőtéren nagy tömeg gyűlt össze a búcsúztatásukra, és az összegyűltek egy emberként énekelték Luther Márton énekét, miszerint: „*Erős vár a mi Istenünk, jó fegyverünk és pajzsunk, ha ő velünk, ki ellenünk? Az Úr a mi oltalmunk.*"

Ilyen módon történt az, hogy október elején Juho Kusti Paaskivi kormánytanácsos (1870. nov. 27. – 1956. dec. 14., 1944–46 között miniszterelnök, 1946–56 között köztársasági elnök), azoknak a finnek által képviselt államférfiaknak egyike, akik 1921-ben aláírták a Szovjet-Oroszországgal kötött békeszerződést, Moszkvába volt kénytelen utazni. Paaskivi egyébként korábban Finnország svédországi követe volt, majd mikor Moszkvába indult meghatalmazott miniszteri rangot kapott. Paaskivi kinevezéséhez nemcsak a politikai tapasztalatának az elismerése járult hozzá (hiszen idestova majdnem hetvenéves volt), de az a körülmény is, miszerint tanulmányait annak idején az akkori Szentpétervárott végezte, kiválóan beszélte az orosz nyelvet, alaposan ismerte is azokat, továbbá az is, hogy ő volt az egyik finn delegált, aki 1921-ben a tartui (dorpati) békét 1921-ben aláírta.

Minthogy Paaskivi nemcsak realista volt, de diplomáciai tapasztalatokkal is rendelkezett nem motiválta az a dolog sem, hogy korábban Oroszországban tanult. Azonban szilárdan hitt a diplomáciában és a kérdések tárgyalásos elrendezésének a lehetőségében, de ebben igencsak csalatkoznia kellett.

Valójában Paaskivinek nem igen volt lehetősége arra, hogy a szovjetekkel szemben valamiképpen a finnek akaratát érvényesítse, mert azok már eleve kész tények és követelések elé állították a diplomatát. Paaskivinek egyébként is csak igen szűkre szabott felhatalmazása volt a finn kormánytól.

A szovjeteknek a követeléseiben szerepelt, hogy a finnek Karéliai-szoroson lévő határukat vonják lényegesen nyugatabbra, pusztán azért, hogy Leningrád városa kerüljön ki az ellenség (?) tüzérségének a hatóköréből, továbbá Finnország mondjon le a Finn-öbölben lévő néhány szigetéről, aztán, hogy északon mondjanak le a Halász-félszigetről, Petsamoról is, ami pedig Finnország egyetlen jégmentes Jeges-tengeri kikötőjét jelentette, sőt mindezeken túlmenve Finnország adja a Szovjetuniónak bérbe a Finn-öböl bejáratánál lévő Hanko kikötőjét, hogy ott szovjet tengeri- és légibázis létesüljön. Hogy mindezért aztán a Szovjetunió hogyan is kárpótolta volna Finnországot, azt láttuk: viszonylag nagyobb kiterjedésű, azonban teljesen értéktelen területekkel.

A finnek engedékenységét és a békére való hajlandóságukat jellemezte, hogy az említett utolsó követelés kivételével hajlandók voltak a szovjet diktátumot elfogadni. Ennek azonban nagyon is egyszerű oka volt: joggal érezték azt, hogy amely esetben az öböl kulcsa a Szovjetunió kezébe kerül, abban az esetben elvész Finnország stratégiai és nemzeti biztonsága.

A finn küldöttség eleinte Patyomkinnal, Molotov külügyi népbiztos helyettesével tárgyalt, majd Gyerevjanszkij szovjet követtel. Miután a tárgyalások semmiféle sikerre nem vezettek, végül is Molotov vette kezébe a tárgyalások irányítását.

Molotov (valójában Vjacseszláv Mihajlovics Szkrjabin, a Molotov „fedőnevet" 1906 óta használta, az orosz „molot" tkp. kalapács szóból kölcsönözve) elvtársról annyit, hogy már 1917 novemberében részt vett az oroszországi bolsevik hatalomátvételben, majd ő volt az, aki a „Pravda" nevű napilapot, mint a hazug bolsevik propaganda orgánumát megalapította (a névválasztás meglehetősen mulatságos, hiszen az orosz „pravda" szónak „igazság" a jelentése, márpedig kevés olyan politikai napilap volt a világon, melyben annyit hazudtak, mint éppen a Pravdában), majd annak 1912-től vezető szerkesztője lett. Molotov Sztálin legközelebbi és legmegbízhatóbb munkatársai közé tartozott. 1921–30 között a Központi Bizottság tagja, 1926–52 között a politikai bizottság teljes jogú tagja, 1930–41 között a népbiztosok tanácsának az elnöke, 1939–46 között pedig külügyi népbiztos, (a népbiz-

tos kifejezést a Szovjetunióban 1946-ig a „burzsoá" miniszter elnevezés helyett használták, ekkor aztán visszatértek a miniszter elnevezéshez), külügyminiszter 1946–49 és 1953–56 között. Mintegy másfél évtizeden keresztül a szovjet külpolitika meghatározó személye volt. A Hruscsov ideje alatt bekövetkezett desztalinizáció Molotovot is magával rántotta, 1957-ben megfosztották pártfunkcióitól, a szovjet vezetésben nem vett többé részt. 1957–60 között a Szovjetunió mongóliai nagykövete volt, majd 1960–61 között Bécsben a Nemzetközi Atomenergia Szervezet szovjet képviselője.

Megjegyzendő, hogy Vjacseszláv Mihajlovics Molotov elvtárs részese volt annak a terrorhullámnak, mely a Szovjetunióban a harmincas években végigsöpört, számos kivégzési parancs alatt az ő aláírása szerepelt. Egyike volt azoknak a gyilkosoknak, akik Sztálin mellett a legtöbb vér tapadt a kezükhöz.

Molotovnak a tárgyalásokba való bekapcsolódása alaposan megváltoztatta az ott kialakult légkört. A finn-szovjet tárgyalások október 12-től november 14-ig tartottak Moszkvában, azonban eredményre nem vezettek.

Igazából nem volt szó semmiféle valós tárgyalásokról. A finn delegáció szóhoz sem juthatott (mint ahogy 1919-ben Versailles-ban a magyar küldöttség sem), Molotov csak a szovjet igényeket hangoztatta. A tárgyalásokról Max Jakobsen, a későbbi diplomata azt írta, hogy valójában szó sem volt arról, hogy itt komolyabb tárgyalások folytak volna. A kommunista történetírás által – nem tudni mi okból – a „diplomácia mesterének" tartott Molotov a szovjet követelésekben annyira orcátlan és sértő volt, hogy állítólag a bölcs és joviális Paaskivi olyannyira megsértve érezte mind magát, mind pedig az általa képviselt finn államot, hogy úgy fakadt ki a szovjetek előtt, hogy nincs tárgyalásnak további helye, csomagolunk és hazamegyünk! A finnek ugyan – helyzetükből adódóan toleránsan, és a béke érdekében – az elmondottak szerint némi engedményre hajlandóak voltak, a szovjetek legfőbb követeléseit azonban határozottan és teljesen jogosan elutasították.

Hogy a demokrácia és a békés tárgyalások látszatát megőrizze október12-én maga Sztálin elvtárs lépett a színtérre, mint a „demokrácia védelmezője", az „elnyomott népek atyja" és mintegy kérve előadta a fentebb már említett követeléseket, nevezetesen a szovjet katonai támaszpont létesítését a Hanko kikötőjénél, a Leningrád melletti szovjet-finn hatás nyugatra tolását, sőt, északon Petsamo vidékének az átadását is, minthogy az „veszélyt jelentett" Murmanszkra, és egyetlen jégmentes Jeges-tengeri szovjet kikötőre, mert azt éppen egy harmadik hatalom részéről ellenséges támadás fenyegeti.

A szovjet feltételezés az északról várható támadásról több mint abszurd volt. (Igaz, utóbb ez valóban be is következett, de csak éppen azért mert ezekkel

a mostani követelésekkel és az ezután bekövetkezett háborúval a szovjetek kiprovokálták azt.) Erre aztán Paaskivi ki is fakadt, hogy ugyan miféle támadástól tart a Szovjetunió, mikor Németország nyugaton harcban áll Angliával és Franciaországgal – az úgynevezett „furcsa háborúról" van szó, ahol ekkor még nem dördültek el a fegyverek –, vagy talán attól tart, hogy a négymilliós finn nép megtámadja a majdnem kétszázmilliós Szovjetuniót? Németország a Szovjetunió szövetségese, a tinta még meg sem száradt a szerződésükön!

Nos, Sztálin ekkor álságos módon azt válaszolta, hogy ugyan a Szovjetunió nem tart semmit a Finnországtól esetlegesen kiinduló háborútól, mégis a finn nép érdekeit (sic!) szem előtt tartva Finnország is része lehet a kapitalisták összeesküvésének, ami pedig a szovjet-német megnemtámadási szerződést illeti, egy papírdarab nem menti meg sem Finnországot, sem pedig a Szovjetuniót egy esetleges fasiszta támadástól.

Sztálin „nagylelkűen" azt is felajánlotta, hogy az általa erőszakosan követelt mindössze 2 700 km^2, míg az a szovjetek által felkínált, több mint 5 500 km^2. A szovjet követelésre jellemző, hogy míg a Finnországtól kért területek stratégiailag fontos övezetek voltak, addig ez ellenszolgáltatásként felajánlott részek a Ladoga-tótól északra fekvő, mocsaras és semmire nem használható földek voltak.

Paasikivi természetesen világosan átlátott a szitán, és nem volt hajlandó a szovjeteknek semmiféle engedményt adni, ki is jelentette miszerint Finnország legnagyobb ereje annak semlegességében rejlik. Sztálin természetesen nem átallotta ezzel kapcsolatban cinikusan megjegyezni, miszerint, egy olyan kis ország, mint Finnország semlegessége valójában semmit sem ér.

Az ekkori tárgyalások teljesen eredménytelenül záródtak, aminek következtében november 23-án a finn delegációnak vissza kellett térni Moszkvába. Ekkor Paaskivit elkísérte Vainö Tanner pénzügyminiszter, a Finn Szociáldemokrata Párt elnöke is, Finnország későbbi külügyminisztere.

A tárgyalások gyakorlatilag ugyanabban a mederben folytak, mint korábban. A finnek nyomatékosan kijelentették, hogy Hanko szóba sem jöhet, mint leendő szovjet támaszpont, mert ez Finnország szuverenitásának az elvesztését jelentené, és megsértené Finnország semlegességét is.

A finn követség már másnap vissza kívánt utazni Helsinkibe, ez azonban egy váratlan esemény következtében meghiúsult. A finnekhez este kilenckor telefonhívás érkezett Molotov irodájából, miszerint éjjel tizenegy órára újra várják őket a Kremlben, a tárgyalások folytatására, feltehetőleg azzal a szándékkal, hogy a finn küldöttségnek ultimátumot adjanak.

Sztálin és Molotov látszólag engedékenyebb hangot ütött meg, kijelentették, hogy a Hankoban állomásoztatandó szovjet helyőrség tervezett létszámát le-

csökkentik négyezer főre. Ez az engedékenység azonban inkább csak orcátlanság volt, hiszen finn részről már korábban és világosan kijelentették, hogy Hankoba egyetlen szovjet katona sem állomásozhat. A tárgyalások éjjel két óráig folytatódtak, anélkül azonban, hogy az álláspontok valamennyire is közeledtek volna egymáshoz.

Helsinkibe hazatérve Vainö Tanner azonnal levelet írt Svédországba régi ismerősének és barátjának, Albin Hanssonnak, aki Tanner szociáldemokrata társa volt. Levelében Tanner arról érdeklődött, hogy egy esetleges háború kitörése esetén Finnország számíthat-e Svédország katonai támogatására?

Tanner, ha nem is élt álomvilágban, de úgy tűnik, hogy a svédektől túl sokat remélt. Hivatalosan azt a választ kapta, miszerint „Svédország nincs abban a helyzetben", hogy konkrét katonai hozzájárulással segítse Finnország ügyét, de Hansson baráti utóirata arra hívta fel a figyelmet, hogy a semlegességét féltékeny és önző módon őrző Svédországtól semmiféle hivatalos segítséget nem fog kapni Finnország.

Közben a Szovjetunió kommunista pártjának a sajtóorgánuma, a Pravda is elkezdte a finnek elleni uszítást. Finnországot a Pravda holmi törpének nevezte, mely nevetséges abban a célkitűzésében, miszerint a világ legerősebb hadseregével, a Vörös Hadsereggel rendelkező Szovjetuniót el akarja téríteni célkitűzéseitől. Zsdanov agresszív beszédében még tovább ment: szerinte a „függetlenséget játszani akaró kis országok ideje lejárt". Andrej Alekszandrovics Zsdanov (1896-1948) 1915-ben csatlakozott a bolsevik párthoz, majd ott – mint Sztálin elkötelezett híve – fontos feladatokat töltött be a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottságának vezetésében. 1939-től tagja lett a politikai bizottságnak, és „elévülhetetlen érdemeket" szerzett az 1935– 1939 közötti sztálini „tisztogatásokban". 1941–44 között Leningrád sikeres védelmében vett részt. 1946-ban Központi Bizottság propaganda osztályát vezette, 1947–48 között pedig a Kominform élén állt.

Zsdanovot már csak Molotovnak sikerült „alulmúlnia". Október végén ugyanis a Vörös Hadsereg indulóinak harsogása közepette a moszkvai rádió Molotovnak, a Legfelső Tanácsban elmondott beszédét közvetítette, ahol feltette szemtelen kérdését: „Mit gondol Finnország, kitől kaphat segítséget? Talán azoktól, akik annak idején garantálták Lengyelország biztonságát?"

Úgy tűnt, hogy Finnország huszonegy éven át tartó függetlensége a közeljövő történéseinek fog áldozatul esni. A balti államok bekebelezése ugyan még nem következett be, azonban már napirendre volt tűzve. Való igaz, hogy Finnországnak tíz évre szóló megnemtámadási szerződése volt a Szovjetunióval (amelyből egyébként még öt év hátra volt), azonban józan ésszel senki sem gondolhat-

ta azt, hogy a kommunisták – akárcsak a nácik – be is tartják az általuk aláírt szerződéseket.

1939. november 3-án a szovjetek részéről újabb meghívás érkezett a finn kormányhoz. Valójában is csak afféle Kremlbe történt rendelés volt, azzal a burkolt szándékkal, hogy a szovjetek azt a benyomást keltsék, miszerint ők hajlandóak a vitás kérdéseket tárgyalások útján rendezni. Igazából ilyesmiről szó sem volt, a finnek Moszkvába való rendelése már azt a célt szolgálta, hogy azoknak ultimátumot adjanak. Valójában a finnek a tárgyalást teljesen értelmetlennek látták, eredetileg nem is akartak elmenni Moszkvába. Paaskivi azonban mégiscsak úgy látta, hogy Finnország az utolsó lehetőséget is megragadhatja a vérontás elkerülésére. Molotov ekkor jelentette ki, hogy ezek után már a katonáké a szó. Megegyezés azonban ekkor sem született.

A következő napon, azaz november 4-én a már indulásra kész finneket ismét a Kremlbe rendelték. A Kremlben a finn delegációt ugyan maga Sztálin fogadta, azonban hatalmát fitogtatva, a finneket még arra sem méltatta, hogy azokat hellyel kínálja. Ugyan mi volt ez, ha nem az ókori kelet despotáira jellemző faragatlan és hatalommutogató allűr?

Sztálin ekkor beszédében kifejtette, hogy a Szovjetunió az egyetlen állam, mely eltűr egy semleges Finnországot, ezért azonban a finneknek fizetniük kell: nevezetesen Hanko átadásával. Paaskivi válaszában kifejtette, hogy a finn területek nem képezhetik semmiféle adásvételnek a tárgyát. Sztálin ezek után szótlanul távozott a teremből, míg Molotov sokat mondóan, fenyegetőleg megjegyezte, hogy „még találkozunk".

Nos, ebben az esetben Finnországnak aligha akadhatott volna más tennivalója, mint hozzálátnia a mozgósításhoz és a Karéliában állomásozó csapatainak a megerősítéséhez.

November 26-án Molotov a moszkvai finn követnek jegyzéket adott át, amelyben megállapították, hogy, a Leningráddal szemben foganatosított finn csapatösszevonások nemcsak a szovjet várost fenyegetik, hanem a Szovjetunió elleni „ellenséges cselekedetnek" is minősülnek. (Természetesen szovjet részről a saját hadi intézkedésekről szó nem esett.) A jegyzékben odáig is elmentek, hogy szerintük a szovjet csapatok ellen már finn támadások is történetek (?), melyek emberéleteket követeltek.

A szovjet agresszivitás következtében a helyzet a két állam között egyre jobban elmérgesedett, és mindkét fél katonai rendszabályokat is foganatosított.

Természetesen aligha valószínű, hogy ilyesmire sor került volna finn részről. Ha mégis történtek határvillongások, azok nyilván a bolsevik provokációnak voltak köszönhetőek. Ezt követően a szovjetek azzal a kívánsággal jöttek elő, hogy

a finn csapatokat a határtól mintegy 20-25 kilométernyire vonják vissza. Ezt az egyoldalú, és az erő politikáján alapuló bolsevik követelést a finn kormány bátran visszautasította, egyben azt javasolta, hogy a kölcsönösség elvén mindkét fél vonja vissza csapatait.

A finn megegyezési kísérleteket azonban a Szovjetunió mereven elutasította. Molotov ekkor úgy nyilatkozott – nem mintha valójában ehhez a finneknek valami köze lett volna – hogy ebben az esetben a szovjet csapatoknak már Leningrád külvárosában kellene állomásozniuk, hiszen az mindössze 30 kilométerre volt az akkori határtól. (Nem mintha Leningrádot valami finn agresszió veszélyeztette volna. A követelés ebben az esetben is pimaszul provokatív volt.)

„Finn provokáció" a Szovjetunió ellen

Moszkvában, 1939. november 27-én Irijo Kockinnen finn nagykövetet behívatták a Kremlbe. A szovjetek azt állították, hogy a finnek tüzérségükkel lőtték a szovjet oldalon lévő Mainila falut, továbbá azt, hogy négy embert megöltek, kilencet meg megsebesítettek. Ez ismételten nehezen képzelhető el. A finnek nyilvánvalóan tisztában voltak a szovjet erőfölénnyel, nagy valószínűséggel nem voltak olyan ostobák, hogy egy náluk lényegesen erősebb hatalmat provokáljanak. Valójában sokkal inkább a kommunista Szovjetunió hazugságáról lehetett szó, mely egy tessék-lássék (ál)okot próbált arra teremteni, hogy Finnországot megtámadhassa, saját gigantikus hatalomvágyát pedig kielégíthesse. Eleinte a megdöbbent finn nagykövet szóhoz sem jutott a felháborodástól és megütközéstől. Mikor aztán magához tért az arcátlan állítást követő megdöbbenésétől, diplomatikus módon ígéretet tett arra, hogy szorgalmazni fogja az eset kivizsgálását. Patyomkin azonban mereven kijelentette, hogy amit a finnek műveltek, az nem egyéb, mint „casus belli".

Egy nappal később, 1939. november 28-án a kommunista Szovjetunió egy erőszakos és arcátlan lépéssel még tovább is ment: egyoldalúan érvénytelennek nyilvánította a finnekkel kötött, és 1945-ig szóló megnemtámadási egyezményt. Saját „indoklásában" a Szovjetunió vezetése kifejtette, hogy a finn csapatok visszavonására irányult kérelem a szovjet „biztonság" minimumát jelentette, a finn kormány „elutasító" magatartása pedig egyértelműen arra mutat, hogy a finnek Leningrádot és annak környékét katonailag fenyegetni akarják. Ismét nyilvánvaló ennek a provokatív álláspontnak a teljes képtelensége. A finn csapatotok visszavonására való kívánság (és itt természetesen szó sem esik a kommunista Szovjetunió saját csapatainak a visszavonásáról) elutasítása finn részről arra mutat, hogy a finnek állandósítani akarják a fennálló állapotot. (Mintha finn részről a Szovjetuniót valami veszély fenyegette volna.) A szovjet indoklás úgy folytatódott, hogy az ilyen módon kialakult helyzet „nem összeegyeztethető" a két állam között fennálló

egyezménnyel (melyet maguk a szovjetek diktáltak), a Szovjetunió pedig nem hajlandó az egyezmény „egyoldalú" – azaz finn részről történt – megszegését eltűrni.

Ehhez – mintegy tanulságképpen – nem árt hozzáfűzni a kommunista történetírás véleményét. Ezeket az eseményeket – hol bosszantó, hol teljesen nevetséges módon – a Nagy Honvédő Háborúról szóló munkák úgy állítják be, miszerint a finnek nemzeti érzelmeire spekuláló nacionalista propaganda 1939. november végére a végletekig fokozta a Szovjetunió elleni hisztériát, továbbá, hogy a finn katonai vezetőket felelőtlen cselekedetekre ragadtatta volna el, minthogy a finnek november 26-án tűz alá vették a Leningrád mellett állomásozó szovjet csapatokat. Nyilvánvalóan teljes képtelenség ez az állítás, azonban ehhez 1990-ig is ragaszkodott a marxista-leninista történetírás. Ugyan, miért tettek volna ilyet a finnek? Bizonyos kommunista feldolgozásokból arról a meglepő tényről is értesülhetünk, miszerint Finnország volt az a fél, mely a háborút kirobbantotta, és a Népszövetség még helyeselte is azt.

A szovjet kormányzat a maga mohó türelmetlenségében be sem várta a finn válaszjegyzéket, mely csak 1939. november 30-án hajnali 1 órakor érkezett Moszkvába, már november 29-én 22.30-kor megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Finnországgal. A ló lába ismét kilóg: a szovjetek diplomáciai úton próbálták valamilyen módon az agresszív, hódító törekvéseiket elkendőzni, ez azonban aligha sikerült a számukra.

A finn „támadás" ürügye alatt 1939. november 30-án a szovjet csapatok több helyen is átlépték a finn határt, amivel az 1939-1940-es szovjet-finn „téli háború" nyíltan is elkezdődött.

A nemzetközi megítélés

Az események nemzetközi megítélése a Szovjetunió számára egyértelműen negatív volt. Az egész világ – és ilyen módon persze Magyarország, de annak nem hivatalos közvéleménye is – előtt teljesen nyilvánvaló volt, hogy a kommunisták által vezetett Szovjetunió mindenféle követelése teljesen jogtalan volt, nem volt egyéb arra, hogy saját nagyhatalmi pozíciójukat alátámasszák, és az a kérelem, mely a finn csapatoknak a visszavonására irányult, pusztán ürügy volt a háború kirobbantására.

Teljesen világos, hogy mikor már a szovjet fenyegetés elhangzott, a bolsevik csapatok már felvonulóban voltak, és a „proletár internacionalizmus" jelszava alatt farkasként martak volna bele Finnországba.

A tárgyalásokat a szovjet kommunisták csak azért húzták el ilyen messzire, hogy időt nyerjenek ahhoz, hogy hadseregük a finn határ mentén felsorakozhas-

son. A szovjetek ugyanis azt hitték, hogy a balti államokban megszerzett sikereik eredményeképpen – ekkor még nem kebelezték be Litvániát, Lettországot és Észtországot, de haditámaszpontokat már létesítettek ezek területein – sikerül Finnországra egyedül diplomáciai nyomást gyakorolni. A kommunista nagyhangú és fenyegető fellépés azonban nem vezetett eredményre: a kis finn nemzet vezetése volt olyan példamutatóan bátor, hogy saját igazsága büszke tudatában átengedte a fegyvereknek a döntést, lévén igencsak jelentős hátrányban. A finn kormány, népének teljesen egységes véleményére támaszkodva, hátránya teljes tudatában vállalta a háború kockázatos lépését, hogy nemzete becsületét, szabadságát, önállóságát minden körülmények között megvédelmezze. A fenyegető veszély egybekovácsolta a finnek népének egészét: megszűntek a véleménykülönbségek, eltűntek a politikai- és osztályellentétek, mindenki a haza védelmére sietett.

Finnország természetesen a külföld osztatlan rokonszenvét élvezte. Ez a puszta rokonszenv azonban nem volt elegendő sem a szovjet követelések, sem pedig annak hadigépezetének megállítására. Miként annak idején Spanyolországba, ide is szép számmal jelentkeztek a külföldi önkéntesek. Tudjuk, hogy külföldi önkéntesek ugyan voltak, azonban kötelékben álló, kiképzett katonaságot egyedül Magyarország küldött északi testvéreinek megsegítésére.

A Mannerheim-vonal ellen tett szovjet támadás természetesen a világ felháborodását váltotta ki. A sors egybeesése, hogy a védelmi vonalat nagy nemzetközi tekintéllyel rendelkező Mannerheim báróról nevezték el, aki annak idején, 1917-ben Finnországot a bolsevik igától megmentette, és mely bolsevik támadás most újra megismétlődött. Különösen nagy volt a felháborodás Angliában és Franciaországban, de kiváltképpen az Egyesült Államokban, minthogy a hatalmas Szovjetuniót a kulturált és bátor kis finn nép, a szovjeteket a legkisebb mértékben sem provokálta.

A művelt nyugat sem állt helyzete magaslatán. Igaz, helyzetét bonyolulttá tette a Lengyelország elleni német támadás, majd az ennek nyomán a nyugaton kialakult „furcsa háború". A rokonszenv ugyan megvolt, ez azonban nem jelentett egyebet egyfajta jóindulatú sajnálkozásnál. A finnek a valóságban magukra maradtak és csak önmagukra számíthattak.

Idővel aztán a nemzetközi felháborodást meglepetés és egyfajta megkönnyebbülés váltotta fel. Az történt ugyanis, hogy a harcok első hetei folyamán a szovjetek semmilyen előrelépést nem tudtak tenni. Persze ekkor az önhitt szovjetek a Leningrád környékéről verbuvált helyőrségi csapatokkal támadtak a finnekre, miközben azok ugyancsak alaposan kitettek magukért: az alig 200 000 főből álló finn hadsereg bátran szembeszállt a támadókkal, és azokat sikeresen meg is állította.

A nemzetközi megítélés szempontjából sem éppen mellékes, hogy a szovjet kommunista vezetés gyors és könnyű győzelemre számított, aminek azonban az ellenkezője következett be. A Helsinki és más városok ellen intézett bombatámadások ugyan eleinte félelmet keltettek a lakosságban, utóbb azonban már csak arra voltak inkább jók – hasonlóan ahhoz a szituációhoz, amikor a Göring vezette Luftwaffe Londont támadta –, hogy dacos egységbe kovácsolja Finnország népét az ellenük támadókkal szemben.

A szovjet támadás a külföld szemében csak felpaprikázta a finn népet, úgy, hogy egy emberként fogtak össze a kommunista agresszió ellen és végtelen eltökéltséggel, valamint – meglepő módon – nagy hozzáértéssel küzdöttek hazájuk szabadságáért.

Finnország a bolsevistákkal nem akart háborút, azonban tiszteletre méltóan megkövetelte a saját életéhez, állami létéhez való jogát, amit hajlandó volt áldozatok árán is megvédeni. Így valójában Finnország célja egyedül szabadságának megvédése volt a szovjet fenevaddal szemben, melynek arcátlan követelése, nagyhatalmi mániája és kegyetlensége csak a nácikhoz volt mérhető.

A nemzetközi segítség

Sajnálatosan meg kell jegyeznünk, hogy a nemzetközi megítélés nem esett egybe a Finnországnak nyújtott valós segítséggel. Ez utóbbi ugyanis állami szinten – szégyenletes módon – nemigen volt több a nullánál.

Más kategóriába esnek azonban azok a bátor önkéntesek, kik önszántukból és az erkölcsi igazság tudatában mégis e kis ország segítségére siettek.

A Szovjetunió agressziója Finnország ellen igencsak megrázta a világ közvéleményét. A szovjet vezetés azt még valamiképpen meg tudta magyarázni, hogy 1939. szeptember 17-én miért támadta meg a korábban a náci Németország által, szeptember elsején lerohant Lengyelországot, azzal az alpári indokkal, hogy annak tisztán ukránokból és beloruszokból álló lakosságát a fasiszták karmaiból megmentse. (Valójában természetesen ez része volt a Molotov-Ribbentrop paktumnak, mely előre elhatározta Lengyelország felosztását a két diktatórikus állam között.)

Valamilyen módon arra is találtak magyarázatot, hogy a balti köztársaságok miért engedték meg, hogy területükön a szovjetek katonai bázisokat hozzanak létre.

A nemzetközi közvélemény szemében azonban arra már semmilyen elfogadható magyarázatot nem adtak – és persze nem adhattak – hogy miért támadták meg Finnországot. Persze hivatkoztak ők saját biztonságukra, fenyegetettségükre de ez nem szolgáltatott a szovjet agresszió igazolására.

Vainö Tanner, Finnország már említett külügyminisztere, Genfben, 1939. december 14-én előterjesztést tett a szovjet agresszió miatt, amiért a Népszövetség természetesen kizárta soraiból a Szovjetuniót. Arcátlan és bizonyos mértékig szánalmas volt a szovjetek azon magyarázkodása, miszerint a Szovjetunió harcban sem áll Finnországgal (!), hiszen a Demokratikus Finn Köztársasággal (mely államot és kormányt a világon sehol és senki nem ismerte el, mely nem volt más mint, Kuusinennnek a bábkormánynak is aligha nevezhető, szovjet érdekképviselete) érvényes barátsági szerződése van, és csupán ennek a – valójában a saját maga által létrehozott – kormánynak nyújt segítséget, hogy az a „törvényes" jogait gyakorolhassa. Hogy valójában milyen „törvényes" jogokról volt szó, arról szó sem esett, hiszen semmiféle olyan választásokat nem ismer a történelem, mely Kuusinen kormányát legitimmé tette volna.

Kuusinen (Otto Vilgelmovics) meggyőződéses kommunista volt. Laukaaban született 1881-ben. 1918-ban ő alapította meg a finn kommunista pártot, ő volt a finn kommusmsta felkelés vezetője, 1921-től a finn kommunista párt elnöke. 1921–39 között mint a Kommunista Internacionálé titkára működött. 1922-től a Szovjetunióban élt. A szovjet-finn háború kitörésekor (1939. november vége) Terijokiban a szovjetek által létrehozott kommunista finn bábkormány vezetője lett. A finn kommunisták (kiknek száma meglehetősen csekély lehetett) 1939. december 2-án megalakították a kommunista finn „népkormányt", melynek külügyminisztere az „emigráns" O. V. Kuusinen lett. 1940–56 között a Sztálin által létrehozott, majd a Hruscsov által megszüntetett Finn-Karél Szocialista Szövetségi Köztársaság legfelső tanácsának volt az elnöke volt. Utóbb ezt a szövetségi köztársaságot megszüntették, olyan módon, hogy mint „autonóm" köztársaságot az Orosz Föderációba sorolták. Kuusinen továbbá 1952–53 között, illetve 1957-től haláláig a Szovjet Kommunista Párt központi bizottságának és a párt elnökségének a tagja volt. Moszkvában halt meg, 1964-ben.

A finnek ellen tett terrortámadás, a polgári lakhelyek bombázása azonban a világ felháborodását váltotta ki. Felháborodni azonban könnyű, valóságos segítséget nyújtani azonban sokkal nehezebb. Semmilyen népi felháborodás azonban nem lehetett olyan erős, mint a szovjetek hadserege és légiereje. Valójában a népi felháborodás megmaradt a felháborodás szintjén. Maga a puszta felháborodás önmagában aligha segíthetett Finnországnak, s a támadás pillanatában és utána nem beszédekre, a Szovjetunió szóbeli elítélésére, hanem hadianyagra, municióra és katonákra volt szüksége.

Svédország tekintetében a korábbiakban már szó volt Tannernek a Hanssonhoz írt leveléről és a válaszról is. Svédország semmilyen körülmények között nem volt hajlandó feláldozni semlegességét és kényelmét más ország (így Finnország) kedvéért, miközben válaszlevelében a nemzetközi jogra hivatkozott. A své-

dek ellenállása miatt még az sem valósulhatott meg, amit Władysław Sikorski, lengyel tábornok javasolt, miszerint az a mintegy 20 000 lengyel katona, kiknek a német támadás elől Franciaországba és Nagy-Britanniába sikerült menekülni, részt vehessen a finnek oldalán a szovjetek elleni háborúban, mert nem engedte meg, hogy ezek a csapatok Svédországon átvonuljanak.

A két másik Skandináv ország Dánia és Norvégia kinyilvánította, hogy semmilyen, a Szovjetunió ellenes szankciónak nem kíván a részese lenni. A skandináv országok gyávaságukban odáig mentek, hogy amikor a Népszövetségben szavazásra került a Szovjetunió kizárása a szervezetből, még a szavazástól is tartózkodtak.

A két európai, nyugati nagyhatalom, azaz Anglia és Franciaország viselkedése is meglehetősen felemás volt. Tény, hogy Finnország maga a nép szimpátiáját élvezte, ez azonban nem jelentett semmilyen kézzelfogható, gyakorlati segítséget. Az, hogy a brit lapok szerint egy finn térkép került be a Buckingham palotába, V. György király irodájába, az semmiképpen nem nevezhető konkrét segítségnek.

Franciaországban a finnek szintén az egyszerű nép szimpátiáját élvezték. Más azonban a szimpátia és más a politika. Az teljes mértékben igaz, hogy a francia asszonyok ruhadarabokat kötöttek a finn katonák számára, meg az is, hogy a párizsi operában gálaelőadást tartottak, melynek bevételét a finneknek ajánlották fel, azonban ez sem nevezhető egy olyan segélynek, amivel a finnek valamit kezdeni tudtak, hiszen a finn asszonyok is tudtak a finn katonák számára mellényeket, sálakat kötni. Mindenesetre ez a segítség természetesen jószándékú volt, az más kérdés, hogy a finneknek komolyabb segítségre lett volna szükségük.

Maga az átlag francia ember úgy tekintett a Finnország elleni szovjet agresszióra, mint a barbár kelet ateista támadására a művelt nyugat ellen. Franciaország az imént lépett be a II. világháborúba Németország ellen (bár minthogy hadi cselekmények egyelőre nem történtek, szokás ezt az időszakot a „furcsa háború" időszakának nevezni), amely országban szintén egyfajta kulturálatlanságot, „germán barbárságot" véltek felfedezni. A franciák – okkal vagy ok nélkül, de bizonyos nagyképűséggel – önmagukban mindig az európai kultúra letéteményeseit látták, a kultúra elleni támadás pedig az ellenérzésüket váltotta ki.

A szovjet támadás által kialakult felháborodáshoz egy további tényező járult hozzá, ugyanis nem olyan régen bukott meg Franciaországban a népfront kormány, mely a marxista-leninista történettudomány híresztelésével szemben nem igazán volt népszerű Franciaországban.

Tény, hogy a Francia Nemzetgyűlés a finnek és a beavatkozás pártján volt. Barduc szenátor, ennek a szemléletnek az exponense 1939. december 23-án

az azonnali – méghozzá nemzetközi – beavatkozás mellett állt ki, mely magában foglalta volta Franciaország, Nagy Britannia és a skandináv országok részvételét.

Ez azonban csak egy csírájában elhalt kezdeményezés volt. Valójában sem a brit, sem pedig a francia kormányzatnak esze ágában nem volt komolyan venni semmiféle beavatkozást vagy segítséget. Morálisan ez talán elítélhető, azonban ennek komoly gyakorlati okai is voltak: nevezetesen a német fenyegetettség. Minden józanul gondolkodó nyugati politikus láthatta, hogy Lengyelország lerohanása, majd a brit és francia hadüzenet után a náci Németország már ugrásra készen áll nyugat felé is. Semmiképpen nem lehetett ezt a veszélyt számításon kívül hagyni. Valószínűleg Franciaország nem engedhette meg magának, hogy Finnországba csapatokat küldjön, hisz fegyveres erőit nem (és annak egy kis részét sem) nélkülözhette a németek elleni védekezésben. Az persze már teljesen más kérdés, hogy a német támadás idején a franciák katasztrofális és csúfos vereséget szenvedtek a Wehrmachttól, aminek végső következménye Franciaország önálló államiságának az elvesztése volt. Mindenesetre a félelmük indokolt volt.

Más kérdés volt a szovjetekkel szemben meglévő ellenérzés. Mint már írtuk ez csak a napi szóbeszéd, a barbárokkal szembeni ellenérzés szintjén nyilvánult meg, de nem a politikában. Mind a franciák, mind pedig a britek – joggal tartva egy lehetséges német támadástól – nem lehettek olyan helyzetben, hogy a Szovjetunióval ujjat húzzanak, mert azt már felismerték, hogy a Szovjetunió – ahogyan az valójában késõbben be is következett – potenciális szövetségesüknek számít. Ennek következtében a finn népet – saját jól megfontolt érdekük védelmében – természetesen cserben hagyták.

Nagy-Britannia természeten szintén egy követ fújt a franciákkal és leendő szövetségesükkel, a Szovjetunióval. Hajlamosak vagyunk általában Németország mohóságát okolni a két világháború kitörése miatt, hiszen, mind II. Vilmos császár, mind pedig a Hitler vezette nácik hatalmas étvággyal rendelkeztek (bár utóbb a bevett falat a torkukon ragadt), de ugyanúgy hajlamosak vagyunk megfeledkezni a brit önző és imperialista politikáról, mely a XIX. században megvetette, majd a XX. században továbbfejleszteni, később csak megmenteni akarta a brit világbirodalom alapjait.

Nos, a XX. században ennek egy legkiemelkedőbb exponense volt Sir Winston Churchill, akinek politikai kvalitása mindenképpen kétségbevonhatatlan. Azt azonban semmiképpen nem állíthatjuk, hogy mindig pozitív szerepet játszott volna. Politikai képességeire jellemzően Churchill azonnal felismerte azt a brit lehetőséget, amit Nagy-Britannia számára a finn-szovjet téli háború felkínált. Minthogy kellő politikai érzékkel volt megáldva és természetesen érezte a Nagy-Britanniát fenyegető német veszélyt, azt javasolta a brit kormánynak, hogy haladék-

talanul állítsanak fel egy brit–francia expedíciós sereget, mely a finnek megsegítése ürügyén megszállhatná Norvégiát. Nem is volt szó a finneknek nyújtott segítségről, hanem sokkal inkább arról, hogy Norvégiában lábat vetve lehetőség nyílna arra, hogy Svédországot arra kényszerítsék, hogy mihamarabb állítsák le a Németországba irányuló vasércszállítmányokat. A németek elleni védekezés szempontjából Churchill terve teljesen indokolt volt, ez azonban Finnország szempontjából és Finnország megsegítésében semmit sem jelentett. A tervben az is szerepelt, hogy titokban értesíteni kell Sztálint is, hogy ez valójában nem a Szovjetunió ellen (értsd: Finnország megsegítésére), hanem valójában a németek ellen irányul, így ezt a francia–brit expedíciós sereget semmiképpen ne támadják meg.

Maga Gamelin marsall, a francia főparancsnok utóbb azt állította, hogy eleve fenntartásai voltak ennek az expedíciós hadseregnek a felállításával, de nem volt joga szembeszállni a kormányzati döntéssel, úgyhogy emlékirataiban úgy nyilatkozott, miszerint: „Természetesen nem küldhettünk oda csapatokat, hogy azok a finnekkel együtt harcoljanak, hiszen ez esetleg ellenünk fordíthatta volna a Szovjetuniót, amit mindenképpen szerettünk volna elkerülni. Azonban a svéd érctelepek elvágása Németországtól mindenképpen megérte volna a kockázatot." Látjuk, valójában itt sem esett szó a finn nép megsegítéséről, az a nagyhatalmi politikának vált az áldozatául.

Tudjuk, hogy 1940. március 13-án véget ért a szovjet-finn háború. Ekkor azonban világosan kiderült, hogy mit is jelentett az az expedíciós hadsereg, melynek állítólag Finnország megsegítésére kellett volna mennie. A francia–angol seregnek – mint arról szó volt – Norvégiát kellett volna megszállni, hogy ilyen módon a svédekre nyomást gyakoroljanak, és amely hadsereg – teljesen érdekes módon – 1940. április 8-án indult útnak.

Ez a sereg azonban igencsak elkésett, mert az ügyesebb és katonailag kétségtelenül jobb németek már megelőzték őket, és ügyesen megszállták Norvégiát. Az a finn-szovjet háború számára csak mellékkörülmény, hogy a francia kormánynak ez a passzivitása nagy mértékben hozzájárt Daladier kormányának a bukásához, épp úgy mint Chamberlainéhoz Nagy-Britanniában. Amíg aztán a két nyugati nagyhatalom, azaz Nagy-Britannia és Franciaország – természetesen csak diplomáciai úton – a kudarc miatt egymás marta, a Rajnánál már fenyegetőleg felsorakoztak a félelmetes német páncélosok.

Néhány szót kell ejtenünk természetesen az Amerikai Egyesült Államok szerepéről is. Franklin Delano Roosevelt (az Egyesült Államok 32. elnöke, aki 1933–45 között háromszor viselte az elnöki tisztséget, született 1882, meghalt 1945-ben) 1940. január 22-én keményen megüzente a washingtoni finn nagykövetnek, miszerint szó sem lehet arról, hogy az Egyesült Államok kölcsönt folyósítson

Finnország számára, hogy az azon fegyvereket vásároljon önmaga megvédésére. Ez bizony igencsak meglepő, sőt furcsa egy olyan állam részéről, mely minduntalan azt hangoztatta és hangoztatja a mai napig is, hogy „Ő a szabadság védelmezője". Természetesen nem szabad ebben az esetben Roosevelt szerepét túlságosan negatívan értékelni. Valójában ő is tartott Németországtól, jól átlátta az adott politikai helyzetet és ő sem kívánt konfrontációba kerülni leendő szövetségesével, Sztálinnal.

Az ugyan igaz, hogy az Egyesült Államok kongresszusa tisztességes módon valójában mégiscsak megszavazott Finnország számára 20 millió dollár kölcsönt, ezt azonban Roosevelt elnöki vétója következtében nem lehetett fegyver és hadianyag vásárlására felhasználni. Márpedig Finnországnak ekkor éppen erre lett volna szüksége.

Igazságtalanok volnánk azonban, ha az Egyesült Államokat csak ez alapján ítélnénk meg. Herbert Hoover korábbi amerikai elnök, aki a 31. elnökként, 1929–33 között viselte ezt a tisztséget – szembeszállva Roosevelttel – keményen síkra szállt a finn ügy védelmében. Mind a szovjet támadást, mind a civil lakosság bombázását a XX. század szégyenének nevezte – úgy tűnik az amerikai szabadságról szóló mesét ő valóban komolyan is vette –, és javasolta a Szovjetunióval való diplomáciai kapcsolatok azonnali megszüntetését. Ezt az indítványt azonban a demokrata többségű kongresszus elutasította.

Azonban Hoovert ez a látszólagos kudarc nem tántorította el szándékától. Ellentétben másokkal ő valamilyen módon cselekedni is képes volt.

Először is Hoover létrehozott egy alapítványt „Segítsük meg Finnországot" elnevezéssel. Az Amerikai Vöröskereszt 25 000 dollár összeget kínált fel segítségként, továbbá mintegy 10 000 dollár értékű gyógyszert küldtek a finn nép számára. Az amerikaiak közül rengetegen adtak adományokat – természetesen ki-ki a tehetségétől fogva – és küldtek ruhákat, cipőket. Az Egyesült Államok elnöke – reményében a leendő szovjet szövetségnek – természetesen mélységesen hallgathatott erről. Azt is sajnos kevesen tudják, hogy nemcsak amerikai férfiak, de nők is jelentős számban jelentkeztek, hogy tevőlegesen fegyverrel is részt vegyenek a finn nép szabadságharcában.

Hoover Kaliforniában megtartott nagygyűlésén annak is hangot adott, hogy vajon Roosevelt elnök ugyan miért nem hívja vissza az Egyesült Államok Moszkvába akkreditált nagykövetét? Hoover érveiben a következők is szerepeltek: hogy Rooseveltnek vajon mi okból ez a nagy barátság a szovjetekkel, vajon miért ismeri el és barátkozik a véres bolsevik diktatúrával? Mi lehet annak az oka, hogy a náci Németországból már régen vissza lett hívva az amerikai nagykövet, de ez a szovjettel nem történt meg? Erre persze megint önkéntelenül kínálkozik

a válasz: az Egyesült Államok ekkor más potenciális szövetségesének tekintette Sztálint a Németországgal a későbbiekben vívandó háborúval. Csakhogy Németország és az Egyesült Államok között ekkor még nem volt semmiféle hadiállapot.

Hoover egyébként azt is követelte, hogy Finnország számára az Egyesült Államok fegyverzetet is küldjön. Erre Curdel Hull, az akkori külügyminiszter azt a választ adta, miszerint a nemzetközi jogba ütközne, ha bármely hadban álló országnak hadianyagokat küldenének. Ez a felfogás természetesen rendkívül furcsa, különösen az Egyesült Államok részéről. Mindenki tisztában van azzal, hogy Amerika a világ egyik legnagyobb fegyverexportőre manapság is. A másik észrevétel szintén ugyanezzel kapcsolatban, hogy akkor még „de iure" semleges Egyesült Államok 1941 őszén a szintén hadban álló Szovjetuniónak mérhetetlen nagy hadianyag szállítmányt küldött. A semlegesség elve a finnekre miért, és a szovjetekre miért nem vonatkozott? Természetesen ezt politikai belátással, a náci veszedelemmel minden további nélkül meg lehet magyarázni, azonban a magyarázat mindenképpen immorálisnak tűnik. A politikai játszmának természetesen Finnország itta meg a levét.

Az Egyesült Államok vezetésének a Finnországgal szembeni politikáját egyébként még az amerikai baloldali lapok is bírálták. Az amerikai kongresszus által megszavazott segélyt Finnország kizárólag csak mezőgazdasági termékek megvásárlására használhatta fel, mintha akkor és ott pont erre lett volna égető szüksége. Állítólag az egyik republikánus szenátor meg is jegyezte, miszerint a „finneknek söprűket küldünk fegyverek helyett", mintha ezzel ki lehetne söpörni a szovjet betolakodókat!

Németország viselkedése sem volt különb, de hát ez Hitlertől aligha lehetett már elvárható. A német viselkedésnek az alapja természetesen a Molotov-Ribbentrop paktum volt, melynek titkos záradéka Lengyelországot és a balti államokat szovjet, illetve német érdekszférákra osztotta. Ilyen módon aztán szóba sem jöhetett német részről Finnország megsegítése. (Nem mintha a náci Németországnak erre bármiféle szándéka is lett volna.)

Hitler számára mindenképpen bizonyos mértékben kínos lehetett a Szovjetunióval történt – alig burkolt – együttműködés. Ez már csak azért is kellemetlen volt számára, mert annak idején, 1918-ban éppen a német hadsereg volt az, mely segítséget nyújtott ahhoz, hogy a balti államok a szovjet uralom alól felszabaduljanak, most pedig a Szovjetunió volt az a hatalom, mely a balti államokat fenyegette, területükön erőszakkal katonai bázisokat hozott létre, és Finnország ellen agresszorként lépett fel. Az említett paktum azonban megkötötte Hitler kezét, holott távlati terveiben már nyilvánvalóan szerepelt a Szovjetunió elleni támadás. Ez azonban csak 1941 júniusában következett be.

Hitler ekkor odáig ment el, hogy állítólag szigorú utasításokat adott a német külföldi képviseleteknek, továbbá a sajtónak is, hogy a finnekkel szemben mindenféle szimpátianyilatkozatoktól óvakodjanak. Minthogy Hitler Sztálin számára jelezni kívánta, hogy nincsenek ellenséges szándékai a Szovjetunióval szemben (ami persze nem volt igaz, de valószínűleg elégséges volt Sztálin gyanújának az elaltatására) még azt is megtiltotta, hogy Németországon keresztül bármilyen segélyszállítmányt Finnországba eljuttatni tudjanak. A német tengeralattjárók a Finn-öbölben cirkáltak, sőt, Hitler még fel is ajánlotta Sztálinnak a segítségét ahhoz, hogy ezek megtorpedózzák a Finnországa tartó, segélyszállítmányokat szállító hajókat.

Meg kell említeni, hogy Hitler ebbéli cselekedetét az 1918-tól hollandiai száműzetésében élő II. Vilmos, volt német császár is erősen helytelenítette.

Hitler diktátor társa, az olasz Benito Mussolini is nemtetszésének adott hangot. Kijelentette, hogy Hitler igencsak rossz szövetségest választott Sztálin személyében. Mussolini Olaszországa egyelőre még kimaradt a II. világháborúból, de a Duce 1940. január 3-án egy levelet írt a német vezetőnek, amelyben felhívta a Führer figyelmét arra, hogy Lengyelország megtámadásával és a szovjetekkel kötött szövetséggel nemcsak hogy saját elveivel fordult szemben, de országa biztonságát is feláldozta, hiszen Németország részére a legnagyobb biztonságot a korábban is igencsak oroszellenes, kommunistaellenes, erős lengyel állam szolgáltathatta volna, mint ütközőállam. A Molotov–Ribbentrop paktumot egy kétes értékű papírszerződésnek nevezte – igaz megfeledkezett arról, hogy azt maga Hitler sem gondolta komolyan –, és arra is rámutatott, hogy Németország számára, minden, a szovjeteknek tett engedmény katasztrofálisan fog végződni. Ebben aztán utólag igaza is lett. Mussolini a szovjet támadás hírére egyébként a moszkvai olasz nagykövetet haza is hívatta, sőt, Rómában és több olasz városban is szimpátiatüntetéseket tartottak a finnek mellett, a szovjetek ellen.

Rómában a pápát is megrendítette az agresszió híre, a Benelux-államokban is a közvélemény hangulata erősen szovjetellenessé fordult.

Azt azonban feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy komoly segítség jóformán sehonnan sem érkezett. Valami csekélyke segítség ugyan folydogált, de azok sem az egyes államoktól, hanem azok áldozatkész és jólelkű polgáraitól, sokszor saját kormányuk beleegyezése vagy engedélye nélkül.

Más dolog volt a katonai segítség. Hivatalos formában ilyen egyetlenegy államnak a kormányától nem érkezett. Voltak azonban lelkes önkéntesek, akik hajlandóak voltak akár életüket is Finnország szabadságáért, győzelméért feláldozni.

A korábbiakban már szó esett arról, hogy a semlegességére hivatkozó hivatalos svéd politika mennyire elutasító álláspontot foglalt el a finnekkel szemben.

Más volt a helyzet azonban magával a svéd néppel. A finnek mindenképpen élvezték szomszéduk rokonszenvét, hiszen a legtöbb önkéntes éppen a svédek közül érkezett a finnek megsegítésére. A svéd önkéntesek létszáma mintegy 8 000 volt, ehhez tartozott továbbá egy repülőszázad, majd 1940 januárjában svéd részről sor került egy kórház felállítására is. Jelentkeztek továbbá olasz repülősök is FIAT gyártmányú repülőgépekkel. Néhány távoli országból is akadtak önkéntesek, így Japánból és Dél-Afrikából is.

Önkéntesek jöttek továbbá Franciaországból és Nagy-Britanniából is. Létszámuk azonban nem volt számottevő. Ezeknek egy része azonban nyilván I. világháborús veterán volt, kiknek életkora meghaladta az ötven évet.

Még mielőtt a könyv második részében rátérnénk a magyar katonai segítségre, arról is szót kell ejtenünk, hogy Magyarország nem csak önkéntesekkel támogatta a finn nép harcát. A Magyar Vöröskereszt alapítványt hozott létre „Magyar anyák a finn gyermekért" névvel, amely mintegy félmillió pengőt gyűjtött össze. Ezen kívül a magyar kormány is egymillió pengő értékű hadianyagot küldött Finnországnak, tudomásunk szerint első sorban légvédelmi gépágyúkat és kézigránátokat.

Magyarország segítsége azonban nem csak tárgyi segítségben merült ki, hanem önkéntesek útján is, akik nemcsak anyagi javaikat, de vérüket is hajlandók voltak feláldozni a finn nép igazságos ügyéért. A magyar segítséget egyébként a dolgozat második fele tárgyalja részletesen.

A Vörös Hadsereg belső helyzete

A diktatórikus társadalmak legfontosabb fegyvere minden időben a karhatalom, a rendőrség és a hadsereg volt. Ezt egészítette a kommunista párt, mint Sztálin akaratának hű és feltétlen végrehajtója.

A Szovjetunióban Sztálin a hadsereghez fűződő magatartása nem volt egyértelműnek mondható. Egyrészről az 1930-as években gőzerővel folyt a szovjet nehézipar fejlesztése, mely megteremtette a hadsereg modernizációjának a lehetőségét, másrészt viszont ekkor játszódott le a nagy „csiszka" – azaz a hadsereget is érintő tisztogatás –, amely a tiszti állományt nagymértékben érintette.

Mind a hadsereg korlátlan fejlesztése, mind pedig a tisztikar ellen elkövetett bűntettek Sztálin beteges gyanakvásának voltak a következményei. Hogy a hadsereget miért is fejlesztette, azt nyilvánvalóan egy esetleges külső támadástól való félelme motiválta. Hogy miért végeztetett ki annyi tisztet, vagy legalábbis miért mellőzött olyan tehetséges vezetőket, mint Bjuher (tkp. Gurov, a Bjuher-Blücher nevet a porosz tábornok iránt érzett tisztelete miatt vette fel). 1889-1938, Galel álnév alatt a kínai Koumintang kormány katonai tanácsadója, 1929–37 között a

Távol-keleti hadsereg vezére volt. 1935 óta a Szovjetunió marsallja, 1938-ban a tisztogatások alatt kivégezték, 1956-ban rehabilitálták, Frunze, Jegorov (szintén a csiszkának esett áldozatul 1938-ban), Tuhacsevszkij (1893-1937, 1935 óta a Szovjetunió marsallja, 1918-tól a bolsevik párt tagja, Trockij közeli munkatársa a Vörös Hadsereg megszervezésében, 1937-ben a tisztogatások alatt állítólagos kémkedés miatt kivégezték, 1956-ban rehabilitálták), az Sztálin féltékenységével volt magyarázható.

A zsák persze mindenütt megtalálja a foltját: Sztálin a kontraszelekció elvén (mely elv a kommunista diktatúrákban utóbb is érvényesült) olyan katonai vezetőket választott ki a maga számára, akiknek tehetsége az övéhez nem volt fogható (mert tehetsége volt ugyan neki, csak az már teljesen más kérdés, hogy azt milyen pokoli célok elérésére használta fel), így Bugyonnijt és Vorosilovot.

Vorosilov a hadügyi népbiztos funkcióját kapta meg. Róla röviden csak annyit, hogy képességei és tudása éppen csak egy őrmester szintjét ütötték meg. Minden elméleti tudatlanság és szakértelem hiányában mégiscsak ő hozott olyan döntéseket, amiről általában fogalma sem volt. Hogy mekkora önállósággal rendelkezett, azt az is mutatja, hogy soha semmit nem cselekedett Sztálin jóváhagyása nélkül. Kliment Jefremovics Vorosilovról csak annyit, hogy 1935 óta – mikor a beosztások mellett a rendfokozatokat is visszaállították a Vörös Hadseregben – a Szovjetunió marsallja rendfokozatot viselte. 1881-ben egy kis faluban született, annak a városnak a környékén, mely utóbb a Vorosilovgrád nevet kapta meg. 1903-ban csatlakozott a Lenin által vezetett bolsevikokhoz, majd az orosz polgárháborúban (1918-1921) Sztálinnal együtt 1918-ban Cáricin védelmének a parancsnoka volt. Leninnek az 1924-ben bekövetkezett halála után a bolsevik pártban Sztálin mellé állt. Ennek jutalmaként 1925–40 között ő volt a Szovjetunió honvédelmi népbiztosa. Tevékenysége sokirányú volt: 1926–60 között tagja volt az SZKP Központi Bizottság Politikai Bizottságának, 1941-ben a szovjet északnyugati front főparancsnokának nevezték ki, illetve 1941–45 között tagja volt az államvédelmi tanácsnak is. 1946–53 miniszterelnök helyettes, 1953–60 a Legfelső Tanács elnöke (névleges államfő, hiszen a valós hatalmat a kommunista párt főtitkára gyakorolta) volt. Hruscsov főtitkársága idején, 1961-62-ben Vorosilov elvesztette párt- és állami funkcióit, 1969-ben rehabilitálták, s ugyanekkor hunyt el Moszkvában.

Bugyonnijról szintén csak hasonló „jókat" lehet megjegyezni, s bár a Vörös hadseregben marsalli rendfokozatot kapott, eredetileg lovassági tiszthelyettes volt, ennek megfelelő képzettséggel. Jellemző rá, hogy az 1940-es évek elején – mikor már a világ fejlettebb hadseregei benzin- vagy dízelmeghajtású páncélosokkal és páncélozott járművekkel voltak felszerelve, addig Bugyonnij a szovjet lovasság (mint a Vörös Hadsereg fő csapásmérő ereje) fejlesztése mellett tört lándzsát. Ennek aztán a hitleri támadás idején tragikus következményei lettek. Szergej Mihaj-

lovics Bugyonnij a Rosztov melletti Koszjurinban született 1883-ban. A polgárháború ideje alatt sikeres lovassági parancsnok volt. 1935 óta a Szovjetunió marsallja, 1939–52 között a párt Központi Bizottságának a tagja, 1941-ben a szovjet délkeleti frontnak a parancsnoka volt, 1973-ban hunyt el Moszkvában.

Mind Bugyonnij, mind pedig Vorosilov esetében világosan látható, hogy megrekedtek az I. világháború, vagy legalábbis a polgárháború tapasztalatainál. Ez az elgondolás pedig két okból is hibás volt. Először is azért, mert Bugyonnij lelki szemei előtt a kozákok harci sikerei lebegtek (akik mellesleg a „fehérek" mellett küzdöttek), teljesen megfeledkezve arról, hogy ezeket a sikereket lóra termett kozákok, nem pedig lovat alig látott városi proletárok hajtották végre. A másik oka a téves gondolatmenetüknek az volt, hogy nem ismerték fel a hadsereg modernizálásának a szükségességét. Voltak ugyan olyan parancsnokok is, kik a lovasságot már teljesen elavult fegyvernemnek tekintették, ezek azonban azzal a veszéllyel játszottak, hogy Vorosilov vagy Bugyonnij (pusztán ezért) „ellenforradalmi erőknek" nevezi őket, aminek aztán (lásd a tisztogatásokat) nagyon komoly következményei lehettek volna. Nézetei miatt Tuhacsevszkij is hamarosan a kivégzőosztag elé került.

Sztálin másik bizalmi embere Kulik marsall egyenesen a harckocsik szükségességét kérdőjelezte meg, mondván, azokat úgyis szétlövi a tüzérség; nagy katonai ismeretekről téve így tanúbizonyságot.

E három férfiút Lev Zaharovics Mehlisz „egészítette ki", a Vörös Hadsereg főkomisszárja. A komisszár a bolsevik hadsereg egy speciális jelensége volt. Minthogy a polgárháborúk idején a bolsevikok nem rendelkeztek megfelelő tudású és képzettségű tisztikarral, ezt pótolandó, a régi cári hadseregből vettek át parancsnokokat. Ezekben azonban – éppen cári múltjuk miatt – nem bíztak meg. Ekkor a szovjet vezetés egy közbülső megoldást választott: a cári tiszteket meghagyta a hadseregben, viszont melléjük „komisszárokat", – a. m. „kiküldött", „hozzá küldött" – rendelt, akik a tiszteket, de a legénységi állományt is politikai-megbízhatósági szempontokból ellenőrizték. Hatalmuk rettegett volt, a legkisebb feljelentésükre kivégezhették az általuk megvádolt személyeket. Talán leírni is fölösleges, de ezek a párt által delegált kiküldöttek a legcsekélyebb katonai kiképzéssel vagy tudással sem rendelkeztek. Utóbb a komisszár kifejezést elhagyva – nemcsak a Szovjetunióban, de a szocialista országokban is – politikai tiszteknek nevezték őket.

Gyengítette a szovjetek helyzetét a közvetlenül a szovjet-finn háború előestéjén legjobban dühöngő csiszka, és ennek a hadsereg vezetésére történt hatása. Maguk a számadatok önmagukért beszélnek: Tuhacsevszkijen kívül még két marsallt végeztek ki (Bjuher és Jegorov), a hadügyi népbiztos mind a tizenegy helyet-

tesét, a katonai tanács nyolcvan tagjából hetvenötöt. Egészen pontosan a 15 hadseregparancsnokból 13-at, a 9 tengernagyból 8-at, az 57 hadtestparancsnokból 50-et, a hadosztályparancsnokok több mint felét, azaz a 186 hadosztályparancsnokból 154-et, a 16 hadseregkomisszárból az összeset, a 28 hadtestkomisszárból 25-öt, azaz a tábornokok 90, az ezredesek 80%-át, összesen mintegy harmincötezer tisztet. Erről természetesen a szocialista országokban írt történelemkönyvek szemérmesen hallgattak, vagy rosszabb esetben le is tagadták ezeket a tényeket.

A háború lefolyásának és kimenetelének megítélése esetében döntő fontosságú a két hadviselő fél katonai – és nemcsak katonai – erőviszonyainak összehasonlítása. A világ demokratikus – és ezalatt nem kommunistát értünk, sőt, azt egyenesen kizárjuk onnan – közvéleménye joggal érezte a háborút Dávid és Góliát harcának. A finnek hősies ellenállásának a tényét csak emelte az a körülmény, miszerint a finn állam csak aránylag szerény körülmények közepette szervezhette meg honvédelmét és azokat a járulékos dolgokat (hadiipar, közlekedési hálózat stb.) amit valójában a húsz éves önálló állami léte folyamán még nem tudott véghezvinni.

A téli háború katonai erőviszonyai

Finnország lakossága a tárgyalt időszakban nem érte el a négymillió főt. Ez a szám nyilvánvalóan a hadsereg méretét is korlátok közé szabta. Állandó hadsereggel ugyan Finnország rendelkezett, mely azonban nem volt nagyszámú, de ez az általános hadkötelezettséggel egészült ki, mely a tartalékosok bevetése révén egy ennél nagyobb hadsereg kiállítását tette lehetővé. Természetesen így sem beszélhetünk nagy létszámú hadseregről. A hadkötelezettség minden 21 és 60 év közötti férfira kiterjedt. A tényleges katonai szolgálat a 21. életévben kezdődhetett, és a gyalogságnál egy évig, a többi fegyvernemnél egy és negyed évig tartott. A tartalékos tiszti kiképzésben részesülők 440 napot voltak kötelesek szolgálni. A tényleges szolgálat után, a negyvenedik életév betöltéséig az úgynevezett „első tartalékba" került a hadköteles. A „második tartalékot" a 17-20 és 41-60 éves férfiak korosztályai alkották. Ez utóbbiak csak háború esetén voltak behívhatóak katonai szolgálatra. Az első tartalékba tartozó tartalékosok évente gyakorlatokon vettek részt, ahol tovább fejleszthették katonai ismereteiket. Az évi újonclétszám átlagosan 24 000 fő volt, a tényleges keret beszámításával 33 000 fő. A haderő kiképzett tartaléka a háború kitörésekor 300 000 fő volt, mely a nemzetőrséggel kiegészítve elérte a félmillió főt.

A finnek hadserege – már ami a személyi állományt illette – bizonyos módon meglehetősen furcsa képet mutatott. A legtöbb katona valójában civil ruhát hordott, legföljebb a sapka, katonai jelvény vagy hasonló dolgok mutatták őket katonának. Tulajdonképpen, mint „megrögzött civilek" menetelni sem tudtak rende-

sen. De hát ez nem is az ő dolguk volt. Minthogy hazájukat védték, nemigen érdekelte őket sem az előléptetés, sem pedig a rendfokozat.

A tartalékosként behívottak állítólag saját tisztjeiket tegezték, általában keresztnevükön szólították őket, minthogy civilben is barátok, vagy legalábbis jó ismerősök voltak. Viszont mindnyájan kiválóan tudtak síelni, célba lőni, a nemzet ügye pedig feltétlen egyesítette őket az honvédő harcban.

A finn hadsereg békeidőben 3 hadosztályból és egy lovasdandárból állt. Egy hadosztályban 3 gyalogezred, 1 vadász- vagy kerékpáros zászlóalj, 1 könnyű tüzérezred, 1 híradó zászlóalj és 1 utászzászlóalj volt szervezve. A lovasdandár 2 lovasezredből, 1 kerékpáros zászlóaljból, 1 harckocsizó századból, 1 páncélgépkocsi századból, 1 lovas híradó századból és 1 lovas ütegből állt. A finn hadsereg zöme – már eleve számolva a szovjet támadás lehetőségével – az ország délkeleti részén volt elhelyezve.

A fentebb említett csapatokon kívül a hadsereg békeidőben még egy légvédelmi tüzérezreddel, 3 partvédelmi tüzérezreddel és 2 önálló partvédelmi üteggel rendelkezett a Balti-tenger és a Ladoga-tó partján. A hadsereg csak igen kevés számú páncélozott jármű felett rendelkezett. Az ismert adatok szerint a hadsereg mozgósítása esetében a hadsereg létszáma megkétszereződött volna, erre elég hadianyag állt rendelkezésre. Valójában a helyzet még jobbnak volt mondható: a háború folyamán a békekeret megnégyszereződött, sőt egyes fegyvernemek létszáma meg is tízszereződött. Ilyen volt a tüzérség, a légierő és a műszaki csapatok. Mindez a fenn nemzet önfeláldozásának volt betudható. A finn hadsereg már a háború előtt kiváló fegyverekkel rendelkezett, és a hagyományosan sportkedvelő, kitűnő lőkiképzésben részesült finn katonák kiválóan kezelték fegyvereiket. A gyalogság Lahti-Saloranta golyószórókkal és Maxim géppuskákkal, hazai gyártmányú, Suomi géppisztolyokkal, Stokes-Brant aknavetőkkel, valamint a legkorszerűbb Böhler és Bofors rendszerű páncéltörő ágyúkkal volt felszerelve. A tüzérség löveganyaga orosz és francia eredetű volt, azonban a háború folyamán korszerű lövegekkel egészítették ki a többé-kevésbé már elavult anyagot. A finn tüzérség fejlődése a háború folyamán olyan mérvű volt (ami mind a mennyiséget, mind pedig a minőséget is érintette), hogy a maga béke idei szerény kereteit messzemenően meghaladta. Különösen szembetűnő volt a légvédelmi tüzérség fejlődése, melyeket a világhírű svéd Bofors rendszerű légvédelmi ágyúkkal és a dán Madsen rendszerű, 20 mm-es géppuskákkal szereltek fel.

A finn légierő szintén a háború folyamán fejlődött ki. A háború előtt a finn légierő mindössze 180 első vonalbeli repülőgéppel rendelkezett. Az ország területén hat légitámaszponton az alábbi repülőegységek voltak elhelyezve: 1. Utti (1 felderítő- és 1 vadászrepülő század), 2. Santahamina (1. haditengerészeti felderí-

tő század), 3. Sortavala (2 haditengerészeti felderítő század), 4. Turkinssari (1 haditengerészeti felderítő- és 1 vadászszázad), 5. Suur-Merijoki (1 felderítő- és 1 vadászszázad) és 6. Viipuri (1 haditengerészeti bombázó és torpedóvető század).

A kiképzés egy tanszázadnál és a szerelőiskolában történt. A finn repülők jó kiképzését, továbbá a repülőgépek kitűnő voltát mi sem bizonyította jobban, hogy a támadó szovjetek – annak ellenére, hogy a balti államok légitámaszpontjainak a megszerzésével mindössze mintegy 70 km közelségbe jutottak a finn partokhoz – nem tudták az egész háború ideje alatt Finnország légterében a légi fölényt megszerezni, és hogy a finn légierő, a légvédelem támogatásával mindvégig ura maradt hazája légterének.

A finn hajóhad az ország földrajzi fekvéséhez, a partvonala hosszához képes kicsiny volt. Finnország hajóhadának a gerincét két korszerű, egyenként 3 900 BRT vízkiszorítású páncélos naszád, az „Ilmarinen" és a „Väinämöinen", valamint öt modern búvárnaszád alkotta. Ezenkívül a finn haditengerészet rendelkezett még 4 ágyúnaszáddal, 6 aknarakóval, 15 aknakeresővel, 7 páncélos motorcsónakkal és 16 őrnaszáddal. A háború kitörésekor az egész finn flotta összesen 16 500 BRT vízkiszorítású úszóegységből állt, illetve építés alatt állt még 3 000 BRT különböző úszóegység.

Annak ellenére, hogy a finn flotta ilyen kevés számú hajóból állt, a háború folyamán a partvédelemben olyan sikeresen működött közre, hogy a bolsevikoknak nem sikerült sem a Botteni-öbölbe behatolni, sem pedig Finnországban partra szállni.

Érdemes megemlékezni még egy fontos dologról. A finn hadsereg mellett igen jelentős szerepet játszottak az önkéntes alakulatok szervezetei, azaz a finn nemzetőrség és a női milícia. E két szervezet önkéntes alapon toborzódott, tanúbizonyságot téve a finn nép hazaszeretetének és elszántságának. Felhasználhatóságukat, továbbá magas katonai értéküket a háború is pregnánsan bizonyította.

A finn nemzetőrség intézménye (suojeliskunta) önként jelentkező, de nem hadköteles férfiakból állt, akik milíciaszerű katonai kiképzésben részesültek, melynek feladata a háborús időszakban a hadtápszolgálat, továbbá a hátországban lévő teendők ellátása volt, hogy ezzel is a tényleges hadsereget tehermentesítse, és az kizárólag a harctéri feladatokra koncentrálja az erejét. A finn nemzetőrség létszáma a háború kitörésekor, azaz 1939 végén mintegy 450 hivatásos tiszt, 750 hivatásos altiszt és 100 000 fő önkéntes legénységi állomány volt.

A finn nők katonai szervezete a „Lotta Svärd" szintén önként jelentkezőkből álló milícia volt, melynek keretében a nők katonai segédszolgálatban, légi- és gázvédelemben, továbbá egészségügyi szolgálatban nyertek kiképzést. Létszáma

háború esetén mintegy 90 000 fő lehetett. Az ifjúság katonai kiképzését 18-20 éves korig a nemzetőrség keretein belül hajtották végre.

Az önkéntes katonai szervezetek nagyban elősegítették a mozgósítás gyors és hatékony lefolyását, minthogy minden – a tényleges hadsereggel elvonult – férfi helyébe azonnal beállt a szervezet egy férfi vagy női tagja, aminek következtében a mozgósítás zökkenőmentesen folyhatott le és térhettek át a háborús állapotra.

E két szervezetnek azonban katonai téren is nagy jelentősége volt, hiszen már a mozgósítás pillanatában működni kezdett a légi figyelő- és jelentőszolgálat, a légvédelem, a partvédelem, a hadiipar, a katonai vasúti szolgálat és a háború idején szükséges szervezeteknek mindazon ága, mely az akkor korszerű háborúnak elengedhetetlen feltétele volt.

Végül meg kell említenünk Mannerheim báró katonai szakértelmét is. Mannerheim ugyanis jól ismerte nemcsak az oroszokat, hanem a szovjetek harcmodorát, hadseregük katonai értékét is. Ha konkrétan nem is olvasott gondolataiban, ismerte a stratégiájukat, múltjukat, sőt, azzal is tisztában volt, hogy milyen könyvekből tanultak, és maga is ismerte ezeket a katonai kézikönyveket.

Mannerheim mindent összevetve mérlegelni tudta mindkét fél háborús tapasztalatait, valamint tisztában volt nemcsak saját hadserege, de a szovjetek katonai fogyatékosságaival is.

Az tény, hogy a nagyrészt tartalékosokból verbuvált finn hadsereg nem rendelkezett komoly háborús tapasztalatokkal. A függetlenségi háborújukban ugyan szert tettek némi rutinra, az azonban másmilyen háború volt, mint az, melyet most kellett megvívniuk.

A finnek tisztjei sem voltak éppen gyakorlottak, kiképzésük más hadseregek (svédek, németek, oroszok) harcászati tanulmányait viselték magukon.

Mannerheimnek a szovjetekről szerzett legutóbbi ismeretei megerősítették a finn hadsereg főparancsnokát abban a tudatában, miszerint a Vörös Hadsereg kiképzése a közkatonáktól kezdve, a tiszteken át egészen fel, a legfelsőbb vezetésig a lehető legalacsonyabb szinten állt. Jó szovjet módra nem is a mennyiséggel, hanem főként a minőséggel voltak katasztrofális problémák. A tisztogatások után a szovjetek hadseregének tisztjei jobbára fél-analfabéta parasztok voltak, akik az eredményeiket csak sokszoros túlerővel és vak engedelmességgel érték el, minthogy mindig a hátukban érezhették a félelmetes NKVD gépfegyvereit.

A finneket ezzel szemben egyesítette a haza védelmének a tudata. Mannerheim úgy ítélte meg, hogy a finnek – morális és tapasztalati előnyeik, helyismeretük és kitartásuk révén – eséllyel vehetik fel a harcot a támadó szovjetekkel szem-

ben, még ha felszerelésük és kiképzésük is bizonyos kívánnivalókat hagyott maga után.

Mikor Mannerheim mérlegre tette a két hadsereg esélyeit okosan felismerte, hogy fő reménye csak abban lehet, hogy a finnek katonai egyénisége (mely távolról tekintve nem tűnt igazán fegyelmezettnek és csak a gyakorlat döntötte el és igazolta, hogy igencsak fegyelmezetten és szervezetten mozognak a harctéren) érvényesülni tud a nehéz terepszakaszokon és a dermesztő hidegben. Azzal is tisztában volt, hogy nem kell őket külön-külön utasítgatni, hogy harcoljanak, hanem bízott az öntevékenységükben, amiben aligha csalódhatott. Tudta, hogy csapatai a hidegben és a sötétben is fogcsikorgatva fognak támadni vagy éppen védekezni, legyenek az időjárási és terepviszonyok bármilyenek.

A finn-szovjet háború a marxista-leninista történetírásban

Hogy a kommunista történetírás hogyan számolt be Magyarországon ezekről az eseményekről, az egyenesen megdöbbentő. Az csak természetes, hogy a háború kirobbantásáért teljes mértékben a finneket okolja, sőt említést sem a tesz a finnek katonai győzelmeiről. Ismerve a kommunizmus lényegét – mely hazugságokra épült – akkor is elképesztő az a nem is igazán bornírtság, tudatlanság vagy éppen ostobaság, hanem inkább tudatos hazugság és gonoszság, ahogyan az eseményeket félremagyarázták, elködösítették, elhazudták.

Aligha van olyan józanul gondolkodó ember, aki hitelt adna annak a torz állításnak, miszerint Finnország provokálta volna ki a háborút, sőt a Szovjetunióval szemben támadó szándéka lett volna.

Józan ésszel belátva ezt már a két állam gazdasági, népességi és katonai erőviszonyai sem engedték meg. Azt senki komolyan nem gondolhatja és nem is gondolhatta, hogy a kevesebb, mint 4 milliós finn nép nekitámad a majdnem 200 milliós Szovjetuniónak! Ez olyan, mintha egy ember próbálna ötvenet megverni. Maga a gondolat is elképesztő!

A finn „néptömegek" alapvetően antikommunisták voltak, olyannyira, hogy a két világháború között a szociáldemokrácia sem tudott igazán gyökeret verni, így a szovjetek aligha számíthattak az „elnyomott" finn munkásosztály támogatására.

Finnországgal ugyanis más volt a helyzet. Egyrészről – ami azonban nem igazán komolyan esett a latba – rokonnép, másrészről semleges ország, végül harmadsorban – és ez a legfontosabb – a Szovjetunióval jószomszédi kapcsolatokat táplált. Így aztán – természetesen politikai megfontolásokból – a legjobbnak az mutatkozott, hogy a kérdést nem kell feszegetni, legjobb a szőnyeg alá söpörni.

Ennek a felfogásnak aztán egyes történészek a szolgálatába is álltak. Ez azonban bizonyos mértékben nehezen értelmezhető. Ha ugyanis a marxista történész tisztában volt az események valós lényegével és menetével, azonban mégsem azt írta le, akkor bizony becstelen és hazug volt, ha viszont jószándékúan el is hitte, akkor csak ostoba. Dióhéjban csak ennyit. Az itt leírtak természetesen nem a jelen szerzők véleményét tükrözik, az alább leírtak úgy tekintendők, mintha azt idézőjelben írtuk volna.

A kommunista történetírás szerint mind Németország, mind pedig Nagy-Britannia és a többi nyugati hatalom Finnországot antikommunista fellépésre, szovjetellenes „kalandorpolitikára" ösztönözte. A finn uralkodó osztály fasiszta és angolszász orientációs körei – természetesen más-más meggondolásból – 1939-ben, néhány hónap leforgása alatt háborús veszélybe sodorták Finnországot. A finn konzervatív propaganda már gyakorlatilag a függetlenség kikiáltása óta, azaz vagy húsz éve nacionalista és szovjetellenes jelszavakat hangoztatott. Nyilván nem volt igaz, mégis a szovjetellenesség a marxista-leninisták körében az egyik legnagyobb bűnnek számított. Mindez nem más, mint a rágalmazással történő propaganda tipikus esete. Nos, a szovjetek ellen a finnek által „kirobbantott" háborúnak nyilván egyéb célja sem lehetett, minthogy az, hogy „a dolgozó népek tömegeinek a figyelmét elterelje az osztályharcról, valamint Finnország igazi nemzeti érdekéről, azaz a népfront által meghirdetett demokratizálódásról."

Ezek után a finn vezetés nem átallotta elhatározni, hogy Ahvenanmaan- (Åland) szigetén katonai erődítményeket kíván létrehozni. Az itt létrehozott erődítmények azonban nyilvánvalóan semmilyen támadó, hanem sokkal inkább védekezési szándékkal épültek, sőt, Finnország fel is ajánlotta mind Svédországnak, mind pedig a nyugati hatalmaknak az itteni erődítmények közös használatát.

Még nagyobb szálka volt a Szovjetunió, illetve a marxista-leninista történetírás szemében a Mannerheim-vonal megépítése. Ezt a kommunista történetírás egyenesen hadi készülődésnek minősítette, mely „horribile dictu" csak 32 kilométerre volt Leningrádtól. Na, de valójában a finnek mit is tehettek volna, hova is építették volna védvonalukat, hiszen itt húzódott a határ.

A marxisták szerint – ismét csak rágalmazva – a „polgári" történetírás, mintha ez valami ördögi mű lett volna, azt a „képtelenséget" állította, miszerint ekkorra Finnország teljesen elszigetelődött. A valóság azonban az, hogy Finnország – ha nem is szigetelődött el – nemigen kaphatott sehonnan komoly segítséget egy esetleges szovjet támadás esetén. Ezzel szemben a marxisták azt írták, hogy Finnország élénk kapcsolatban állt a fasiszta Németországgal, tőle, valamint más nyugati hatalmaktól és a skandináv államoktól is gyakorlati segélyt (?) kapott, sőt, az 1939 nyarán és őszén lefolyt finn hadgyakorlatokon német és angol tisztek is

képviseltették magukat. Ez megint nyilvánvaló csúsztatás, mert ugyan melyik hadgyakorlaton nem képviseltették magukat külföldi megfigyelők? A válasz egyszerű: csak olyan diktatórikus államokban nem, amilyen éppen a Szovjetunió volt! Ráadásul munkánkban utalunk arra is, hogy a téli háború és az az előtti időszakban a náci Németország és Finnország viszonya inkább volt mondható ellenségesnek, mint szívélyesnek!

A kommunista történetírás szerint továbbá a finn népet „elkápráztatták" az úgynevezett „Nagy Finnországról" szóló frázisok, a Kola-félsziget és más szovjet területek „meghódítására" szőtt tervek, sőt még a „bolsevizmussal való ijesztgetés" is jelentős „táptalajra" talált.

A terminológia, a rágalmazással való támadás és védekezés már önmagában jellemző a kommunista propagandára, majd a kommunista „történetírásra". Ilyen állandó műszavak a „polgári történetírás", a „néptömegek", az „elbutítás", a „nacionalizmus", a „valós társadalmi érdekek (azaz a bolsevizmus) fel nem ismerése", de példákat még oldalon át lehetne sorolni.

A marxista-leninista történetírás a továbbiakban úgy folytatja, hogy a Szovjetunió a „rendkívül súlyos nemzetközi helyzetben" – ismét egy kommunista terminus technicus – saját biztonsága és „Finnország védelme" (?) szempontjából szükségesnek tartotta, hogy a Finn-öböl környékét kivonják a „nemzetközi feszültség" (?) zónájából, illetőleg azt is kérte, hogy a két ország közös egyetértésével tegyenek meg mindent egy esetleges harmadik fél – hogy ez ugyan kicsoda lehetett, arról aztán végképp nem esik szó – támadásának az elhárítására.

No, de melyik lett volna ekkor az említett harmadik hatalom? Talán éppen Németország? Ez így önmagában is gyanús, hiszen nem sokkal korábban pont a bolsevik Szovjetunió volt az, mely a náci Németországgal megkötötte a hírhedt Molotov-Ribbentrop paktumot!

Állítólag a szovjet diplomácia 1938-ban és 1939-ben is felhívta a finn kormányköröknek a figyelmét arra, hogy adott esetben egy harmadik támadó fél a Szovjetunió mellett Finnországot is veszélyeztetné, annak területét felvonulási területté változtatná, és Finnországot csatlósává tenné. Minthogy a „vak" konzervatív finn kormánykörök a szovjet javaslatot elutasították, csak saját politikai „rövidlátásukat" bizonyították ezzel.

A szovjet történetírást követő hazai történetírás szerint is a Finn-öböl biztonságával kapcsolatos szovjet terveket különösen időszerűvé tette Németországnak az 1939. szeptember 1-jén Lengyelország ellen indított támadása. Nem mintha ugyanezt a támadást szeptember 17-én a Szovjetunió (csak éppen a másik irányból) nem tette volna teljessé.

Ebben a légkörben aztán a szovjet kormány újra „javasolta” a finn kormánynak, hogy közösen, „békés tárgyalások” útján – így hívják a kommunisták a követelőzést – rendezzék Leningrád és Dél-Finnország biztonságát, valamint a Karéliai-földszoroson létesített finn erődítményrendszer (a Mannerheim-vonal) kérdését. Ez a „rendezés” természetesen nem jelentett egyebet annál, hogy Finnországnak a bolsevik fenyegetés hatására át kellett volna bizonyos területeit a Szovjetuniónak engedni!

Finnország természetesen nem volt hajlandó ezeket a teljesen jogtalan követelőzéseket teljesíteni. A szovjet történetírás ezt ismételten a konzervatív finn kormányköröknek, „fasisztáknak” rótta fel, nem véve tudomást ezeknek a követeléseknek a szemtelen és agresszív voltáról.

Állítólag a „finn fasiszta és soviniszta körök” mereven elzárkóztak a konstruktív megbeszélésektől. Ez valóban így volt, minthogy a „konstruktív megbeszélések” szovjet részről (itt érteni kell a kommunista terminológiát) nem megbeszéléseket, hanem fenyegetést és zsarolást jelentettek.

A dolgot a kommunista történetírás úgy tünteti fel, mintha a Szovjetunió valamilyen módon féltette volna Finnországot egy esetleges német támadástól, sőt, saját maga is tartott volna tőle. De ugyan miért? 1939-ben még egészen jól megvolt a két diktatórikus hatalom egymással, lásd Lengyelország lerohanását. Aztán, hogy lehet az, hogy a Szovjetunió számított a hitleri támadásra, holott a II. világháborút tárgyaló kommunista munkák arra hivatkoznak, hogy a németek kezdetben azért értek el jelentős sikereket, mert a támadás a Szovjetuniót teljesen váratlanul és felkészületlenül érte?

A továbbiakban a kommunista történetírás úgy folytatja, miszerint a finn nacionalista-soviniszta körök – ismét egy kommunista terminus technicus – által elmérgesített kapcsolatok fegyveres konfliktushoz vezettek a két állam között. Ez a közlés maga is azt engedi sejtetni, mintha Finnország támadta volna meg a dicsőséges Szovjetuniót. Az agresszív és kompromisszumokra képtelen finn vezetés politikája miatt 1939. november 26-án megszűntek a diplomáciai kapcsolatok, november 30-án pedig beállt a hadiállapot.

Mindez azonban nem volt elég az oknyomozó szocialista történetírás számára! Szerintük a néhány hónap alatt lejátszódott „téli háború”, az úgynevezett talvisota – azaz valójában a finn nép hősies védekezése a bolsevik támadókkal szemben – mindössze előjátéka volt a fasiszta koalícióval melengetett nagy szovjetellenes hadjáratnak, amelynek következtében létre jöhetett volna a finn fasiszták dédelgetett álma, a Nagy Finnország.

A Nagy Finnországgal kapcsolatos szovjet elméletre is igazán érdemes néhány szót vesztegetni. Nem lehetetlen, hogy Finnországban lehettek olyan (ko-

rántsem politikai) körök, akiknek volt ilyen ábrándjuk. Ez azonban sem a finn népet, sem pedig a finn politikát nem érinthette. Gyeborinnak az 1961-ben, a világháborúról szóló munkájában az szerepel, hogy a Szovjetuniónak valójában Finnország üzent hadat, abból a célból, hogy a Szovjetuniónak a Leningrádtól az Uráligterjedő részét meghódítsa. Hogy ezt Finnország hogyan is lett volna képes véghez vinni, arról már nem esik kommentár.

Más szovjet történész nem beszél Finnország ekkora „étvágyáról", bár ezek is a kis skandináviai államot teszik az események miatt felelőssé. Mereckov (aki egyébként a Leningrádi Katonai Körzet parancsnoka volt) emlékiratiban csak arról tud, hogy a gaz finn tervek Nagy Finnország megszervezéséért csak a Fehér-tengerig, valamint az Ilmeny-tóig terjedtek volna ki.

A háború ideje alatt Németország – lehetőleg valamilyen módon Németországot is belekeverjék az eseményekre, hiszen a háború után a katyni mészárlástól kezdve a németekre mindig rá lehetett fogni olyan dolgokat amit el sem követtek; bár tudjuk, hogy éppen elég vaj volt a fejükön) – tekintettel a szovjet-német meg-nemtámadási szerződésre csak burkoltan, a nyugati hatalmak azonban teljesen nyíltan támogatták a finn agressziót a Szovjetunió ellen, miközben egyre inkább saját eszközeikévé kívánták tenni (?) a finn néptömegeket. Ennek a kommunista felfogásnak „csupán" az a hibája, hogy bizony az említett nyugati hatalmak sem önkéntesek által, sem pedig anyagilag nem támogatták Finnországot.

Ezek után – természetesen a bolsevik történetírás – úgy folytatja, hogy a háború „kiszélesítéséhez" (ez már önmagában is abszurd és értelmezhetetlen) fűzött nyugati és német terveket meghiúsította az 1940. március 12-én, Moszkvában aláírt békeszerződés. Természetesen valódi békeszerződésről szó sem volt, ez nem volt egyéb, mint a mohó szovjet területszerzési vágyak erőszakos kielégítése. Azokról a területekről, melyekről Finnországnak – saját jól felfogott érdekében és javára – a Szovjetunió számára le kellett mondani, mintegy bagatell dologról, mellékesen beszél a kommunista történetírás.

Jellemző továbbá az a tény, hogy magának a háborúnak a tulajdonképpeni lefolyásáról hallgattak az elvtársak. Hogy valójában mikor mi is történt, és milyenek voltak az erőviszonyok? Hogy valójában ki is volt a támadó fél? Hogy milyen önfeláldozó volt a kis finn nép harca? Erről bizony nem ejtettek egy szót sem, minthogy arról sem, hogy mekkora túlerővel támadta meg a Szovjetunió Finnországot, és ezért mekkora emberi és anyagi áldozatot fizetett. Ugyan valójában mi ez, ha nem hazugság? A dolgoknak nemcsak az elferdítése, tagadása, hanem az arról való hallgatás is hazugság!

Hogy Sztálin mennyire látta a fenyegető német veszélyt, az igencsak kérdéses. Hogy a balti államok bekebelezése, illetve a finnek ellen viselt háború valójában csak egyfajta megelőző lépés lett volna, az is kétséges.

Ennek a munkának a magyar részvétel nevesítése mellett az is a célja, hogy a háború valós cselekményeit az olvasó számára bemutassa, mely a történetírásból eddig jobbára hiányzott. Az előzmények és a következmények birtokában vagyunk, azonban látnunk kell magukat az eseményeket is.

A Nagy Honvédő Háború történetét taglaló dolgozat – mely a szovjet-finn háborúval tizennyolc oldalon át foglalkozik – egy szóval sem ír az itt elesett szovjet katonákról, eszébe nincs, hogy az elesettek előtt tisztelegjen, a veszteségekről – ami pedig igencsak volt – egyetlen szót sem ejt.

A marxista-leninista történetírás továbbá mélyen hallgatott arról is, hogy Sztálin, Berija és a többi kommunista gyilkos mennyire nem kímélte azokat a szerencsétlen szovjet katonákat, kik finn fogságba estek. A háború véget értével 1940 májusában befejezték a hadifogolycserét.

Finnország háborús gazdasági viszonyai

Sajnos a kis Finnország – már ami lélekszámát illeti – gazdasági viszonyai nem álltak arányban a szovjet támadás következtében az országra háruló katonai követelményekkel. Ennek az egyszerű oka az volt, hogy a függetlenség húsz esztendeje kevés volt ahhoz, hogy a természeti kincsekben amúgy sem bővelkedő ország gazdaságát ilyen sorsdöntő háborúra előkészítsék. Volt azonban a finneknek egy óriási ütőkártyájuk, ami nem volt más, mint a nemzeti lelkesedés, a töretlen állampolgári fegyelem, aminek következtében a rendelkezésre álló szerény erőforrások, és az idő rövidsége dacára a finn állam zökkenőmentesen tudott a hadigazdálkodásra átállni. Az ország – figyelembe véve természeti adottságait – a fa-, textil- és fémipar szükségleteit fedezni tudta, a hiányzó nyersanyagokat és készárut pedig külföldről (természetesen elsősorban a skandináv államokból) biztosította. A háborús élelmezést ugyancsak külföldi kereskedelem útján oldották meg.

Finnország a háború előestéjén az ország nagyságával arányban éppen nem álló, viszonylag kiterjedt hadiiparral rendelkezett. Ez azonban bizonyos fejlődés eredménye volt. Hozzá kell tenni, hogy a békés Finnország 1930 előtt gyakorlatilag nem rendelkezett hadiiparral. Gyalogsági fegyvert és lőszert a harmincas évek kezdete óta gyártottak Finnországban, 1939 elején Jyväskyläban egy ágyúgyár kezdte meg működését, mely a svéd Bofors gyár típusait kezdte gyártani. Az első repülőgépgyárat 1937-ben Tamperében állították fel, ahol a bombavetők kivételével mindenféle típusú harci gépet gyártottak. Az állami robbanóagyag gyár Vihtuvuoriban, a lőszergyár pedig Lapuaban működött. Finnország egyebek

között 1937-ben bekapcsolódott a többi északi állam (Dánia, Svédország és Norvégia) által létesített gazdasági készenléti szervezetbe, mely azt a célt szolgálta, hogy valamely háborúba sodródott tagországot szükség esetén gazdaságilag kisegítse.

Bármilyen kitűnően szervezte is meg a finn nép saját honvédelmét, a számok törvénye alapján azonban aligha volt ez a hadsereg alkalmas arra, hogy a hatalmas méretű szovjet hadsereget feltartóztassa. Az a tény, hogy Finnország a támadó kommunista Szovjetuniót fel tudta tartóztatni, annak okai nem gazdaságiak voltak, hanem pusztán a bátor finn nép elszántságának volt köszönhető. Ehhez hozzájárult a finnek erkölcsi ereje és fölénye (nem mellékes egy háború folyamán!), szellemi ereje a barbár bolsevik hordák felett. Nem mellékes megemlékezni a finnek sportos életmódjából fakadó előnyökről és magas fokú harci képzettségükről. Az csak tragédia, hogy mindez nem volt utóbb elég a szovjet agyagkolosszus legyőzetéséhez. Meg kell állapítanunk, hogy csakis egy ilyen istenfélő protestáns nép – mely a főhajtást ismeri ugyan, de csak Isten előtt – lehetett képes arra, hogy mind hazaszeretetétől átitatva, mind erkölcsi fölényének biztos tudatában megcselekedje azt, amit a háború folyamán véghez vitt. A finn katonaság a Mannerheim-vonal erődrendszerében a szovjet nehéztüzérség poklát élte át, mégis erős lélekkel a saját csapataiktól több száz kilométerre eltávolodva, úttalan terepen, erdőben, −30 °C alatt a szovjet betolakodók hátába kerülve néhány kézifegyverrel egész bolsevik csapattesteket képesek voltak szétszórni.

A finn hadsereg harcászati elvei és harcmodora a felvázolt nemzeti tulajdonságok és a terep adottságainak voltak köszönhetőek. A finn hadsereg legfontosabb harcászati cselekménye a halogató harc, annak támadó, de védő formájában egyetemben. A számtalan tó, északon a sűrű aljnövényzettel rendelkező erdők, a viszonylag kevés útvonal a terepen számos természetes szorost alkotott, melyeknek védelmét több, de nem igazán nagyszámú csoportnak kellett ellátni. Finnország viszonylag nagy kiterjedése következtében – különösen, ha számba vesszük a kis népsűrűséget –, az egyes harcászati egységek vezetése igencsak nehéz volt, ráadásul ha hozzá számítjuk a tüzérség mozgatását is. Az adott terepviszonyok következtében minden harci csapatnak úgyszólván egyedül kellett operálnia, ami a kisebb rendfokozatú tisztektől és jelentős önállóságot követelt meg. Minthogy a terepen a tüzérség mozgatása meglehetősen nehézkes lett volna, ezt gyalogsági tűzfegyverekkel kellett pótolni, valamint akna- és gránátvetőkkel.

A harctér nagy kiterjedése miatt jelentős szerepet kapott a terepismeret. E tényezők egy sajátos harcmodort hoztak létre, ami valójában nem volt más, mint az egymástól térben messze álló, kézi tűzfegyverekkel jól felszerelt, mozgékonyan vezetett, jó terepismerettel rendelkező kisebb egységek halogató harca, melyet támadó szellemben hajtottak végre, a szovjet kommunisták előre való nyomulását pedig különféle műszaki zárakkal, elárasztásokkal, aknamezők létesítésével jelen-

tősen késleltették, vagy éppen meg is akasztották. A téli háborúra a finn hadsereget különleges gonddal készítették elő: a béke ideje alatt a hadgyakorlatokat és kiképzéseket a téli időszakban hajtották végre. Mindezek ellenére jelentős problémák is felmerültek. Igaz, hogy a finn katonaság erkölcsi és fizikális állapota kiváló volt, azonban a megfelelő harci kiképzés ellenére is a finn hadsereg bizonyos hiányosságokkal küszködött. Ezzel kapcsolatban Öhquist tábornok, a Karéliai-földszorost védelmező sereg parancsnoka a következőket mondta el (Ein finnischer Armeeführer über den Finniscehn-Russischen Krieg, Militär Wochenblatt, 1940. 40.):

„A finn hadseregben a kiképzési idő rövidebb volt, mint más államok hadseregiben, ezért a finn katonáknak sok mindent kellett a harctéren megtanulni. Ezenkívül olyan harceszközök ellen is fel kellett venniük a harcot,amilyet sohasem láttak, mint a harckocsik. Egyébként a páncélosoknak az értékét és hatását még a szakértők is csak nehezen tudták meghatározni. Nem ismertük a korszerű légitámadásnak, sem pedig a tüzérségi tömegtűznek a csapatokra gyakorolt hatását. Nem számítottunk arra, hogy az oroszok 28 és 48 tonnás harckocsikkal fognak támadni, a páncélosok elleni védelmet a háború folyamán kellett megtanulni. Nagy hiány volt hivatásos tisztekben, a finn kormánynak az ezen irányú takarékosságát sok vérrel kellett megfizetni, mert a tartalékos tisztek a legkiválóbb teljesítményük ellenére nem tudták a hivatásos tiszteket pótolni."

A finn néppel, annak igencsak szerény anyagi eszközeivel és katonai felkészültségével szemben a területileg világrésznek beillő Szovjetunió gyakorlatilag kimeríthetetlen élő és anyagi készleteivel állt szemben. Elég csak azt figyelembe venni, hogy az agresszor kommunista Szovjetunió lakosságának a létszáma Finnországénak negyvenötszöröse volt, a mozgósítható hadereje pedig harmincegyszerese. Az természetesen teljesen nyilvánvaló, hogy mindezt a haderőt a kommunisták nem vetették be, azonban már kezdetben olyan iszonyatos túlerővel támadtak, amelynek – megfelelő vezetés esetén – az első pillanatban el kellett volna söpörni a finn ellenállást. Erre azonban nem került sor.

Mi lehetett ennek az oka? Nem olyan nehéz a kérdésre válaszolni. A kommunista társadalmakat a kontraszelekció jellemezte. A helyzet az volt, hogy nem az odavaló, tehetséges emberek kerültek sokszor a megfelelő helyekre, hanem a kommunista pártok által delegált, dolgukhoz nem, vagy alig értő személyek, kik ugyan a „párt" szempontjából megbízhatóak voltak – buta volt a szerencsétlen, de legalább megbízható –, akik aztán tudatlanságuk, iskolázatlanságuk folytán csak kárára voltak mindannak ahova őket kinevezték. A lényeg annyi volt, hogy föl legyen vértezve a marxista-leninista ideológiával, mert szerintük, ha valaki ehhez értett, úgy mindenhez értett.

A szovjet parancsnokság a háború kezdetén a leningrádi katonai kerület csapatait más csapattestekkel megerősítve vonultatta fel a finn határra. A háború kezdetén a szovjetek 26-29 lövészhadosztály, 7 páncélos dandár, számtalan különleges alakulat, közel félmillió ember, kb. 1 000 harckocsi és kb. 1 000 repülőgép állt a szovjet hadvezetés rendelkezésére. Ugyanekkor a mozgósított finn hadsereg csak 9 hadosztályból és 1 lovasdandárból állt. A háború folyamán a szívós finn ellenállás következtében a szovjetek a hadseregüket folyton erősíteni kényszerültek, így a becslések szerint a háború végén 50 hadosztály, 2 lovashadosztály, 15 páncélos dandár, azaz közel másfél millió ember, kb. 3 000 harckocsi, 2 000 repülőgép harcolt a finnek ellen. Ekkorra a finn hadsereg 15 hadosztályból és 7 könnyű dandárból állt. A svéd önkéntesek száma a háború végén 8 900 főt tett ki, ebből 2 zászlóalj, 2 üteg és néhány repülőgép vett részt ténylegesen a harcokban. A dán, holland, kanadai és amerikai önkéntesek száma néhány száz főt tett ki, és itt fontos megemlékezni a magyar önkéntesekről is.

A szovjetek számbeli és anyagi fölénye még szembetűnőbb, amennyiben a két hadsereg hadműveleti egységeinek fegyverzetét hasonlítjuk össze. A fegyverzet darabszámok a finn és a szovjet hadosztályokban:

megnevezés	*finn*	*szovjet*
gyalogsági puska	11 000	14 000
golyószóró	250	500
géppuska és légvédelmi géppuska	116	240
gránátvető	18	30
37-45, (75-90), 105-152 mm-es löveg	18, (24), 12	70, (38), 40

Abban az esetben, ha összevetjük a két hadsereg hadműveleti egységeinek számát, továbbá azok fegyverzetét világosan látható, hogy a szovjetek sokszoros fölényben voltak.

A hadszíntér terepviszonyai és az erődítmények

Finnország stratégiai helyzete általában kedvezőnek volt mondható. Nyugaton és délen a Botteni- és Finn-öböl határolja, tengerpartja erősen tagolt, a part közelében számos sziget van, ami nagymértékben megkönnyítette a partvédelmet.

Finnország nyugati határvonala nem bírt hadászati jelentőséggel, hisz mindkét itteni szomszédjával – Svédországgal és Norvégiával – hagyományosan jó kapcsolatokat tartott fenn, sőt a határon túl némi finn lakosság is élt. Ennél sokkal fontosabb volt a keleti. Finnország területének mindegy 33%-át összefüggő tavak, mocsarak és lápok borítják, és ezek jelentős része az ominózus délkeleti határvidéken található, azaz azon a helyen, ahol a szovjet főtámadás várható volt.

Ezek a terepviszonyok nyáron jelentős akadályt képeztek, télen viszont az erős jégpáncél következtében nehezebb járművekkel is járhatók, mindaddig, míg a magas hóréteg nem képez jelentős akadályt. Az ország területének nagy részét erdő borítja, Ennek nagy része aljnövényzettel rendelkezik. Nagyobb részben mocsaras területeken fekszik, ami azt jeleni, hogy az itteni mozgást, de különösen a nehezebb gépjárművekkel, továbbá a harcjárművekkel való mozgást ezek a terepviszonyok igencsak megnehezítették, ha ugyan lehetetlenné nem tették.

Finnország területe alapvetően síkság. A szovjet határ északon igen gyéren lakott, a lakosság errefelé csak egymástól viszonylag távol fekvő tanyákon él, sőt, a szovjet határ egynegyed része a sarkkörön túl fekszik.

Éghajlati szempontból azonban az országot körülvevő tengerek hatása miatt enyhébb, mint a hasonló földrajzi szélességen lévő, kontinentális területeké. Az ország középhőmérséklete ennek ellenére januárban és februárban −11 °C körüli, de északon az ennél hidegebbek sem éppen ritkák. A hó északon októberben esik le, decemberben az ország már másfél méteres hótakaró alatt van. Az olvadás csak április közepén kezdődik meg.

A finn–szovjet határ 1590 km hosszú, s gyakorlatilag három részre tagolható. Az első, a déli szakasz a Karéliai-szoros a Pohjanlahti-öböl és a Laatokka-(Ladoga-) tó között 100-140 km. hosszúságban terül el. E határvidék legfontosabb pontja a tengerparton fekvő Viipuri (Viborg), amelyet 1293-ban – nagy hadászati előrelátással – Tyrgils Knudson svéd vezér építtetett. A Karéliai-földszorost számtalan összefüggő tó, mocsár és láp borítja, ami a határ védelmét jelentősen megkönnyíti. Ezt a természetes határvonalat a finnek műszakilag is megerősítették. Előre számítva a szovjet veszélyre a finnek itt építették ki a Mannerheim-vonalnak nevezett erődítményrendszert. Az erődrendszer a szoros nyugati részén, a szovjet határtól mintegy 50 km-re, keleten pedig a Vuoksi-Suvanto vonaltól 10-12 km-re fekszik. Sajnos az erődrendszer műszaki berendezései meg sem közelítették a nyugati hatalmak hasonló jellegű erődítményeit. Magát az erődrendszert a hazafias érzelmektől áthatott önkéntesek, főleg diákok kezdték építeni. Természetesen ez a védelmi rendszer nem állt, nem is állhatott összefüggő építményekből, valójában általában a terepre támaszkodó kisebb-nagyobb tábor jellegű betonfészkekből hozták létre, melyet aztán géppuska- és lövegállásokkal erősítettek meg. A 125 km hosszúságú erődvonalban a háború kitörésekor csak 96 betonfészek volt, sőt, ezekből is 67 már 15 évnél idősebb volt, így elavultnak számított. Mindössze 29 – 1 vagy 2 komolyabb tűzfegyver számára épített – fészek volt olyan, mely megfelelt a korszerű követelményeknek. A többi ilyen fészek csak futólag készült, fát és földet használtak fel az építésükhöz. Földalatti építmények alig voltak. Az állásrendszernek nem volt meg a kellő harcászati mélysége sem, így áttörés esetén az ország belső területe nyitva állt a támadók előtt. Ezt pótolandó, a finnek úgy

próbáltak védekezni, hogy a keskeny összekötő utakat, a szorosokat vízzel elárasztották, vagy éppen aknamezővel erősítették meg.

A második rész a szovjet-finn határ középső szakasza volt. Ez a Ladoga-tótól észak felé húzódott és észak felé a Pielinen-tóig terjedt. Ez a szakasz sem volt kevésbé fontos az előzőnél, mert innen a Ladoga-tavat átkarolva a Mannerheim-vonal hátába lehetett kerülni, mint ahogy a szovjet vezetés így is tervezte. A határ itt kifelé öblösödik, hossza mintegy 300 km. A terep jellege itt is tavakkal borított síkság, a tavak azonban a határtól számítva kb. 150 km mélyen képeztek a támadók előtt akadályt.

Végül a harmadik rész – és egyben a határ leghosszabb szakasza – a Pielinen-tótól egészen az északi Jeges-tengerig húzódott. Ezen a területen a határral párhuzamosan futó alacsony, de sűrű erdőkkel borított hegyláncolat húzódik végig. Ide a szovjetek csak kevés útvonala vezetett. Bár a szovjetek a Murmanszk-vasút és a Sztálin-csatorna – ugyan, hogyan is hívhatták másként? – kiépítésével jó felvonulási útvonalra tettek szert, a finn határra azonban igen kevés út és egyetlen vasútvonal sem vezetett. Mindezzel szemben a finneknek három vasútvonala is elérte a szovjet-finn határ környékét, továbbá egy akkoriban modernnek nevezett műút is.

A finn védelemnek a Botteni-öböl csúcsa és a határ között fekvő, alig 250 km széles terület volt a gyenge pontja, ahol a szovjetek egy erős támadással az országot kétfelé akarták vágni, hogy a Finnország déli részében gyülekezett finn főerőket hátba tudják támadni. Ezen a területen azonban a sarkvidéki klíma, a sokszor −30 ℃ alatti hideg, az arktikus éjszaka voltak a védelem természetes segítőeszközei. A finnek védelmének eredményességéhez hozzájárult a terület úgyszólván teljes lakatlansága, illetőleg az esetleges lakott helyeknek az egymástól való nagy távolsága, amit a finnek még azzal is fokoztak, hogy a fából épített kisebb falvakat egyszerűen kiürítették, majd azokat a szovjet támadók előtt egyszerűen felgyújtották, így egész szovjet csapattestek bolyongtak – olykor teljesen céltalanul – vesztek el, vagy züllöttek szét a sarkvidéki klíma következtében.

Míg fenn, északon ezek az arktikus körülmények kedveztek a finneknek, addig az délen sajnos határozottan hátrányt jelentett a finn védelemnek. Egyszerűen arról volt szó, hogy a megfagyott talajon és a befagyott vizeken a szovjet páncélosok és nehéztüzérség viszonylag könnyen mozgott, így a terep akadályozó jellege számukra nem érvényesült. Finn szempontból ezen a területen sokkal kedvezőbb lett volna egy tavasszal, vagy nyáron történt háború, már amennyire egy háborút valóban „kedvezőnek” nevezhetünk.

A befagyott tenger kezdetben segítségére volt a finneknek, mert 1939. december közepe óta a tengeri hadműveletek a jégzajlás miatt szüneteltek. Később

azonban ez az időjárás a szovjeteknek kedvezett, amennyiben csapataikat a befagyott tengeren, a jégen át irányíthatták Viipuri hátába. A téli időszak annyiban kedvezett még a védőknek, hogy a nappal ilyenkor sokkal rövidebb volt, és a hosszú éjszakák miatt a támadók légi és támadó tevékenységüket szüneteltetni voltak kénytelenek.

A tengerpart és az Ahvenanmaan- (Åland-) szigetek szintén hadászati jelentőséggel rendelkeztek, azonban a szovjet-finn háború szempontjából ez elhanyagolható, hiszen a szovjetek a finn hadsereg hátbatámadását a Botteni-öböl felől meg sem kísérelték, a szovjet hajóhadnak pedig az Ahvenanmaan- (Åland-) szigetek erődvonalán és az aknazáron az egész hadjáratuk folyamán képtelenek voltak keresztül törni.

Finnország katonai vezetőinek az ország viszonyait és a hadszintér adottságait tekintve egy szovjet támadás esetén a következő negatívumokkal kellett szembenézni:

1. Az esetleg háború esetén a Szovjetunió mind számszerű, mind pedig anyagi szempontból fölényben lesz Finnország felett.
2. Finnország megvédendő határvonala a lakosság nagyságához (azaz tulajdonképpen ebből következőleg a hadsereg létszámához) mérhetetlenül nagy.

Ezzel szemben a finn védelem előnyére a következő tényezők hozhatók fel:

1. A határterület természeti viszonyai, a közlekedő vonalakban szűkölködő pusztaságok, a változatos és nehezen járható terep, valamint az aránylag gyér úthálózat, amely nagy tömegek és nehéz járművek mozgatására nemigen alkalmas, sőt helyenként a közlekedést lehetetlenné teszi, határozottan a finnek mellett szólt.
2. Hadműveleti szempontból a megvédendő területek jelentősége annyiból különböző, hogy a védelem súlypontja teljesen a legfontosabb területre, a Karéliai-földszorosra helyezhető a többi határterület rovására.
3. Meg kell emlékezni még az emberanyagról is. A finnek sportos életmódja, hazaszeretete a szovjeteknél jóval magasabb műveltsége (ami természetesen segített a katonai technika elsajátításában) egyértelműen a finnek javára szolgált, nem beszélve a morális fölényről, ami erőt adott a szovjet agresszor elleni védekezéshez.

Mindezek elmondásából az következik, hogy a finn-szovjet határon működő katonai erők rendkívül nagy nehézségekkel álltak szemben. Maga a terep és a terepfedezet megnehezítette a tájékozódást, a csapatok vezetését, az összeköttetést, a légierő, a tüzérség és a páncélosok által támogatást.

Ugyanezek a viszonyok azonban nagyon kedveztek a helyismerettel rendelkező védőknek (itt természetesen első sorban a gyalogságra gondolunk) akiknek – főleg nyáron – a számtalan kis szoros, a kis védőállások, lesállások nagyban elősegítette a védelmi harcot. Ehhez természetesen a korábban említett terepismeretre volt szükség. A határterület gyér lakottsága a hadműveleti területen nagyobb tömegek elhelyezését igencsak megnehezítette, az ottani tartós tartózkodást pedig egyenesen lehetetlenné tette. Mindent az utánpótlásra kellett bízni, ami a közlekedő vonalak (utak, vasút) hiányában úgyszólván lehetetlennek bizonyult. Ehhez – mint már korábban már említettük – hozzájárult az a tény, hogy az éghajlati viszonyok csak az ahhoz szokott katonák számára voltak elviselhetőek. A most vázolt nehézségek következtében a szovjet csapatok csak nehezen tudtak előre mozogni, és valójában a legcsekélyebb ellenállás is huzamosabb időre képes volt feltartóztatni őket. A finnek harcmodora a szovjetekkel szemben kiválóan tudott alkalmazkodni az adott természetföldrajzi és klimatikus viszonyokhoz, és mindez az észak-európai finn katona egyéniségének is megfelelt.

A katonai felvonulás és az eredeti haditervek

A háború előzményeit tárgyaló fejezetben már szó esett arról, hogy a szovjet csapatok felvonulása a finn határ közelében már a tárgyalások előtt megkezdődött. Ez természetesen világos fényt vet a kommunista szovjet állam agresszív készülődésére. Valójában a bolsevik szovjet vezetés éppen azért húzta a tárgyalások menetét, hogy időt nyerjenek, és támadó hadereiket a finn határon idejekorán fel tudják vonultatni.

A fenyegető veszély érzetében a finnek is megtették ellenlépéseiket, ezek azonban nem álltak arányban – már csak haderejük és létszámukból következőleg – a szovjet hadsereg nagyarányú előkészületeivel. Öhquist finn tábornok szerint a szovjetek akkora tömeget vonultattak fel a háború elején, hogy az még a szakértők számításait is igencsak meghaladta. (Ein finnischer Armeeführer über den Finnisch-Russischen Krieg, Militär Wochenblatt, 1941. 40.)

Mivel a szovjetek ebben az időben semmilyen más arcvonallal nem voltak elfoglalva (Németország csak 1941 júniusában támadta meg a Szovjetuniót), csapataikat zavartalanul szállíthatták a finn határvidékre, és a támadás időpontját is ők határozhatták meg. A kezdeményezés – mint általában mindig – a támadó fél kezében volt. A támadóan fellépő Vörös Hadsereg 4 támadó csoportban vonult fel az egész finn határ mentén. A szovjet hadműveleteket Kliment Jefremovics Vorosilov tábornok, hadügyi népbiztos (a II. világháború vége előtt a szovjet minisztereket népbiztosnak nevezték) irányította, a hadra kelt sereg parancsnoka Mereckov tábornok, a leningrádi katonai terület parancsnoka volt.

A támadó Vörös Hadsereg a finnek ellen támadó erejét állandó utánpótlással az egész háború lefolyása alatt állandóan növelte. Már az első támadás megindítása közben ez egyes támadó seregek megerősítésére a Murmanszk vasúton több hadosztály volt útban, melyek aztán gyalogmenetben haladtak tovább, és érkeztek a finn határra. Ezek a szovjet hadosztályok a háború egész folyamán folyamatosan érkeztek a hadszíntérre. Jelentős utánpótlás érkezett a Karéliai-földszorosra, a januári nagy támadás idején, végül pedig a februári döntő támadáshoz.

A szovjet erők felvonulása

Mielőtt konkrétabban belemennénk abba, hogy is történt a Vörös Hadsereg ide csoportosított erőinek a felvonulása, nem árt egy dologra külön kitérni. Amikor a szovjet állítás szerint november 26-án provokáció történt finn részről a Szovjetunió ellen, akkor Moszkvában, 1939. november 27-én Irijo Kockinnen finn nagykövetet behívatták a Kremlbe. A szovjetek azt állították, hogy a finnek tüzérségükkel lőtték a szovjet oldalon lévő Mainila falut, továbbá azt, hogy négy embert megöltek, kilencet meg megsebesítettek. A dolgokat azonban néhány körülmény jelentősen bonyolítja.

A szovjet határőrség valójában nem a hadsereg, hanem az államvédelem hatáskörébe tartozott. Ennek a parancsnokságát csak nagyon is kivételes és fontos helyzetekben vehette át az adott katonai körzet parancsnoka. A Mereckov által leírtakat, aki akkoriban Leningrád katonai körzetének a parancsnoka volt a jó néhány körülmény legalábbis gyanússá teszi. Ha ő katonai parancsnok volt, és finn provokáció történt, akkor hogyan tudhatott azonnal intézkedni? Mint már szót ejtettünk róla, a határőrség nem tartozott a körzeti katonai parancsnok hatásköre alá. Valójában az volt, hogy a szovjet haderőnek a finn határvidékre történt felvonulása nemhogy a háború kitörése előtt (1939. november 30.), hanem még a szovjetek által hazugon állított finn provokáció (1939. november 26.) előtt már megkezdődött. Ezek szerint a szovjet erők felvonulása a háború megindulásánál a következő volt:

1. A szovjet erők zömét, a 7. hadsereget a Karéliai-földszoroson, Leningrád és Luka körzetében gyülekeztették. Ez 8 lövészhadosztályból, (24., 43., 49., 70., 90., 123.,138. és 150.) és egy harckocsihadtestbe, valamint több önálló dandárba szervezett 7 harckocsidandárból (1., 4., 13., 15., 20., 35. és 40.) állott, mintegy 1 000 harckocsival. Ezek feladata a finn védővonal áttörése után Viipuri elfoglalása volt, majd onnan Finnország déli részében előretörni. Ennek a parancsnoka Jakovljev, II. osztályú hadseregparancsnok volt. Ennek a 7. hadseregnek az volt a feladata, hogy a Mannerheim-vonalat áttörje, onnan Finnország belsejébe nyomuljon. A 7. hadsereget egyébként déli irányból, azaz a Finn-öböl felől a Vörös Zászlórenddel kitüntetett szovjet

balti flotta támogatta. A Ladoga-tó és a Fehér-tenger között elhúzódó, mintegy 1 500 kilométeres szakaszon három támadó szovjet hadsereg sorakozott fel.

2. A 8. hadsereg a Ladoga-tó északkelti partján Aunus (Olonez) és Porajärvi körzetében csoportosult. Ez a hadsereg kezdetben 4 hadosztályból (11., 18., 168. és még egy ismeretlen számú 139.?) állt, majd aztán később még három hadosztállyal (11., 18., 118.) és a 34. harckocsidandárral erősítették meg. Ennek a hadseregnek a feladata az volt, hogy a Ladoga-tó északi partján törjön előre, és onnan a délebbre lévő finn csapatok hátába kerüljön.
3. A 9. hadsereg három csoportban (összesen 6 hadosztály) vonult fel. Repolából az 54., később a 33. lövészhadosztályok, Ohtuából a 163. és 44., később a 164. lövészhadosztályok és Kantalahtiból 122. lövészhadosztály tört előre a finn határon át. A 9. hadsereg zömének, azaz az Uhtuából előrenyomuló csoportnak az a feladata volt, hogy Oulu és Tornio vonalában törjön előre egészen a svéd határig, hogy Finnországot két részre vágja, valamint zárja el az összeköttetést a többi skandináv állammal.
4. A 14. hadsereg (előbb a 14., későbben a 104 lövészhadosztályok) az északi Jeges-tenger partján Murmanszk és a Halász-félsziget körzetében vonult fel. A 14. hadsereg feladata volt Petsamo és a Salmijärvi környékén lévő nikkelbányák elfoglalása, Lappföld birtokba vétele, majd a rovaniemi műúton előretörve a 9. hadsereggel szemben álló finn erők hátába való kerülés. A 8., 9. és 14. hadsereget a szovjet Északi-flotta támogatta.

A szovjet tervek szerint a négy szovjet hadseregnek végső feladata az volt, hogy Finnország egészét birtokba vegyék, emellett lezárni Finnország tengeri határait, megakadályozva bármilyen külföldi segítség lehetőségét. Mindezekre a feladatokra a szovjet hadvezetés két hetet szánt.

A támadó szovjet légierő egy része az egyes hadsereg-parancsnokságoknak volt alárendelve, a légierő nagyobbik része azonban a fővezérség közvetlen parancsnoksága alatt állt, melynek feladata főként a 7. hadsereg légi támogatása, és a mögöttes országrész támadása volt. A szovjetek Leningrád környékén, továbbá az egész finn határ mentén, valamint – zsarolás útján – Észtország területén is számtalan repülőteret létesítettek, így tulajdonképpen Finnország egész területe a szovjet légierő hatósugarába került. A szovjet légierő mintegy 1 000 repülőgéppel vonult fel Finnország ellen.

A szovjet főparancsnokság azt is elrendelte, hogy a finn városok, és azoknak polgári lakosságának a kíméletlen bombázásával mindenképpen meg kell törni a finn nép morálját, annak győzelembe vetett hitét. A történelem azonban csak

ennek az ellenkezőjét bizonyította, arról nem is beszélve, hogy milyen nemzetközi felháborodást váltott ki. Olyasmi ez, mikor visszafelé sül el a puska.

A szovjet Balti-tengeri hajóhad 2 csatahajóból (Oktyábrszkája Revolucia és Marat), 3 cirkálóból, 2 flottilla vezetőből, 17 torpedórombolóból, kb. 80 búvárnaszádból és sok gyorsnaszádból, aknarombolóból, aknakeresőből állt össze. A Jeges-tengeri szovjet flotta néhány torpedórombolót, torpedónaszádot, őrhajót és búvárnaszádot számlált. A szovjet haditengerészet feladata a szárazföldi hadműveletekbe a tengerek felől való beavatkozás, a finn partvédelem megsemmisítése, és a Botteni-öbölbe való behatolás volt.

Figyelembe véve a szovjet csapatok és flotta felvonulását, szembetűnő, hogy annak feladata a finn erők átkarolása, majd megsemmisítése volt. Ez a terv azonban a szívós finn ellenállás, az téli időjárás a terep nehézségei és annak nem ismerése a szovjetek hadjárata folyamán nem érvényesült. A szárazföldi arcvonal nagy kiterjedése miatt az egyes szovjet támadó csoportok között nagy hézagok tátongtak, igazából nem voltak arra képesek, hogy egymást támogassák.

A finn erők felvonulása

Az egész finn haderő főparancsnoka Carl Gustaf Emil Mannerheim báró (1933-tól marsall) volt, a finnek nemzeti hőse, akinek már 1918-ban sikerült megtisztítani hazáját a szovjet-orosz bolsevikok csapataitól. A hadműveleteket Oestermann tábornok, a haderő főparancsnoka és Oesch tábornok, vezérkari főnök vezették.

Mannerheim kiválóan válogatta meg tisztjeit, hiszen ezek Finnország értelmiségi családjaiból származtak, és jó katonai kiképzéssel rendelkeztek. A háború kitörésekor Oesch altábornagy mindössze 47 éves volt, aki a katonai akadémiát Franciaországban végezte el. A finn függetlenségi háborúban, mint ezredparancsnok szolgált.

A Karéliai-földszoroson Mannerheim Viipuri védelmét Oestermann vezérőrnagyra bízta, erre a feladatra ő látszott a legalkalmasabbnak.

A finnek haderejének nagy része a Karéliai-földszoroson, a Mannerheim-vonalnál csoportosult, viszont a Ladoga-tótól egészen az északi Jeges-tengerig húzódó határ mellett csak a határvédelem, valamint a haderő gyengébb egységei álltak. A helyzet súlyosságát és a szovjet erőfölényt mutatja, hogy ezen a területen minden finn zászlóaljra egy szovjet hadosztály jutott. Tekintettel a szovjet támadók anyagi- és létszámfölényére a háborút a finnek védekezve kívánták végigharcolni, azonban ez nem jelentette azt, hogy erőteljes ellentámadásokkal nem kívántak volna az ellenségnek jelentős veszteségeket okozni. A finn hadvezetés arra számított, hogy a halogató hadviseléssel tavaszig ki tudnak tartani, és akkor az időjá-

rás (az olvadások és áradások), valamint hiú módon azt gondolva, hogy a nyugati hatalmak ekkor a segítségükre sietnek.

A finn haderő csoportosítása tehát már a bevezető hadműveletek eredményei alapján megtörtént, akkor, amikor a finn hadvezetés előtt kibontakoztak a szovjet támadás részletei.

A finn hadvezetésnek a szovjet támadási célok és irányok felismerése után az első finn felvonulási terven nem kellett lényegesen változtatni, mindössze a Ladoga-tótól az északi Jeges-tengerig húzódó arcvonalon felsorakozó finn erőket kellett megerősíteni. Erre Mannerheim már 1939. december 5-én parancsot adott ki, és az ide, újonnan felvonult erők már 2-3 nap után harcba is léptek.

A finn haderő a csoportosulásait tekintve, és beszámítva már a fenti megerősítéseket a következően nézett ki:

1. A haderő zöme, azaz 2 hadtest Öhquist és Heinrichs tábornokok vezetésével a Karéliai-földszoros erődítményeit, a Mannerheim-vonalat szállta meg. Ez a csoport 4 hadosztályból állt. Feladata abban állt, hogy meg kellett akadályozni, hogy a szovjet csapatok a földszoroson létrehozott erődvonalat áttörjék, és az ellenségnek a Dél-Finnország felé való előretörését megakadályozzák.
2. A Ladoga-tótól közvetlenül északra egy hadtest volt védelemben elhelyezve (2. hadosztály) Hägglund tábornok parancsnoksága alatt. Ennek a hadtestnek az volt a feladata, hogy megakadályozza, hogy a bolsevik ellenség a Ladoga-tavat északról megkerülve a Mannerheim-vonal védői hátába kerülhessen. A finn IV. hadseregnek, melynek az elhelyezkedési területe Lieksa és Sortavala között, mintegy 300 km-es szakaszon húzódott, Hägglund (neve alapján természetesen svéd családból származó) vezérőrnagy volt a parancsnoka. Hägglundról elmondható, hogy szintén részt vett a finn bolsevikok elleni polgárháborúban. A vezérőrnagy kiválóan ismerte a Ladoga-tótól északra fekvő területek terepviszonyait.
3. Az előbbi csoporttól északra a Pielinen-tó déli csúcsáig Paavo Talvela ezredesnek egy hadosztálynyi csoportja foglalt állást. Häggelund vezérőrnagy alárendeltségébe tartozott az úgynevezett „T” csoport, melynek parancsnoka Talvela ezredes volt. Talvela a szovjet-finn háború kitörése idején meglepően fiatal, mindössze 31 éves volt. Mégis jelentős katonai tapasztalatokkal rendelkezett: már 20 éves korában csatlakozott a német vadászzászlóaljhoz, majd mint zászlóaljparancsnok szolgált a finn függetlenségi háború folyamán.
4. Talvela ezredes csoportjától északra, Oulu és Taivalkoski vonaláig a Tuompo csoport működött, szintén 1 hadosztálynyi erőben. Ennek a csoportnak

a Suomussalminál, a Kianta-tó mentén működő arcvonal szakaszán Hjalmar Siilasvuo ezredes volt a parancsnoka. A finn északi hadseregcsoport élén Vilio Tuompo vezérőrnagy állt. Ez a csoport volt felelős a Petsamotól Kuhnóig tartó határszakasz védelméért. Tuompo korábban a híres német vadászzászlóaljban szolgált, a függetlenségi háborúban mint százados vett részt. Tuompo a szerzője volt egy finn katonai kézikönyvnek is, továbbá utóbb elvégezte a svéd katonai akadémiát is. Az egyik legfontosabb hely Suomussalmi védelme volt. Az itteni parancsnoki tisztségre Mannerheim az akkor 47 éves Siilasvou ezredest állította. Ő szintén tagja volt a német vadászzászlóaljnak, és a függetlenségi harcok során szintén, mint zászlóaljparancsnok szolgált. Kemény és igencsak rámenős ember hírében állt, olyan ember volt, aki képes lehetett arra, hogy a szovjeteket Suomussalmi előtt megállítsa. Megjegyzendő, hogy mind a Talvela, mind pedig a Siilasvuo vezette katonai csoportok kezdetben csak határvédő és nemzetőr csapatokból álltak, és csak 1939. december 10. tájékán, az erősítések beérkezte idején emelkedett kb. egy dandár, majd későbben egy hadosztály (egyenként 3-3 gyalogezred és néhány önálló zászlóalj) erőre. Feladatuk az volt, hogy az ezen területen támadó szovjet csapatokat feltartóztassák, nehogy azok a Botteni-öböl partjait elérjék, és ezáltal Finnországot és a finn erőket kettévágják.

5. Siilasvuo csoportjától északra, a tengerig Vallenius tábornok parancsnoksága alatt kb. egy hadosztályt kitevő erő működött. Ennek a csoportnak kettős feladata volt. Meg kellett akadályozni a Kantalahti körzetéből támadó szovjet erők előretörését és a Petsamoból a műúton Rovaniemi irányában támadó szovjeteknek a dél felé való előrenyomulását. A Lappland-csoport vezetésére Mannerheim a már említett Vallenius vezérőrnagyot állította. Vallenius katonai képzettségét Svédországban szerezte. 1918-ban már harcolt Lappföldön aminek következtében a terep kiváló ismerője lett. Nemcsak ebben mutatott azonban nagy hozzáértést. Az adott feladat ebben az esetben olyan katonai vezetőt kívánt, aki minimális eszközökkel, kis létszámú, nem igazán jól felszerelt egységekkel is eredményt tud elérni. Márpedig Vallenius ilyen ember és ilyen katonai vezető volt. Vallenius az ellene támadó 104. és 52. szovjet hadosztályokkal szemben mindössze négy (!) öreg ágyút tudott felvonultatni, melyeket még 1887-ben készítettek, és állítólag az ezekből kilőtt gránátoknak csak kb. fele robbant fel. Mannerheim azonban úgy vélekedett, hogy ügyes, a gerillaháborúhoz hasonló hadviselési móddal sikerül ezen a szakaszon a szovjet előrenyomulást feltartani.

6. A Finn- és a Botteni-öböl kb. 1 hadosztályt kitevő erő alkotta a partvédelmet, az Åland-szigeteket külön erő védelmezte.
7. A fiatalabb korosztályokból Tampere és Lahti körzetében mintegy 2 hadosztálynyi erőt képeztek ki, ezek azonban csak 1940 januárjában kerültek ki a veszteségek pótlására a hadszíntérre.

Mint már korábban említettük, a szovjet támadás nem érte Finnországot teljesen fölkészületlenül, a finn hadsereg felvonulása a háború első napjaiban még nem volt befejezve. Igaz, a politikai feszültségek következtében a tartalékosok nagy részét már októberben gyakorlatra hívták be, a mozgósítás és a felvonulás a kijelölt helyekre már folyamatban volt, de az első szovjet támadás a Ladoga-tótól északra mégis csak azoknak a viszonylag gyenge határvédelmi csapatoknak az ellenállásába ütközött, melyeknek az elsődleges feladata a mozgósítás és felvonulás biztosítása volt, és amelyek ilyen módon a védelem első lépcsőjét képezték.

Ezeknek a határvédelmi alakulatoknak a szívós ellenállása közben vonultak ki a hadszíntérre az újonnan felállított csapatok, úgyhogy a fentebb vázolt csoportosítást csak december közepén vette fel a finn haderő.

A finnek az ellenállás fő vonalát az egész, hatalmas arcvonalon nem közvetlenül a határon, hanem attól 20-50 km-rel nyugatabbra telepítették. Maga a Mannerheim-vonal is a szovjet határtól nyugatra fekvő vízvonalakra, tavakra támaszkodott. Ettől északabbra a Jänis-tótól és Jänis-folyótól a Pielinen-tóig húzódó tóvidék, attól északra a Kianta-tó, majd a Kemi-folyó vonala mögé telepítették az ellenállás fő vonalát. Ennek a felállásnak az volt az előnye, hogy az előretolt csapatoknak az előterepen (azaz az említett 20-50 km. széles határmenti sávban) folyó harca közben a finnek fel tudták erőiket vonultatni, továbbá az, hogy az itt harcoló finn csapatok megismerkedtek a szovjetek harcmodorával és azt továbbították a mögöttük lévő erőknek, aztán az is, hogy a szovjeteket egyre jobban eltávolították a hadműveleti bázisuktól, végül az is, hogy a finn csapatok visszavonulásuk közben mindent felégettek, elpusztítottak maguk mögött, hogy a támadók kizárólag a saját utánpótlásukra legyenek utalva.

A finn partvédelem a tengerparton és a Ladoga-tavon igen erős volt, viszont a hajóhad a szovjetekéhez képest igencsak gyenge volt, Petsamo védelmére pedig a finneknek mindössze egy úszóegység állt rendelkezésére, minthogy a Dorpatban kötött békeszerződés értelmében itt nem tarthattak hajóhadat.

A tartalékokat Mannerheim úgy csoportosította, hogy a szovjetek ellen gyorsan és bármikor ellentámadást tudjon indítani, és a tartalék is meglehetősen mozgékony legyen. Ilyen – meglehetősen baljós – előjelekkel és felkészültséggel vette kezdetét a háború, minden esetre Mannerheim többé-kevésbé bizakodóan nézett az események elé.

A háború lefolyásának rövid vázlata

A Szovjetunió a finneket minden elképzelhető helyen – földön, tengeren és levegőben – támadta meg. Rövid összegzésben általában négy hadműveleti időszakot különíthetünk el:

1. Az első időszak a hadműveletek megkezdésétől 1939 karácsonyáig tartott. Ekkor a szovjet támadás iránya a Karéliai-földszoros ellen irányult. A szovjetek ekkor az egész arcvonalon előre törtek, és visszaszorították a finn határvédelmet képező erőket. Ekkor – átlagban – mintegy 60-100 km mélységben sikerült Finnországa behatolniuk. Ugyanebben az időben a szovjet hajóhad megszállta Finnország néhány szigetét. A szovjet támadás azonban a Karéliai-földszoros ellen eredménytelen maradt, a finneknek sikerült minden erejüket mozgósítani és felvonultatni, aminek következtében a szovjet csapatokat minden finn fő ellenállási vonal előtt megállították, sőt azokra sok helyütt megsemmisítő erejű vereséget mértek.
2. A Karéliai-földszoroson intézett támadás eredménytelensége következtében a szovjetek a támadásokat karácsony hetében és 1940 első napjaiban a Ladoga-tótól északra helyezték át, a finnek azonban ekkor erőteljes ellentámadásaikkal mindenütt feltartóztatták őket.
3. 1940 januárjában, a kivételesen zord időjárás következtében az egész arcvonalon viszonylagos nyugalom uralkodott. A finnek megerősítették csapataikat, miközben Leningrád körzetében újabb szovjet csapatok vonultak fel.
4. 1940. február 1-től március 12-ig történt meg a szovjet hadjárat döntő időszaka. Sikeres szovjet támadás történt meg a Mannerheim-vonal ellen, különösképpen annak déli szárnyán. Sikerrel járt a szovjet átkaroló hadművelet a Finn-öböl jegén át Viipuri irányában.

Szovjet támadás a Karéliai-földszoroson 1939 decemberében

A támadó szovjet csapatok november 30-án, András napján, reggel 8-kor az egész arcvonalon egyszerre lépték át a szovjet-finn határt. A támadás a Karéliai-földszorosra összpontosult, amivel egy időben, mind a levegőben és mind a tengeren is támadtak.

Mint a korábbiakban szó volt róla, a Karéliai-földszoroson állomásozó, Viipurit védő finn sereg élére Mannerheim korábbi vezérkari főnökét, Oestermann vezérőrnagyot állította.

A finn nép egyelőre nem tudta mit is fog hozni a holnap. Az előző nap, azaz november 29-én a rádiókészülékük mellett ülve szorongva hallgatták a híreket.

Olyan személyek számára, kik még soha nem éltek át háborús körülményeket, borzalmas dolgok történetek. November 30-án Finnország, délkeleti része telített lett a „hősi” szovjet hadsereg ágyútűzével, gránátjainak robbanásával. Nagyon kevés idő telt el ahhoz, hogy a szovjet-finn határszakasz teljesen lángokba boruljon.

A szovjet tüzérségi tűz nem tartott tovább harminc percnél, ez azonban az ottani front teljes hosszában és mintegy 15 km-es mélységben történt. A tüzérségi előkészítést követően a vodkától átitatott szovjet katonák elhagyva védelmi vonalaikat már hozzáláttak azoknak a pontonhidaknak az építéséhez a Vilaja folyón, melyek átkelést jelentettek a szovjetek számára. Ennek nyomán 9.15 körül az első szovjet csapatok már behatoltak Finnország területére.

A szovjetek elől menekülő finnek ezrei lovakkal, tehenekkel, egyéb jószágaikkal menekültek. Ezek a menekültek jószerével eltorlaszolták azt az országutat, ahol a finn hadsereg egységei vonultak fel. Az itteni keskeny utak nem voltak alkalmasok kétirányú, folyamatos forgalom lebonyolítására. Az előre siető katonák minduntalan a menekülő civilek csoportjaiba ütköztek, ami igen nagymértékben megnehezítette a hadsereg felvonulását.

Időközben azonban a finnek és különösképpen a menekülők számára jelentősen megkönnyítette a helyzetet az ekkor beállt havazás. A hóesés miatt késett a szovjet tüzérség felvonulása, ami azt jelentette, hogy a finn menekülők ugyan lassabban, azonban a szovjet tüzérség csak még lassabban tudott mozogni, aminek következtében a polgári menekülők egérutat nyerhettek. A hóesés mindenképpen a finneket oltalmazta, nem is beszélve arról a körülményről, hogy ez az időjárás nem tette lehetővé a szovjet bombázók felszállását.

A Ladoga-tó és a Botteni-öböl között támadó szovjet főerő, a 7. hadsereg csak a finn határvédelem előretolt csapatokba ütközött, melyek feladata pusztán a halogató védelem volt.

Ezzel egy időben kifutott a szovjet Balti-tengeri hajóhad is, hogy birtokba vegye a finn partok szegélyező szigeteket, azzal a céllal, hogy azokról a Mannerheim-vonal hátában partraszállást hajtsanak végre. A finn vezetés már előre kiürítette ezeket a szigeteket, így Suursaari, Seiskari és Levansaari szigetei a szovjet támadók kezébe jutottak. Ugyanebben az időben a szovjet hajóhad a finn déli partokat is megközelítette, azonban a finn partvédelmi tüzérség megfutamította az ellenséget. December 12-én a parti tüzérség eltalálta a Kirov nevű szovjet cirkálót, majd Koivisto mellett a 22 370 tonnás Oktyábrszkája Revolucia csatahajót, melynek 12 darab 305 mm-es ágyúja volt. Mindkét hajó annyira megsérült, hogy a háború további folyamán már nem tudták használni ezeket. A következő napon a Marat nevű nehézcirkáló is csatlakozott a támadáshoz, de ez is valószínűleg talá-

latot kapott, így a szovjet hadihajók dolguk végezetlen visszafordultak. A Burija nevű szovjet partvédelmi naszád elsüllyesztett egy finn búvárnaszádot, Hanko közelében pedig egy finn iskolahajó süllyedt el. Mivel a partvédelem meglehetősen hatásosnak bizonyult a finn hadvezetés a hajóhadat a Botteni-öbölben az Åland-szigetek mögé volta össze, azzal a feladattal, hogy a szigetek és a szárazföld közé aknazárat telepítsen az öböl bejáratának a védelmében. Az Åland-szigeteket a finnek egyébként már a nyár óta megerősítették.

Az említett események után a szovjetek tengerészeti hadműveletei a bekövetkezett jégzajlás miatt ezzel be is fejeződtek, méghozzá teljesen sikertelenül, semmilyen célkitűzésüket nem tudták elérni. Nem sikerült a finn partokon megvetni a lábukat, nem tudtak a Botteni-öbölbe behatolni sem pedig a Svédországba vezető szállítóvonalakat elvágni.

Ennél hatásosabb volt azonban a szovjet légierő nagyszabású támadása, melyet a szárazföldi hadműveletekkel együtt indítottak meg. Helsinki már november 30-án mintegy 11 helyen lángokban állt, és már első napokban sorra került Turku, Hanko, Viipuri, Vaasa bombázása, valamint a lahti rádióállomás és az immolai erőművek elleni támadás. A finn kormány és a külképviseletek egy időre elhagyták a finn fővárost, melyet amúgy is nagyobb részben kiürítettek. A finn légvédelmi tüzérség kitűnően működött, azonban a vadászrepülők hiánya miatt a légvédelem mégsem lehetett kielégítő.

A hajóhad és a légierő támogatása dacára a támadó szovjet csapatok csak igen lassan és nagy véráldozatok árán tudták megközelíteni a Mannerheim-vonalat. Badoux, belga hadmérnök tábornok, a finn hadsereg tanácsadójának tervei szerint a Mannerheim-vonal – mint azt már munkánkban korábban említettük – a határtól beljebb, természetes védelmi vonalra támaszkodott: északon a Ladoga-tónál, a Taipale folyó torkolatától indult, innen aztán nyugatra fordult és a Sobanto-, majd a Vuoksi-tó nyugati partján folytatódott. A vonal a Vuoksi-tó közepétől délre fordult, és számos kisebb tó és vízvonal érintésével Mualaa-n, Summán-át Koivistótól keletre érte el a tengerpartot. Kezdetben, amikor a tavak még nem fagytak be, az oroszok csak a tavak közötti kisebb szorosokon át támadhattak: a Taipale folyó mentén, a Suvantótól nyugatra eső földszoroson át és Summa irányában a Viipuri felé vezető vasút és közút mentén.

A Mannerheim-vonalat szokás egyfajta szilárd és bevehetetlen védelmi falnak elképzelni. Valójában nem volt komoly erődrendszer, s ez nem volt más, mint tábori akadályokból, műszaki zárakból és egyéb akadályokból álló védelmi rendszer, mely jobbára a terep adottságaira támaszkodott. Maga a vonal sem volt teljesen egybefüggő. A védekezés tulajdonképpen magvát mintegy 96 kisebb vasbeton létesítmény képezte, amiket erődnek aligha, sokkal inkább csak géppuska-

fészkeknek nevezhetünk. Ehhez hozzájárultak olyan – természetes a nyugati újságírók által keltett – híresztelések is, miszerint a Mannerheim-vonal valami csodálatos erődítményrendszer lett volna, amit aztán még a szovjetek is talán elhittek. Mindenesetre a szovjet katonai vezetés számára kiváló mentségül kínálkozott önnön tehetetlenségük és alkalmatlanságuk elpalástolására.

A Nyugat-Karéliai földszoroson, mely a Houksi-folyótól a Finn-öbölig terjedt, a II. finn hadtest foglalt helyet, melybe a 4., 5. és 11. hadosztályok tartoztak. Ez a vonal mintegy 70 km hosszan húzódott, erdőkön és behavazott mezőkön keresztül. Erre állomásozott a tartalék 6. hadosztály is, melyet azonban a harcokba csak Mannerheim külön engedélyével lehetett bevetni.

A Kelet-Karéliai földszoroson a III. finn hadtest védte Finnországot, melyhez a 8. és a 10. hadosztály tartozott. A központban a finneknek tizenhat zászlóaljuk tartózkodott, melyek átlagban mintegy 3 km hosszú területet védtek. Ezek ugyan kapcsolatban álltak egymással, mégis szétszórva olyan helyen álltak fel, ahol a szovjetek mozgását legjobban szemmel tudták tartani, és azokra a legjobb kilövés volt. Mindehhez hozzájárultak a védők előtt mintegy 250 m-re kialakított akadályok és tankcsapdák.

Már a háború kezdetének első hetében kialakult a szovjet vezetés haditervének a képe: először nagy erőkkel északon a Vuoksi partjáig akartak előre törni, majd mikor ezzel az északi szárnyukat biztosították, súllyal délen, a Leningrádból Viipuriba vezető út és vasút mentén akartak Viipurira támadni.

Minthogy a szovjetek nem tudtak jelentős eredményt elérni Mereckov, az ottani szovjet főparancsnok úgy volt kénytelen dönteni, hogy frontális támadással áttöri a finn védelmi vonalat. A finn védelmi vonalról azonban semmit sem tudott, már csak azért sem, mert mindenkor és minden irányból támadás fenyegette a szovjeteket egy-egy gyorsan előbukkanó, majd ugyanilyen gyorsan eltűnő finn alakulat formájában. Mereckov ekkor felderítőket küldött ki, azonban ezek is elakadtak a Mannerheim-vonalon.

Minthogy a moszkvai vezetés egyre erőszakosabban és egyre türelmetlenebbül követelte, hogy Mereckov vigye dűlőre a dolgot, az kénytelen volt úgy dönteni, hogy megkísérli a támadást. Mereckov három lövészhadtestet vont össze, pedig a 19., 34. és 50. hadtestet. Ezek Summánál a finnek fölött viszonylag jelentős győzelmet arattak, csapást mértek a finn védelmi rendszerre, és sikerült az egyik előretolt finn állást el is foglalniuk. A finn védelmi vonalon rés keletkezett, Mereckov úgy döntött, hogy ezt az előnyt alaposan ki is fogja használni. Okosan azonban úgy döntött, hogy előbb a Taipala-folyó környékén indít megtévesztő támadást abból a célból, hogy a beékelődés helyéről ide vonja a finn tartalékokat. Ha ugyanis a finnek átcsoportosítják védelmüket, abban az esetben lehetőség nyílik

arra, hogy az őrizetlenül maradt résen keresztül támadást tudjon intézni Viipuri városa ellen.

Mindez azonban egyelőre meghiúsult. Már a szovjet jobbszárnyon támadó erők Rautunál jelentékeny ellenállásba ütköztek, és számos harckocsit vesztettek. A Taipala folyó és a Suvanto-tó mentén telepített finn előretolt állásokat a szovjetek a finn főerőnek vélték, és december 6-tól kezdve csak hat napon át tartó nagy tüzérségi előkészítéssel megkezdett támadás után tudták a finneket visszaszorítani.

A támadó szovjet haderő legelső sikere Muolaa december 14-én történt elfoglalása volt. A Taipale folyó közelében továbbra is heves harcok folytak, itt és Summánál a szovjetek december 18-án és 19-én, meglehetősen széles arcvonalon még egy támadási kísérletet tettek, azonban ez nem vezetett eredményre.

Valójában ez a december 6–17. között lejátszódott csata volt a háború első igazán komoly ütközete. A finnek várakozása szerint a szovjetek a frontális támadás taktikájával indultak harcba, nem törődve az óriási anyagi és főként emberi veszteséggel, melyet a finn ellenállás okozott számukra. Ez a primitív és a saját katonáikat sem kímélő harcmodor egyébként általában jellemző volt az oroszokra az I. világháborúban, de a szovjetekére is másodikban, ahol még 1944-ben – amikor a németek igencsak szorongatott helyzetben voltak – még mindig egy elesett német katonára négy szovjet halott jutott. Az itt támadó 142. szovjet lövészhadosztálynak olyan nagy veszteségei voltak, hogy vissza kellett vonni, és helyébe a 10. harckocsi dandárt bevetni. A 10. harckocsi dandár december 15-én kezdte meg a támadását, azonban ezt is sikerült a finneknek visszaverni, miközben a szovjetek a dandár 50 páncélosából 18-at elvesztettek.

A földszoros déli részében történt nagy havazás is késleltette a szovjet csapatok mozgását. A szívósan védekező, és csak lépésről lépésre hátráló finn előcsapatok minden házat, minden falut felgyújtottak, minden közlekedő vonalat elvágtak.

Jellemző a bolsevik alattomosságra, hogy a szovjetek ezt hogyan kommentálták a sajtóban. Tudnivaló, hogy a finn csapatok – más lehetőség nem adódván – a hátrahagyott területeket elaknásították. Mi egyebet is tehettek volna ekkor? Ezek az aknák azonban az előre nyomuló szovjet csapatoknak – különösen a gyalogságnak – igen nagy veszélyt jelentettek. A hadviselésnek ezen „alpári" volta fel is keltette a szovjet sajtó „felháborodását". Nyikoláj Virta a moszkvai Pravdában ezzel kapcsolatban a következőket írta: „*Micsoda jellemtelenség a finnek részéről, hogy nem akarnak harcolni, majd' a lábukat törik, hogy elmeneküljenek, de mennyire értik az aljávalóságot (értsd: az aknásítást). Valóságos mesterei a hitvány munkának. Amikor kifáradt embereink (értsd: a támadó szovjet hadsereget) inni akarnának, azt találják, hogy a falusi kutak tele vannak földdel. Ellenségeink perverz mó-*

don, alávalóan harcolnak, tele vannak aláváló és piszkos cselekkel. Alig tette a lábát az első vörös harcos lábát a finn földre, máris robbanás történt. Mindenütt csak aknák vannak. Ahogy haladunk előre Viipuri felé, Epinen falunál, melyből éppen most vertük ki a finn fasisztákat (sic!), látjuk, hogy lángokban égnek a házak. Ezek a hitvány (finn) bandák még saját népük vagyonát sem kímélik. Minden úton veszély fenyegeti hős felszabadító csapatainkat."

Nyilvánvalóan a szovjet ideológiát képviselő, bolsevik és hazug újságíró elfelejtett (?) olyan dolgokkal is számolni, mint az igazmondás (ezt azonban egy kommunistától aligha várhatjuk el), vagy az a tény, hogy ugyan mit is keresnek Finnországban, minthogy a finneknek eszébe sem jutott odahívni őket, hogy azok „szabadítsák fel" őket. Úgy tűnik a baloldali kommunista gondolkodásba régen beépült valami dolog, ami csak a legenyhébb megközelítés szerint nevezhető csak fogalomzavarnak: az hogy a hódításaikat, az agressziójukat „felszabadításnak" állítják be.

A szovjet rádió, a TASZSZ hírügynökség adatai szerint jelentős szovjet győzelmekről számolt be, kiemelve azt a – az egyelőre valóban igaz – tényt, miszerint a finnek mindenütt visszavonulóban vannak, és a testvéri finn nép felszabadítása néhány napon belül befejeződik.

Mikor a szovjet támadás kezdetét vette a moszkvai Pravda („Igazság") interjút közölt le Otto Kuusinen elvtárssal, aki a szovjetek által létrehozott „Finn Demokratikus Köztársaság" vezetője és meggyőződéses kommunista volt, aki megerősítette nyilatkozatában azt a teljesen nyilvánvaló képtelenséget, ami szerint a szocialista forradalom máris győzött Finnországban, ami természetesen egyet jelent azzal, hogy Finnország népe egy emberként fog csatlakozni a szocialista népek nagy közösségéhez.

Természetesen a háború kitörtének a hírére azonnal megérkeztek a nyugati tudósítók is. Úgy tűnik ezeknek egy tekintélyes része baloldali, kommunista szimpatizáns volt, minthogy általában a kommunista vagy liberális politikának az egyik legnagyobb szövetségese a baloldali zsurnalisztika volt. Ezeket azonban Mannerheim nem engedte ki a frontra, mondván: Ez most igazi háború, nem pedig hollywoodi cirkusz!" Így aztán ezeknek az újságíróknak meg kellett elégedniük a híresztelésekkel, a rémhírekkel, melyeket aztán szépen ki is sikerült színezniük.

Persze a szovjet sajtónak még ezt is sikerült alulmúlni: arról is „panaszkodtak", hogy a finn mesterlövészek egyfajta bandita módszert alkalmaztak, váratlanul ütnek rajta a szovjet hadoszlopokon. A finnek nem mennek bele nyílt csatába, elrejtőznek, gondosan álcázzák magukat, majd orvul előbukkannak és tüzet nyitnak a hősiesen előrenyomuló szovjet csapatokra, majd gyorsan elszaladnak.

De hát mi mást csinálhattak volna?

December 16-án a szovjetek mintegy 8 órás tüzérségi előkészítés és 4 órás bombázás után beékelődtek a finn védelmi vonalba, azonban a 17-ére virradó éjszaka folyamán sikerült visszaverni őket, és a finnek szilárdan tartották állásaikat. Ezt követően a finnek lepték meg a szovjeteket egy erős, tüzérségi tűzzel, akik pánikszerűen ürítették ki a korábban kiépített állásaikat. Ekkor a szovjetek ismét támadtak, de semmilyen eredményt nem voltak képesek elérni.

Minthogy a Taipala folyónál a szovjetek szívós ellenállásba ütköztek, ebből Mereckov arra következtetett, hogy Mannerheim minden erejét erre a körzetre csoportosította. Ekkor arra az elhatározásra jutott, hogy elrendelje a Viipuri elleni támadást.

December 17-én reggel indult el Summánál a szovjet támadás. Ebbe a támadásba Mereckov hat gyalogos hadosztályt, hét páncélos dandárt és mintegy 200 repülőt vetett be. Az itt kialakult heves harcos során a szovjet vezetőnek – 25 páncélos elvesztése árán – sikerült egy kis rést ütni a finn védelmi vonalban, amit aztán a finnek estére vissza is foglaltak.

Szóvá kell tennünk, hogy ez az egyáltalán nem ésszerűnek mondható szovjet hadviselési forma – a túlerővel való támadás, majdcsak életben marad valaki – rengeteg egyszerű szovjet katona életét követelte. A dolog odáig fajult, hogy a századparancsnokok olyan utasítást kaptak, miszerint támadáskor nekik a század végén kell haladniuk, és válogatás nélkül agyon kell lőnie saját katonáját, ha azt látja, hogy az megfutamodni készül.

Ide kapcsolódik az úgynevezett „Molotov-koktél” feltalálása is. A közhiedelem szerint ez egyfajta szovjet „népi” találmány volt, ami a szükséghelyzetben, a fasiszta német támadás idején a „szovjet lelemény” hozott létre. Erről azonban valójában szó sincs: ezt a viszonylag egyszerű harci eszközt a finnek már korábban, a most tárgyalt téli háború idején már bevetették, éspedig nem mások, mint éppen a szovjetek ellen.

Valójában a finnek kezdeti visszavonulása december 15-én véget ért. A szovjetek ellátása nagyon szegényes volt, fáztak, az egyetlen meleget csak tábortüzek biztosítottak a számukra, ami éjjel viszont kiváló célponttá tette őket a finn lövészek számára.

A támadás elől menekülőket és a visszavonuló finn erőket a hóesés védelmezte, amikor azonban kiderült az ég, a szovjet repülőgépek azonnal megjelentek és bombázták a menekülő polgári lakosságot. A szovjet harckocsik is próbáltak a nyomukban maradni, minthogy azonban a jég még nem szilárdult meg teljesen, vagy éppen nem volt elég vastag, a tankok egyszerűen eltűntek a mocsarakban.

Mikorra a szovjet csapatok elérték a finn védelmi vonalakat egyből semmivé vált az az elképzelés, hogy hamar eljutnak Viipuriba, hovatovább Helsinkibe. A kommunizmus felsőbbrendűségében feltétlenül bízó (vagy talán csak hazug) komisszárok azzal a hazug mesével traktálták a közkatonákat – akik ezt valószínűleg el is hitték – miszerint a finn nép majd örömmel és lelkesedéssel fogadja szovjet „felszabadítóit".

A valóság természetesen teljesen más volt. A „felszabadítandó" finnek bizony nem meleg étellel-itallal, szállással, hanem golyózáporral fogadták a szovjeteket. A szovjet gyalogságnak csak egy része kapott valódi kiképzést, de az ő számukra is elviselhetetlen terheket rótt a hadviselés ezen módja, a gyenge felszerelés, továbbá az utánpótlás hiánya. Egy idő után a szovjet katonák tevékenysége nem állt másból, mint abból az erőlködésből, mely pusztán biológiai létfenntartásukhoz volt szükséges. Ezek pedig a Vörös Hadseregnek csak egy kisebb részét alkották. A hadsereg nagyobb része kiképzetlen, vagy alig kiképzett munkásokból állt, akiknek a katonai fegyelemről, harci szellemről fogalmuk sem volt. Ezekre a fagyban és hóban kialakult állóháború mérhetetlen szenvedéseket rótt. Egyáltalában nem csodálatos, hogy sokan követtek el inkább öncsonkítást, vagy még többen szöktek meg csakhogy valamilyen módon megszabaduljanak kínjaiktól. Sokan közülük az élelem hiánya és a hideg miatt megfagyva nyomorúságosan pusztultak el. A finnek több ezer ilyen szovjet halottal találkoztak.

Ezek, a finn előretolt állásokért folytatott csatározások rendkívül hevesek voltak, a szovjetek hatalmas tüzérséget, harckocsi tömegeket és repülőgépet vetettek be, azonban támadásuk a fő erődítési öv vonala előtt mindenütt megtorpant. Ezzel aztán az első szovjet hadműveletek be is fejeződtek, és kezdetét vette az „állóháború". A finnek előnyben voltak, mert az ő számukra rendelkezésre álltak a Mannerheim-vonal erődítményei, a szovjetekkel azonban más volt a helyzet. A szovjetek megpróbálták magukat a finn csapatokkal szemben beásni, ez azonban a decemberi fagy miatt jelentős nehézségekbe ütközött.

A tengeren a helyzet hasonló volt. A szovjet hajóhad a közelgő jégzajlás következtében gyakorlatilag minden nagyobb hadműveletet kénytelen volt beszüntetni, mindössze a Marat páncélos cirkáló bombázta december 25-én Koivisto parti ütegeit.

A Mannerheim-vonal előterepe tehát jelentősen lelassította a szovjet csapatok támadását, ez a terület csak a háború kitörte után három hétre került a kezükre. Nyilván maguk a finnek sem számítottak arra, hogy már a határon képesek lehetnek arra, hogy a jelentős túlerőben lévő támadókat megállítsák. A taktikájuk azonban bevált, a kitűzött célt, hogy a szovjeteket valamilyen módon feltartóztassák, elérték.

A részleges szovjet kudarcnak azonban volt egy másik, jelentős oka. A szovjet hadvezetés jelentősen lekicsinyelte a finn ellenállást – mely hibába aztán a náci Németország is beleesett 1941-ben a Szovjetunió megtámadása idején –, és az első könnyű sikerek után azt hitték, hogy a harckocsizó alakulatok bevetésével könnyen fog a támadás előre haladni. Valójában azonban már az első, szívósabb finn ellenállásokat csak erős tüzérségi támogatás bevetésével tudták letörni.

A szovjet légierő jelentős fölénye sem tudott érvényesülni, hiszen a jól telepített, természeti fedésben lévő védőállások részleteit nem tudták felderíteni. Éppen ezért nézhették a Taipale mentén az előretolt állásokat a finn fő védelmi vonalnak.

A kitűzött vélt, azaz a Mannerheim-vonal áttörését – melyre hiú módon mindössze két hetet szántak – még három hét alatt sem tudták nemhogy elfoglalni, de elérni sem, így az első szovjet támadás egyértelmű kudarccal végződött. A finn védelem eredményét egyértelműen bizonyította a rengeteg szovjet áldozat – a szovjeteknek az emberanyag sohasem volt drága –, a finn hadizsákmány, közötte 250 harckocsi.

December 20-ra leállt minden szovjet katonai tevékenység. A szovjet támadás kifulladt és Mereckov kénytelen volt jelenteni Moszkvának, hogy a rendelkezésére álló erőkkel nem tudja áttörni a finnek védelmi vonalát.

Helsinki bombázása

1939. november 30-án reggel Helsinki lakói természetesen tisztában voltak a szovjet fenyegetettséggel, és azzal is, hogy napok kérdése a szovjet támadás. Reggel 9 órakor azonban felharsantak a város szirénái, ellenséges légitámadást jelezve. Ekkor a szovjet repülőgépek finn nyelvű bolsevik és megtévesztő röpcédulákat szórtak a fővárosra.

A finn nép fegyelmezettségére és öntudatára jellemzően nem tört ki pánikhangulat, nem volt jajveszékelés. A leszórt papírok a következő fenyegetést tartalmazták: „A Szovjetunó békében akar élni Finnországgal, de ezt a kapitalista finn vezetők, mint Cajander és Mannerheim, megakadályozzák. Azonnal váltsátok le őket, mert az elkövetkezendő katasztrófáért ti is felelősök lesztek. Ami ezután következik, az csak az első figyelmeztetés."

A szovjet „első figyelmeztetés" már ugyanezen a napon, 1939. november 30-án bekövetkezett, s ez nem volt más, mint a szovjet légierő nagyszabású támadása, melyet a szárazföldi hadműveletekkel együtt indítottak meg. Helsinki felett az első szovjet bombázók 14.30 körül jelentek meg. A három hullámban érkezett repülőgépek a szovjet felségjelzést, a vörös csillagot viselték, ám ellentétben a délelőtti órákkal már nem röplapokat, hanem bombákat szórtak.

Helsinki már november 30-án délután 11 helyen lángokban állt, és már a háború első napjaiban sorra került Turku, Hanko, Viipuri, Vaasa bombázása, valamint a lahti rádióállomás és az immolai erőművek elleni támadás.

A délután történt orvtámadás az emberek egy tekintélyes részét Helsinki utcáin érte. Az ártatlan polgári áldozatok egy része az utcán halt meg, vagy otthonában a romok temették őket maguk alá. A város tűzoltósága ugyan gyorsan megérkezett, akik nagy erőfeszítéseket tettek részint az épületek oltására, a keletkezett tűz lokalizálására, továbbá a romok alatt rekedt emberek megmentésére.

Az akkoriban újonnan épült technikai főiskolára, Finnország és Helsinki városának impozáns, nagyméretű épületére mintegy ötven bomba esett, melyek azt teljesen elpusztították. Megjegyzendő, hogy a bombázás ideje alatt a főiskola termeinek a nagy részében előadások folytak. Az utcák halottakkal voltak tele. A vasútállomások is kaptak találatot, ahol rengeteg haza utazni kívánó munkás várakozott.

A finn kormány és a külképviseletek egy időre elhagyták a fővárost, melyet amúgy is nagyobb részben kiürítettek.

Tudjuk, hogy a finn légvédelmi tüzérség kitűnően működött, azonban a vadászrepülők hiánya miatt a légvédelem mégsem lehetett kielégítő. A finn vadászgépek a támadás hírére azonnal felszálltak. Az immolai finn légibázison, közel a mellette fekvő erőműhöz, Viipuritól északra a 24. repülős század 8 Fokker D típusú vadászgépe állt készültségi szolgálatban. A katonák összlétszáma 11 volt: 1 tiszt, 2 altiszt és 8 pilóta.

A repülősök éppen ebédeltek, mikor hírül vették, hogy a szovjet légierő Helsinkit bombázza. A finn repülők azonnal elhagyták bázisukat, és Helsinki irányába repültek. Arról azonban elkéstek, hogy a várost valamilyen formában meg tudják védeni. Amire a finn vadászrepülőknek sikerült Helsinki fölé érni, addigra a szovjet bombázók már eltűntek. Hiába igyekeztek utánuk, a fővárost sem megvédeni, sem a támadókat utolérni nem tudták.

Mannerheim

Finnország államfője Carl-Gustaf Mannerheim báró (1933-tól marsall) a Louhisaari birtokon (Villnäs) született 1867. június 4-én. Nagy érdeme volt, hogy Finnországnak az 1917 decemberében kikiáltott függetlensége után ő szervezte meg a finn kormánycsapatokat, melyek sikerrel harcoltak a finn Vörös Hadsereg ellen. 1918–19 között Finnország helytartója volt, majd 1931–39 között a legfelsőbb Finn Katonai Haditanács elnöke. Szintén az ő nevéhez fűződik a Karéliai földszorosban kiépített Mannerheim-vonal létrehozatala. 1939–44 között Mannerheim báró volt a finn hadsereg főparancsnoka, majd, mint államelnök (1944–46) ő kénysze-

rült arra, hogy aláírja a finn-szovjet fegyverszünetet. (1944. szeptember 19.), Lausanne-ben halt meg 1951. január 27-én.

Mannerheim valójában nem is volt finn, így mindenféle finn „nacionalizmus” igencsak távol állt tőle. Katona volt, realista is, jól ismerte az oroszokat is. Mint a neve mutatja családja német származású volt. Családja utóbb svéddé vált (a mai napig is Finnország lakosságának mintegy hat százaléka svéd), olyannyira, hogy maga Mannerheim is ötven éves elmúlt, mire a finn nyelvet megtanulta. Előkelő és művelt családi indíttatása következtében természetesen több nyelven is beszélt, azonban ironikus módon, mikor 1918-ban a bolsevikok ellen a Fehér Gárdát vezényelte tolmácsra volt szüksége ahhoz, hogy a saját finn katonáival kommunikálni tudjon.

Mindezek ellenére, és a bolsevikok elleni harca következtében finn nemzeti hős vált belőle. Magas, arisztokratikus, de nem gőgös személy volt, aki megjelenésében is a finn egységet és népének pozitív vonásait képviselte magában.

Fiatal korában – mikor még Finnország a cári birodalom része volt – az orosz hadseregben szolgált. Kevesen tudják azt is, hogy egy alkalommal – fegyelmi okok miatt – ki is zárták az orosz kadétiskolából. Ennek ellenére orosz cári tiszt lett, sőt, 1904–05-ben részt vett Koreában és Mandzsúriában az orosz–japán háborúban. Mint érdeklődő fiatalember – az akkori cári birodalomban – sokat utazott Közép-Ázsiában.

Az orosz hadseregben hat évet szolgált Lengyelországban, az I. világháborúban a cári gárdának volt a tisztje. Személyét illetően világos, hogy soha nem volt „oroszellenes”, mint ahogyan igazán „finn” sem volt. Egyszerűen arisztokrata volt, márpedig az arisztokrácia – családi, házassági kapcsolatai és kiváltságos helyzete miatt – sokkal inkább internacionalista, mint a proletariátus. Mannerheimnek ezt a helyzetét maga a házassága is alátámasztja: neje, Anasztazia Arapova egy gazdag orosz családnak volt a lánya, akinek apja mint tábornok, II. Miklós cár közvetlen környezetében szolgált.

Mannerheim eredetileg feltétlen híve volt a cárnak és nem csak a cárnak, de az általa vezetett Orosz Birodalomnak is. Ne felejtsük el azonban, hogy arisztokrata volt, így mérhetetlenül gyűlölte, de minthogy művelt ember is volt, így meg is vetette a bolsevikokat. Oroszországot hűségesen szolgálta, de amikor kitört ott a forradalom azonnal visszament hazájába, Finnországba.

Valójában igen különösnek tűnik, azonban Mannerheim báró soha nem szolgált aktívan a finn hadseregben. A bolsevikok ellen létrehozott Fehér Gárda ugyanis nem volt reguláris alakulat. Igencsak kemény vezetője volt az említett gárdának, azonban mint született arisztokrata nem volt híve sem a demokráciá-

nak, és különösen nem a liberalizmusnak. Soha semmilyen politikai pártnak sem volt a tagja. Ez szintén inkább arisztokratikus magatartásával magyarázható.

Mikor a szovjet támadás Finnország ellen kezdetét vette, Mannerheim báró a mikeli általános iskolában – Viipuritól 100 km-rel északra –, az ott berendezett főhadiszálláson tartózkodott. A megjelent újságírókkal azonnal ismertette, hogy mi is a véleménye a szovjet támadásról. Elmondta, hogy a bolsevik agresszió egyáltalában nem érte meglepetésképpen, ugyanis a finn védelmi tanács elnökeként már többször felhívta a kormány figyelmét a szovjet támadás lehetőségére. Az általa hozott érvek, gondolatok azonban nem találtak meghallgatásra. Sok esetben csak annyit kérdeztek tőle, hogy ugyan miért kellene a hadseregre kiadást fordítani, amikor úgysem lesz háború? A siralmas tények azonban Mannerheim bárót igazolták. Minthogy minden erőfeszítése hiába valónak bizonyult, 1937-ben le is mondott a védelmi tanács elnöki székéről. Mannerheim azt nyilatkozta, hogy munkája igencsak hálátlan volt, sem az államelnöktől sem pedig a kormányzattól nem kapott segítséget. Csak Kallionak, az új elnöknek sikerült rávenni Mannerheimet, hogy maradjon meg a Finn Katonai Tanács élén.

1939 nyarán Cajander miniszterelnök már hajlandó lett volna Mannerheim lemondását elfogadni, és azon volt, hogy egy új embert keressen helyette. Ugyanezen év őszén a finn Nemzeti Koalíciós Párt vezetői már mint magánembert is kritizálták, mondván, hogy túlságosan öreg, és állandóan csak a szovjet támadás rémképét festi a kormány elé. (Az, hogy ez mennyire volt rémkép azt néhány hónappal későbben a saját bőrükön tapasztalták meg.) Utólag ironikusnak mondható módon csak a háború kitörte előtt néhány nappal egyezett bele Kallio elnök Mannerheim lemondásába, azonban minthogy időközben a háború – melytől sok finn vezető egyáltalában nem tartott – mégis kitört, az akkor már hetvenkét éves Mannerheim maradt a katonai tanács élén.

Mannerheim a főhadiszállásán a rá jellemző hideg fejjel áttekintette a helyzet állását. Bizonyosan nem lehettek illúziói a háború végső kimenetelét illetően, hacsak valami komolyabb külföldi segítség nem érkezik. Azt már természetesen tudjuk, hogy ilyesmire nem került sor.

Mannerheim számára már igen régóta teljesen nyilvánvaló volt, hogy a Szovjetunió támadást tervez Finnország ellen. Tudott arról, hogy amikor 1935-ben Zsdanov elvtárs, Leningrád körzetének komisszárja végigutazott a szovjet-finn határszakaszon azonnal elrendelte a Finnország felé vezető, kulcsfontosságú utak kiépítését.

Az már egy teljesen más dolog, hogy Finnországban, annak önálló állami léte, azaz mintegy húsz éve bolsevik agitátorok járták az országot, nem mintha ennek a finn nép körében különösebb táptalaja lett volna.

Nos, ilyen körülmények között került arra sor, hogy Mannerheim a szovjetek elleni védelem parancsnoki posztjába került.

Kuusinen és a finn bolsevik ellenkormány

A szovjetek a hadműveletek megkezdésével egyidejűleg a politika frontján is megindították a támadást a finn kormány ellen. Az elfoglalt Terijokiban (a Leningrád-Viipuri vasútvonal mellett, az elfoglalt egyik legnagyobb helységben) 1939. december 2-án megalakították a kommunista finn „népkormányt", melynek külügyminisztere az „emigráns" Otto Vilgelmovics Kuusinen lett. A szovjeteknek egyszerűen az adott pillanatban – teljesen politikai okból – szükségük volt egy olyan finn „vezetésre" a külföld előtt, mely a szovjet támadást törvényessé tette volna. A szovjetek szerint ez a kormány képviselte volna legitimen Finnországot. Természetesen ezt a kormányt sem Finnország, sem pedig a külföld nem vette komolyon, sőt még maguk a bolsevik szovjetek sem, hiszen, mikor a háború végén a béketárgyalásokat megkezdték, Kuusinent és kormányát azonnal eltakarították az útból. A helyzet fonákságát mutatja, hogy a finnek körében a bolsevizmus már korábban sem tudott semmilyen gyökeret verni. A Szovjetunió ezzel a „népi kormánnyal" Sztálin és Molotov elvtársak jelenlétében „barátsági" és „szövetségesi" szerződést kötött. Ez a bolsevik, az ellenséggel ocsmány módon lepaktáló, valójában hazaáruló kormány „természetesen" ígéretet tett az összes szovjet követelés teljesítésére.

Kuusinen finn származású volt ugyan, de nyilván számos szál kötötte öszsze az orosz, majd a szovjet bolsevizmussal. Kuusinen 1881. október 4-én született egy Lauka nevű faluban. 1918-ban ő alapította meg a finn kommunista pártot, majd ő lett a kommunista felkelés vezetője, amelyet a polgárháború folyamán Mannerheim fojtott el vaskézzel. 1921-ben a Finn Kommunista Párt elnökévé választották. 1921 és 1939 között a Komintern (Kommunista Internacionálé) titkáraként működött. Miután Finnországból menekülnie kellett, 1922-tól a Szovjet-Oroszországban, illetve a Szovjetunióban élt.

Amikor a szovjet támadás kezdetét vette a moszkvai Pravda interjút közölt le Otto Kuusinen elvtárssal, aki a szovjetek által létrehozott „Finn Demokratikus Köztársaság" vezetője, és meggyőződéses kommunista volt, megerősítette nyilatkozatában azt a teljesen nyilvánvaló képtelenséget, ami szerint a szocialista forradalom máris győzött Finnországban, ami természetesen egyet jelent azzal, hogy Finnország népe egy emberként fog csatlakozni a szocialista népek nagy közösségéhez.

Mikor azonban a szovjet-finn háború a befejezéséhez közeledett, Kuusinen kormánya is kezdett a szovjeteknek terhes lenni, mert az megnehezítette a finnekkel való tárgyalásokat. Úgy, ahogyan volt, a szovjetek egyszerűen megszabadultak

a Kuusinen vezette demokratikus finn „népkormánytól”, minthogy arra a jövőben már semmilyen szükségük nem volt. Jellemzően a bolsevikokra a finn-szovjet béketárgyalásokra 1940 márciusában Kuusinen és kormánya már meghívást sem kapott. Ezt pedig semmi egyebet nem jelentett annál, hogy a szovjet kommunisták sem tekintették tárgyalófélnek a finn kommunista bábkormányt, mely mindössze azt a célt szolgálta, hogy a szovjet támadást bizonyos mértékben legitimizálja.

Mindebből világosan látható, hogy szó sem volt itt a finn és szovjet munkásosztály, főként a szovjet és finn nép barátságáról, pusztán csak arról, hogy a szovjet kommunisták – híven a cári hagyományokhoz – hogyan bírják saját befolyási körzetüket kiterjeszteni.

Kuusinen 1940–56 között a Finn-Karél Szovjet Szocialista Köztársaság legfelső tanácsának az elnöke, illetőleg 1952–53 között, valamint 1957-től haláláig az SZKP Központi Bizottságának, és a pártelnökségnek a tagja volt.

A háború befejeztével azonban mind Kuusinen, mind pedig kormánya a történelem süllyesztőjébe került. Kuusinen aztán a Szovjetunióba került, ott is hunyt el 1964. május 17-én.

Harcok 1939 decemberében Petsamonál és a rovaniemi műút környékén

A Ladoga-tótól északra olyan vidék terült el, mely a legnagyobb jóindulattal sem volt civilizáltnak nevezhető. Mindenképpen olyan terület volt azonban, ahol a védekező finnek a leginkább az elemükben lehettek, de egyben olyan is, ahol a támadók a legnagyobb próbatétellel találták szembe magukat.

Vallenius tábornok parancsnoksága alatt kb. egy hadosztályt kitevő erő működött. Ennek a csoportnak kettős feladata volt. Meg kellett akadályozni a Kantalahti körzetéből támadó szovjet erők előretörését és a Petsamoból a műúton Rovaniemi irányában támadó szovjeteknek a dél felé való előrenyomulását. Mint a korábbiakban is szó volt róla, ennek az úgynevezett Lappland-csoportnak a vezetésére Mannerheim Vallenius vezérőrnagyot szemelte ki. Mannerheim választása sikeresnek bizonyult. Vallenius katonai képzettségét Svédországban szerezte. 1918-ban már harcolt Lappföldön, aminek következtében a terep kiváló ismerője lett. Nemcsak ebben mutatott azonban nagy hozzáértést. Az adott feladat ebben az esetben olyan katonai vezetőt kívánt, aki minimális eszközökkel, kis létszámú, nem igazán jól felszerelt egységekkel is eredményt tud elérni. Márpedig Vallenius ilyen ember és ilyen katonai vezető volt. Vallenius az ellene támadó 104. és 52. szovjet hadosztályokkal szemben mindössze négy (!) öreg ágyút tudott felvonultatni, melyeket még 1897-ben készítettek, és állítólag az ezekből kilőtt gránátoknak csak kb. fele robbant fel. Mannerheim azonban úgy vélekedett, hogy ügyes, a ge-

rillaháborúhoz hasonló hadviselési móddal sikerül ezen a szakaszon a szovjet előrenyomulást feltartani.

Ezen a terepszakaszon nagyobb katonai egységek aligha bírtak tevékenykedni. A harcoló finn alakulatok századokból, avagy legföljebb zászlóaljakból álltak, nagyobb és önállóan tevékenykedő formációknak itt aligha volt lehetősége. A finnek gyorsan és hatékonyan mozogtak, úgyhogy a támadókból igen hamar védekezőkké váltak a szovjet csapatok.

Finnországnak, azonban különösen Finnország északi részének igencsak hideg – mondhatni mostoha – az éghajlata. A finnek azonban megszokták ezt, a magukénak érezték, és talán meg is szerették. Mikor aztán a szovjetek nekiindultak, hogy elfoglalják ezt a számunkra nyilvánvalóan kietlennek mondható területet, úgy döntöttek, hogy vérüket, életüket áldozva is ha kell, de megvédik azt.

Arról már szó esett, hogy miként a mongolok a ló hátára nőve, nos, a finnek pedig a sítalpaikhoz szögezve – különösen igaz ez az északi finnekre – jöttek a világra. Szerették ezt a kietlen vidéket, alkalmazkodni is tudtak hozzá, és ami a legfontosabb: élni és mozogni is megtanultak benne. Ennek aztán az lett a következménye, hogy a szovjetek elleni védekező taktika is ezekre a tapasztalatokra épült fel, mégpedig sikerrel

Petsamo kikötőjét és a világhírű nikkelbányákat mindössze egy század, továbbá egy – 1897-es mintájú, elavult lövegekkel felszerelt – üteg védelmezte. Mint említettük ez az üteg összesen négy régi löveggel rendelkezett. Ezzel az igencsak csekély erővel szemben a szovjeteknek a Jeges-tenger partján működő 14. hadserege a 14. és a 104. lövészhadosztályokból állt. Feladata Petsamo és Lappföld birtokbavétele, majd a rovaniemi műúton előre törve a 9. szovjet hadsereggel szemben álló finn erők hátába kerülés volt.

A támadó szovjetek azonban átlépve a lappföldi finn határt olyan problémákkal kerültek szembe, amilyenekkel eddig még nem szembesültek, sőt, a katonai kézikönyvek sem írtak róluk. A szovjetek már napok óta meneteltek a Murmanszk-vasúttól a finn északon, erejük is igencsak fogytán volt. Meg kellett birkózniuk az utánpótlás nehézségeivel is. Tető csak ritkán került a fejük fölé, a visszavonuló finnek mindent felégettek maguk mögött.

A finnek ellenállása látszólag gyönge volt. Ennek azonban a szovjetek aligha örülhettek. Az ellenség hol itt, hol ott bukkant fel mellettük, előttük vagy éppen mögöttük, egy pillanat alatt tüzet zúdítottak a szovjetekre, majd épp oly gyorsan, ahogyan érkeztek, olyan gyorsan tűntek el a fagyos, ködös semmibe. Teljesen érthető, hogy ennek következtében előbb a legénységi állomány, majd a kötelező és a párt által el is várt „kincstári optimizmussal" rendelkező tisztek hangulata is rosszra fordult.

Minthogy a terep alapos ismeretével a szovjetek nem rendelkeztek, kénytelenek voltak a térképeken feltüntetett útvonalakhoz tartani magukat. A terep nem ismerete következtében az utat nem merték elhagyni. Mindez azt jelentette, hogy arcvonalukat képtelenek voltak kinyitni, kiszélesíteni, így az úton mintegy 15-20 km hosszúságban kígyóztak a szovjet csapatok. Legelöl a felderítők haladtak, utána a gyalogság, majd a tüzérség. Legvégül a hadtáp alakulatai kullogtak.

A már kitaposott útról – egyébként bölcsen – a városi proletárok soraiból kikerült szovjet katonák nem mertek letérni, mert nagy valószínűséggel soha nem tértek volna vissza alakulatukhoz. Vagy eltévedve a fagy végzett volna velük, vagy az állandóan a közelükben leselkedő, sítalpas finn katonák.

Ez előre haladó szovjet csapatokat kísérteties csend vette körül. Mindez csak a közelgő veszedelem baljós előhírnöke volt. Valahonnan mindig előbukkantak ezek a kísértetekhez hasonló, fehér álcaköpenyt viselő harcosok – általában ott, ahol a legkevésbé várták őket – akik pontosan tisztában voltak azzal, hogy a szovjetek teljesen tehetetlenek velük szemben.

December 1-jén a szovjetek Petsamot bombázták, eközben három búvárnaszád elzárta a vuonót (a vuono a fjord finn neve), mely a Halász-félszigettől nyugatra a tengertől Petsamoig húzódott. A búvárnaszádok ezzel a hadmozdulattal fedezték a Murmanszkból hajón ide szállított 14. lövészhadosztály egyes részeinek a partraszállását, melyek aztán a finn csapatokat déli irányba szorították vissza.

December 5-én három szovjet repülőgép Salmijärvit és a nikkelbányákat bombázta. Az itteni finn lakosság Norvégiába menekült, a finnek a rénszarvascsordákat déli irányba hajtották el. A szovjet hajók kihajózása szünet nélkül tartott, és december 7-én a szovjet csapatok eleje a rovaniemi úton már 45 km-t haladt dél felé, majd 15-én elfoglalták Sarmijärvit.

Jelen esetben a szovjet hadműveleteket nem annyira a finn ellenállás, hanem sokkal inkább a szállítás, utánpótlás, az élelmezés és az elhelyezés nehézségei akadályozták. Tehergépkocsikon és fogatolt járműveket, összerakható barakkokat kellett a csapatok számára szállítani, hogy a −35 °C fok alatt hidegben az elhelyezést valahogy meg tudják oldani. A szovjet csapatok ilyen módon csak december 20-án érték el a Höyhenjärvinél a norvég határ egy kis beszögellését, azonban a nagy hideg és a havazás miatt már nem tudtak továbbhaladni. Egyes szovjet csapatrészek Murmanszkból, a szárazföldön kíséreltek meg Petsamo körzetébe eljutni.

Összefoglalva: északon a szovjetek egyelőre csak kezdeti sikereket értek el, a további előrehaladásukat nemcsak a finn ellenállás, hanem sokkal inkább a zord, hideg időjárás akadályozta meg. A finn ellenállás kezdetben mindössze abban nyilvánult meg, hogy Murmanszk városát néhány alkalommal bombázták, tovább-

bá, hogy az előrenyomuló szovjeteket néhány kisebb finn járőr – ismerve a terepet és terepviszonyokat – tartóztatta fel egy időre. Mikor az említett műút mellett mintegy 50-50 főnyi szovjet ejtőernyősöket dobtak le, Vallenius tábornok, a finn északi hadsereg főparancsnoka egy 200 főnyi csapatot küldött ki gépkocsikon az ejtőernyősök feltartóztatására.

Mivel ezen a területen a 14. szovjet lövészhadosztályt már sikerrel partra szállították, és attól lehetett tartani, hogy ezek Rovaniemin át a középső finn hadsereg hátába kerülhetnek, Vallenius tábornok egy tüzérséggel megerősített, két zászlóaljból álló gyalogezredet szállíttatott ide, hogy azok az Inari-tó keleti partján védelemre rendezkedjenek be. A szovjetek azonban a heves hóviharok következtében csak Höyhenjärviig jutottak el, és ott meg is álltak. Vallenius tábornok mozgékonyabb csoportja a szovjetek tehetetlenségét kihasználva december 23-án megtámadta őket, és a norvég terület már említett csúcsáig szorította vissza őket. A szovjet csapatok az egész háború folyamán végig ebben a vonalban maradtak, és nem sikerült Rovaniemi felől a középső finn hadsereg hátába kerülniük.

Ezzel a finneknek sikerült az igen nagy kiterjedésű arcvonalon nemcsak délen, de északon is megállítani a szovjet támadást.

Harcok 1939 decemberében a középső fronton, a Ladoga-tó északi partján

Mint láttuk az arcvonal két szárnyán, délen és északon, azaz a Karéliai-földszoroson és északon, Petsamo és Rovaniemi környékén a szovjeteknek nem sikerült a további előretörés, a finnek sikerrel állították meg őket. Ezzel egy időben azonban, a középső frontszakaszon az egyes szovjet hadseregek támadása több-kevesebb lokális sikerrel végződött, de a kiszabott feladatát egyik csoport sem tudta maradéktalanul megoldani.

A Ladoga-tótól közvetlenül északra felvonult 8. szovjet hadsereg feladata az volt, hogy a Ladoga-tó északi partján előre törve déli irányba kerülje meg a tavat, kerüljön a finn védelmi erők hátába és csatlakozzon a 7. hadsereg támadásához, mely a támadók fő erejét képezte és a Ladoga-tó és a Botteni-öböl között támadott Finnországra.

Ezen a veszélyeztetett területen a finnek védelmét a Jänis-tavat a Ladoga-tóval összekötő Jänis-folyó nyugati oldalára telepítették, mely folyó a sebes sodrása és nagy esése következtében csak nehezen fagyott be. A finn védelmet igen jól támogatták Mantsinsaari-sziget partvédelmi ütegei, melyek a háború végéig oldaltámadásban tartották a tó északi partján húzódó utat. A Jänis-folyó és a tó mögé (azaz nyugatra) telepített védőállás Joensuu és Sortavala között mintegy 110 km hosszúságban húzódott, és melynek legnehezebb pontjai a Ladoga-tó partján húzódó műút és Suojärvi körzete volt. A Ladoga-tótól közvetlenül északra Häggel-

und tábornok két hadosztálya, attól északra a Pielinnen-tó déli csúcsáig Talvela ezredes hadosztálya volt védelemben. Sajnos, itt a védelmi terület előterepén nem voltak kiépített állások, itt a finn határvédelmi és előretolt csapatoknak nyílt terepen kellett harcolniuk.

A 8. szovjet hadsereg egységei három oszlopban lépték át a finn határt: Olonezből Sortavala irányában a 168. lövészhadosztály, ettől északra Suorjärvin át Joensuu irányában a 139. lövészhadosztály és Porjärviből kiindulva Ilomantsi irányában pedig az 5. lövészhadosztály nyomult kérlelhetetlenül előre.

A finn határvédelmi csapatok a hatalmas túlerő elől az egész arcvonalon tervszerűen vonultak vissza, azonban a finneknek az a terve, hogy ezen a határszakaszon a támadók lendületét lefékezzék, kudarcot vallott. A szovjetek ugyanis a Ladoga-tó északi partján olyan fölényben lévő erőkkel lépték át a határt, mely a megállításukat vagy akár a lassításukat a csekély finn erők számára lehetetlenné tette. Ehhez még egy körülmény is hozzájárult: a szovjetek az itteni határ közelében olyan jelentős készleteket halmoztak fel, mely elegendőnek bizonyult csapataik tartós ellátására. Az igen erős szovjet támadás tehát mind a Ladoga-tó partján, mind pedig a Soujärvi jegén át gyorsan érvényesült. Soujärvi már december 2-án a szovjet támadók kezében volt, és az itt szétszórt finn csapatokat csak december 5-én, Tolvajärvi körzetében sikerült gyülekeztetni.

A finn vezetés azonban nem adta fel a reményt, hogy a térségben meglehetősen szétszórt, egymástól és hadműveleti bázisuktól messze eltávolodott csapatokat valamilyen módon feltartóztassa. Ezért december 5-én Paavo Tavela ezredes parancsnoksága alatt 1 dandárnyi erőt vetett be Tolvajärvi és Ilomantsi körzetében azzal a feladattal, hogy az Agläjärvin át Ilomantsi felé törő szovjet oszlopra vereséget mérjen. Ezzel ugyanis meg lehetett akadályozni azt, hogy ez a szovjet hadoszlop a Ladoga-tó északi partján telepített finn védőállások – melyek Hägglund tábornok parancsnoksága alatt álltak – háta mögé kerüljön.

A szovjet erők támadását a december 3–5. között tomboló hóvihar jelentősen megnehezítette. Ezek után a Ladoga-tó vize befagyott, az pedig mintegy másfél méteres mélységet ért el, miközben a hőmérséklet −30 °C alá süllyedt. A harc a Ladoga-tó mentén Salmitól északra folyt, amely falu már a szovjetek kezén volt. Mantsinsaari szigetéről, amely azonban a finnek birtokában volt, a parti tüzérség sikeresen lőtte a műutat, akadályozva ezzel a szovjet előrenyomulást.

Karakterisztikus, hogy a visszavonulás ellenére december 7-ig az egész arcvonalon a finneknek mindössze 1 000 ember volt a vesztesége, míg a támadó szovjetek mintegy 20 000 katonát veszítettek. Valójában korábban az oroszoknál, de utóbb a szovjeteknél is – mint ahogyan azt a hadtörténet bizonyítja – az em-

berélet nem sokat számított. A légi harcok során a finnek december 4-én az Imatra vízierőművet támadó 12 szovjet repülőgépet lelőtték.

Mivel a Mannerheim-vonal elleni szovjet támadás öszeomlott, Mereckov, a szovjetek parancsnoka úgy gondolta, hogy a Ladoga-tótól északra kell a szovjet nyomást fokozni. Terve szerint a 139. szovjet lövészhadosztály Bondarev, II. osztályú hadosztályparancsnok vezetésével Tolvajärviig nyomul előre, majd déli irányba fordulva csatlakozik Kontrasev, szintén II. osztályú hadosztályparancsnok 18. lövészhadosztályához, mely közben elfoglalja Laimolát. (A hadosztályparancsnokok neve mellett a rendfokozat munkánkban sokszor azért nem szerepel, mert a Vörös Hadseregben ezeket megszüntették, és a parancsnokok csak beosztással rendelkeztek, bár 1935-ben visszaállították a rendfokozatokat, mégis a szakirodalom sok alkalommal csak a beosztásokat közli.) Ezt követően a 139. és a 18. hadosztály délre fordul, és Oestermann hadseregének a hátába támad.

A szovjetek megindult mozgását a finn felderítés azonnal észlelte, és a finnek arra kényszerültek, hogy a szovjetek ellen a Talvela csoportot is bevessék.

A következő napokban a Ladoga-tó mentén történt szovjet támadás is teret nyert: december 11-én Pitkäranta került a 168. szovjet hadosztály kezére, 13-án Kitelä vasúti állomást foglalták el, a Jänis-vonalát pedig 19-én érték el.

A Jänis folyónál a finnek számára egyre veszélyesebb helyzetet az északabbra lefolyt események mentették meg. A Suorjärviből Joensuu irányába előretörő szovjet 139. lövészhadosztály már Agläjärvi magasságában követte a visszavonuló finneket, amikor Talveda ezredes parancsnoksága alatt beérkeztek a tartalékok, és ezek Tolvajärvitől nyugatra megállították a szovjet betolakodókat. Paavo Talveda ezredesnek nem álltak rendelkezésére nagy erők: az egész Talveda-csoport mindössze 9 ezer emberből és 20 ágyúból állt. Ezzel – a jelentősnek igazán nem mondható haderővel – kellett a parancs szerint nemcsak megállítani, hanem döntően megverni két szovjet hadosztályt (139. és 18.), melyek mintegy 45 000 katonát, 235 löveget és 90 löveget tudhatott magáénak. Viszonylag rövid, de heves harcok után a finneknek sikerült birtokukba venni Tolvajärvit, egy másik csoportjuk pedig sikeresen elvágta az innen nyugatra lévő szovjet erőket.

Talvela ezredes tudatában volt annak, hogy csak akkor lehet eredményes, ha a két jelzett szovjet hadosztályt elvágja egymástól, még mielőtt azoknak sikerül egymással egyesülniük.

Talvelának úgy tűnik szerencséje volt, mert itt is megmutatkozott a szovjet katonai vezetők teljes képzetlensége. A 139. hadosztály már előre nyomult, amikor a 18. csak éppen a készülődés állapotában volt, és messzire elmaradt attól a helytől, ahol a csatlakozásnak meg kellett történnie. Talvela egy ezred nagyságú rész-

leget küldött ki Paajari alezredes vezetésével, melynek az volt a feladata, hogy az kösse le a 139. szovjet hadosztályt, amíg ő a 18. hadosztályt megtámadja.

Paajari azonnal megindult, és Tolvajärvi közelében rajtaütött a szovjeteken. Egyébként a könnyű finn győzelemhez az is hozzátartozik, hogy a 139. hadosztály jobbára teljesen kiképzetlen beloruszokból állt, akik katonai szolgálatot valójában soha nem teljesítettek, őket csak a finnek elleni háborúra vonultatták be.

A finnek ezt az ütközetet gúnyosan csak „kolbászcsatának" nevezték, ugyanis a szovjetek a Tolvajärvi felé történt előrevonulásuk közben elfoglaltak egy finn tábori konyhát, ahol a kolbászleves még forró volt a kondérokban. Minthogy a szovjet ellátás csak igen nehezen működött, a szerencsétlen és kiéhezett szovjet katonák a fegyvereiket elhajigálva azonnal megrohamozták a tábori konyhát. Vesztükre a finn támadás pontosan ekkor érte őket. Sokan közülük a kolbásszal a szájukban lelték halálukat, az életben maradottak viszont vad rohanásban törtek ki és futottak végig azon az úton, melyen ide érkeztek. A pánikot kapott menekülőket az események színterétől csak nyolc kilométerre sikerült megállítani. Ekkorra azonban már az NKVD alakulatai fogták körbe a menekülőket, és kérdőre vonták őket, hogy hogyan hozhattak a Szovjetunióra ekkora szégyent. A kiéhezett emberek láttán aztán Bondarev parancsnok előtt is nyilvánvalóvá vált, hogy ez az alakulat már nem vethető be.

December 12-én Talvela ezredes ellentámadásba ment át: a 139 hadosztály két – a többitől elvágott – gyalogezredét szétszórta, 27 géppuskát, valamint 25 golyószórót zsákmányolt.

Eközben Talvela ezredes harcba bocsátkozott az időközben mégiscsak megindult 18. szovjet lövészhadosztállyal. Az emberveszteség mindkét oldalon magas volt. A harc egyelőre eldöntetlenül folyt, még meg nem érkezett Paajari alezredes csoportja is, melynek beavatkozása eldöntötte a harc kimenetelét.

Ezen a szakaszon a szovjetek megkezdték a visszavonulást, és a finn üldözést csak újabb hadosztály bevetésével tudták megállítani. A finnek december 23-én visszafoglalták Agläjärvit, azonban az egyre növekvő nyomás miatt nem tudták a szovjetek üldözését folytatni, mert Aittojokinál már szervezett szovjet ellenállásba ütköztek.

Ezzel az ellentámadással a finnek mintegy 30 km mélységben teret nyertek, a szovjetek viszont 2 000 halottat, 700 foglyot, 214 géppuskát, 16 páncéltörő ágyút, 6 aknavetőt, 14 löveget, 39 harckocsit és 200 tehergépkocsit veszítettek. A finnek legnagyobb eredménye mégis az volt, hogy az északi szárnyuk visszavonulása után a szovjetek is visszavonultak a Ladoga-tó északi partján, Kiteläig.

Porajärvi irányából a szovjet 5. lövészhadosztály nyomult előre nyugat felé, Ilomantsi irányában. Ez a támadó oszlop gyorsan nagy területet foglalt el,

és Ilomantsitól keletre Möhköt érte el. Itt december 11-én három századukat a finnek meglepték és megsemmisítették, amivel a szovjet előrenyomulás el is akadt.

Harcok a középső fronton, Kuhmo, Suomussalmi és a Kemi-tó vidékén

Az arcvonal középső szakaszán a 9. szovjet hadsereg (mintegy 5 hadosztály) vonultatott fel, mely 12 oszlopban lépte át a finn határt. Ennek a hadseregnek az volt a feladata, hogy Oulu és Tornio vonalában a Botteni-öböl csúcsáig és a svéd határig előretörjön, Finnországot két részre vágja, majd délen a főerők harcába beavatkozzon. A 9. hadsereg három csoportban támadott, éspedig Repola, Uhtoa és Kantalahti körzetéből.

Alapvetően ezek a harcok három kisebb frontszakaszra voltak tagolhatóak: az első a kohmói, a második a suomossalmi, a harmadik pedig a Kemi-tó vidéke volt.

Harcok 1939 decemberében Kuhmonál

A Reptola körzetéből támadó szovjet erők jobbszárnya Kajaani, balszárnya Rieksa irányába nyomult előre. Feladatuk a finn keleti vasútvonal mielőbbi birtokba vétele volt. A szovjet csapatok előrenyomulását ezen a területen is hathatósan késleltették a finn határvédelmi alakulatok, december hónap végén pedig, a tartalékosok megérkezésével vissza is szorították a támadókat. December 26-án már Lieskától is visszavonultak, sőt egyes részeiket a határon túlra is visszaszorították az ellentámadásba lendült finnek.

A Reptola-csoport jobb szárnyán előrenyomuló 54. szovjet hadosztálynak gyorsabban sikerült előre jutni, ugyanis itt a finnek csak gyenge erőkkel tudtak ellenállni. Az említett szovjet hadosztály elővédje már december 11-én mindössze 16 km-re állt Kaajani előtt, de zömmel Kuhmonál megálltak.

Az első suomussalmi csata

Az Uhtua körzetéből támadó szovjet hadtestnek volt a 9. szovjet hadseregben a legfontosabb feladata, ennek kellett elvágni Finnország derekát, és előre jutni a Botteni-öböl csúcsáig Oulu és Tornio irányában. A hadtest első lépcsőjében haladó 163. lövészhadosztály zöme Uhtuából Suomussalmin át az Ouluba vezető műút mentén nyomult előre, egy másik gyengébb oszlopa pedig Uhtuából északkeleti irányba, Kuusamo irányában haladt.

A finnek december 7-re a mintegy 4 000 lakossal bíró Suomussalmit kiürítették és visszahúzódtak a Ninkalsenka nevű folyócska mögé. A Szelencsov II. osztályú hadosztályparancsnok vezette 163. hadosztály északról, valamint a 44. hadosztály a ratei úton közeledett délről. Szelencsovnak az volt a terve, hogy szétzúz-

za a finn erőket Suomussalminál, majd a 44. szovjet lövészhadosztállyal egyesülve átvágják Finnország „darázsderekát”, és Oulunál kijutnak a Botteni-öbölig.

Suomussalmi irányába a 163. szovjet lövészhadosztály zöme tört előre. Ezt nagyobb távolságra a Murmanszk vasútról kirakott 44. lövészhadosztály követte. A mindössze néhány századot kitevő finn határvédő erő már december 9-én feladta Suomussalmit.

A 163. hadosztály eredetileg nem akarta Suomussalmit elfoglalni, minthogy azt két keskeny tó határolta, így tisztában voltak azzal, hogy a település könnyen a halálos csapdájukká válhat. Ezzel azonban a finnek is tisztában voltak, és mint már említettük, kiürítették a települést. Az elfáradt és kiéhezett szovjet csapatok azonban nem tudtak ellenállni a kísértésnek: mindenáron élelmet és meleget kívántak Suomussalmiban találni. Ebben aztán keservesen csalódniuk kellett.

Az itt támadó két szovjet hadosztály igen jelentős erőt képviselt. Ezeknek személyi állománya mintegy 48 000 főt tett ki, 335 löveggel, több mint 100 harckocsival és további 50 páncélautóval rendelkeztek. A 163. hadosztály zömében alig kiképzett Közép-Ázsiaiakból állt, a 44. hadosztály azonban egy elit ukrán alakulat volt és a Kijevi Katonai Körzethez tartozott. A 44. hadosztály parancsnoka Vinogradov, I. osztályú hadosztályparancsnok volt.

A finn 9. hadosztály mindössze 17 000 embert számlált és csak 11 löveggel rendelkezett.

Siilasvuo ezredes, akit Mannerheim ennek a védelmi szakasznak az élére állított tisztában volta azzal, hogy minden védelem hiábavaló, ha a támadó 163. és 44. hadosztályoknak sikerül egyesülniük. Mindenesetre a finneknek előbb meg kellett az állásaikat erősíteni, és mivel csak az említett 11 löveggel rendelkeztek, azok hiányát aknavetőkkel próbálta pótolni. Siilasvou ezredesnek nagy gondot okozott, hogy rábízott csapatok északon fedezetlenek voltak, így kénytelen volt a behavazott erdőkben határőrcsapatokat elrejteni.

Amikor azonban Hyrynsalmi körzetéből finn erősítés érkezett és Siilasvuo ezredes parancsnoksága alatt már egy dandár haderő csoportosult, december 11-én frontális támadással visszaszorították Suomussalmiból a szovjeteket, miközben egy lappföldi sífutó zászlóalj a szovjetek hátába került. 163. lövészhadosztály Suomussalmi falutól keletre megállt, azonban a nagy fagy miatt képtelenek voltak beásni magukat. Az említett szovjet lövészhadosztály egyik ezrede az eddigi harcok folyamán annyira legyöngült, hogy minden támadóerejét elvesztette. A hadosztály másik két ezrede északi irányban a befagyott Kiantajärvi-tavon keresztül igyekezett a megakadt előrenyomulást tovább folytatni, azonban a finnek körülzárták őket, elvágva a visszavonulásuk útját is. A 163. hadosztály katonái Suomussalmi faluba is benyomultak, azonban csalódásukra a falu teljesen ki volt ürít-

ve, és fedelet sem találtak a fejük fölé, mert a finnek a települést felgyújtották. Ha azonban lett is volna tüzelőjük, akkor sem lett volna idejük a melegedésre, mert a finnek folyamatosan aknatűzzel bombázták őket. A szovjet csapatok betorlódtak a faluba, előre a finn golyózápor, hátra a saját bajtársaik miatt nem tudtak menni. Jobbra és balra a két befagyott tó, valamint a finn aknavetők halálos tüze a biztos halált jelentette. Más választásuk aligha lévén a romok között igyekeztek valamiféle menedéket keresni. A tíz napon át tartó fagy és éhség annyira megtörte a szerencsétlen szovjet katonák erejét, hogy egy három napon át tartó csatában a finnek döntően megverték ezt a csoportot. A 163. szovjet lövészhadosztálynak az ütközetbe nem került részei, azaz egy gyalog- és egy tüzérezred északkeleti irányban Juntusrantán át kísérelték magukat kivonni a finn ellentámadás elől, azonban az üldöző finnek azt a csoportot is megsemmisítették. Miután a finnek a szovjeteket állandóan lőtték, azok kitöréssel próbálkoztak meg. Fegyvereiket eldobálva szaladtak ki a jégre, azonban a finnek géppuskái borzalmas pusztítást végeztek közöttük. A leghevesebb harcok éppen karácsony ünnepén dúltak, és december 28-ra a 163. szovjet lövészhadosztály teljes megsemmisítése befejeződött. A szovjetek vesztesége iszonyatos volt: Suomussalmi faluban és annak környékén mintegy 9 000 halottat hagytak hátra, a maradék pedig a környező erdőkben lett szétszórva, a szerencsétlenek ott bolyongtak minden élelem és remény nélkül.

Egy kis mag, mely még tudta magát tartani, a harckocsik köré tömörült körkörös védelemre rendezkedett be, várva azt, hogy az ukrán 44. lövészhadosztály felmenti őket. Erre azonban hiába vártak. Ugyanis a 44. hadosztálynak is megvolt a maga baja. Mikor ugyanis a finnek a 163. hadosztállyal gyakorlatilag végeztek, sífutó alegységek indultak, hogy a feltorlódott 44. hadosztályt feldarabolják, majd azokkal egyenként végezzenek.

Megjegyzendő, hogy a 163. hadosztályt hátulról és távolról kísérő 44. szovjet lövészhadosztály a harcokba nem avatkozott be, vagy éppen nem tudott már beavatkozni. Ugyanakkor az Uhtua felől támadó szovjet erők jobb oldali oszlopa az erőteljes finn ellenállás hatására Kuusamot nem tudta elérni.

Harcok 1939 decemberében a Kemi-tó vidékén

A Kantalahti körzetében gyülekezett 122. szovjet lövészhadosztály egy oszlopban nyomult előre, és egy harckocsi támadással december 12-én elfoglalta Sallát. A finn hadsereg ezen a területen kezdetben csak nagyon csekély erőkkel tudott ellenállni, aminek következtében a szovjet támadás gyorsan haladt előre. A támadó szovjetek december 18-án Kurtit érték el, és a következő napon már a finneknek a Kemi-tó és a Kemi-folyó mögé telepített védelmi állásai előtt álltak.

Ennek a területnek rendkívüli hadászati fontossága volt, mert Rovaniemit, a legészakibb finn vasútállomást és a Petsamoba vezető műút kiindulási állomását

védte. Mivel a finneknek itt aránylag csak kis erői álltak rendelkezésre, Vallineus tábornok úgy határozott, hogy feladatát támadólag hajtja végre. Vallienus helyzetét tovább súlyosbította, hogy az egyik szovjet hadoszlop Sallától északnyugatra kanyarodott el és a petsamoi műút mentén Sodankylä felé vette az irányt.

A szovjet csapatok már december 19-én megkísérelték a Kemi-folyón való átkelést. Finn részről azonban lappföldi sífutók kerültek a szovjetek hátába. A katonai sífutók egy nap alatt 100 km-t lefutva másnap már a szovjet főerők hátát támadták meg, sőt Sallába is betörtek. A december 20-ról 21-re virradó éjjel, a környező sűrű erdőkből előretörő lappföldi csapatok megjelenése a szovjetek körében nagy riadalmat váltott ki, mely kihatott az elöl lévőkre is. Ennek a támadásnak, és az általa kiváltott pánik hatására a Kemi vonalát megközelítő szovjet zöm mintegy 30 km-t volt kénytelen visszavonulni, és az előterepet teljesen kiürítette. A Sodankylä felé haladó oszlopot pedig – mely a műutat kb. 40 km-re közelítette meg – az utat védő finn osztagok sikeresen visszaszorították.

A decemberi hadműveleti szakasz összefoglalása

Mint az előzőekből világosan kiderül, a szovjeteknek – dacára hatalmas túlerejüknek – egyetlen ponton sem kikerült a céljukat elérni. A Karéliai-földszoroson a Mannerheim-vonal fő ellenállási vonala előtt kénytelenek voltak megállni, nem sikerült a Ladoga-tavat sem északi irányból megkerülni, Suolmussalminál megsemmisítő vereséget szenvedtek, végül utoljára, a Petsamo felől előretörő csapatuk a norvég határ csúcsánál megállt.

Kétségtelen azonban, hogy mind a terep, mind pedig az időjárás a finneknek kedvezett, azonban az elért eredmény első sorban a kitűnő felső vezetésnek, de különösen a finn katonák hősies harcának, a leleményes alsóbb vezetésnek, a katonák önfeláldozásának volt az eredménye. Hozzájárult természetesen a sikerhez, hogy a finn katonák rendszerint a saját lakhelyükhöz közel harcoltak, aminek következtében nagyszerű helyismerettel rendelkeztek. Felszerelésük teljesen megfelelt a körülményeknek, ráadásul ezt képesek voltak célszerűen alkalmazni is. Álcázásképpen minden finn katona fehér színű hólepelt viselt, a katonaságnak nagy része géppisztollyal rendelkezett. A felszerelésük viszonylag könnyű volt, ezeket is szánakon szállították, melyet hat ember vontatott. A finn könnyűlövegeket szánokra helyezték, melyek vonatását a zord klímához alkalmazkodott lovak végezték. A finn könnyű tüzérség képes volt a legkeskenyebb erdei ösvényeken is haladni, továbbá hozzá voltak szokva a sarkvidéki sötétséghez is. Ha azonban mégsem boldogultak, úgy minden finn szakaszban 2-3 db, 500 méterre elvilágító, könnyű fényszóró állt rendelkezésre a terep megvilágítására.

A szovjetek nem számoltak kellőképpen sem a terep, sem pedig az időjárás nehézségeivel. Tudomásunk van róla, hogy 163. szovjet lövészhadosztály Tula kör-

zetéből egészült ki, márpedig az itt lakók aligha szokhattak hozzá a zord időjáráshoz. Hozzájárult a szovjet hadsereg problémájához, hogy a legénységi állomány egy számottevő része csak egy három hónapos milícia kiképzésben részesült. Nos, a szovjetek ilyen csapatokat vetettek harcba, mégpedig a legrosszabb időjárási körülmények és terepadottságok mellett. A gépkocsi és a lovak vontatta fogataik a meglehetősen rossz utakon rendre elakadtak, ezek aztán a mozgékony finn sífutó csapatok martalékaivá lettek. A szovjet tüzérség nehezen mozgott, jobbára tüzelőállásba sem tudott vonulni, a fedett terep, azaz az erdők miatt célokat sem talált magának.

Az önfeláldozó finn védelem a halogató jellegű harcokkal addig tudta feltartóztatni a támadókat, amíg a szükséges tartalék és az utánpótlás megérkezett. Ezek után már a fő ellenállási vonalakon várták az ellenséget. A finn parancsnokok ügyesen manővereztek a reájuk bízott csekély erőkkel. Ez elsősorban gyors mozgásukban, és az ellenség hátába való kerülésében nyilvánult meg.

Az a hadjáratnak már az elején kiderült, hogy a finnek harcászati vezetése messze felülmúlta a szovjetekét. Bármilyen sikereket értek el a finnek ebben az első időszakban, a háború kimenetele nem lehetett kétséges. Finnek lehetőségei messze nem érték el a szovjetekét, így ezek végső győzelme vitathatatlan volt.

A finn kormány ugyan Genfben, a Népszövetségnél bejelentette a szovjet agressziót, de a Szovjetunió nem fogadta el, hogy vádlottként a Nemzetek Szervezete elé lépjen. Ugyan a nemzetközi szervezet elítélte a Szovjetuniót, ennek azonban semmilyen gyakorlati értéke nem volt.

Finnország ugyan segítséget remélt más országokból, ilyen azonban alig érkezett. A szomszédos Skandináv államok ugyanis nem járultak hozzá, hogy területükön angol és francia csapatok haladjanak át. Támogatásuk is inkább csak jelképesnek volt mondható, mindössze egy-egy zászlóalj önkéntest küldtek a finnek megsegítésére, ami alig volt több a semminél.

Szovjet támadás a Karéliai-földszoroson és a Ladoga-tótól északra

Miután a decemberi hadműveletek szovjet részről kudarcot vallottak, a szovjet hadvezetés arra jutott, hogy a döntést csak újabb erők bevetésével erőszakolhatja ki.

A Mannerheim-vonal ellen a szovjet csapatok január első napjaiban nem intéztek jelentősebb támadást, csak néhány helyen került sor akciókra, de ezek is jobbára csak felderítő jellegű támadások voltak. Ezen a területen a szovjet csapatok beásták magukat. Teljes fegyvernyugvás azonban ezen a területen sem uralkodott. Az említett kisebb támadások mellett a szovjet tüzérség folyamatosan lőtte a finn állásokat, sőt a tenger irányából is, a hajóhad tüzérségének az igénybevéte-

lével. Az ekkorra már régen befagyott tavak jegén is meg-megkísérelték, hogy a finn csapatok hátába kerüljenek, sőt egyes helyeken ejtőernyősöket is bevetettek, ezeket azonban a finneknek sikerült lefegyverezni. Időközben üzembe helyezték a Leningrádból kiinduló vasútvonalat is. Ennek az volt a jelentősége, hogy lehetővé vált a szovjet tüzérség vasúton való mozgatása, hiszen azoknak a havas terepen való szállítását nehezen vagy sehogy sem oldhatták volna meg. A megerősített tüzérség azonnal tűz alá vette Viipuri városát, azonban minden különösebb eredmény nélkül. Minthogy a tüzérségi tevékenység jelentősen megnövekedett, nyilvánvaló lett, hogy a 7. hadsereg tüzérségét – az említett vasútvonal segítségével – jelentősen megerősítették.

A tüzérség mellett a szovjet légi tevékenység is erőteljesebbé vált. Finnországban január 20-ig a városok ellen indított bombatámadások következtében 237 ember vesztette életét, 269 személy súlyosabban, 210 könnyebben sérült meg. Más intézkedést nemigen tudván tenni, két várost, Hankot és Turkut kiürítették. A szovjet légitámadások naponta 4-500 repülőgép bevetésével történtek. A finn légvédelem igencsak megérezte a vadászrepülőgépek hiányát. Ennek következtében a légelhárítás eleinte csak a légvédelmi tüzérség tevékenységére korlátozódott. Január vége felé azonban megjelentek ez első svéd repülőkgépek, így ebből, továbbá az amerikai és angol gépanyagból a finn légierő négy új bombázó századot tudtak felállítani. Ekkor már lehetőség nyílt arra, hogy a finn harci repülőgépek támadólag léphessenek fel. A finn bombázók több alkalommal támadták Saarema (Ösel) és Hiiumaa (Dagö) szovjet légitámaszpontokat, sőt messzebbre elhatolva Kronstadtot és Baltis Portot is. A finnek adatai szerint február 5-ig a szovjet légierő összesen 214 repülőgépet veszített, a finnek vesztesége mindössze 15 gép volt.

A Karéliai-földszoroson 1940 januárjában történt hadműveletek, melyek a Ladoga-tótól északra folytak. A Ladoga-tó vize ugyanis ekkorra teljesen befagyott, és ekkor a szovjetek egy új harci eszközt, a páncélozott harci szánokat vetették be. Ezek a forrás szerint kétféle kivitelben készültek. Az egyik fajta nem volt egyéb, mint egy páncélborítással ellátott szán, melyet harckocsik vontattak, és valójában a harckocsi támadást kísérő lövészek vontatására szolgált, mely géppuskával is fel volt szerelve. A második típus ennél lényegesen fejlettebb volt, ez egy tkp. torpedó alakú, légcsavar által meghajtott, páncélzattal felszerelt motoros szán volt, egy kisebb űrméretű löveggel felfegyverezve, csak a jégen és havon mozgó könnyű harckocsinak felelt meg. A valóság azonban az, hogy ezeket a harcjárműveket a jég nem mindenhol bírta el, így a Salmitól délre fekvő szigeteket már nem tudták elérni, ahonnan a finn partvédelmi tüzérség állandóan tűz alatt tartotta a tó északi partján vezető utat. Ennek következtében a Kitelänél harcoló szovjet csapatok déli szárnya igencsak kedvezőtlen helyzetbe került, annál is inkább, mert a fin-

nek az átkarolást is megkísérelték, mégpedig olyan módon, hogy egyes finn sífutó alakulatok a Jänis-tó déli partja mentén keleti irányba törtek előre. A szovjetek az itteni déli szárnyukat úgy próbálták tehermentesíteni, hogy Ilomantsi felé támadást és előrenyomulást kíséreltek meg, amit azonban a finneknek sikerült visszaverni.

Időközben azonban a 8. szovjet hadsereg megerősítésére megérkezett a 11., 18. és 118. hadosztály is. Ezeknek a segítségével indult meg 1940. január 14-én a Jänus-tó és Kitelä mögé telepített finn védőállások elleni jól megszervezett és jól előkészített szovjet támadás, mely azt a célt szolgálta, hogy a finn ellenállást megtörve – az eredeti haditerv szerint – a Ladoga-tavat északi irányból megkerülve a Mannerheim-vonal mögé hatolhassanak. Olyan borzasztó hidegben – amikor a hőmérő higanyszála a −40 °C alá is süllyedt – három napon át tombolt a harc ezen a területen, azonban január 17-re is a fő ellenállási vonal a finnek kezében maradt. A támadó vesztesége meglehetősen nagy volt: tetemes volt az emberveszteség, sok volt a fogoly, a finnek részéről pedig nagy volt a hadizsákmány. A szovjetek úgy voltak kénytelenek visszavonulni, hogy rengeteg löveget és 29 nehéz harckocsit hagytak vissza.

Január 22-én a szovjetek vezetése az időközben beérkezett hatalmas mennyiségű erősítések bevetésével a Karéliai-földszoroson és a Ladoga-tótól északra, széles arcvonalon támadást indítottak a finn állások ellen. Mindezt erős tüzérségi, repülő és harckocsi támogatás kísérte. A támadás vonala a Finn-öböl partjától egészen Ilomantsi város vonaláig terjedt.

A Ladoga-tótól északra történt támadás fő iránya Suojärvi és Äglajärvi között Aittojoki irányában volt. A támadó szovjet sereg jobbszárnyát Ilomantsi, Aittojoki és Laimola területén a finn erők sikerrel feltartóztatták. Ez utóbbi helyen a 118. – főként tatárokból álló – hadosztály támadott a számukra igencsak szokatlan hidegben. A támadó szovjetek balszárnyán Kitelänél a 18. szovjet hadosztály került nehéz helyzetbe, mégpedig a szigetekről irányított heves finn oldaltűz következtében. A szovjet vezetés január 25-én a Ladoga-tó jegén kívánta Mantsinsaari szigetét elérni, és az ottani parti ütegeket megsemmisíteni, ami azonban eredménytelen maradt. A Ladoga-tótól északra történt szovjet támadás végül is összeomlott, sőt, január 29-én a finn hadsereg már ellentámadásba ment át, és a szovjeteknek kellett megakadályozni azt, nehogy a finnek átkarolják őket.

Vorosilov személyes parancsára a Karéliai-földszoroson minden eddigit felülmúló szovjet támadás indult meg. A szovjet hadvezetés jelentős nagyságú tüzérséget volt össze, és hatalmas mennyiségű lőszer felhasználásával vezette be, majd támogatta az ottani támadást. Több mint száz szovjet bombázó repülőgép támadta Taipale városát, hogy az ottani finn ellenállást megtörje, és a helyzetet al-

kalmassá tegye a gyalogsági támadásra. Ilyen előkészítés mellett került sor január 22-én a szovjet gyalogsági támadásra. A finn védőállások mélységben tagoltak voltak, aminek következtében mintegy hat órai harc után a szovjet csapatokat visszavonulásra kényszerítették. Ugyanilyen heves és ugyanezen a napon történt támadás indult meg szovjet részről Muola és Summa között, amelyet a finnek szintén sikerrel vertek vissza. Másnap, január 23-án a szovjet csapatok megismételték a támadást, azonban 2 000 katona, jelentős mennyiségű hadianyag, 8 harckocsi elvesztésével vissza kellett vonulniuk.

A szovjet kudarc hatására maga Sztálin, Molotov és Vorosilov személyesen beszélték meg a helyzetet, majd a kudarcokat elhallgatva azt a nyilatkozatot tették, hogy a szovjet haderő erős, és mögötte áll az egész szovjet nép.

Harcok 1940 januárjában a keleti fronton és a második suomussalmi csata

A keleti arcvonalon finn részről a legjelentősebb eredményt Siilasvuo tábornok csoportja érte el, aki a Kianta-tónál a már korábban vereséget szenvedett 163. szovjet lövészhadosztály maradványait január 3-ig a határon túlra kergette. Időközben Siilasvuo tábornok parancsnoksága alatt már három gyalogezredből és egy vadászzászlóaljból álló 9. hadosztály állt a szovjet erőkkel szemben.

Mint már korábban szó volt róla a szovjet 163. lövészhadosztályt második lépcsőben az ukrajnai 44. lövészhadosztály követte, mely a 163. hadosztály harcaiba már nem tudott beavatkozni. Vinogradov tábornok, a 44. hadosztály parancsnoka Volkov vezérkari főnök és Misin komisszár (politikai tiszt) ellenjegyzésével 1939. december 28-án adta ki a támadási parancsot, ami szerint a 163. hadosztállyal kellett volna együtt vonulni, és a Suomussalmit védő finn erőket megsemmisíteni. Amire azonban sor került volna a kivitelezésre, a 163. hadosztály Siilasvuo tábornok megsemmisítő vereséget mért a 163. hadosztályra.

A 44. szovjet lövészhadosztály Raatéből a Suomussalmiba vezető úton nyomult előre, melyet mindössze 2-3 finn század védett. Siilasvuo tábornok a parancsnoksága alá tartozó erőkkel a menetoszlopban haladó 44. hadosztályt körül kerítette, majd heves harcok folyamán január 8-án teljesen megsemmisítette.

Időközben a 44. hadosztályt finn sífutók nyugtalanították mindkét oldalról, igyekezvén azt feldarabolni, hogy aztán azokkal későbben egymás után végezhessenek. Ennek következtében a szovjet gyalogság kénytelen volt megállni, majd elkezdte magát az út mindkét oldalán beásni. Ez pedig időt adott a finneknek, hogy újabb csapatokat vonjanak ebbe a körzetbe.

1940. január 1-jére a finnek az egész ukrán 44. lövészhadosztályt bekerítették. A hadosztályra hatalmas finn golyózápon zúdult. A megrettent szovjet katonákat hiába próbálták tisztjeik rávenni arra, hogy hagyják el állásaikat, és menje-

nek át ellentámadásba. A gyalogos katonák a hóbuckák között kerestek némi menedéket, miközben a páncélosok visszafelé indultak. A gyalogság egy része ezek között keresett oltalmat, így egy részüknek sikerült megmenekülni. Azoknak a helyzete, akik az állásokban maradtak rosszabb lett a helyzete, miután a finneknek sikerült a hadtápot a harcoló csapatoktól leválasztani. A szovjetek már nemcsak fázni, de éhezni is kezdtek. Három kisebb szovjet felderítő repülőgép jelent meg, akik élelmiszert dobtak le nekik, amelynek mennyisége azonban korántsem volt elegendő, minthogy azok már három napja úgyszólván semmit sem ettek.

A szovjet 44. hadosztály számára a helyzet annyira súlyossá kezdett válni, hogy Vinogradov hadosztályparancsnok kénytelen volt elrendelni a visszavonulást. A katonáknak azonban már sem kedvük, sem pedig erejük nem volt ahhoz, hogy megpróbálkozzanak a kitöréssel. Általában teljes apátiába süllyedve feküdtek állásaikban, és várták a megváltoztathatatlant. Mindez azonban nem vonatkozott mindenkire. Mintegy 10 000 katona mégis sikerrel kísérelte meg a harapófogóból való kitörést. Ők szerencsésen vissza is jutottak a szovjet területre.

A megpróbáltatás a szovjetekre nézve azonban ekkor még nem fejeződött be. A Vörös hadsereg egyik rettegett kommiszárja, Mihail Solovjov, a Mehlisz megbízottja végigjárta a frontszakaszt, de a látvány még ezt a vérgőzös bolsevikot is megrendítette. Későbbi jelentésében azt írta, hogy a Vörös Hadsereg saját hibájából szenvedett óriási vereséget, hiszen a katonáknak nem volt rendes téli ruházatuk, fagymentes fegyvereik, továbbá miután síelni nem tudtak, a terep ismeretével nem rendelkeztek, így csakis az utakhoz voltak kötve, ahol aztán a finnek hamar megtalálták őket.

A finnek elszánt harcmodora is megdöbbentette a szovjeteket. A finnek természetesen hazájukért küzdöttek, és minden olyan módszert bevetettek, amely alkalmasnak mutatkozott az ellenség megállításában. Állandóan támadtak, és nem adtak lehetőséget a szovjeteknek arra sem, hogy egy pillanatra is megfeledkezzenek az éberségről. Márpedig ha megfeledkeztek, elfáradtak, a finnek azonnal lecsapták rájuk. Solovjov bár kommunista volt és Sztálin rendszerének hű szolgája, mégsem volt buta ember. Tisztában volt pontosan azzal, hogy milyen hibákat követett el a szovjet hadvezetés. Az erdei hadviselésben teljesen járatlan szovjet katonák sündisznóállásaikba, a harckocsik védelmébe húzódtak vissza, mert elég merszük nem volt a támadás indításához, hiszen a finn mesterlövészek láthatatlanul mindenhonnan leselkedtek rájuk. Ha valaki a biztonságosnak mondható állásokat elhagyta – akár csak azért, hogy szükségét elvégezze – azonmód halálra volt ítélve.

Jellemző volt a Perm környékéről való 11 ezred katonáinak a magatartása. Ezek az emberek jobbára földműveléshez értő, az Urál-hegység vidékéről szárma-

zott, nem jól kiképzett és a harmincadik életévüket is betöltött kolhozparaszt férfiak voltak. Solovjov arról is megemlékezett, hogy mindössze hárman merészkedtek ki a közeli erdőbe tűzifáért, hogy meg ne fagyjanak, kik közül kettőt a finnek azonnal leterítettek.

A Raatébe vezető utat mintegy 15 km hosszúságban elborították a szerencsétlen elesett szovjet katonák holttestei, a lovak tetemei, gépjárművei, lövegei és más hadi eszközei. Vinogradov tábornok, hadosztályparancsnok állítólag maga is elesett a harcok folyamán. A valóság azonban más volt.

Az igazság szerint a 44. hadosztály katasztrófáját követően Mehlisz a finnek gyűrűjéből valamiképpen megmenekült szovjet katonákat felsorakoztatta, majd azok szeme láttára lövette agyon a hadosztályparancsnok Vinogradovot, annak törzsfőnökét, továbbá a hadosztály komisszárját.

Az első és második Suomussalmi mellett folyt csatában a Vörös Hadsereg vesztesége – különösen a finnekéhez viszonyítva – borzalmas nagy volt. Vinogradov vezérkari főnöke, továbbá törzsének negyven tisztje fogságba esett, de fogságba került több mint 1 000 katona is. A szovjet halottak száma mintegy 25 000 fő volt. A finnek hadizsákmánya 102 löveg, 42 harckocsi, 10 páncélgépkocsi, 20 tüzérségi vontató, 278 gépjármű, 47 tábori mozgókonyha és 1 170 ló volt. A finnek vesztesége mintegy 900 halottra és 1 770 sebesültre rúgott.

Ez alkalommal, 1940. január 10-én a finnek a szovjet határt immár negyedik alkalommal lépték át.

Harcok Kuhmonál 1940 januárjában

Siilasvuo tábornok megsemmisítő győzelme hatással volt a szovjetek Repola csoportjának jobbszárnyára is, melynek elővédje gyorsan elérte Kajaanit. Az elővéd Kuhmora vonult vissza, ahol a csoport zöme, az 54. lövészhadosztály megkezdte beásni magát. Az 54. hadosztály hátában azonban már finn sífutó csapatok veszélyeztették a szovjet hátsó összekötő vonalakat, és a szovjetek január utolsó napjaiban ennek az elhárításával voltak kénytelenek foglalkozni.

Harcok a Kemi-tó mellett 1940 januárjában

A Vallienus tábornok vezette finn csapatokkal szemben álló szovjet Kantalahti csoport a Kemi folyónál megkísérelt sikertelen támadás után Kurti falu magasságáig vonult vissza. 1940. január 11-én ez a csoport megkísérelte, hogy a Vallienus tábornok által vezetett finn erőket a Kemi folyó mögé vesse vissza, azonban nem jártak sikerrel. Erre a szovjetek – már amennyire a fagyos talaj megengedte – beásták magukat, és az összekötő vonalaik kiépítéséhez fogtak. Január hónapban azonban ezen a szakaszon a szovjetek semmilyen eredményt nem tudtak elérni. Valójában az egész hónap hullámzó jellegű, de csak helyi jelentőséggel bíró har-

cokkal telt el. Január közepén a szovjetek ismét – tüzérséggel és aknavetőkkel előkészített – támadást intéztek a finn balszárny ellen, azonban minden különösebb eredmény nélkül. Ezt követően a finnek intéztek ellentámadást a szovjetek ellen január17-től, úgyhogy a szovjet csapatoknak Salla, Kuolajärvi és Märkäjärvi voönaláig kellett visszavonulniuk. A finnek becslése szerint már mintegy két hadosztálynyi szovjet erő tartózkodott itt, melynek a két szárnyát a sífutó finn csapatok már át is karoltak

Harcok Petsamoban 1940 januárjában

Északon, Petsamonál 1940. január közepére újabb szovjet erősítések érkeztek. Ez kb. 20 000 fő katonát, 30 harckocsit és 17 repülőgépet foglalt magában. A finnek január 23-án, a norvég határ csúcsánál egy sikeres felderítést hajtottak végre a szovjet előőrsök ellenében. Hiába volt azonban sikeres a felderítést, a körülményeket lehetett kiaknázni, részint az időjárási körülmények, részint pedig a hatalmas szovjet túlerő következtében. Február 1-jén szovjet légikötelékek Rovaniemit, Vallienus tábornok főhadiszállását, valamint Kemijävi vasúti csomópontját bombázták és felgyújtották.

A januári hadműveleti szakasz összefoglalása

A decemberi harcok szovjet részről történt kudarca után a januárban lefolytatott csaták a hadszíntér déli részén, a Karéliai-földszoroson és a Ladoga-tó északi partján végrehajtott szovjet támadások ismét a támadók kudarcával végződtek. A hadszíntér északi részén a finnek kihasználták a decemberben elért sikereiket, a szovjetek előrenyomulását mindenütt megállították, sőt lokálisan megsemmisítő győzelmeket is arattak.

A szovjet hadsereg vesztesége január közepére mintegy 50 000 halott és sebesült volt. A harcbevetett gyalogsági erők veszteségei mellett a légierő sem működött kielégítően, sőt, az összeköttetéssel és utánpótlással is problémáik voltak a szovjeteknek. A Karéliai-földszoroson két hét alatt tíz vasúti szerencsétlenség következett be, ami fényt vet a szovjet hadvezetés és kapcsolattartás szervezetlenségére. A szovjet hadvezetőség csak ekkor határozta el sífutó csapatok felállítását, egyelőre januárban csak az írásbeli határozat kiadásáig jutottak el.

Bár a finnek a nagy mennyiségű hadizsákmányt azonnal csatasorba állították, a finn utánpótlás szegényes volta ekkor már kezdte éreztetni a hatását. Finnország hadiiparának a kapacitása meglehetősen csekély volt, és a bekövetkezett hiányokat nem tudta pótolni. Mivel a háború következtében Finnországnak gyakorlatilag nem volt exportja, hiányzott a külföldi beszerzésekhez szükséges deviza is. Azonnali kölcsönökre volt szükség, azonban még a világ legnagyobb pénzügyi hatalma, az Egyesült Államok is csak igen nehezen nyújtott kölcsönt. Nyil-

ván tisztában voltak a finnek által folytatott háború reménytelenségével, és pénzüket nem fektették olyan helyre ahol az nem látszott megtérülni. (Az Egyesült Államok korábban is, manapság is szívesen hivatkozik a szabadság és az erkölcs eszméjére, olyan módon, hogy más államok felett basáskodhasson. Természetesen más a morál és más az üzlet, és a politikát nem az előbbi irányítja.)

1940 februárjában behívták a finn hadseregbe az 1898-ban született tartalékosokat, mint népfölkelő évfolyamot, aminek következtében már 21 korosztály állt közvetlenül a hadseregben. Az igazi külföldi segítség azonban nem érkezett meg, a külföldi önkéntesek is csak nagy nehezen szivárogtak. A fokozódó szovjet csapatösszevonások egy döntő szovjet támadásra vettette árnyékát, és a finn katonai és politikai vezetés egyre inkább érezte az elkövetkezendő időszak sorsdöntő jelentőségét.

A politikai helyzet 1940 februárjában, a színfalak mögött

Úgy tűnik február hónap elejére a finnek a béke kedvéért hajlandók lettek volna kompromisszumos megoldásba belemenni. A szovjetek is tettek némi engedményt a Kuusinen-féle kormány eltávolításával. Nos, természetesen ez csak azért tették, hogy Kuusinen ne legyen sem a tárgyalások, sem pedig a szovjet hatalmi igényeknek az útjában.

Miután a finnek minden eddigi olyan törekvése, hogy a szovjet vezetéssel valamiféle kapcsolatot létesítsen eredménytelennek bizonyult, így Finnország 1940. január 29-én Svédország külügyminisztériumához fordult és annak a közvetítésével a szovjetektől azt a választ kapta, miszerint a Szovjetunió már nem elégszik meg azoknak szovjet követeléseknek Finnország általi végrehajtásával melyet még korábban Paaskivivel és Tannerrel történt tárgyalásai során a háború kitörte előtt támasztott, hanem további követeléseket is támaszt. Minthogy a kezdeti tárgyalások után kitört háborúban vér folyt, és mindez a „Szovjetunió vétke és akarata nélkül történt", a Szovjetunió további garanciákat követelt (értsd: területeket) Finnországtól, minthogy az szükséges a Szovjetunió biztonsága megőrzése céljából. Ez a szovjet közlés január 30-án érkezett.

A bolsevik-szovjet kormányzat szerint a finneknek azt is tudomásul kell venniük, hogy az általuk a Kuusinen-féle kormánynak adott jótállások már nem alkalmazhatók a Ryti-Tanner-féle kormányra. Ne feledkezzünk meg persze arról, hogy Kuusinen és társasága a szovjetek kreatúrája volt, miközben a legitim finn kormány a finnek valóságos érdekeit védte.

Finnország a január 30-i szovjet közlésre február 2-án válaszolt. Válaszukban a szovjetek tudomására hozták, hogy készek nagyobb területek átadására,

de csak területcsere alapján. Közölték továbbá azt is, hogy az így kisajátított magántulajdonokért kárpótlást kell fizetni.

Erre február 5-én a szovjet kormány úgy felelt, hogy a finn választ nem tartja tárgyalási alapnak.

Ugyanezen a napon, azaz február 5-én a Conseil Suprême határozatot hozott miszerint a nyugati hatalmak katonai segítséget küldenek Finnország számára. Ez Finnországot némi reménnyel töltötte el. A finnek számára a helyzet ugyanis romlott, mert a szovjet támadás a Karéliai-földszoroson február 1-jén már nagy erőkkel megindult.

Február 13-án Tanner újra megbeszéléseket folytatott a svéd kormánnyal az esetleges fegyveres segítségről. A svéd válasz az volt, hogy a svéd állásfoglalás tekintetében nem várható változás, azaz a korábban leírtak ismeretében, Svédország nincs abban a politikai helyzetben, hogy a finneknek katonai segítséget nyújtson. Ráadásul egy ilyen intézkedés a szovjetekkel még szövetséges Németország részéről egy katonai támadást is kiválthatott volna Svédország ellen.

Február 25-én Koppenhágában Svédország, Norvégia és Dánia külügyminiszterei tanácskozást tartottak, ami nyilvánvalóvá tette Finnország elszigetelődését. Pusztán azon reményüket juttatták kifejezésre, miszerint a „probléma a lehető leggyorsabban békés úton megoldódik" (?), és Finnország megőrzi függetlenségét. Nos, ez a megfogalmazás a Szovjetunió számára nem jelentett semmiféle elrettentést, hatása valójában a nullával volt egyenlő.

Eközben a finn kormányzat számára a Párizsból és Londonból, február 5-én kelt, a Conseil Suprême határozatainál jóval fontosabb hírek érkeztek. Ezek a finnek számára nem biztattak kecsegtető kilátásokkal. Ezek szerint Anglia és Franciaország már csak egy – a szovjetek és finnek közötti – kompromisszumos megállapodás támogatására volt hajlandó. Nagy-Britannia egyértelműen fékezte az intervenciós terveket. Daladier, francia kormányfő szerint a britek – katonai felkészületlenségükre hivatkozva – a beavatkozást egy évre (!) halasztani akarták. Franciaország ugyanakkor lemondott a Petsamo vidékére tervezett hadjáratáról, ezt a finneknek küldött határozathoz is csatolták. Ekkor a nyugati hatalmak részéről a hangsúly arra került, hogy egy segélyexpedíció a norvégiai Narvik közelében márciusban partra szálljon, melyet aztán Finnországba átirányítanának. Ennek a hadműveletnek a vezetésével a briteket bízták volna meg.

1940. február 20-án Mannerheim a főhadiszállásán fogadta Ling brit tábornokot és Ganeval ezredest. Az utóbbi épen ekkor tért vissza Párizsból, ahol Gamelin tábornokkal, a francia főparancsnokkal folytatott tárgyalásokat. Gamelin Finnország helyzetét kétségbeejtőnek nevezte. Tudnivaló az is, hogy a hadüzenet Németország és Franciaország között már régen megtörtént, fegyveres akcióra azon-

ban még nem került sor, azonban ez is pusztán idő kérdése volt. Mindezek ellenére Gamelin azon a nézeten volt, hogy ha a Nyugat Finnországnak segítséget tud nyújtani, abban az esetben – természetesen kemény harcok és nagy áldozatok árán – Finnországnak reménye lehet arra, hogy a Szovjetunióval szemben viszonylag elfogadható békét csikarjon ki. Ekkor azonban sem Ling tábornok, sem pedig társa, Ganeval ezredes nem tudott arról semmiféle tájékoztatást adni, menynyi lenne ennek az expedíciós hadseregnek az ereje, mikor is indulnának útba és főképpen arra, hogy Norvégia és Svédország mit szól ahhoz, hogy ezek a csapatok átvonulnak a területükön. Azt is Mannerheim tudomására hozták, hogy ha ez meg is történne, úgy igen valószínű, hogy a Szovjetunióval szövetséges Németország ellenlépései a svédekkel és norvégokkal szemben az expedíciós sereg első lépcsőjét lekötnék, és csak a második lépcsőben tudnának Finnország számára valós segítséget nyújtani.

Valóján azt Mannerheim is elismerte, hogy Finnországnak nem állott érdekébe, hogy Norvégiát és Svédországot is belekeverje a nagyhatalmak háborújába, mert ez elvágta volna mind a nyugati nagyhatalmak, mind pedig a Svédország által küldött segélyszállítmányok útvonalát. Sőt, ebben az esetben annak is fennállott a lehetősége, hogy a finnek elvesztik a svédországi és norvégiai önkéntes csapatokat is, melyeket akkoriban vetettek be a fronton.

Mannerheim józan gondolkodású férfiú volt, a finn kormánynak azt tanácsolta, hogy – tekintettel a kialakult veszélyes helyzetre – a kormány tegyen valamilyen kompromisszumos javaslatot a szovjetek irányába. Mannerheimnek a főhadiszállásáról küldött üzenetét Walden őrnagy továbbította a kormánynak, aki február 22-én járt Mannerheimnél. Időközben február 21-én a finn külügyminiszter a svéd kollégájához, Güntherhez fordult, kérve a közvetítést Moszkva irányába.

A szovjet válasz két nappal későbben, azaz február 23-án érkezett meg. A szovjetek feltételei – minthogy nyeregben érezték magukat – még inkább szigorúvá és követelőzővé váltak. A szovjet minimális feltételekben szerepelt Hanko átadása, továbbá a „Nagy Péteri határok visszaállítása, melyet az 1721-ben, a Svédországgal kötött nystadi-béke határozott meg. Ez pedig azt jelentette, hogy Karélia legnagyobb részét, közte Viipurit (a második legnagyobb finn város), Sortavalát és Käkisalmit át kellett volna engedni a Szovjetuniónak. A szovjet követelésekben még az is szerepelt, hogy Finnország, Észtország és a Szovjetunió szövetséget kössön a Finn-öböl védelmére. A szövetséget természetesen a szovjetek irányították volna.

Ezeknek a szemtelen szovjet követeléseknek a hatására a finnek ismét csak Svédország segítségét, vagy legalábbis közvetítését próbálták megszerezni, vala-

mint azt a hozzájárulást, hogy a francia–angol csapatok át tudjanak haladni Svédország területén. A svéd válasz mindkét esetben tagadó volt, minden esetre bizonyos mértékben úgy tűnt, hogy Svédország lehetővé teszi a finnek oldalán harcoló svéd önkéntesek létszámának a növelését. Mi a nyugati hatalmak intervencióját illette, Vereker, Nagy-Britannia helsinki nagykövete azt jelezte, hogy a Finnországot megsegítő csapatok összlétszáma mintegy 20-30 000 főt tenne ki, akik készen állnak a március 15-i indulásra. Ez viszont azt jelentette – ne felejtsük el, hogy ekkor még alig múlt el február huszadika –, hogy a segítség csak valamikor legkorábban egy hónap múlva, azaz jóval március 20. után érkezett volna meg! Ráadásként ezeknek a csapatoknak valahogy és valamennyi idő alatt még a helyszínre is kellett volna érniük. Az átvonulás kérdésében a miniszter nem tudott tájékoztatást adni, válasza szerint ezt Oslóval és Stockholmmal kell megbeszélni.

Bár a svéd kormány igen merev és elutasító magatartást tanúsított a finnekkel szemben, mégis az a finn határozat született, hogy a finn külügyminiszter még egyszer Stockholmba utazik, hogy ott tárgyaljon a svédekkel és a szovjetek követével. Ennek megfelelően Tanner külügyminiszter február 27-én találkozott Hansson svéd kormányfővel, aki keményen megismételte az a svéd álláspontot miszerint a svédek részéről semmiféle katonai beavatkozás nem várható, de még annak az engedélyezése sem, hogy a nyugati csapatok – melyek segítséget adnának Finnországnak – Svédország területén átvonuljanak. Ráadásul mindez Németország katonai beavatkozását is jelentette volna. Svédország a béke minél gyorsabb megkötését sürgette a Szovjetunió és Finnország között, dacára azon kemény feltételeknek, amilyeneket a szovjetek támasztottak, de azt is megígérte, hogy Finnország számára gazdasági segélyt fog nyújtani.

Bármilyenek voltak azonban a feltételezések és az ígéretek, a valóság az volt, hogy rendes segítség – kivéve az önkénteseket – nem érkezett Finnországnak. Mikorra viszont valamiféle remény nyílt erre, Finnország március 13-án kénytelen volt békét kérni.

A katonai helyzet az északi és a keleti fronton 1940 januárjában

Január hónap vége felé a Murmanszk-vasút irányából a finnek ellen támadó három szovjet hadsereg – a 14. (Murmanszk), a 9. (Uhtua) és a 8. (Petrozavodszk) – még mindig nem tudott Finnország északi részén teret nyerni, így nem tudta elérni a kitűzött hadműveleti feladataikat. A Murmanszk-vasút – melynek mindössze 18 szerelvény volt a napi teljesítőképessége – ennek az említett három hadseregnek csak a hadműveletek folytatásához szükséges ellátmányt tudta biztosítani, újabb csapatoknak a frontra való szállítására aligha volt lehetősége.

Az északon működő 14. szovjet hadsereg, azaz a 14. és 104. lövészhadosztályok a rovaniemi műút irányában újabb nyomást gyakorolt a vele szembenálló

finn ezredre, mely összesen csak két zászlóaljból állott. Minden esetre csak elit alakulatok bevetésével sikerült a finneket Höyhenjärvitől mintegy 30 km-re visszaszorítani, akik ettől délre, Nautsinál újabb állásokba való visszavonulásra kényszeríteni. Ezen a helyen a támadó szovjet csapatok gyakorlatilag összes energiája abban ki is merült, hogy saját maguk számára megfelelő elhelyezkedési létesítményeket (barakkok, földkunyhók) létrehozzanak – hiszen mint már a korábbiakban említettük – a visszavonuló finnek minden falut, minden lakóházat felgyújtottak.

A Salla melletti útelágazáshoz, Kuolajärvi és Märkäjärvi magasságában a visszaszorított 9. szovjet hadsereg egyes részei (a 122. lövészhadosztály) beásták magukat Ezen a szakaszon a finn zászlóaljakat már svéd önkéntesek váltották fel.

Ehhez hasonló volt a helyzet Suomussalminál is, ahol a 163. és 44. szovjet lövészhadosztályok megsemmisítő veresége után a szovjetek a 164. hadosztályt vonultatták fel, mely hadosztálynak a harcba vetése már nem következett be.

A finnek harca a keleti arcvonalon

Mint láttuk, az északi és a keleti arcvonalon – dacára anyagi és számbeli jelentős fölényüknek – a szovjetek az egész háború folyamán nem tudtak hadműveleti sikereket elérni, sőt az itt támadó szovjet hadseregek – nagy veszteségeket szenvedve – a finn állások előtt voltak kénytelenek vesztegelni.

A sikeres finn ellenállás oka első sorban a szovjet és a finn hadseregek vezetésének a különbözőségében rejlett. A szovjet hadműveleti egység egy átlagos hadszíntérre, terepviszonyokra és időjárási viszonyokra szabott, tüzérségi egységekkel, páncélosokkal, gépesített műszaki csapatokkal ellátott hadosztály volt, mely mintegy 18-20 000 emberből, több mint 100 lövegből, 40-100 harckocsiból állt. Ez a szervezet azonban a közlekedési vonalakkal alig bíró, erdőkkel borított, szubarktikus klímájú hadszíntérnek nem felelt meg.

Ezzel szemben a finnek hadműveleti egysége az úgynevezett „könnyű dandár” volt. Nos, ezek a finn „könnyűdandárok” még ennél is „könnyebbek” voltak, hiszen 4-6 zászlóaljból és könnyű tüzérségből álltak, és mintegy 3–4 000 fő volt a személyi állományuk. Ezzel szemben a gyalogságuk igen nagy tűzerővel rendelkezett, hiszen különféle automata és félautomata fegyverekkel bőven fel voltak fegyverkezve, mint géppuska, golyószóró, géppisztoly és önműködő puska. A harckocsik ellen benzingránátokat, kézigránátokat és műszaki zárakat alkalmaztak. A lövegeket, valamint a nehéz fegyvereket a terepviszonyoknak megfelelően nem motoros vontatókon, hanem szánokon szállították, általában emberi erővel vontatva azokat. A csapatok nagy része sítalpakon mozgott (ennek a sporteszköznek a használatához minden valamirevaló finn nagyszerűen értett), aminek következtében a gyér úthálózattól függetlenül az egyes csapatok nagy mozgékonysággal és gyor-

san voltak képesek közlekedni. Ezzel szemben a támadó szovjetek (eltérő szervezetük, helyismeretük hiánya) miatt az úthálózathoz voltak kötve, azoktól messzire eltávolodni nem tudtak.

A finnek és a szovjetek hadműveleti egységeinek a különbségei következtében a harcok a következők szerint folytak le. A határ felé vezető utakon, a nekik kedvező terepen a finnek az előrenyomuló szovjet hadosztályokat szemtől-szemben megállították. Mivel a járhatatlan terep, a hatalmas kiterjedésű erdők, a sok tó, valamint az utak hiánya miatt a szovjet hadosztályok zöme nem tudott szétbontakozni, valamiféle arcvonalat létrehozni, rendszerint csak a szovjet támadók páncélos elővédje keveredett igen kétes kimenetelű harcba, míg a hadosztály zöme egy menetoszlopban megállt az úton. A szovjet páncélos elővéd nyomása következtében a finnek – követve halogató harcmodorukat – mintegy 30-50 km mélyen visszavonultak, ezzel eltávolodtak a szovjetek hadműveleti alapjaitól, ami aztán a szovjetek elővédje és a zöm között összeköttetési nehézséget okozott mind kommunikáció mind pedig utánpótlás terén. Nos, ez volt az az időpont, amikor a finnek ellentámadásba tudtak átmenni. A finn sífutó alakulatok többnyire az éj homályában, amikor a szubarktikus klíma következtében a szovjeteknek nagyobb éjszakai nyugalomra volt szükségük törtek ki az erdőkből meglepetésszerűen előre, hogy a szovjet csapatok útját visszafelé lehetetlenné tegyék. Ezzel egy időben a szovjet felvonulási oszlop egész hosszában fehér hólepelbe álcázott, önműködő fegyverekkel, sőt kisebb lövegekkel felszerelt finn osztagok nyugtalanították az elcsigázott szovjet erőket. Ezeknek a nyugtalanító támadásoknak az is következménye lett, hogy a szovjet felvonulási oszlopot sikerült kisebb darabokra bontaniuk. Miután az egyes szovjet csapatokat sikerült egymástól elszigetelni, a támadást be is szüntették. Az egymástól elszigetelt szovjet erők kénytelenek voltak magukat beásni, a kitörési kísérleteiket a finnek rendre meghiúsították. Az elvágott szovjet csapatrészek csak addig voltak képesek magukat tartani, míg élelmiszerük és lőszerük kitartott. Valójában egyes szovjet csoportok hetekig képesek voltak kitartani, minthogy élelmiszert, lőszert ejtőernyővel sikerült hozzájuk eljuttatni, és rádió összeköttetésük is működőképes volt. A finnek azonban képesek voltak türelmesen várakozni, nem mentek be kétes kimenetelű kalandokba, és előbb a hideg majd az éhség sietett a segítségükre.

Harcok a keleti fronton 1940 februárjában

Hasonló veszély fenyegette a szovjet 8. hadsereg jobbszárnyán harcoló 54. lövészhadosztályt, melyet Repolából Kuhmo irányában haladva, a rastinjärvi útelágazásnál tartóztattak fel, majd a mintegy 40 km hosszan haladó menetoszlopot négy részre vágták. 1940. január 31-én és február 2-án a hadosztály két sífutó zászlóalja eredménytelen kitörést kísérelt meg. Az 54. hadosztály támogatására ki-

rendelt 33. lövészhadosztályt február 4-én Saunajärvi mellett tartóztatták fel a finnek, és szintén körülzárták. Február 15-én a szovjetek egy három sífutó zászlóaljból álló dandárt vetettek be a két körülzárt hadosztály megmentésére, azonban ezt a dandárt a finnek 17-én, mintegy 15 km-re Kuhmotól teljesen megsemmisítették. Finn jelentések szerint az említett szovjet dandár karéliai és szibériai legénységi állományból állt, nők is voltak közöttük.

A következő felmentési kísérletet egy nyolc századból álló lovasezred hajtotta végre ugyancsak eredménytelenül. A körülzárt 54. szovjet lövészhadosztály egyébként egészen a háború végéig kitartott. Amikor március 13-án a finn követek felkeresték a hadosztályparancsnokot a 18 000 katonából már csak 11 000 volt életben.

A 8. szovjet hadsereg esetében (Ilomantsi és a Ladoga-tó között) ugyanez volt a helyzet. Ebben az időben itt Häggelund tábornok vezette a finn hadműveleteket. A Porajärviből Ilomantsi felé előre nyomuló (valószínűleg 5.) lövészhadosztályt a finnek Möhkö közelében tartoztatták fel.

Ajttojokinál a 139. hadosztály állt szemben a finnekkel. Ezt a hadosztályt – mint már korábban szó volt róla – Talvela tábornok Tolvajärvi mellett kétharmad részben megsemmisítette, azonban a szovjet hadvezetés kiegészítette. Egy, harmadik – egyelőre ismeretlen számozású – hadosztály Loimola irányában tört előre, de ezt a finnek a Kollaa-folyó mellett megállították.

Közvetlenül a Ladoga-tó partján, Siskyjärvinél a körülzárt 18. hadosztály utolsó elszakított és körülvett része is megadta magát. Ennek az említett hadosztálynak a sorozási körzete Jaroszlav volt, de már két esztendeje Petrozavodszkban állomásozott, és ott kapott nagyon jó kiképzést a karéliai harcokra. Valójában a hadosztály 18 000 katonájából már csak néhány száz tudta megadni magát, a többiek a hidegtől, az éhségtől és az állandóan rájuk leselkedő finnek fegyvereik által hullottak el. A finnek hadizsákmánya itt is meglehetősen nagy volt: 58 löveg, 12 páncéltörő ágyú és több mint 100 harckocsi került a kezükre.

A 18. hadosztály támogatására rendelt moszkvai 34. páncélos dandár 11 nappal későbben, Limettinél adta meg magát. A finnek mintegy 2 500 holttestet találtak a csatamezőn, közöttük a dandár parancsnokát, Kontrasevet, illetve a 18. hadosztály parancsnokát, Kondrasnyevet, ki utóbbinak sikerült a finn gyűrűből kitörni és itt – vesztére – menedéket keresni. Az itteni hadizsákmány szintén tetemes volt: a finnek 105 harckocsit, 12 páncélgépjárművet, 6 löveget, 228 gépkocsit zsákmányoltak. Továbbá a zsákmány között volt a jaroszlavi hadosztály selyem zászlaja is.

A Ladoga-tó partján, Kitelänél január óta a 168. szovjet lövészhadosztályt tartották a finnek körülzárva. A második lépcsőben az ezek segítségére siető

11. hadosztályt február 2-án zárták körül Pitkärantánál a finnek. A harcok folyamán február 10-én a 11. hadosztály parancsnoka, Boriszov ezredes is elesett. A tó partján végrehajtott hadműveleteket hathatósan támogatták a Mantisinsaari-szigetén elhelyezett parti ütegek. Ez a háború végéig a helyükön maradtak segítséget nyújtva a tó partján harcoló finn csapatoknak.

A keleti frontszakaszon a finnek nemcsak jelentős harcászati sikereket értek el, de tevékenységüknek komoly hadműveleti jelentősége is volt: szívós ellenállásuk következtében nem csak hogy megállították, de részben meg is semmisítették a támadó szovjet erőket, így megakadályozták annak veszélyét, hogy a támadók a Ladoga-tavat északról megkerülve a finn főerők hátába kerüljenek.

Harc a levegőben

A szovjet vezetés terveiben mint láttuk az szerepelt, hogy míg a finn katonai erőket egy gyors támadással gyakorlatilag megsemmisítik, addig a polgári lakosság ellen légi úton bombatámadásokat indítanak, ilyen módon demoralizálva a kis népet, megtörve a finn nemzet ellenállását.

Ez azonban nem sikerült nekik. A hadi események ismertetésénél láttuk, hogy a katonaság bátor ellenállást tanúsítva megállította a szovjet előretörést.

A szovjetek a levegőben sem jártak nagyobb sikerrel. A Nyugat baloldali (és tegyük hozzá kevéssé informált részei) a Szovjetuniót igen sokáig olyasvalami államnak tekintették, mint amely kizárólag a munkások és parasztok érdekeit tartja szem előtt, ahol nem léteznek társadalmi igazságtalanságok, és ahol tökéletes összhangban áll a politikai elmélet és a társadalmi gyakorlat. Ezeket a meséket erősítette meg H.G. Wells (1866-1946) angol író, és Fridtjof Nansen (1861-1930), norvég sarkkutató, zoológus és diplomata – amúgy kiváló tudós – is a Szovjet–Oroszországról szóló munkáikban, akiknek természetesen bemutatták a szovjethatalmat, gondosan kerülve azokat a vidékeket ahol a terror és a nyomor uralkodott.

A valóság azonban teljesen más volt. A Vörös Hadsereg légiereje úgy kezdte a finn polgárok, munkások és parasztok házait bombázni, mintha azoknak csupa „burzsoá zsarnok” lett volna a tulajdonosa. A szovjet gyújtóbombák házakat romboltak le, emberéleteket oltottak ki, és a hideg ellen fűrészporral szigetelt házacskák olyan gyorsan lobbantak lángra, hogy azok oltása eleve lehetetlen volt. Mint korábban már említettük, a kommunizmus, a kommunista ideológia sohasem tudott Finnországban gyökeret verni, de most azoknak az illúziója is elszállt, kik kevesen ezzel az ideológiával szemben valami reményt esetleg tápláltak.

A polgári célpontok elleni támadások, a Vörös Hadsereg légierejének a barbarizmusa Nyugat-Európában valószínűleg azokat a baloldali érzelmű rétegeket is elfordította a Szovjetuniótól, kik eddig valamiféle módon még rokonszen-

veztek vele. A Szovjetuniót a Finnország elleni agressziója miatt kizárták a Népszövetségből, és – úgy tűnik – minden olyan ostoba és naiv hiedelem szertefoszlott, miszerint a Szovjetunió valóban a dolgozó osztályok állama.

A szovjet légierő bombatámadásai ugyanakkor kétségeket keltettek a szovjet katonákban is. Hogy mekkora benyomást tett bennük, hogy a repülőgépeik az ártatlan civil lakosságot bombázzák, az ismeretlen. Ha tudomásuk volt róla, hogy gépeik a finn munkások házai ellen támadnak, aligha egyeztethették össze ezt a proletár internacionalizmus tanításával. Valószínűleg azonban az egyszerű katonák nagy részének fogalma sem lehetett a civil célpontok ellen irányult támadásokról.

De nem csupán erről volt szó. Könnyen lehet, hogy maguk a szovjet katonák is hiányolni kezdték csapataik légi támogatását, akkor amikor a finnek ellen támadásra mennek? Erre azonban ritkán került sor, hiszen a légierő, ahelyett hogy saját szárazföldi bajtársait támogatta volna a finn polgári célpontok elleni támadással volt elfoglalva. Jellemzően még az 1940. januári Pravda is azt állította, hogy finn polgári célpontokat nem ért szovjet légitámadás. A tendenciózus marxista történetírás – jellemzően – egy szót sem ejtett ezekről a bombázásokról, amiről egyébként a külvilágtól elzárt, elbutított szovjet közvélemény sem tudott semmit.

A dolog állítólag odáig fajult, hogy a finnek a meteorológiai jelentések között nem a napos, derült időt, hanem éppen ellenkezőleg, a felhős, borult időjárást várták, mert ilyenkor nem, vagy kevésbé fenyegetett szovjet légitámadás. Végül a finnek arra kényszerültek, hogy legalább a gyerekeket valamilyen módon megmentsék. Nos, a gyerekek egy jelentős részének összepakolták a holmiját, majd nyakukba táblát akasztva Svédországba küldték őket. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy sok gyermek haza sem tért Finnországba, pusztán azért, mert nem volt sem kihez, sem hova, hiszen a szovjet légitámadások megölték szüleiket, elpusztították lakhelyeiket. Arról sem feledkezzünk meg, hogy a Viipuri-Helsinki vasútvonal, amelyen át gyerekeket, nőket szállították Svédországba, egyik fő célpontja volt a Szovjetunió „hős" pilótáinak.

A vadászpilóták harcában a nagyobb létszámú, azonban jobbára csak sebtében kiképzett szovjetek rendre alulmaradtak a gyakorlottabb finn pilótákkal szemben. A szovjeteknek több és talán jobb repülőgépe volt, mégis hamar jelentős veszteségeket szenvedtek. A szovjet bombázókat már a magányos finn vadászgépek megjelenése is félelemmel töltötte el, ezek ugyanis a levegőben jól manőverezve nagy pontossággal tüzeltek. Ilyen bevetések alkalmával egész szovjet repülőszázadok semmisültek meg, vagy tértek vissza az észtországi, Tallinn mellett lévő repülőbázisukra. (nota bene: a szovjetek már Lettország, Litvánia és Észtország bekebelezése előtt kierőszakolták, hogy a kis balti államokban katonai támaszpon-

tokat létesíthessenek. Ezt a baltiak természetesen nem önként tették lehetővé, azonban a szovjet nyomással szemben nem volt más lehetőségük.)

A légi harcok és bombázások folyamán a szovjetek nagy számban vetették be a Csehszlovákiában gyártott, de a szovjet (Tupoljev) által tervezett TU SB–2 típusú bombázókat, melyet a pilóták – ki tudja mi okból – „Kalinkának" neveztek. Ez a teljesen fémből készült két motoros repülőgép annak idején a spanyol polgárháborúban is megállta a helyét, és melynek személyzet három fő volt, valamint 1 tonna bombateher viselésére volt képes. Védőfegyverzettel is el volt látva, a repülőgép farában, illetve az orrában egy-egy 7.62-es géppuska volt elhelyezve.

Később a háború folyamán a szovjetek DB–3-as bombázókat is bevetettek.

A bombázókat kísérő vadászgépek a Polikarpov I–16-os repülők voltak, melyeket a köztudat általában „Rata" néven ismeri. Kétségtelen, hogy ezek is jó konstrukciók voltak, melyek egyrészt a spanyol polgárháborúban, másrészt 1938-ban a japánok ellen a mandzsúriai határon is megállták helyüket. Ez a vadászgép együléses volt, végsebessége 440 km/óra volt. Nem volt probléma a manőverezésével sem, a fegyverzete a géptörzsben elhelyezett két 7,62-es gépkarabély, valamint a szárnyakba építve 2 darab 20 mm-es gépágyú volt. Mindemellett a szárnyain esetlegesen két – egyenként 140 kg tömegű – bombát is képes volt szállítani.

A finneknek a szovjetekkel szemben sokkal kevesebb harci gépe volt, úgyhogy – nem számítva a pilótáik képzettségét – csak nehezen tudtak a szovjetekkel szembeszállni. A finn légierő parancsnoka a svéd nevű Lundquist tábornok volt. Mannerheim állítólag többször is sürgette a finn légierő fejlesztését, azonban sikertelenül. Mannerheim már 1938-ban figyelmeztette a finn politikai köröket, hogy Finnországnak csak mintegy 200 valóban jól kiképzett pilótája van, és még további 640-re lenne szüksége, melyek kiképzését azonnal el kell kezdeni. Ugyanígy szükség lett volna új modern repülőgépek beszerzésére is. Ez azonban a magas költségek miatt nem valósulhatott meg.

Eredetileg a finnek légiereje csak a Hollandiában épített Fokker D–2-ekkel volt felfegyverezve. Műszaki és fegyverzeti adatairól annyit, hogy ez egy egyfedelű gép volt, mely merev futóművel rendelkezett és egy 844 lóerő teljesítményű Bristol Mercury motor hajtotta. A repülőgép legnagyobb sebessége elérte a 460 km/órát, ezer méterre egy és háromnegyed perc alatt ért fel. A vadászgép fedélzetén 4 db, 7,7 mm-es Browning géppuska foglalt helyet. Ezek a vadászrepülőgépek igencsak megfeleltek a szovjet bombázók elleni harcra. Ezekből a Fokker típusú gépekből 31 db állt a finn légierő rendelkezésére, melyek a Karéliai-földszoroson, Imolánál állomásoztak. A finnek rendelkeztek továbbá még 5 Brewster B 239 típusú, együléses vadászgéppel is, melyet a finnek szintén szerencsésen tudtak alkalmazni.

A finn légierőnek valójában csak egyetlen korszerűnek mondható bombázó típusa volt, az úgynevezett Bristol Bentheim, melyet Nagy-Britanniában gyártottak. Ebből Finnország 1937-ben 18 darabot vett, majd utóbb a licencet is megvásárolták további 12 gép legyártására.

Sajnos, a finnek – nemcsak a repülőgépeik száma miatt – jelentős hátrányba kerültek a szovjetekkel. A szovjet támadók ugyanis (már akiknek sikerült visszatérni), a harci cselekmények után az észtországi, kényelmes légibázisokon kaptak elhelyezést, ahol meleg szállás várta őket, és a gépek műszaki vizsgálatára, ellenőrzésére külön személyzet állt rendelkezésre. A finneknél más volt a helyzet. A finn légi támaszpontok szegényesek voltak, kinn a mezőn, sokszor maguknak a pilótáknak kellett bevetés után a sötétben és a fagyban a gépeket karbantartani. Ez a munka mind a technikai személyzetnek, mind pedig a pilótáknak nagy nehézséget okozott. A −30-40 ℃ hidegben még az olaj is megszilárdult, a személyzetnek a keze fagyott oda a jéghideg fémhez. Az olajat ki kellett bevetés után szivattyúzni a repülőgépekből, azt meleg helyen tárolni, és majd csak közvetlenül a felszállás előtt töltötték fel a gépeket olajjal, üzemanyaggal. Valójában igen mostoha körülmények között végezték feladatukat.

A téli háború végső mérlegeként – már ami a légi harcokat illeti – Lundquist tábornok azt könyvelhette el, hogy a finnek gépei közül egyedül a Fokkerek mintegy 120 szovjet bombázót lőttek le, 12 gép saját veszteség és mindössze nyolc hősi halott elvesztése árán.

Összes tekintetben a finn vadászgépek mintegy 240 szovjet repülőgépet semmisítettek meg, az összes szovjet repülőgép veszteség – természetesen ideértve azokat is, melyeket a finn légvédelem semmisített meg – 684 gép volt, mialatt a finnek összesen 62 repülőgépet veszítettek.

Távol álljon tőlünk az a tendenciózus kijelentés, miszerint Finnország legyőzte volna a szovjeteket a légiharcok folyamán. Erről valójában szó sincs. Az viszont valóban igaz, hogy az arányok a finneket igazolták. Az igazság azonban az, hogy egy technikai jellegű háborút az a fél nyeri meg, amely hatalomnak több repülőgépe, harckocsija van, és ha nagy veszteségeket is szenved, mindezeket pótolni tudja.

A fordulat

Látva a szovjet hadsereg folyamatos kudarcait, Sztálin maga vette a kezébe a dolgokat. Sztálinról ugyan mondhatjuk, hogy gonosz ember volt, azt azonban semmiképpen sem, hogy buta. Sztálin azonnal új katonai parancsnok után nézett a finn fronton, és ezt Szemjon Konsztantyinovics Tyimosenko, I. osztályú hadseregparancsnok személyében találta meg. Tyimosenko ugyanabban az orosz cári had-

seregben altisztként szolgált, ahol Mannerheim már tábornok volt, és nemrégen tért vissza Lengyelországból, ahol az 1939. szeptember 17-től folyó szovjet megszállás egyik vezetője volt. Tyimosenko erőteljes, szigorú parancsnokként volt ismert a Szovjetunióban.

Mikor Tyimosenko áttekintette a háború helyzetét, az alábbiakkal kellett számolnia. Északon, Petsamo vidékén a szovjet 14. hadsereg 104. hadosztálya Petsamon át Nautinig mintegy 120 km-t haladt előre Finnországban, azonban a finnek ellentámadása hatására mintegy 30 km-t vissza kellett vonulniuk, akik azóta is csak egy helyben topogtak. A 88. hadosztály, mely 180 km mélységben nyomult be a finn területekre Rovaniemi – melynek elfoglalása két hadosztálynak is a feladata lett volna – még mindig 300 km-re volt a szovjet csapatoktól.

A szovjet 9. hadsereg Viennan térségében a 122. hadosztállyal támadt, azonban az erőteljes finn ellenállás hamar megállította őket, visszaszorították őket a Markat-tóig, így azok kénytelenek voltak tétlenül ott várakozni, miközben a finnek éjjel-nappal zaklatták őket.

Kuosamo vidékén, nem messze Suomussalmitól a legtöbb szovjet egység a határ szovjet oldalán maradt, Suomossalmi mellett pedig a 163. és 44. hadosztályok teljesen elpusztultak.

Kuhmo vidékén az 54. szovjet hadosztályt teljesen körbezárták a finnek, meggátolva azok mozgását. Lieksánál a szovjetek kénytelenek voltak saját határaik mögé visszavonulni, miután csak mintegy 25 kilométert tudtak a finn részen megtenni, minthogy Oulo, a kijelölt célpont számukra elérhetetlen messzeségben volt. Ilomaninál a 8. szovjet hadsereg 155. hadosztálya ugyan támadásban volt, azonban december 23-án olyan nagy veszteségeket szenvedett, hogy védelembe kellett visszavonulniuk és azóta is egy helyben rostokoltak.

Tolvoiarinál a 139. és 75. hadosztályok részben megsemmisültek, részint pedig 30 kilométerre visszavetették őket. Ezek beásták magukat, majd az egész háború folyamán ott is maradtak.

Kolla környékén a finnek az 56. és 164. hadosztályokat megállították. Ezek a háború folyamán nem nyomultak többet nyugat felé előre.

Innen délre, a 8. hadsereghez tartozó 18. és 168. hadosztály, továbbá a 34. harckocsizó dandár csak 25 km-re jutott át a finn határon túlra. Ekkor érte őket a finn ellentámadás: a finn IV. hadtest bekerítette őket. Miután a szovjetek élelme teljesen elfogyott, megpróbáltak kitörni. A kitörés folyamán a szovjet parancsnok, Kondrasev is elesett.

A Mannerheim-vonalat támadó szovjet csapatoknak sem volt nagyobb szerencséjük, ahol nem sikerült a szovjet áttörés, a finnek az egész szakaszon sikerrel verték vissza a támadókat.

Tyimosenko helyesen felmérte az utánpótlás és a fegyelem helyzetét is. Mindenek előtt azonban további erősítésre volt szüksége. Jól bevált bolsevik-szovjet módra számos parancsnokot agyonlőttek. Így járt a 44. lövészhadosztály parancsnoka, Vinogradov, aztán a 662. ezred parancsnoka, Sarov, Pothoumotov hadosztálykomisszár, továbbá egy Csajkovszkij nevű zászlóaljparancsnok. Ismeretlen lett a sorsa Selencovnak a 163. lövészhadosztály parancsnokának. Mereckov – aki eddig az egész, finnek ellen harcoló szovjet haderőt irányította – alacsonyabb beosztásba került: a délnyugaton tevékenykedő 7. hadsereg parancsnoka lett. A háború befejeztével egyébként börtönbe zárták.

Tyimosenko vaskézzel megszigorította a fegyelmet. A szökést és az öncsonkítást – melyek nagy tömegben fordultak elő – azonnali kivégzéssel büntette. A szovjetek az elkövetkezendő hadműveleteket az újonnan megalakított Északnyugati Front keretében összefogott erőkkel hajtották végre.

Új csapattestként jelentkezett a Stern marsall – őt a kommunisták 1941 októberében végezték ki – által vezetett 15. szovjet hadsereg, továbbá a Grondal – őt is kivégezték utóbb, korábban cári tüzérezredes volt – vezette 13. hadsereg, valamint a Pavlov hadtestparancsnok által vezetett tartalékcsoport. Lássunk csodát: Pavlovot is kivégezték 1941 nyarán.

Szibériából új szovjet csapatok érkeztek, akiknek azért az az előnyük mindenképpen megvolt, hogy hozzá voltak szokva a mostoha időjárási körülményekhez.

Tyimosenkonak volt annyi esze, hogy belássa, hogy milyen nehéz ellenféllel van dolga, és a háború kimenetelét nem lehet azzal a fajta „hurrá" optimizmussal kezelni, mint azt parancsnok elődje Mereckov tette. Ahelyett tehát, hogy – mint ahogyan az korábban volt – az egész frontvonal, azaz az egész keleti finn határ mentén támadásba bocsátkozott volna, az erőit délen, a Mannerheim-vonal ellen, annak áttörésére és Viipuri elfoglalására koncentrálta.

A döntő szovjet támadás a Karéliai-földszoroson

A szovjet hadvezetés a sorozatos kudarcok következtében kénytelen volt a támadó haditervét alaposan átdolgozni. Mivel a Ladoga-tótól északra bevetett szovjet erők tekintélyes részét a finnek nemcsak hogy feltartóztatták, hanem meg is semmisítették kénytelenek voltak belátni, hogy a végső döntést kizárólag a Karéliai-földszoros erődítményrendszerének, a minden eddiginél nagyobb tömegek bevetésével végrehajtott áttöréssel csikarhatják csak ki. Éppen ezért a Ladoga-tótól északra folyó hadműveleteket a továbbiakban már nem is szorgalmazták, mindössze arra törekedtek – látván a finnek egyre fogyatkozó erőit –, hogy a finnek erejét minél inkább szétforgácsolják, megnehezítve ezzel is védekezésüket

a Karéliai-földszoroson. Ezzel persze a szovjetek még csak ott tartottak, ahol két hónappal ezelőtt a háborút elkezdték. Gyakorlatilag az egész háborút újra kellett kezdeniük.

Mielőtt sor került volna a szovjetek hatalmas erejű támadására, megindult a finn állások részleteinek a szárazföldi és légi felderítése. A szovjet szárazföldi erők erőszakos felderítésekkel, kisebb támadásokkal próbálták megtalálni a finn védelem gyengébb pontjait. Ezzel szemben a légi felderítés mélységben történt, és mélyen a védelmi rendszer hátába irányult. Ezzel egyidőben természetesen állandó tüzérségi támadással, és a légierő általi bombázással igyekeztek megtörni a védők ellenállását. A szovjet gyalogság intenzív kiképzésben vett részt az erődítmények elleni harcot illetően. A szovjetek nagyon jól tudták, hogy a finneknek már nincsenek tartalékaik az első vonalban küzdők felváltására. Ezzel szemben a Karéliai-földszoroson állomásozó szovjet erőket is jelentősen megerősítették. Már a háború kezdete óta itt állomásozó 7. szovjet hadsereget (mely magában foglalta a 24., 43., 49., 70., 90., 123., 138. és 150. lövészhadosztályt és hat páncélos dandárt (ezek az 1., 4., 13., 15., 20., 35. és 40. számúak voltak) tüzérséggel és légierővel erősítették meg. A háború folyamán még további tizenhét hadosztályt (4., 5., 8., 17., 40., 51., 53., 59., 62., 80., 84., 86., 97., 100., 113., 136. és 142. számú) vonultatott ide a szovjet hadvezetés. Ebből a huszonöt hadosztályból két hadsereget szerveztek: a Suvanto- és Vuoksi-tavak szakaszán a mindössze két hadosztályból álló 13. hadsereget, illetve ettől nyugatra a Salla irányában támadó 7. hadsereget.

A szovjet tervek szerint a főcsapást Viipuri ellen kellett mérni, a kisegítő támadásokat pedig Keksholm irányában a Viipuri-öbölön keresztül. Tyimosenko úgy számított, hogy a Viipuri ellen intézett támadás lehetővé teszi a Karéliai-földszoroson tevékenykedő finn erők elszigetelését, majd szétverését. A Manerheim-vonal délnyugatról való megkerülése céljából megalakította a Pavlov hadtestparancsnok vezette tartalékcsoportot (három lövészhadosztály, egy harckocsizó dandár, egy lovas hadtest, mindez erős tüzérség által támogatva). Ennek a hadtestnek az lett a feladata, hogy a Finn-öböl jegén keljen át és támadja hátba a Viipurit védelmező finn erőket.

A fő csapást a lelkes, ám már kifáradt finnekre a Mannerheim-vonal ellen az újonnan szervezett 13. szovjet hadseregnek, továbbá a már korábban is ott harcoló 7. hadseregnek kellett mérni.

Néhány sorral fentebb szó volt arról, milyen iszonyú erőt képviseltek Finnország délnyugati határán összevont szovjet csapatok. A történelem folyamán eddig ekkora csapatösszevonásokra csak nagyon ritkán került sor.

Ezzel a hatalmas szovjet tömeggel szemben a már majdnem teljesen összerombolt erődvonalat mindössze hat finn hadosztály védelmezte: a keleti szárnyon

Heinrichs tábornok két hadosztállyal, és nyugaton Öhrquist tábornok négy hadosztállyal. A hadműveleteket vezető Oestermann tábornoknak még egy tartalék hadosztály állt a rendelkezésére. A finn felderítésnek sikerült a szovjet készülődéseket megállapítani, azonban hogy ezt megzavarják, arra semmilyen eszköz nem állt rendelkezésre.

A köztudatban a „Vorosilov-offenzíva" néven ismert szovjet támadás 1940. február 1-jén a hajnali órákban kezdődött meg, amit a szovjet tüzérség minden képzeletet meghaladó előkészítése vezette be. A rohamgyalogság páncélpajzsok védelme alatt harckocsik és repülők által támogatva délután indult támadásra.

A finnek hátsó összeköttetéseit szovjet ejtőernyősök igyekeztek elvágni. Ez a támadás ugyan a finnek zárótüzében összeomlott, és magukat az ejtőernyős vadászokat is elfogták. Másnap a szovjetek megismételték a támadást és a támadási területet egyre jobban kiszélesítették. Ütegek százai ontották folyamatosan a lőszert a finnek állásaira, és naponta négy-öt alakalommal indult meg a védők ellen a harckocsik, repülők és páncélos szánokkal támogatott szovjet gyalogsági támadás.

A támadás fő iránya Summa ellen irányult, ahol február 6-tól egy alig nyolc km széles arcvonalon 3 hadosztályt és mintegy 150 harckocsit vetettek be a szovjetek. A betörési ponton – egy kb. négy kilométeres szakaszra – száz üteg három órán keresztül ontotta a tüzet. Február 7-e és 10-e között Muolaa és Taipale között is megindult a támadás, majd február 11-re az egész szovjet erő támadásban volt. A hatalmas túlerő következtében a szovjet gyalogság – melyet tüzérség, harckocsik, mintegy 500 repülőgép támogatott – Summa irányában, a Lähde szakaszon 100 km szélességben tudott a finn állásokba betörni. A háború eleje óta a leváltás nélkül harcoló finn katonák az erejük végéhez jutottak, a szovjetek viszont mindig új és pihent erőket tudtak bevetni. A finnek oldaláról már a lőszerek hiánya is éreztette a hatását. A messzehordó ágyúkkal rendelkező szovjet tüzérség, továbbá a légierő már a finn hátsó vonalakat és Viipurit is hatásosan lőtték és bombázták, ami a finn hadvezetőséget arra kényszerítette, hogy február 17-én a Kämärä-Äyräpää vonalában telepített hátsó védelmi állasokba vonuljanak vissza.

A hirtelen történt finn visszavonulás a szovjeteket új helyzet elé állította. Mintegy két nap is beletelt, hogy az érintkezést a finn csapatokkal újra fel tudták venni, majd új csapatok részvételével újra indították a támadást. Az új állásokban azonban a nagy veszteségek, az állandó – immáron kéthetes – tüzérségi tűz, továbbá a lőszerhiány következtében a finn ellenállás lehetőségei gyakorlatilag kimerültek. Miután a szovjet légierő a mögöttes összekötő vonalakat is lerombolta, mind az utánpótlás, mind pedig az élelmezés a legnagyobb nehézségekbe ütközött.

A helyzet igen kritikus volta ellenére, még február 23-án is töretlen volt a finnek ellenállása az új vonalakban.

Ekkor azonban a háború döntő fordulathoz érkezett. A Finn-öböl befagyása miatt február 23-án a szovjeteknek sikerült a szigetekről Koivistot megtámadni. Viipuri védői a sziget délnyugati partjára vonultak vissza, előbb azonban felrobbantották partvédő lövegeiket.

Viipuri birtoklásáért február 26-án indult meg a harc. A városban február 15-ig kb. 10 000 polgári személy volt és 325 üzlet tartott nyitva. A Sunnánál történt szovjet áttörés, valamint a Viipuri ellen irányult erős tüzérségi tűz következtében február 21-én az utolsó civil is elhagyta a várost, melyet a szovjet tüzérség és légierő kegyetlenül lőtt és bombázott. Csak egyetlen napon, 18-án 530 repülőgép támadta meg Viipurit, maga a vasútállomás 13 erős tüzérségi találatot kapott.

Valójában a szovjet támadás nem is annyira a Karéliai-földszoroson, hanem a tenger irányából érvényesült. A finn vezetésnek már január óta tudomása volt arról, hogy a szovjetek a Finn-öböl szigetein, Suuraarin és Lavansaarin, továbbá a finn öböl déli partján jelentős erőket vonnak össze azzal a teljesen nyilvánvaló szándékkal, hogy azok a Finn-öböl jegén keljenek át, hátába kerülve a finn védővonalnak.

Az itt felvonultatott erő hat hadosztályból állt, és erre a feladatra gépesített szánokkal, jégharckocsikkal volt felszerelve. Mikor a Karéliai-földszoroson a szovjet támadás ereje már jelentősen érvényesült, március 4-én indult meg a szovjet hadsereg szóban forgó része a Viipuri-öböl szigetei ellen. Először Uuraansaari-szigetét szállták meg, majd Viipuritól nyugatra, Säkkijärvinél érték el a finn partokat, ahol a bátor ellenállás dacára sikerült hídfőállást létesíteni, majd azt egyre jobban kiszélesíteni.

Ezzel egyidőben Suursaaritól Kotka irányában is támadtak a szovjetek, ezt azonban egyelőre a Haapasaari-szigetcsoporton szervezett finn védelem visszaverte.

Ekkorra azonban a finnek és a Finn Hadsereg ereje már a végét járta. Kihasználták összes élő és anyagi tartalékaikat, és a tenger jegén át történt támadás következtében kiszélesedett arcvonalat már nem tudták újabb harcoló alakulatokkal kitölteni. Kotka védelmére Hanell tábornoknak az ország délnyugati részében és az Åland- (Aaland-) szigeteken lévő erőit vonták össze, ami azonban immáron kevés volt ahhoz, hogy a szovjet átkarolást meghiúsítsák.

Március 8-án a rossz időjárás ellenére a finn felderítés jelezte, hogy jelentős szovjet erők közelednek Uraastól keletre Viipuri felé a befagyott jégmezőkön át. A finn repülőgépek (8 repülő) azonnal felszálltak, bár semmiféle tapasztalatuk nem volt a szárazföldi csapatok elleni bevetésben. A repülőgépekből látható volt,

hogy a szovjetek ezrével nyüzsögnek a jégen Viipuri előtt, mögöttük pedig hatalmas KV harckocsik közeledtek. A finn repülőszázad zuhanórepülésben csapott le rájuk. A szovjeteket géppuskatűz árasztotta el, és hamarosan menekülni kezdtek, összekeveredve a hátuk mögött előre igyekvőkkel. A finn légitámadás azonban csak időlegesen tudta a szovjeteket visszatartani. Ha finnek itt valamicske eredményt elértek, már aligha számíthatott. Viipuri irányába déli és keleti oldalról már felzárkóztak a Vörös Hadsereg egységei, és körülzárták azt. A gyenge, azonban elszánt finn erők nem voltak már képesek a szovjeteket feltartóztatni. Ekkor már csak a Kolla környékén harcoló finn alakulatok tudták tartani magukat, akik semmiféle békéről, megadásról nem kívántak hallani. Ezekben az utolsó napokban tizenkét szovjet hadosztály támadott a finnek ellen. Ebből a Pavlov vezette hadtest a Ladoga-tótól északra vonult fel, és Kolla ellen támadott, hogy a Viipurit védő finnek hátába kerüljön. Ezekkel szemben egy dandárnyi finn erő állott szemben Anteros Svenson ezredes parancsnoksága alatt. Olyan emberek szolgáltak mellette, mint Karl von Hartmann őrnagy, ki a spanyol polgárháború alatt Franco alatt a kommunisták ellen harcolt, aztán Luttilainen hadnagy, ki korábban a francia Idegenlégióban szerzett alapos katonai tapasztalatokat, továbbá a legénységi állományban a „Hallgatag" Simo Heiha mesterlövész, aki mindennap kiment a harctérre, hogy szovjet katonákra vadásszon. Állítólag ő volt a legjobb finn mesterlövész, aki esténként hallgatagon csak a puskáját tisztogatta, északi ember módjára nem pazarolva szavait, egy szót sem beszélt. Azt mesélték róla, hogy mintegy 500 szovjet katonával végzett, mielőtt súlyosan megsebesült.

Kolla védői tíz napon át tartották fel a rájuk zúduló, Pavlov vezette szovjet erőket, azonban katonái egyre fogytak és Hägglund tábornok sem tudott megfelelő és elégséges tüzérségi segítséget nyújtani. Hägglund ugyan küldött két, öreg, francia gyártmányú kiszuperált ágyút, melyeket utoljára 1871-ben használtak. Svenson katonái azt sem tudták eldönteni, hogy éppen sírjanak vagy éppen nevessenek ezen a küldeményen. Az igazság azonban az, hogy nem volt más. Ezek a lövegek annyira primitívek voltak, hogy nem elektromos, hanem kézi irányítással kellett a lövéseket leadni. A szovjetek a legnagyobb veszteséget a Kolla melletti magaslaton szenvedték el, mely méltán érdemelte meg a „Gyilkos-domb" elnevezést, hisz mindössze 34 finn katona géppuskatüze egy teljes szovjet ezredet vert meg és szórt szét.

1940. március 11-én a szovjet csapatok „diadalittasan" nyomultak be az égő Viipuriba, miközben a hírhedt bolsevik komisszár, Mehlisz jelszavát üvöltötték: „*Elvtársak! Pusztítsátok el a finn fehér kígyókat!*" Ekkorra Viipuri menthetetlenül elesett.

A Karéliai-földszoroson eközben a harc változatlan hevességgel folyt. A finnek – hátrálva ugyan –, de még mindig tartották az újabb és újabb állásaikat.

Sajnos azonban a Viipuri-öbölben és a Kotkánál partra szállt szovjet erők a finnek hátában voltak, így a minden oldalról érvényesülő ellenséges nyomás következtében a finn kormánynak aligha maradhatott más választása, mint kérni az ellenségeskedések beszüntetését.

Ez azonban egy újabb történet.

A vég

A finnek már nagyon fáradtak voltak. Tartalékaik elfogytak, külföldi segítség alig érkezett, az utóbbi néhány hónapban kb. 27 000 embert veszítettek. Tüzérségük alig volt, a lövegeket úgy kellett átvontatni az egyikből a másik frontszakaszra, ahol éppen azokra szükség volt. Lőszerhiány következtében Viipuri közelében a finn 23. hadosztálynak volt talán a legnehezebb dolga: őket egyszerre három szovjet hadtest, a 19., 34. és 50. támadta, miközben a lőszerhiány miatt lövegenként csak 2-3 lövedéket használhattak fel naponta! Ugyancsak a lőszerhiány következtében a gyalogság olyan utasítást kapott, miszerint tüzérségi támogatást csak abban az esetben kaphatnak, amennyiben a támadók legalább egy ezrednyi fővel rohamoznak a finn állások ellen. Ilyen szegényes körülmények között a szovjetek számára könnyű feladat volt olyan helyeket találni a finn védelemben, ahol áttörési pontokat találhattak.

A finnek – hősies kitartásuk ellenére – ekkorra ismét visszavonulni kényszerültek. A háború végső kimenetele nem lehetett tovább kétséges, bár ezzel tulajdonképpen a finnek már a harc elején tisztában voltak. A csoda sokkal inkább abban állt, hogy ilyen hosszú ideig képesek voltak a bolsevik támadókat feltartóztatni. Viipuri városa körül is mind szorosabbá vált a szovjet támadók gyűrűje, melyet a 70. szovjet hadosztály március 4-én vett ostrom alá M. P. Kirponosz parancsnoksága alatt.

Mannerheim tábornok – tekintettel a helyzet kilátástalan voltára – a finn kormánynak mielőbbi fegyverszünetet és békekötést javasolt. Minthogy a háború kimenetele nem lehetett kétséges, igyekezett népét a további – és már értelmetlen – véráldozatoktól megkímélni. Rámutatott arra, hogy bár a finnek hősiesen védekeztek, azonban hathatós külföldi segítség nélkül – márpedig ilyen nem érkezett – mindenképpen vereséget fognak szenvedni.

A Mannerheim kezdeményezésére összehívott finn kormányülés nehéz döntés előtt állt. Figyelembe kellett venniük a korábbi győzedelmes védekezést, azonban a jelenlegi helyzetben az óriási szovjet túlerő miatt kialakult tarthatatlanságát is, továbbá a finn nép szenvedéseit, melyet már nem lehetett, nem illett tovább fokozni.

A finn kormány tagjainak a hozzáállása sem volt egységes. Abban maradtak, hogy döntésük meghozatala előtt kérjék ki a nagyhatalmak véleményét. Azonban a nagyhatalmaktól sem volt mit remélniük, minthogy a háború kitörésekor sem kaptak semmilyen komolyabb segítséget. Mannerheim a régi barátság miatt első sorban a németekhez fordult, mégpedig nem máshoz, mint von Blücherhez, a helsinki német nagykövethez. Von Blücher azonban – híven a valósághoz – csak annyit tudott mondani, hogy Berlin kész arra, hogy a szovjet-finn béketárgyalásokban közvetítőképpen részt vegyen. Németország, azaz Hitler álláspontját a korábbiakból ismerjük: Hitler ekkor még semmiképpen nem kívánt Sztálinnal újat húzni, így a német ígéret sem jelentett egyebet annál, hogy a finnek tegyenek eleget a szovjet követeléseknek.

Az Egyesült Államok magatartása sem volt különb. Kallio, finn miniszterelnök Roosevelt elnökhöz is fordult, azonban a „béke és igazság bajnoka" is azt az álláspontot képviselte, hogy a finnek tegyenek eleget a szovjet követeléseknek.

Az Egyesült Királyság sem állt ekkor a morál és igazság magaslatán. Butler, brit külügyminiszter helyettes a finnek közvetítési kérelmét azzal utasította el, miszerint Őfelsége kormány nincs abban a helyzetben, hogy közvetítsen, Finnországnak magának kell a Szovjetunióval tárgyalni.

A kialakult háborús helyzetben sok függött a szomszédos Norvégia és Svédország hozzáállásától. Svédországtól azonban aligha lehetett hivatalos segítségre számítani. Ez már a háború kitörésekor is nyilvánvaló volt. Svédország nem kívánt semmi olyan dologba belemenni, mely a semlegességét valamilyen módon veszélyeztette volna. Az állásfoglalás okos volt ugyan, etikusnak azonban aligha mondható. Tanner, finn külügyminiszter személyesen utazott el Stockholmba, ahol teljesen hivatalosan közölték vele, hogy Svédország nem veszélyeztetheti a semlegességét, és azzal a tanáccsal látták el, hogy Finnország azonnal hagyjon fel a harci cselekményekkel, és haladéktalanul küldjön Moszkvába békedelegációt. A svéd miniszterelnök, Albin Hansson ugyanakkor azonban nem beszélt arról, hogy ezt megelőzően fenyegető jegyzéket kapott Moszkvából, amelyben arra figyelmeztették a svéd kormányt, hogy Svédországnak vállalnia kell a következményeket, amennyiben Finnország számára bármilyen segítséget nyújt.

Ezt követően ült össze a finn országgyűlés. A békepárt vezetője a megfontolt Paaskivi volt, míg Tanner külügyminiszter azt javasolta, hogy míg a finnek kezében fegyver van, addig folytassák a harcot a bolsevik agresszorok ellen.

Ekkor a döntés Kyösti Kallio államelnökre hárult. Természetesen egyáltalában nem lehetett könnyű dolga. Kallio ekkoriban már jócskán a hatvanas éveiben járt, és nehéz szívvel hozta meg döntését. Közölte, hogy a döntése életének legnehezebb órája, mégis úgy gondolja, hogy elkerülve a további vérontást, a finn

nép további szenvedését megbízza Ryti miniszterelnököt (a későbbi köztársasági elnököt), hogy vegye fel a kapcsolatot Moszkvával a béketárgyalások ügyében.

A kijelentés nem okozott osztatlan elismerést. Tanner külügyminiszter állt fel ekkor, és az Ótestamentumból Zakariás könyvét idézte, bár aligha lehetett ez esetben igaza: „A pásztorra, aki elhagyja nyáját, kard fog lesújtani a karjára és szemére. Karja el fog száradni, szemére sötétség borul."

Ostoba következtetés volna azt levonni miszerint az Írás szavai beteljesedtek, hiszen Kallio csak jót akart a finn népnek, semmiféle oka nem lehet ebben senkinek sem kételkedni. Kallio szavai az adott helyzetben csak a józan megfontoltság szavai voltak. Az már valóban más kérdés, miszerint a finn elnököt öt hónappal későbben erős szélütés érte, majd 1940 decemberében a helsinki vasútállomáson összeesett és meghalt.

1940. március 4-én a finn kormány jegyzékben fordult a moszkvai szovjet kormányzathoz, melyben a tárgyalások megkezdését sürgette. A kommunista moszkvai kormányzat azonban nem volt hajlandó semmiféle kegyelemre vagy megegyezésre. Sztálin elvtárs – hogy hatalmának a szokásos módon, alpári módon hangot adjon – ugyanúgy nem sietett a tárgyalásokkal, mint a háború kitörésekor. Ismerve a külföldi nagyhatalmak közönyösségét és a finnek kimerültségét, tudta, hogy az összes ütőkártya az ő kezében van.

A tárgyalások is a korábbi, és kommunistáktól megszokott légkörben történtek. Ennek kellő aláfestést adtak a moszkvai Kreml hideg és sötét szobái – melyek olykor a bolsevik vallató szobákra emlékeztettek – ahol a szovjetek a rájuk jellemző arrogáns hangnemben a háború előtti szovjet területi követeléseket hangoztatták.

A szovjet nép delegációját nem más, mint Molotov külügyi népbiztos, Zsdanov, valamint Vasziljevszij tábornok vezették. Hogy az áruló Kuusinen nem volt ott, az csak annak volt köszönhető, mert a Finnországgal történt béketárgyalások kapcsán az ő ellenkormánya mindkét felet tekintve csak nehézségeket okozott volna. Kuusinenre és bábkormányára a szovjeteknek csak addig volt szüksége még az a Szovjetuniónak, Sztálinnak az érdekében állt.

Zsdanov ottléte a finnek számára minden esetre baljóslatú volt. Zsdanov volt ugyanis Leningrád párttitkára, aki a finnek elleni agressziót szorgalmazta.

A tárgyalásokkal újra elkezdődött a területi vita, amelyben a kommunista szovjet vezetés étvágya még nagyobb volt, mint korábban. Eközben a Vörös Hadsereg természetesen tovább folytatta a hadműveleteket, a finnek pedig elszántan védekeztek.

Az utolsó lövések a sallai arcvonalon március 13-án, finn idő szerint délelőtt 11 órakor dördültek el.

A valóságos helyzet a háború végén

Teljesen nyilvánvaló, hogy a finn-szovjet háború eseményeinek az ismeretében (bár győzött a többszörös túlerő) erkölcsi módon, de bizonyos tekintetben katonai módon is a finnek győztek. A vereség ellenére az események azt bizonyították, hogy Mannerheim tábornok kiváló hadvezér volt, valamint azt, hogy a finn katonai vezetők harcászati, tudás, elhatározás és végrehajtás szempontjából messze felülmúlták az ekkori szovjet hadvezetést. Ugyancsak bizonyítást nyert, hogy a finn katonák harci erényei, harckészségül, kitartásuk és önfeláldozásuk páratlan volt.

A hadműveletek befejezése idején, azaz március 13-án a finnek számára a helyzet egyedül a Karéliai-földszoros területén volt kritikus. Az északi frontszakaszon Nautsinál vesztegeltek a szovjet csapatok, Dallánál nem érvényesült a támadásuk, Suomussalminál és a Ladoga-tótól északra pedig megsemmisítő vereséget szenvedtek. Ez azonban semmiképpen sem volt elég a szovjet támadás elhárítására.

Valójában a Karéliai-földszoroson sem szenvedtek a finnek döntő vereséget. A harc beszüntetésére az késztette a finneket, hogy a Viipuritól nyugatra keletkezett új arcvonalra már nem tudtak csapatokat vezényelni, és a le nem váltott védők kimerültsége és a lőszerhiány miatt egyre kilátástalanabb helyzetbe kerültek.

Az önvédelmi harcukban teljesen magukra hagyatott finnek (nem ide számítva a nemzetközi és magyar önkéntesek maroknyi seregét), amíg Viipuri birtoklásáért még javában folyt a harc, hat napos tárgyalás után kötötték meg a Szovjetunióval a békét.

Mindezzel szemben a háború végén a Szovjetuniónak mintegy 50 hadosztálya volt a finnek ellen bevetve, ezek közül pedig kb. 27-30 éppen a Karéliai-földszoroson állomásozott, állítólag a létszámuk kb. másfél millió katonát tett ki. Ezeknek itt bevetett hadosztályoknak nagy része személyi állománya 60%-át veszítette el a Mannerheim-vonal ellen történt támadások által. A szovjetek a győzelmükért irreális árat fizettek! Hogy a valós szovjet veszteség mekkora lehetett, az ismeretlen, de mindenképpen irdatlan nagy volt. Veszteségük kb. 700 000 fő lehetett, amely számból 300 000-et a halottak tettek ki. Beszélnek azonban egymillióról is. Ilyen tekintetben a diktatúrák statisztikái kozmetikázottak és megbízhatatlanok. Az anyagi veszteségüket illetően a legfontosabb a 684 repülőgép és mintegy 2 000 harckocsi elvesztése volt.

A szovjet veszteségek ezzel még nem álltak meg. Sztálin és Berija elvtársak nem elégedtek meg a tetemes emberveszteséggel, nem kímélték azokat a szerencsétleneket sem, kik finn fogságba estek. Miután 1940 májusában befejeződött

a hadifogoly csere, ezek örömmel mentek haza, mit sem sejtve eljövendő sorsukról. Ennek következtében a szovjet kormánybizottság átvett 5 468 vöröskatonát, kik közül 4 305 volt a sorkatona, 748 tiszthelyettes, 234 tiszt, 61 komisszár, valamint 100 egészségügyi szolgálatos. Ezeket a katonákat eltűntnek tekintették, családjaik semmit sem tudtak meg valóságos sorsukról. Csak a dicsőséges Szovjetuniónak az összeomlása után, az 1990-es évek elején derült valós fény arra, hogy a tiszteket, altiszteket, a komisszárokat kivétel nélkül agyonlőtték, a legénységi állomány pedig a norilszki és a vorkutai koncentrációs táborba került, ahol aztán nagy részük szenvedéseik következtében el is pusztult. Látható, hogyan bánt a szovjet vezetés azokkal a hű fiaikkal, ki a bolsevik hatalmat önzetlenül szolgálták.

Ezzel az óriási számokkal szemben a finnek vesztesége „aránylag" csekély volt: mintegy 27 000 halott, 40 000 sebesült, 62 repülőgép és 20 harckocsi.

A moszkvai béke és ennek következményei

1940. március 13. Finnország gyásznapja lett. A zászlók Helsinkiben és a finn településeken félárbocra kerültek. Az erkölcsi győzelem természetesen a finneké volt, azzal azonban nem lehetett sokra menni. Finnország – „hála" a külföldi kormányok elmaradt segítségének – teljesen ki volt szolgáltatva a Szovjetunónak. A katonák, akik a frontról visszatértek a békediktátum hallatán sírva fakadtak. Mikor a békekötés után egy nappal, március 14-én a finn delegáció visszatért Moszkvából a fővárost teljes apátiában találta.

A békeszerződés értelmében a szovjetek sokkal többet megszereztek a finnektől, mint amennyit a háború kirobbanása előtt (ez finoman van mondva, pontosabban úgy fogalmazhatnánk, hogy a szovjet támadás előtt) azoktól követeltek. A tárgyalások menetére a korábbról már megismert szovjet arrogancia volt a jellemző. Mikor a békefeltételeket vitatták, Molotov elvtárs, külügyi népbiztos közölte a finn küldöttséggel, miszerint a finneknek a korábban követelteknél több területi engedményt kell tenniük a Szovjetunió számára, hiszen Finnország szovjet vért ontott, amiért pedig felelnie kell. A követelés pimaszsága önmagáért beszél.

A békefeltételek értelmében Finnország területileg ugyan nem nagy, azonban igencsak értékes területeket veszített el, melyek azonban a Szovjetunió szempontjából – eltekintve persze a bombasztikus politikai célkitűzéseitől – valójában nem jelentettek túlzott, vagy nagy nyereséget. A Hanko-félsziget és a Finn-öböl szigeteinek a megszerzésével ugyan megszerezték a Finn-öböl feletti teljes uralmat, azonban sem a Botteni-öbölbe, pláne az Atlanti-óceni kijárathoz szükséges Északi-tengerbe nem bírtak behatolni. Finnország elvesztette Viipuri városát (mely a svéd nevén – Viborg) szovjet terület lett. Viipuriról annyit, hogy a település Helsinki után a második legnagyobb város volt.

A szárazföldön Finnország Viipurival és a Karéliai-földszorossal Finnország elvesztette továbbá legfontosabb földrajzi határait, mely ezen a területen a tavak védelmi vonalát jelentette, sőt az esetleges újabb védelmet a határ nyugatra való tolásával az eddigi 120 km helyett 250 km széles területen kellett újjászervezni.

Északon Kuolajärvi és Petsamo területének elvesztésével – amivel természetesen megszűnt Finnország eddigi összeköttetése a Jeges-tengerrel – a szovjet tervek előre mutattak. Az itt kiépülésben lévő vasútvonalat már a Botteni-öböl északi csúcsa felé irányuló hadműveleti vonal egyik szakaszának tekintette a szovjet vezetés.

A legnagyobb veszteség Finnország számára Finn-Karélia elvesztése volt. Tudnivaló, hogy ezen a területen élt Finnország finn lakosságának kb. 12%-a. Ők a szovjet uralomba nem törődtek bele, lakhelyük és földjeik hátrahagyásával az új határok mögé költöztek, nem akarták magukat a bolsevik uralomnak kiszolgáltatni. Hátrahagyták a gazdag erdőket, fűrészmalmaikat. Finn-Karélia elvesztésével a finnek vegyiparuknak, textil- és acéliparuknak egy tekintélyes részét, és mintegy száz vízi erőművet kellett átadniuk a bolsevik agresszoroknak.

Kallio köztársasági elnök a Finnország népéhez intézett beszédében felhívta a figyelmet arra az egész finn népet terhelő felelősségre és kötelezettségre, mellyel a nép az elesettek hozzátartozóinak, továbbá a Finn-Karáliából áttelepült, a bolsevikok uralma alatt élni nem kívánó finneknek tartozik. Ez utóbbiak szám szerint mintegy 450 000 voltak, de ezek döntő többsége nem kért abból, hogy a szabad Szovjetunió polgára legyen. Őket Finnországban el kellett helyezni, és otthont adni a megcsonkított Finnországban. Egyetlen finn ember nem érezte úgy, hogy ez tehertétel lenne számára.

A Szovjetunióban egy realista tábornok azt mondta, hogy éppen csak annyi területet nyertek a Moszkvában történt békeszerződéssel, hogy halottainkat el tudjuk temetni. Mert szovjet halottból volt igen bőven.

Érdekes kérdés (bár teljesen történelmietlen a „mi lett volna, ha?" dolgot forszírozni), hogy a Szovjetunió miért is kötött békét Finnországgal, miért nem olvasztotta önmagába.

Nem valószínű, hogy Sztálin ezt meg merte volna tenni. Amúgy is annyi „vaj volt már a fején", hogy nyilván jobbnak látta az agresszor hódító szerepét elkerülni. Nyilván nem kívánta eljátszani a Nyugat támogatását sem, ha egyszer háború tör ki a Szovjetunió és Németország között.

A szovjet történetírás szerint Sztálin nagy „bölcsességet" tanúsított (mint minden esetben, természetesen), mert éles szemeivel észrevette, hogy a finn nép még „nem érett meg" arra, hogy a nagy Szovjetunió tagköztársasága lehessen.

Olyan vélemény is napvilágot látott (általában a finn történészek részéről), miszerint az ország bekebelezése a finnek elkeseredett ellenállását, partizánháborút, polgárháborút robbantott volna ki, amit Sztálin – most valóban okosan – mindenképpen el akart kerülni.

Az igazi ok a felsoroltak közül az első lehetett. Sztálin leendő szövetségesei, az Egyesült Államok és Nagy Britannia vezetői önmérsékletre inthették, emlékeztethették az elszenvedett iszonyatos szovjet veszteségekre, továbbá arra, hogy az esetlegesen Németországgal kitörő háborúban a szovjetekre sokkal zsírosabb falatok várhatnak, mint a kis Finnország. Márpedig ez így is lett.

A Moszkvában történt „békediktátum" Finnország számára sérelmes határozatai ellenére a finn ellenállás nem volt hiábavaló. Ezzel a hősies ellenállással Finnország gyakorlatilag elhárította a feje felől a szovjetek korlátlan gyámkodását, megakadályozta a finn földre való további előretörést és az utolsó pillanatig veretlen seregének harci szellemét továbbra is életben tartotta.

Igaz, politikai és katonai helyzete a háború és a békekötés következtében súlyosbodott, azonban nemzetközi tekintélye nagymértékben megnövekedett, és fokozott erkölcsi erőkkel fogott hozzá az újjáépítés nehéz munkájához.

Az már csak a sors fintora, hogy az újabb háborúban, 1941 nyarától a náci Németország szövetségeseként kellett, hogy részt vegyen. Mindamellett megjegyzendő, hogy Finnország soha nem volt náci ország, és a finn emberek sem voltak fasiszták. Egyszerűen sérelmeiknek csak ilyen módon próbálhattak elégtételt szerezni. A finnek bosszúvágya és gyűlölete nem csökkent a szovjetek iránt, és amikor Németország a Szovjetuniót megtámadta, a finnek szinte azonnal csatlakoztak a Wehrmacht mellé. Nem is igen tehettek másképpen: a Szovjetunió kormánya – már a békekötést követően azonnal – állandó nyomást próbált gyakorolni a finnekre, sőt, naponta jogosulatlan követelésekkel állott elő. Ez lett az oka, hogy Finnország újra belesodródott a szovjetek elleni újabb háborúba. Németország bukása azonban Finnországot is magával rántotta.

Epilógus

Azt azonban semmiképpen ne felejtsük el, hogy Finnország a mai napig él, virágzik és nemzetközi tekintélynek örvend, míg a Szovjetunió megbukott, és az őt megillető helyre, a történelemkönyvek lapjaira, a könyvtárakba került, merthogy Isten malmai lassan ugyan, de igencsak alaposan őrölnek.

Végül a magyar olvasó ne feledkezzen meg egy nagyon fontos dologról. Míg mi a hibáinkért, kudarcainkért másokat, a történeti körülményeinket vagyunk hajlamosak – bizony ostoba módon – okolni, mint a tatárjárást, a százötven éves török uralmat, a Habsburgokat, vagy éppen a kommunista diktatúrát, tudomást sem véve saját hibáinkról, addig finn rokonaink az ilyen kérdéseken már régen túltették magukat, nem okolva sem a svéd, sem az orosz uralmat, hanem egységbe forrva védték akkor, és építik most a hazájukat.

Van egy magyar mondás is, mely találó a történtekre: Nem az a legény, aki üt, hanem az, aki állja.

Külföldi önkéntesek a téli háborúban

Amikor a Szovjetunió 1939-ben megtámadta Finnországot, az agressziót az egész világ elítélte. Ugyan hivatalosan egyik ország sem küldött katonai kontingenst, de rendszeresen támogatták a finneket, és néhány kormány önkéntes csapatokat kezdett el szervezni, hogy segítségére legyenek a megtámadott országnak.

1939 decemberében a finn kormány úgy döntött, hogy a különböző nemzetek önkénteseinek segítségét csak akkor fogadják el, ha az adott ország részvétele nem vezet nemzetközi konfliktushoz. Mivel a finn hadsereg nem rendelkezett elegendő fegyverrel és felszereléssel, ezért azok az önkéntesek, akik tudtak, saját felszereléssel érkeztek finn földre. A katonák szervezett, képzett egységekben jöttek, országuk tisztjeinek vezetésével. 1940 januárjában olyan súlyos veszteségek érték a finn hadsereget, hogy ezt követően az orosz emigránsok és a zsidó menekültek kivételével gyakorlatilag minden bevethető férfit fogadtak, akár volt fegyvere, felszerelése, akár nem.

A franciák és az angolok tervei között is szerepelt egy hivatalos expedíciós erő küldése, de a háború véget ért, mielőtt ezeket a terveket megvalósították volna. Mivel Németország ebben az időszakban még szövetségese volt a Szovjetuniónak, a hivatalos német vonal tiltotta a német önkéntesek besorozását. Olaszország pedig egyenesen megtiltotta állampolgárainak a részvételt a finn harcokban.

„Sisu”[2]

Amikor a finnek úgy döntöttek, hogy a külföldi önkénteseket fogadják, akkor – egy speciális katonai képzési rendszer keretében – hozták létre Lapuában a külföldi önkéntesekből alakított egységet. Ezt hívták Sisu különítménynek. Sisu egy finn szó, jelentése: pozitív értelemben vett makacsságot, kitartást jelent.

Az egység parancsnokául a svéd Bertil Nordlund kapitányt nevezték ki.

A svédek voltak akik a legnagyobb nemzetiségi csoportot alkották. Mintegy 8000 ember szolgált a Sisu-ban különböző formációkban. A legfontosabb csapat volt a svéd Önkéntes Hadtest (Svenska Frivilligkåren) három zászlóaljjal és más egységekkel. Az Önkéntes Hadtest Finnországban alakult, mivel a svéd kormány úgy érezte, hogy nem tudnak önkénteseket átküldeni a határon szervezett egységként. Ez a politika alkalmas volt a svéd kormánynak, mivel így továbbra is hivatalosan semleges tudott maradni. A hadtest parancsnoka Linder hadnagy volt, egy svéd, aki Finnországban született. Linder, mind a három zászlóalj parancsnokaként

[2] A Sisu Különítmény (vagy Sisu-hadtest) katonai különítmény volt a finn téli háborúban. A különítmény Bertil Nordlund kapitány vezette gyalogos egység volt, amelyet külföldi (főként magyar, angol és észt) önkéntesekből szerveztek meg 1940. január 8-án. A hadtestben 1940. február 20-án 212 katona volt, a háború végén, március 13-án 153 fő.

komoly tapasztalatokkal bírt a harctéri feladatokban, miután önkéntesként harcolt az 1918-as a finn polgárháborúban[3].

A norvég önkéntesek, mintegy 700 fővel képviseltették magukat, az angolok pedig 13 fővel, bár sokkal több volt az önkéntesük, de az a 214 brit, aki elérte a finnországi Lapua városát, már késve érkezett, a háború véget ért. Eltekintve a svédektől, norvégoktól, magyaroktól és az angoloktól, a legnagyobb csoportot a nemzetiség különítmények közül a Sisu-ban az észtek adták, hivatalosan 56 embert. Mintegy 1000 dán önkéntest küldtek kiképzésre Oulu-ba, de mire felkészültek az első bevetésükre, a háború véget is ért. A dánok parancsnoka V. Tretow-Lööf ezredes volt. 350 amerikai is jött, főleg a finn születésűek, őket Oulu-ba irányították.

A hivatalos finn adatok a következő számban adták meg a külföldi önkéntesek nemzetiségi megoszlását március 13-án: Ausztria 2, Belgium 51, Csehszlovákia 1, Észtország 56, Franciaország 2, Németország 18, Olaszország 7, Lettország 4, Litvánia 2, Luxemburg 3, Hollandia 17, Lengyelország 6, Portugália 1, Svájc 6, Egyesült Királyság 13, Jugoszlávia 1, honossággal 15.

[3]A finn polgárháború az első világháború okozta nemzeti és társadalmi zűrzavar része volt Finnországban. A háborút 1918. január 27. és 1918. május 15. között vívták a „vörösök" (punaiset), akiket a finn népi küldöttség vezetett (és a finn szociáldemokraták ellenőrzése alatt álltak), valamint a „fehérek" (valkoiset), akiket a vaasai szenátus vezetett (és a finn szenátust képviselték amelyet polgári pártok alkottak). A vörösök a bolsevik Oroszország, míg a fehérek a Német Birodalom és svéd önkéntesek katonai támogatását élvezték.

A magyar önkéntesek[4]

Gróf Teleky Pál[5] miniszterelnök és Bartha Károly[6] vezérezredes támogatta egy finnországi magyar önkéntes önálló zászlóalj felállítását, a belügyminisztérium 350 015/0939 sz. engedélyével hivatalos országos gyűjtést kezdeményeztek.

Mivel Magyarország nem volt hadban álló fél, és a német-szovjet megnemtámadási és együttműködési szerződés életben volt, diplomáciai és szervezési oldalról a feladat bonyolult volt. Az adományok eljuttatását a Finn és Magyar Vöröskereszt és a Finn–magyar Társaság végezte. A több millió pengő értékű hadianyag szállítmány pedig kerülő úton nagyrészt olasz segítséggel jutott célba.

A Finn–magyar kormányközi megállapodás szerint az önálló zászlóalj a Finn Hadsereg részét fogja képezni. Az akció politikai előkészítése – jórészt objektív okokból – lassan haladt. Csak 1939. december 16-án jelent meg hivatalos felhívás a toborzásra, amire a Bp. Szentkirály út 8. alatti toborzóirodába több ezren jelentkeztek.

A zászlóalj parancsnoka *Kémeri-Nagy Imre* főhadnagy lett. Kiképzési bázissá pedig a hárshegyi cserkésztábor lett kialakítva.

Parancsnokok: *Kémeri-Nagy Imre, Szatmáry Király Ádám, Bartha János, Balogh József, Csutkai Ernő, Gosztola Béla, Horváth Sándor, Kökény József, Péter László, Polgár László, Rádai László, Dr. Sápy László, Szilágyi József, Tasnádi László, Torma F. Péter, Vasi János.*

A nehezen alakuló politikai döntés után Kémeri-Nagy Imre vette kezébe a téli kiképzést és az összekovácsoló gyakorlatok vezetését.

Közben a hős finn nép élet-halál harcát vívta az északi hómezőkön. A világ népei nem voltak közömbösek. Norvég, svéd önkéntesek és a spanyol vörös rémet leküzdő egykori veteránok már harcban álltak a sztálinista hordákkal. Ezekhez is számtalan magyar csatlakozott.

Ilyen volt Szepessy Géza Berlinben tanuló műszaki utász, az aknaépítés és felszedés szakértője. Három német és öt magyar önkéntes társaságában egy JU–52-es gépen Helsinkibe repült, ahol Terijoki körzetében elkezdték az aknaszedés oktatását. A front közeli aknaszedési tevékenysége során, egy orosz betörés alkalmával alakulatával közelharcba keveredett, ahol láblövést kapott. 1940 februárjá-

[4]Erőss Zoltán írása és gyűjtése alapján.

[5]Dr. nemes széki gróf Teleki Pál (Budapest, 1879. november 1. – Budapest, Várnegyed, 1941. április 3.) miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, erdélyi földbirtokos, politikus, tiszteletbeli főcserkész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a SZEFHE rabonbánja.

[6]Vitéz dálnokfalvi Bartha Károly (Budapest, 1884. június 18. – Linz, 1964. november 22.) magyar katona, honvédelmi miniszter.

ban tért vissza Berlinbe. Mannerheim tábornoktól a VAPAUDENRISTI (szabadságkereszt) kitüntetést kapta.

Számtalan magyar hős emléke az apró hófödte Finn falvak krónikásainak emlékeiben él csak tovább. Ők nem adminisztrálták tetteiket, történelemkönyvek helyett regékben élnek tovább. Hóval fedett kopjafáikon talán csak annyi olvasható:

„EGY HŐS MAGYAR".

Közben összeállt a zászlóalj 24 tiszt, 52 altiszt, 2 orvos, 2 tábori lelkész és 264 gyalogos önkéntesből. Kémeri több ezer jelentkezőből válogatta össze csapatát. A toborzás különösen sikeres volt Debrecen, Nyíregyháza és Nagykanizsa térségében.

Kitüntetés volt bekerülni a zászlóaljba, melynek gerincét a Kun Béla Leninfiúi elleni harcokban edzett, a Vörös Madrid Erőd bevételében élen járó, és a felvidéki „rongyos" hadműveletekben kitűnt veteránok alkották. Kémeri régi „kopjásai" is jelentkeztek.

Az a cél, hogy egy felfegyverzett seregtest induljon Finnországba, nem valósulhatott meg. Németország még a fegyvertelen zászlóalj átutazását sem engedélyezte.

A Molotov-Ribbentrop paktum rendkívüli nehézségeket teremtett.

A magyart nem abból a fából faragták, kik gyáván elhagyják szövetségeseiket, cserben hagyják barátaikat. A hivatalos magyar politika, ha lassan is, de munkálkodott, és az elszánt csapat a szívekben néma daccal, de megkísérelte a lehetetlent.

1940. február 8-án indultak az önkéntesek Finnországba polgári ruhában, teljesen fegyvertelenül. A zászlóalj tagjainak nyakában talizmánként ott volt szülőföldjük néhány kicsiny röge. Kémeri is hazament szilágysági szülőfalujába, Bürgezdre, hogy szülőföldjének kicsiny darabját magával vigye. Ha a mindenható akarata szerint el kell esnie az északi harctereken, temessék el vele Finnország fagyos földjébe szülőföldjének kis darabját is.

Az út igen nagy kerülővel és számtalan bonyodalommal zajlott. Az útvonal néhány napos megszakításokkal a következő volt: Budapest – Nagykanizsa – Fiume – Torinó – Lyon – Párizs – Diepp – New Haven – London – Edinburgh – Trondheim – Bergen – Haparanda – Tornio – Oulu – Kokkula – Lapua.

Néhány napot kellett tölteni Párizs „Reuilly" nevű kaszárnyájában, s innen Diepp kikötőjébe vezetett az út, ahonnan éjszaka hajóztak át a viharos csatornán New Haven-be. Londonig vonattal mentek, ahol 8 napot kellett várakozni, amíg a Norvégia felé menő hajókaraván összeállt.

Londonban a zászlóalj az Euston Road-on lévő Endsleigh és Northumberland hotelekben volt elszállásolva. Londonból a skóciai Edinburghba utazott vonattal a zászlóalj. Itt már összeállt a 86 különböző zászló alatt hajózó kereskedelmi hajó, melynek védelmét 14 különböző méretű brit hadihajó adta.

A magyar zászlóalj a Meteor és a Mira hajókon utazott. A Meteor érdekessége az volt, hogy valamikor Vilmos német császár magánjachtja volt. Hadizsákmányként került angol tulajdonba. Később egy norvég hajózási-társaság megvásárolta. A hajó egy gépágyúval ellátott kereskedelmi feladatokra átalakított egység volt.

A hajókaraván átélt egy német tengeralattjáró támadást, mely a konvojt teljesen szétszórta. Az elsötétítettségben élő Párizs és London után üde színfoltként hatott a kivilágított Bergen. A kikötő melletti vasúti pályaudvar peronján hófehér abroszokkal borított, megrakott asztalok fogadták a magyar zászlóaljat.

A vendéglátás után összeállították a szerelvényt, mely többnyire éjszaka, nagy sebességgel haladt Norvégián és Svédországon keresztül a finn határ felé. Haparanda pályaudvarán, a finn határon kivagonírozott a zászlóalj.

A Seinejoki nevű határfolyó hídját előző nap a sztálinista légierő lebombázta! A bombázás olyan heves volt, hogy a befagyott folyó jegét is felszaggatta! Várni kellett, amíg a −40 °C hidegben a jég ismét megszilárdul.

A svéd utászok által szalmával kijelölt úton a Magyar Zászlóalj gyalog kelt át a folyón, és lépett finn földre.

Tornio és Oulu érintésével Lapuába ért a különítmény, melynek környékén a külföldi segélycsapatok felfegyverzése, speciális kiképzése folyt.

A zászlóalj megkapta egyenruháit, és azonnal elkezdte a síkiképzést. Lőgyakorlatokat végzett a dobtáras finn géppisztolyokkal, golyószórókkal.

A Magyar Zászlóalj március első hetére bevetésre kész állapotban kérte a frontra küldését.

Közben a magyar önkéntesek második hulláma Londonba érkezett.

A finn hadvezetés jelentős győzelmei ellenére meglehetős utánpótlási gondokkal küszködött. A Mannerheim-vonal közel 1200 km-es hosszának védelméhez nagyobb anyagi háttérre lett volna szükség. Így a korábbi tárgyalások befejezéseként 1940. március 12-én Moszkvában békekötésre kényszerült a finn delegáció.

1940. március 24-én a magyar önkéntesek is megkapták a finn hadsereg főparancsnokának 38. számú parancsát, melyben Mannerheim az alábbi szavakkal köszönte meg a magyar segítséget:

– Ti, Duna-melléki vérrokonaink szintén meghallottátok csatakürtjeink távoli hangját, és több ezer éves távollét után a magyar kard ismét ütésre emelkedett a finn testvérek védelmében.

1940 tavaszán Mannerheim hadsereg főparancsnok meglátogatta a Magyar Zászlóaljat. Kémeri-Nagy Imrét a Finn Hadsereg századosává léptette elő, és a Finn Fehér Rózsa Lovagrend I. osztályú keresztjét adományozta, valamint további 16 magyar önkéntes a Fehér Rózsa Lovagrend II. osztályú keresztjét kapta.

A zászlóaljat 1940. április 16-án Lapuából az új Szovjet-Finn határra Lappeenranta városába vezényelték, ahol a zászlóalj határbiztosítási feladatot hajtott végre 1940. május 19-ig.

1940. május 20-án Turkuban búcsúztatták a magyar különítményt, és az „Arcturusz” finn gőzhajó Stettinbe szállította hőseinket. Itt bevagonírozták a zászlóaljat, a vagonokat lezárták, és fegyveres őrséggel kísérték a magyar határig!

Az önkéntesek hadi szolgálatból való elbocsátására 1940. május 28-án Budapesten a hárshegyi cserkésztáborban került sor. Itt gróf Teleki Pál kinyilatkoztatta, hogy „…az erdélyi kérdés megoldásában számít a veterán harcosokra!”

Így végződött ez a nemes küldetés. Nem volt mérhető a Rongyos Gárda más, és a hivatalos hatalom által kevésbé támogatott harcaihoz. Jelentősége világméretű volt. Példamutatásból is tanúbizonyságot tettek. Bebizonyították, hogy a hűség, a lovagiasság még mindig élő Nemes Magyar Tulajdonság.

Mi magyarok a 346 fős kontingensünkkel nem vallottunk szégyent más nemzetek előtt és példát tudtunk mutatni a világnak akaratból és szándékból. Az alábbiakban a magyar önkéntesek megérdemlik, hogy név szerint is megemlítsük őket.

Ötöket külön is érdemes lesz megismerni: egy vadászpilótát, egy lelkészt, a parancsnokot, egy magyart aki a finn hadseregben szolgált és egy szakaszparancsnokot.

A pilóta

Pirity Mátyás[7] volt korszakának egyik legsokoldalúbb vadászrepülő és utasszállító pilótája. Részese volt a „szobránci" légi győzelemnek és 1942-ben Horthy Istvánnal[8] együtt szolgált a keleti-fronton, zetényi Csukás Kálmán[9] vk. őrnagy parancsnoksága alatt. 1939. december 16-án ő, és Békássy Vilmos csatlakozott a Finn légierőhöz. Az oroszok ellen 22 bevetésen vet részt a téli háborúban és bizony a finnek mellett a svéd önkéntes repülők is elismerték bátorságát és tudását a levegőben.

Olvassuk hát finnországi visszaemlékezéseit nagy figyelemmel:

"Jelentkeztem finn önkéntesnek[10]

Ebéd után Vadas és Békássy nagy titokzatosan félrehívtak, s súgva kérdezték, hajlandó lennék-e Finnországba menni, hogy ott mint repülő segítsünk finn testvéreinken, akik akkor már több, mint egy hónapja harcban álltak a Szovjetunióval.

Bejelentésüket nem vettem komolyan s meggondolatlanul azt válaszoltam nekik, „ha ti mentek, akkor én is veletek tartok".

Megbeszéltük, hogy másnap felmegyünk a Finn követségre, mely akkor a Gellért-hegyen volt. Másnap úgy tíz óra tájban mind a hárman elmentünk a követségre s ott kijelentettük, hogy mint vadászpilóták készek vagyunk finn testvéreink küzdelmében részt venni.

Azt hittem, hogy miután meghallgatnak bennünket udvariasan, köszönik a szíves érdeklődést, és közlik ez a háború a finn nép magánügye. Nagyon meglepődtem, mikor az elképzelt udvarias visszautasítás helyett komolyan vettek bennünket.

A követség titkára felírta nevünket és hogy tudunk-e repülni, majd közölte velünk, hogy a finn kormány toboroz önkénteseket. Megkért bennünket, adjunk meg egy telefonszámot, hogy a dolgok állásáról értesíteni tudjon bennünket.

---

[7] Pirity Mátyás(Szentes, 1911. december 28. – Budapest, 2003. május. 17.) Legmagasabb katonai rangja hadnagy. Harcolt a finn–orosz háborúban, még kintléte alatt megkapta a finn Honoris Causa érdemrendet, majd – 50 év elteltével – 1990. február 17. napján a budapesti finn nagykövetségen vette át Risto Hyvärínnen finn nagykövettől Mannerheim tábornagy 1940. évi köszönőlevelével a hadi emlékérmet a „Hadra kelt Sereg" szalaggal. Legmagasabb Magyar kitüntetése a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje hadiszalagon kardokkal. Légi győzelmeinek száma: 1.

[8] Vitéz nagybányai Horthy István, (Póla, 1904. december 9. – Alekszejevka, 1942. augusztus 20.), Horthy Miklós kormányzó idősebb fia, kormányzóhelyettes, gépészmérnök, repülő főhadnagy.

[9] Vitéz nemes zetényi Csukás Kálmán (Siómaros, 1901. december 13. – Ilovszkoje, 1943. január 19.) Magyar Királyi vezérkari alezredes, a Második Repülődandár vezérkari főnöke.

[10] Pirity Mátyás: Mátyásföldtől Bankstownig. Magyar Repülő Szövetség, 1997.

Mivel csak nekem volt telefonom, így ennek a számát adtuk meg.

Bevallom, mikor elhagytuk a követség épületét nem is tudtam, hogy mit is gondoljak. „Na most mi lesz?" – tettem fel nekik a kérdést. Lambi már ekkor tétovázott azzal, hogy ezeket nem tudja időben elintézni, akkor majd legfeljebb utánunk jön.

Ebbe rögtön belekapaszkodtam és kijelentettem, vagy együtt megyünk, vagy sehogy sem. „Te, Vili, milyen állásponton vagy?" – kérdeztem. „Én mehetek, akár holnap is", – válaszolta. „Mi lesz az imént vásárolt Fiat kocsiddal:" „Itt hagyom" – mondta Vili olyan közömbösséggel, mintha csak egy legyet fricskázna le a zakójáról. „Na, és mi lesz Lambival?" – kérdeztem. Jöjjön utánunk, vonta meg a vállát Vili. Vilikém, ez nem olyan egyszerű, ugyanis, ha kitudódik az eset, nem valószínű, hogy Lambi utánunk tud jönni.

Akárhogyan is néztük a dolgot, szabálytalanságot követünk el, mert erre a kalandra a Lepság engedélyt biztosan nem adna. Ha elmegyünk, ezt bizony csak szökéssel hajthatjuk végre. Így vitatkoztunk s abban maradtunk, hogy megvárjuk a telefonhívást. Talán nem is fognak bennünket visszahívni.

Még aznap délután törzskávéházunkban, a Dubarryban két jóbarátomnak, Erdődi Miskának és Hajnal Palinak elmondtam a történeteket. Ők is igyekeztek lebeszélni az önkéntességről.

Másnap befutott a követség telefonhívása. A követség magyar gépkocsivezetője hívott fel és megkért, hogy haladéktalanul lépjünk érintkezésbe a követséggel.

Mikor Vilit és Lambit értesítettem a telefonhívásról, Vili azt mondta, azonnal menjünk a követségre. Na és mi lesz Lambival – kérdeztem. Én csak akkor megyek, ha mind a hárman megyünk. Ha Lambi nem tud most jönni, akkor majd utánunk jön, érvelt Vili. Ne légy naiv – válaszoltam –, ha mi most elmegyünk, akkor utánunk az özönvíz.

Így vitatkoztunk, miközben felértünk a követségre, Lambi nélkül. Martola követségi titkár közölte velünk, hogy jelentkezésünket elfogadták és indulhatunk. A követség megvásárolja vasúti jegyünket Stockholmig, s onnan finn forgalmi géppel megyünk tovább. Vili rögtön azt válaszolta, hogy akár holnap is indulhat. Időnyerés céljából azt válaszoltam, hogy nekem valóban szükségem van néhány napra folyó ügyeim elintézésére. Megígértem, hogy két nap múlva újra jelentkezünk. Ezzel eltávozunk a követségről és elmentünk megkeresni Lambit.

Vilmost annyira elragadta a kalandvágy, hogy kijelentette, ha mi visszatáncoltunk, akkor ő akár egyedül is elmegy.

Most először tettem fel neki a kérdést, mit gondolsz a négymilliós finn nép milyen esélyekkel, és meddig tud szembeszállni a kétszázmilliós orosz néppel? Hadd emlékeztesselek arra, hogy mikor Lambival Spanyolországban voltatok, a német Condor légió és az olaszok Armata Azzuri Fiat-jai milyen ádáz küzdelemben tudták az orosz ratákat legyűrni. Sőt, ha olvasod az újságokat meggyőződhetsz arról is, hogy a német sajtó milyen lekicsinylően ír az egész finn háborúról. A második világháború már megkezdődött s ilyen zavaros időben inkább itthon lenne a helyünk.

Vilmost ekkor még nem nagyon ismertem, de az öccsével, Tónival három évig együtt szolgáltam. Az ő konokságát ezért már jól ismertem.

Mindenesetre ügyeimet felszámoltam. Végrendelkeztem, s felvettem ezer pengőt a bankból. Írtam egy levelet egyik unokabátyámnak, hogy mi legyen hátramaradt főbérleti lakásommal. A levelet és a végrendeletet átadtam Pali barátomnak azzal, hogy távozásunk után küldje el unokabátyámnak. Arra is megkértem, hogy menjen el Háry Tatához és tájékoztassa a történtekről.

Vilmost nem lehetett lebeszélni elhatározásáról és akár egyedül is el akart menni. Ezt az előzmények miatt sem engedhettem, s úgy döntöttem, hogy vele megyek. Lambi kiugrott a játszmából.

Három nap múlva a Keleti pályaudvaron a finn követ felesége és Martola titkár, Erdődi Miska, Hajnal Pali, Almássy Teddi és Lambi búcsúztattak bennünket. Berlin, Sassnitzhafen és Malmő érintésével megérkeztünk Stockholmba. Útközben újra megpróbáltam Vilivel zöldágra vergődni. Hosszas vita után megegyeztünk abban, hogy ha a finn légierőnek van harminchat korszerű vadászgépe, akkor megyünk, ha nincsen, akkor visszafordulunk. Nem volt szerencsém. Mint Stockholmban megtudtuk, a finn légierő harminchat Fokker DXXI típusú vadászgéppel rendelkezett. A kocka el volt vetve, Stockholmban jelentkeztünk a finn követségen és a legközelebbi légi járattal, egy JU–52 géppel elindultunk Helsinkibe.

Meg kell említenem, hogy a finn követségtől Pesten kaptunk 100 USA dollárt. Ezt a pénz és az én 1000 pengőmet beváltottuk Stockholmban svéd koronára. A svéd koronát, mint vastartalékot minden eshetőségre készen én tartottam pénztárcámban. Vilit most már az ilyen bagatell dolgok nem érdekelték.

Két napos stockholmi tartózkodásunk alatt megtudtuk, hogy a Finnországba akkreditált magyar nagykövet a saltsjöbadeni szanatóriumban fekszik. Villáni báró helsinki követünk, mikor az első orosz bombák lehullottak Helsinkire, olyan beteg lett, hogy finn szanatórium már meg sem felelt neki, így azután a békés svédországi Saltsjöbadenig meg sem állt.

Kezdtem nem valami nagy véleménnyel lenni a magyar diplomáciai karról.

Helsinkiben tartózkodásunk alatt felkerestük a magyar követséget. Bármilyen hihetetlenül is hangzik, a magyar követég egy altisztből és egy észt születésű polgári alkalmazottból állt. Ez utóbbi igen kedves és talpraesett ember volt. Folyékonyan beszélt németül, angolul, finnül, észtül és svédül. Ő fordította a követséget érdeklő hírlapi szemelvényeket németre. Nagyban segítségünkre volt, s megígértette velünk, ha valami ügyes-bajos dolgunk lenne, csak írjunk neki, ő majd elsimítja a nehézségeket.

Itt volt a finn–orosz háború, a követségeken se követ, se első titkár, se katonai attasé, csak egy öregedő altiszt és egy idegen állampolgárságú alkalmazott.

Két nap Helsinkiben tartózkodásunk után útba indítottak bennünket Hameenlinnaba, ahol a sebtében felállított vadásziskola székelt.

A karácsonyi ünnepeket már Hameenlinnaban töltöttük. Egy jómódú finn paraszt házában laktunk, Hakkolanak hívták.

Vilivel megállapítottuk, hogy a finn parasztnak sokkal magasabb az életszínvonala, mint a mi jómódú parasztjainknak. Villanyvilágítás, telefon, folyóvíz, fürdőszoba és saját derítővel megépített WC van a házban, nem is szólva az elmaradhatatlan finn szaunáról. Ez a jómód nem csak a mi házigazdánkra volt jellemző. A többi gazda is ugyanilyen jó körülmények között élt. Az olyan földhözragadt zsellér, aki zsúpfedeles vályogházban lakott volna, mint nálunk itt ismeretlen volt. Az első világháborút követően a cári Oroszország felbomlása után Finnország egészséges földreformot hajtott végre, s így mindenkinek jutott annyi föld, amiből tisztességesen meg tudott élni.

Finnországban

Az 1940-es újév mindkettőnket Hameenlinnaban talált. Az itt felállított vadásziskola parancsnoka Willebrand kapitány, a finn légiforgalmi társaság főpilótája volt.

A kiképzés angol gyártmányú Gloster Gamecock és Bristol Bulldog, valamint svéd gyártmányú A.S.J.A. J–6B Jaktfalk vadászgépeken folyt. A Bulldogot és a Jaktfalkot repültük, de a Gamecockot lehetőleg mellőztük. Az utóbbi gép a 20-as évek elején készült Teljesen faépítésű, meglehetősen agyonstrapált gépek voltak, úgyhogy Vilmossal együtt jobbnak láttuk, ha ezeket a gépeket kihagyjuk. A Bulldog szintén a 20-as évek terméke volt, de már fémvázas kivitelben készült. A korai Fiat CR.20 géphez lehetett volna hasonlítani, a Jaktfalkot pedig Bánhidi „Csikó”-jához.

Több ízben repültünk a Bulldoggal és a Jaktfalkkal, csak azért, hogy be ne rozsdásodjunk. Egy alkalommal Vilmost kísértem géppárban Bulldoggal, arasznyi

távolsággal. A hideg, sűrű finn levegő erre nagyon alkalmas volt. Ez a kis bemutató nagy tetszett finn bajtársainknak.

Minden kényelmünk megvolt és egy fiatal őrmester, akit Suominennek hívtak, gondoskodott rólunk. Jó beszélt németül, egyetemi hallgató volt, polgári életben egy nagy bőrgyár tulajdonosának a fia.

Január hónapban semmi érdemleges esemény nem történt velünk. Itt tartózkodásunk alatt befutott öt dán, egy norvég és egy olasz önkéntes pilóta. Összesen tízen voltunk idegen állampolgárságú önkéntesek. Mivel más dolgunk nem volt, Vilmossal soha véget nem érő pasziánsz-csatákat vívtunk.

Egy dolog kényelmetlenül érintett bennünket, éspedig az, hogy nem tudtunk rendesen aludni. Suominen barátunk megmagyarázta, hogy ezen jelenség oka, a finn klíma sajátosságában rejlik. Az északi fény közelsége, a világos éjszakák okozzák ezt az álmatlanságot és ideges állapotot. Hónapok telnek el, míg valaki akklimatizálódni tud ehhez a sajátságos éghajlathoz. Azzal vigasztaltak bennünket, hogy a nők sokkal rosszabbul viselik ezt a klímát, általános levertség vesz erőt rajtuk, mely sokszor idegösszeroppanáshoz vezet.

Hát ez számunkra nem volt valami biztató. Ezzel nem is számoltunk. Arról nem is beszélve, hogy ez a tél még finn viszonylatban is igen zord volt. A finneknél az igazi tél −40 Celsiusnál kezdődik. Ezen a télen nálunk tartósan −46 Celsius és −48 Celsius között ingadozott a hőmérséklet. Figyelmeztettek bennünket, ha kimegyünk a szabad leverőre, orrunkat és szánkat sállal jól takarjuk be. Csak sálon és orron keresztül lélegezzünk, nehogy a hideg levegő szétroncsolja a tüdőnket.

Megérkezésünkkor szerződést írtunk alá, melyben hat hónapi szolgálatra köteleztük magunkat, vagy ha a háború előbb érne véget, a háború végéig. Vilmosnak zászlósi, nekem hadnagyi rang lett elismerve.

Január végén híre járt, hogy megyünk Stockholmba átvenni a Fiat G.50 Freccia vadászgépeket. Először arról értesítettek bennünket, hogy Angliába megyünk Hawker Hurricane gépeket átvenni, de ezt később megváltoztatták. Valószínű, hogy az angolok tiltakozhattak a külföldiek részvétele ellen. Így maradhatott megoldásként a Fiat.

Finn Ju−52 forgalmi géppel mentünk Stockholmba és rövid ott tartózkodás után repültünk tovább Vasterasba. Itt kellett a Fiat G.50 gépeket átvenni. A vasterasi katonai reptér parancsnoka, von Schinkel kapitány nagy barátsággal fogadott bennünket. Ott tartózkodásunk alatt többször meghívott bennünket otthonába.

A városban szállodában laktunk és a repülőtéren étkeztünk. A repülőtéren egy JU−86 bombázó század állomásozott. A pilóták jó része a svéd légiforgalmi társaság pilótái közül került ki, akiket a feszült nemzetközi helyzetre való tekintettel hívtak be katonai szolgálatra. Az egyik pilóta Juneberg kapitány volt, vele,

de a többiekkel is gyakran találkoztam Finnországból történt hazatérésem után Berlinben a tempelhofi repülőtéren.

Mivel a német kormány nem engedte meg a Fiat G.50-es gépek Németországon keresztül történő vasúti szállítását, így azok Svájcon és Hollandián keresztül érkeztek meg Göteborgba. Itt állították össze a gépeket, melyeket azután svéd pilóták repülték át Vasterasba.

Február harmadika körül érkezett meg az első három G.50, svéd pilótákkal. Közülük az egyik jól beszélt németül, s ő magyarázta el a G.50 működését. Számunkra sok magyarázatra nem volt szükség, mivel az ülés belseje, a kormányok, a műszerfal, szabvány olasz minta szerint készültek s az ülés belseje nagyjából hasonlított a CR.32 gép berendezéséhez.

A műszerfal már magába foglalta a vakrepüléshez szükséges műszereket. Rádió sajnos még nem volt beépítve. Az állítható légcsavar, a behúzható futómű, nehéz kaliberű Breda géppuskák voltak számunkra újítások. A gép fékszárnnyal is el volt látva. Egyet viszont elég nehéz volt megszokni. A gázkart a teljes gázadáshoz nem előre kellett tolni, hanem elölről kellett visszahúzni. Az olaszok gépei mind ilyen gázkarral voltak felszerelve.

A svéd pilóta csak a legszükségesebbeket tudta elmondani, hiszen valójában ő sem ismerte nagyon ezt a géptípust. Nem sikerült megtudni tőle az üzemanyagtartály nagyságát, az üzemanyag-fogyasztás mértékét, a gép hatótávolságát.

Hogy kiismerjük a gép tulajdonságait Vilmossal végrehajtottunk néhány felszállást. Ezt követően elmentünk fordulózni és műrepülni. Általában meg voltunk elégedve a géppel. Mint minden olasz gépet, ezt is repülni kellett, kézben kellett tartani, nem repült magától.

Február hetedikén egy gyakorlat közben Walerius őrmester leszálláshoz készülve lecsúszott és olyan súlyosan megsérült, hogy kórházba kellett szállítani. Mivel ismerte az utat Finnországba, ezért ő lett volna a rajparancsnokunk.

A repülésre a kedvezőtlen időjárás ellenére Finnországból siettették indulásunkat.

Békássy Vilmos hősi halála

Február nyolcadikán sűrű hóesés volt Vasterasban és az idő semmi esetre sem látszott alkalmasnak repülésre. Ekkor kaptuk a parancsot, hogy ketten azonnal induljunk útnak, mert hóesés csak Svédország területe felett van. A Botteni öböl felett, valamint utunk céljánál, Turkuban az idő szép napsütéses.

Nekem az egész dolog nem tetszett, egyáltalán nem lelkesedtem az ötletért. Tiltakozni akartam, de Vilmoson megint kiütött a hagyományos konokság. Nem hagyta nyugodni az, hogy szerinte Finnországban már biztosan több levél

vár bennünket. Mióta elhagytuk Finnországot nem kaptunk levelet hazulról. Vilmos ezért már napok óta zsörtölődött, hogy a késlekedés miatt nem jutunk hozzá leveleinkhez.

Erőszakoskodott, hogy induljunk csak el, azután, majd meglátjuk, hogy mi lesz. Legfeljebb vissza fogunk fordulni.

Ismét gyenge voltam vele szemben, s hagytam magam rábeszélni egy olyan dologra, melyet már eleve kétségesnek tartottam.

Miután én voltam a rangidős, én lettem a géppár vezetője és ezért az egyetlen térkép is nálam volt.

A repülőtér be volt havazva, csak egy keskeny leszálló sávon volt a hó eltakarítva. Ezen a keskeny sávon a két gép nem tudott együtt felszállni. Elsőként én szálltam fel. A sűrű hóesésben csökkentet fordulatszámmal, kb. 50 méter magasan, fojtott motorral repültem, hogy Vilmos elérhessen és elkerülje a vakrepülést, mivel még nem kapott ilyen kiképzést.

A rossz időjárás miatt előre jóformán nem volt látás. Ezt a repülést látás mellett kellett volna végrehajtani, ami tulajdonképpen nem volt meg. Felszállás után visszanézve tőlem balra elmosódva még láttam Vilmos gépét.

Csökkentettem sebességemet, hogy utolérjen. Vilmos hol megjelent, hol eltűnt a sűrű hóesésben, de nem volt elég közel hozzám, hogy kísérni tudott volna. Sajnos nem volt elég gyakorlata a szoros kötelékrepülésben.

Nekem elsősorban az irányt kellett tartanom. Úgy tíz-tizenöt perces repülés után, Uppsala felett, végképpen elveszítettem a szemem elől. A nagy erejű hóesésben Uppsala felett ötven méteren két kört repültem, remélve, hogy talán összetalálkozunk. Ez azonban nem következett be.

Visszafordultam, leszálltam Vasterasban és jelentettem a történteket. Izgatottan vártam a fejleményeket. Telefonáltak Turkuba, hátha megérkezett. Az összes útvonalba eső svéd repülőteret megkérdezték, nem láttak-e egy Fiat G.50 gépet.

Mindenkitől nemleges válasz érkezett. Este már bizonyossá vált a szomorú tény, hogy Vilmos valószínűleg a tengerbe veszett.

Másnap a vastrerasi JU–86 bombázók is felszálltak a Botteni-öböl és a Balti-tenger fölé Vilmos felkutatására, minden eredmény nélkül.

Engem felrendeltek Stockholmba, a finn követségre, ahol arról kezdtek faggatni, hogy Vilmos nem repült-e át az oroszokhoz. Irtózatosan kutyaszorítóban voltam, mert már kezdtek rám is görbe szemmel nézni. Biztosítottam őket, hogy gyanúsításukra kár egy szót is vesztegetni. A legjobb, ha azonnal elküldenek Finnországba, hogy ezt a vádat ott repülő tevékenységemmel megcáfolhassam.

Elképzelhető, hogy ezután milyen hangulatban voltan. Elvesztettem a barátomat, gyanú alatt álltam és végül még hátra volt a legnehezebb feladat, az otthoniak értesítése a tragédiáról.

A svéd pilóták látva igen nyomott hangulatomat és fonák helyzetemet, mindent elkövettek, hogy szomorú helyzetemről figyelmemet eltereljék. Ez mindenesetre nagyon jólesett nekem.

A svéd JU–86 bombázók öt napig kutattak Vilmos után, alacsonyan repülve a sok kis szikla-sziget felett, abban a reményben, hogy valamelyik kis szigeten kényszerleszállást hajtott végre. Minden igyekezetük meddő maradt, s őt nap múlva beszüntették a keresést.

Balesetem a Fiat G.50-nel

Mivel ezután már csak egy Fiat G.50 állt rendelkezésre, meg kellett várni, míg két másik gép befut, hogy rajban repülhessünk át Turkuba.

Február tizenötödikén három géppel készen álltunk az átrepülésre. Társaim nevére már nem emlékszem, csak arra, hogy egy hadnagy volt a vezetőnk és egy őrmester a jobb kísérő.

Reggel kilenc órakor indultunk volna. Megindítottam a Fiatot. A két másik gép nem akart beindulni. Jó tizenöt percig tartott, míg végre beindultunk, s addig én járó motorral vártam.

Végre elindultunk. Kristálytiszta idő volt, ötven kilométeres látással. Ék alakzatban, 3-400 m magasságban repültünk. Egyórás repülés után, kb. 30 km-re a finn partokról kezdett a motorom üresen járni.

Ekkor a Botteni-öböl felett repültünk. Mikor kissé előre nyomtam a gép orrát a motor újra erőre kapott. Tudtam, hogy az üzemanyagom elfogyott. Alacsonyan repültünk, s ezért sűrű keverékkel fogyott a benzin.

Szerencsére a Botteni-öböl be volt fagyva. Nem volt más választásom. Le kellett szállnom a jégre. A kérdés csak az volt, hogy a jég kibírja-e a két tonnás gépet, s nem szakad-e be alattunk. Már arra is gondoltam, hogy rádobom a gépet az egyik kis szikla-szigetre. Ez természetesen a gép pusztulását jelentette volna, rólam nem is beszélve.

Így küszködtem, hol megnyomva, hol felkapva a gép orrát. A parancsnoknak már intettem, hogy baj van. Úgy döntöttem, hogy leszállok a jégre. Félretoltam a tetőt, kiengedtem a futószerkezetet, letoltam magamról az ejtőernyőt és kicsatoltam a bekötést. Úgy gondoltam, ha beszakad alattam a jég, így talán van esélyem arra, hogy kikecmeregjek a szigetre.

A motor teljesen leállt, de azért a gyújtást kikapcsoltam. Bal kezemmel kifeszítettem magam, s a szigetről mintegy húsz méterre, mint egy hímes tojást letettem a Fiatot a jégre. A jég nem szakadt be alattunk. Két társam látva, mi történt, billegtettek és tovább repültek Turku felé.

Kiszálltam a gépből, ráültem a Salvator ernyőre és rágyújtottam egy cigarettára. Most már csak egy kérdés volt hátra, hogy mikor jön értem a segítség.

Felmásztam a kis szigetre, s az első kis házikó ajtaján bekopogtam. A sziget, mint gondoltam, csak nyári nyaralóhely volt, mely télen üresen állt.

Visszamentem hát a géphez és kezdtem hozzáedzeni magamat egy hosszabb várakozáshoz. A hőmérő mínusz negyven fokot mutatott. A finn házban, melyet időnként felkerestem elég meleg volt, s így megfagyás veszélyét elkerülhettem. Volt idő bőven gondolkodásra.

Most már tudtam, hogy benzindús keverékkel, alacsonyan repülve körülbelül egy óra és tíz percig lehet a géppel a levegőben maradni. Szolgálati magasságban, ami úgy háromezer, háromezer ötszáz méter lehet, legjobb esetben is csak másfél óráig elég az üzemanyag. Vilmos eltűnése így nagyjából érthető volt.

Azt sem tudni, hogy az iránytűje megbízható volt-e. Feltételezhető, hogy felvette a keleti irányt, azt gondolva, hogy kikerül a hóesésből, akkor majd látás után megpróbál tájékozódni.

Térképe nem volt, mert azt, mint rajparancsnok én tartottam a térdemen. Követendő útirányunkat elindulás előtt áttanulmányoztuk, mely egyébként nem volt nehéz navigációs feladat. Nem a Botteni-öböl, hanem a Balti-tenger felett repülhetett. Nem lehet tudni, hogy az időjárás jelentés a valóságnak megfelelő volt-e.

A szomorú valóság az lehetett, hogy leszállt a nyílt tengeren s az örökre elnyelte. Kényszerleszállásom is bizonyította, hogy az orosz partokat azon a kurzuson, melyen repültünk, Vasterasból elérni nem lehetett, mert a G.50 gépnek ehhez nem volt elegendő üzemanyaga.

Déli egy óra tájban látom, hogy a part felől a jégen egy gépkocsi közeledik. Megérkeztek tehergépkocsin a finn szerelők egy hordó benzinnel. Kézi pumpával feltöltötték a tankot annyi benzinnel, hogy az Turkuig elegendő legyen. Ezután elstartoltam a jégről és néhány perc múlva leszálltam a turkui forgalmi repülőtéren. A két másik Fiat az utolsó csepp benzinnel szállt le.

Balsikerű leszállás

Aznap a kristálytiszta időben az orosz légitevékenység igen élénk volt. Miután Breda puskáink nem voltak felöltve, azt a parancsot kaptuk, hogy csak akkor

indulhatunk tovább, Kouvolába, ha már megszűnt a légi tevékenység és tiszta a légtér.

A Nap már igen alacsonyan állt a horizont felett mikor engedélyt kaptunk az indulásra. Utunk a végállomásig körülbelül ötvenperces repülést jelentett.

Amint a nap eltűnt a horizont alatt, egyik pillanatról a másikra sötét lett. A vezérgépet jóformán nem láttam, csak a kipufogó csöve lángját figyelve kísértem.

Vasútvonal felett repültünk, kb. 350 kilométeres sebességgel. Közben arra gondoltam, mi lesz, ha a vasútvonal alagúton megy keresztül. Fél szemmel a kipufogó lángra, fél szemmel az esetleg felbukkanó akadályokra figyeltem.

Bekapcsoltam a műszerfalat megvilágító két kis lámpát, hogy jobban lássam a műszereket. Már éreztem a csontomban, hogy ennek a repülésnek nem lesz jó vége. Kényszerleszállni benzinhiány miatt sötétben nem lenne felemelő érzés.

Végre bal kéz felől feltűnt a hómezőn egy tűzrakásokkal szegélyezett sáv. Fellélegeztem, most már nincsen semmi baj, ebbe a sávba kell leszállni.

Örömöm azonban nem tartott sokáig, mert a következő pillanatban parancsnokom elhúzta gépét, s eltűnt a szemem elől. Egy háromszázhatvan fokos bal fordulót hajtottam végre, hogy az összeütközést elkerüljem.

Azt gondoltam, hogy a forduló befejeztével majd újra meglátom társaimat. Ez azonban nem következett be. Eltűntek, mit szürke szamár a ködben.

Megérkeztem tehát egy ismeretlen leszállóhely fölé, és a két másik gyors gép hollétéről fogalmam sem volt.

Széles bal körön repültem a földet és a légtért egy időben figyelve. Messziről megcéloztam a leszálló pályát, s ekkor vettem észre, hogy egy domb van előttem.

Nem volt más hátra, először végig kellett húznom a leszálló sáv felett, hogy amennyire a sötétség megengedi, jól megnézzem a környezetet. Csökkentett sebességgel húztam végig a leszállópálya felett, öt méteren, mely becslésem szerint harminc méter széles lehetett.

Miután már nagyjából tudtam mi a helyzet, kiengedtem a futószerkezetet, beállítottam a fékszárnyat, s széles bal körön megközelítettem a leszállómezőt. Közben arra kellett ügyelnem, hogy össze ne ütközzek a két másik géppel. A domb felett befordultam, még több fékszárnyat adtam, finomra állítottam a légcsavart, s gáz nélkül siklottam leszálláshoz. Még egy pár másodperc és simán földet értem.

Már éppen gratulálni akartam magamnak a kifogástalanul végrehajtott leszálláshoz, mikor a jobb kerék belemerült a pálya szélén felhányt hótorlaszba. Ez lefékezte az elég gyorsan guruló gépet, s így az átvágódott. Ezzel megérkeztem Kouvolába.

Két másik bajtársam meg sem kísérelte a leszálló pályára való leszállást, miután látták, hogy ott valami nincsen rendben. A hadnagy leszállt simán a hómezőre az őrmesternek azonban szintén nem volt szerencséje, s a mély hóban fejre áll. Ez bizony elég balszerencsés megérkezés volt.

Szolgálat Kouvolában

Ezen az állomáshelyünkön volt egy állandó repülőtér, de azt kiürítették, mert alacsonytámadás érte az orosz vadászok részéről.

Az „ezer tó országában" télen minden befagyott tó repülőtérnek tekinthető. Mi is egy ilyen tó partján táboroztunk. A tavak a kemény finn télben fenékig befagynak, s nem kell attól tartani, hogy a jég beszakad a gépek alatt. A repülőgépeket rejtőzés céljából a tó partján elterülő kis erdőbe húztuk be.

Ugyancsak itt állomásozott egy francia Morane-Saulnier gépekkel felszerelt vadászkötelék is.

Készültség ideje alatt a tó partján épített kis víkendházakban tartózkodtunk. Egy dán pilóta, aki a Morane-t repülte, valamint egy Manzocci nevű olasz őrmester, aki velem együtt a Fiatot repülte és jómagam állandóan a priccsen feküdtünk. Ők sem tudtak rendesen aludni. Azt lehet mondani, hogy mindig félig éber és félig alvó állapotban voltunk.

Több ízben is riasztottak bennünket, de a felszállással mindig elkéstünk. Mire a megadott légtérbe értünk, az ellenfél már nem volt ott.

A Fiatnál kezdtek karbantartási nehézségek jelentkezni. Két gyakori meghibásodás jelentkezett, a futómű nem húzódott be a szárnyba, s a Breda puskák elakadtak. A csövekben levő két lövés kiment, azután a puska elakadt.

A finn szerelők emberfeletti munkát végeztek, hogy ebben az irtózatos hidegben ezeket az általuk még nem ismert gépeket karban tudják tartani, s az alakulatnak egyáltalán volt repülésre alkalmas gépe.

Az indítási nehézségeket igen eredeti módon oldották meg. Este a motorokból leengedték az olajt, és egy középen kettévágott benzines hordóban egész éjjel melegítették. Reggel a gépeket a meleg olajjal feltöltötték.

A motorra ráhúztak egy ponyvából készített kámzsát, s az alatt elhelyeztek egy olyan kályhát, melyben a benzinbe áztatott rongyok csak parázslottak, de nem égtek.

Ezzel az indítási nehézségeket nagyjából megoldották. A futóművel és a puskákkal azonban már más volt a helyzet. Hiába tisztították ki a futószerkezet ventiljeit, mert az állandó páralerakódás jelenléte okozta a bajt. Ugyanez volt a helyzet a puskáknál is, s így vagy lőttek, vagy nem lőttek.

Egy riasztás alkalmával mintegy húsz bombázógépből álló kötelékkel találkoztam, mely vadászkíséret nélkül, egy vékony felhőréteg felett, kétezer méter magasságon repült. Ideális támadó helyzetben, kb. 300 méterrel magasabban repültem. Rácsaptam a legszélső gépre, s megnyomtam a lőbillentyűt. Két lövés kiszaladt a csövekből, s azután csend lett. Még láttam a géppuska lövész meglepett mozdulatát, amint géppuskája után kapott, mikor elzuhantam mellette a felhő alá. Nyomogattam a lőbillentyűt, de teljesen sikertelenül. Nem tehettem mást, mint visszaemelkedtem a felhő fölé és tisztes távolságból követtem a bombázókat. Mivel támadni nem tudtam, visszafordultam és leszálltam.

Jelentettem a sikertelen kísérletet. Ez az eset megismétlődött egy valamivel később felszállt finn pilótával is. Ő is csak két lövést tudott leadni.

Az indítási nehézségek miatt, ha egy motor beindult, a gép nem várt a többire, hanem legurult a felszállópályára és rögtön elstartolt. Ezért minden felszálló pilóta magára volt utalva. Különös, de azt az elvet követték, hogy ha a motor megindult, akkor fel kell szállni.

Az orosz bombázókat eleinte még nem kísérték vadászok, de mikor tudomást szereztek a Moranok és Fiatok megjelenéséről, azt követően már vadászok is kisérték a bombázókat.

A finnek légvédelmi szolgálata nehézkes volt. A postamesterek, állomásfőnökök és azok a polgári személyek, akik telefonnal rendelkeztek, jelentették észleleteiket, de mire az a központból az alakulatokhoz jutott, már rendszerint késő volt. Mire felszálltunk, a kötelék már régen túl volt a hatósugarunkon.

Egy napon riasztottak bennünket. Már benn ültem a gépben és a motorom még nem indult meg, mikor egy öt gépből álló orosz kötelék alacsonytámadást hajtott végre a tábor ellen.

Egy sítalpas Fokker DXXI gép még el tudott startolni, de az 5:1 arány nem sok sikerrel kecsegtetett. Mi, akik benn ültünk a gépekben, gyorsan kiugrottunk és bevetettük magunkat a légvédelmi óvóárokban. Gépeink ott maradtak az erdő szélén, mint álló céltáblák.

Földi légelhárításunk nem volt. Csodálatos módon, gépeinknek a szárnyakon ütött egy-két lyukat leszámítva semmi bajuk nem történt.

Az ezt követő napon elhagytuk a repülőteret és áttelepültünk Lahtiba. Új helyünkön kétszer riasztottak bennünket.

Első alkalommal elkéstünk és az utolérés esélye nélkül, csak messze távolból tudtuk egy ideig követni a köteléket.

A második riasztás alkalmával, visszafelé jövet egy erős vadász kísérettel repülő nagyobb bombázókötelékkel találkoztunk. Nagyjából egy magasságban re-

pültünk a bombázókat kísérő vadászokkal. A vadászok nem repültek kötelékben, hanem ide-oda cikázva változtatták a helyüket. A legszélső bombázógépet, mely kissé alacsonyabban volt nálam, kiválasztottam és gépem orrát előre nyomva sikerült rá egy rövid sorozatot leadnom. Ellenfelem észrevett, és lőtt rám. Felette húztam el, s a nyomjelző lövedékekből ítélve úgy látszott, hogy volt találatom. Leszállás után parancsnokomnak jelentettem a történteket.

Másnap visszarepültünk Kouvalába. Ekkor már kialakult taktikával rendelkeztünk. Tekintettel a nyomasztó orosz légifölényre, az úgynevezett „hit or miss”, találni vagy hibázni, rácsapásos módszert lehetett csak alkalmazni. Fordulóharcot kezdeményezni az I–16 típusú vadászgéppel, az ún. Ratával, nem volt tanácsos, mert az jobban fordult a Fiatnál. Igaz, a Fiat ezzel szemben harminc kilométerrel gyorsabb volt és jobban is emelkedett.

Fegyverszünet

Március 13-án a finn kormány fegyverszünetet kért a Szovjetuniótól, s a fegyverek elhallgattak. Február 15-től március 13-ig huszonkétszer szálltam fel, s ebbe a gyakorlások és áttelepülések felszállásait nem számítottam bele.

A fegyverszünet napja, március 13-a gyásznap volt Finnországban. A fegyverszüneti feltételek szerint elvesztették északon Petsamot, az egyetlen északi melegvizű kikötőt. Karélia egy részét Viipurival együtt szintén át kellett adni a Szovjetuniónak. A legmegalázóbb egy orosz támaszpont létesítése volt az anyaország területén, nem messze Helsinkitől.

Míg a semleges nyugati sajtó nagy rokonszenvvel és részvéttel jelentette a háborús eseményeket, addig a német sajtó lekicsinylően és csaknem ellenséges hangon foglalkozott a téli háborúban történtekkel. Ezt a finnek természetesen igen rossz néven vették, s az egész országban erős németellenes hangulat kezdett fellépni. Ha valaki német nyelven beszélt, már gyanús szemmel méregették.

Reánk, önkéntesekre már nem volt szükség. Mivel a finn hatóságok és a hadsereg az átadásra kerülő területek kiürítésével és a kitelepítésre kényszerült lakosság elhelyezésével voltak elfoglalva, érhető volt, hogy nem sok idejük maradt a velünk való foglalkozásra. Bejelentettem parancsnokomnak Harju Chantile őrnagynak, hogy szeretnék Helsinkibe menni, néhány dolgomat elintézni. Boldogan hozzájárult kérésemhez.

Helsinkiben találkoztam Dr. Italo Zingarellivel, a Stampa tudósítójával, akivel Helsinkibe való érkezésem után ismerkedtem meg. Elmondtam neki, nem tudom mitévő legyek. Itt a jelen pillanatban minden a feje tetején áll, s aki németül beszél, az gyanús.

Szerződésem értelmében szabad vagyok, mert a háború véget ért, azonban mégis tanácstalan vagyok, hogy mit tegyek. Megkérdeztem tőle, mit tanácsolna.

Érdeklődött, hogy van-e pénzem a hazautazásra. Természetesen válaszoltam. Mindig tartottam magamnál ezer svéd koronát arra az esetre, ha valami baj adódik. Egyébként is tele vagyok még finn márkával, mert háromszázötven finn márka hadnagyi fizetésemet sem tudtam elkölteni.

Ebben az esetben ne tétovázzon – mondta Italo –, hanem üljön repülőgépre és menjen haza. Írjon egy szép levelet a parancsnokának, s ezzel a dolog el is van intézve. Arról nem is beszélve, hogy finneknek is tesz szívességet azzal, hogy ezt a gondot leveszi a vállukról.

Nemsokára várhatóan Norvégiában és máshol is nagy események fognak bekövetkezni, s ezeket nem tanácsos itt bevárni.

Megfogadtam a tanácsát, írtam németül egy szép levelet parancsnokomnak, melyben őszinte sajnálkozásomat fejeztem ki a háború ilyen kedvezőtlen kimenetele miatt. Remélem, hogy amit a finn nép most elvesztett, azt egyszer majd ismét vissza fogja szerezni.

Ezután megváltottam a repülőjegyemet Stockholmig és március 18-án megérkeztem Svédországba.

Zingarellinek jó értesülései voltak, mert amit megjósolt, az rövidesen be is következett.

Stockholmban újabb menetjegyet vettem egészen Budapestig. Az útra félretettem egy bizonyos összeget, s ezt egy ugyancsak hazatérő magyar újságíró, Lovas Ferenc társaságában elköltöttem. Ugyanazon az úton tértem haza, melyen három hónappal azelőtt Vilmossal kijöttem, de most már egyedül.

Március 25-én érkeztem haza Budapestre. Ezzel balsikerű finnországi kirándulásom ugyan véget ért, de számomra 1946-ban ez még szomorú következményekkel járt. “

A tábori lelkész: Bartha János[11]

1939 késő őszén véresen komoly volt az európai helyzet. Lengyelország önállósága, már csak szép emlék volt. Hadai összeomlottak Hitler és Sztálin szövetséges seregeinek együttes támadásai alatt. Többségük halált hozó fogolytáborban sínylődött, sok ezren pedig éppen hazánkon keresztül keresték az utat, hogy eljuthassanak nyugati szövetségeseikhez és folytathassák a háborút!

A Szovjetunió egyszerűen bekebelezte a kis balti államokat. Finnországtól területeket követelt, és amikor ezt a finn parlament megtagadta, – november 30-án hatalmas haderővel rátámadt a kis Finnországra! Sztálin terve, hogy a finn kommunisták segítségével működőképes bábkormányt hoz létre, – meghiúsult! A kegyetlen szovjet támadás nemhogy megbontotta volna, hanem egyenesen szoros nemzeti egységbe fonta a bátor kis nép tagjait. Így következett be az a hősies ellenállás, melynek nyomán a szabadságszerető népek igyekeztek finn barátainknak minden lehető segítséget megadni! Gyűlt az anyagi segítség és megindult az önkéntesek toborzása.

A mi népünk szívét is megindította, kicsiny testvérnépünk hősi küzdelmének a híre. Az anyagi támogatáson túl a lovagias magyar nemzet kész volt vért is áldozni. Így nálunk is megindult a leendő harcosok toborzása. Országszerte nagy volt az önkéntes jelentkezők száma. A cél egy nagyobb csapattest és hadfelszerelés kiküldése volt.

Én debreceni segédlelkész voltam. Kihevertem már akkor szenvedéseimet, melyek az 1938. év végén és az 1939. év elején sújtottak, azért, mert részt vettem a Felvidék visszaszerzésért bevetett szabadcsapatok küzdelmeiben. Az első bécsi döntés már fogságban talált. Ügyemet elkülönítették, hadbíróság Eperjesen előbb bitóra, majd kegyelemből 15 évi fegyházra ítélt. Illaván kezdtem a büntetés letöltését, de a magyar kormány kicserélt, így 39 májusában hazakerültem. Az egyetemen rektori engedélyekkel, utókollokviumokkal abszolváltam, s kemény tanulással 39 szeptemberében jeles eredménnyel segédlelkészi oklevelet szereztem.

Itt felmerült a kérdés, hogy mehet egy lelkésznövendék önként a háborúskodók közé? Ez nem lehet más csak kalandorság! Én egy kis Szamos menti Szatmár megyei faluba, Olcsvára való vagyok, kisgazdacsaládnak hetedik gyermeke. Egész családom, de falum többi lakói is hívő, templomos emberek voltak. 1919-ben a Szé-

[11] Bartha János: Önkéntesek a finn–orosz háborúban. Edelény, 1993. – Bartha János 1914 júniusában született Olcsván, egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei faluban. 1941-ben végez a teológiai szakon. Segédlelkész 1939–41 között, majd Finnországba mint önkéntes tábori lelkészként tevékenykedik. 1943–48 végéig tábori lelkész (őrnagyi rangban) Pápán és Szegeden. 1948 decemberében lefokozzák és nyugdíjba küldi a hadsereg, 1953-ig segédlelkészként dolgozik. 1953-ban Hosszúpályiban lelkipásztorrá választják és innen megy nyugdíjba 1980-ban.

kely hadosztály egy géppuskás különítménye udvarunkba szállásolt. Nos ezek támasztották fel bennem a vágyat, hogyha tehetem, velük leszek, mikor az embereket valaha háborúba kényszerítik. Ők azt mondták, nagyon magányosak voltak és olyan ritka volt az alkalom, amikor nem csak testileg, de lelkileg is megtisztálkodhattak!

Azt is elmondták, hogy istentisztelet közben, ha ellenséges támadás következett, milyen sebesen, mindenüket otthagyva, legelőször a papok futottak el! Én már akkor megfogadtam, hogy Isten éltet, akkor katona lelkész leszek és megmutatom, hogy az én életem sem drágább, mint az egyszerű bakáé! Ez akkor nagyon gyerekes fogadalomnak tetszett és a katonák jót nevettek egy ötéves paraszt – gyerek fogadkozásán… Mikor katonasorba nőttem és belemerültem az Úr-Jézus tanításai, de főképpen földi életének, mint példaképnek a tanulásába, gyermekkori fogadalmam csak erősödött. Ő valóban az ember és a világ egyetlen igaz Megváltója. Legyőzte a Gonoszt a viszályok, a háborúságok atyját, de a Sátánnak még maradt ereje, mely erő ellen harcolni ebben a világkorszakban nekünk kell. Tudomásul kell venni, hogy saját gonoszságaink, és bűneink ellen sincs nélküle erőnk győzedelmes harcot vívni! Így a háborúk kitörésének lehetőségével továbbra is számolni kell! Márpedig, ha nem akadályozhatjuk meg a háborúk kitörését, akkor a legnagyobb szenvedések és nyomorúságok közakarata ellenére belekényszerült embertársat magára hagyni a bűnök bűnévé lesz! Jézus azt ígérte mennybemenetele előtt tanítványainak: „Veletek leszek minden napon a világ végezetéig!" Ő velünk, s mi Ővele, és így a katonák békében, vagy háborúban is nagy erőt és segítséget nyernek a közöttük végzett lelkipásztori szolgálatok által!

Hogy az mennyire így van, annak bizonysága, egész eddigi életem! Életeket mentettem, már 1938-ban, amikor velem bolyongó bajtársaim helyett vállaltam egy zsúfolásig megszállt ellenséges falu felderítését. Helyettük és értük estem sebesülten fogságba! Rájuk gondoltam, mikor a bitófához vezettek! Krisztusra, mikor kegyelmet hirdettek, s bajtársaimnak 1938. karácsonyán az egész életükre kiható könnyes, de mégis bizonyos örömöt és szabadulást kívántam nekik!

Amikor kicserélt bennünket (háromszáznál akkor is többen voltunk) a magyar kormány, – hírem titkon, de országosan elterjedt, ahol én vagyok, ott nagy baj nem lehet. Naiv legenda ez, de később beigazolódott!

Elnézést a hosszabb kitérésért, visszatérve 1939 decemberére az országos toborzás különösen Debrecenben és környékén igen sikeres volt. Úgy, hogy 52 főt válogattak be a kiküldendő csapatba! Közöttük engem is behívtak a hárshegyi cserkésztáborba! Először a harcos állományba! Eltávozást kértem, és így Debrecenben a karácsonyi ünnepi szolgálatokat a tanyavilágban még elvégeztem! Így csak 1940. január 2-án vagy 3-án vonultam be véglegesen!

A hárshegyi cserkészcsapatban aztán szinte röptében síléceket és síbakancsokat kaptunk és síoktatók parancsnoksága alatt sí-kiképzésen vettünk részt. Eközben katonai szabászok lázas sietséggel kinek-kinek testhezálló síruhákat varrtak. A vállalkozás fedőneve: Síkkiképző tanfolyam a norvég hegyekben! Én pedig úgy lettem elkönyvelve, hogy katonai ösztöndíjjal a finn tábori lelkészetet tanulmányozni indultam útnak! Lelkésztársam Thorma Ferenc Éter cisztercita szerzetes lett. Mivel nekem akkor még csak segédlelkészi oklevelem volt, alkalmazásomhoz Soltész Elemér prot. tábori püspök úr különleges engedélyére volt szükség. Az akkor elkészült tábori kápolna felszerelések mellé a tábori anyakönyveket is megkaptam. Az idő sürgetett, így 1940. január 11-én éjjel a Keleti pályaudvaron bevagoníroztak bennünket, azaz 24 tisztet, illetve tisztjelöltet, 52 altisztet és tisztest, 2 orvost, 2 tábori lelkészt, és 264 fő legénységi állományú egyént. Mind együtt 344 főt. Akkor még erősen állott a náci-német és szovjet-orosz szövetségi és megnemtámadási egyezmény, ezért óriási kerülővel juthattunk el innen finn barátainkhoz! Útvonalunk a következő volt: Budapest–Nagykanizsa–Fiume–Torinó–Lyon–Párizs–Diepp–Newhaven–London–Edinburg–Trondheim–Bergen–Hapranda–Tornió –Oulu–Kokkula–Lapua. Finn földre 1940. február 7-én Torniónál érkeztünk. 27 nap telt el tehát a jan. 11-én Budapestről való elutazásunk óta! Több napot töltöttünk Párizs Reuilly kaszárnyaváros részében. Én ott egy őrnagynál kaptam szállást, és sógornője személyében egy csodálatos idegenvezetőt kaptam. Ő, amint lehetett – a rendelkezésünkre álló napok alatt – bejárt velem! Kevés francia nyelvtudásom ellenére nagyon élveztem folytonos magyarázatait. Született pedagógus volt! Néhány nap után mennünk kellett tovább, Párizsból Diepp-be, onnan éjjel Newhavenbe hajóztunk a viharos csatornán át. Kellemetlen előjáték volt a majdani tengeri utazáshoz. No de, újra várt egy szerelvény és beszállított minket Londonba. Angol barátaink két szállodába biztosítottak szobákat számunkra. Az egyik a Northumberland Hotel, a másik az Endsleigh Hotel volt. Én ez utóbbiban laktam. Mindkettő az Euston Road-on volt. Éjjel számolhattuk a Big-Ben toronyórájának ütéseit, ha éppen nem volt bombázás, mert bizony akkor már sok kárt tettek a környéken a német légierő gépei. Londonban megint időztünk, mert várni kellett, hogy összeálljon az a hajókaraván, amelynek kötelékében elérni reméltük a norvég partokat. Közben minket, tiszteket szinte naponta hívogattak fogadásokra, meg ötórai teára. Balti bárók, angol lordok, sőt még György király és családja tagjaival is módunk volt egyszer találkozni! Ma is csodálattal emlékezem, hogy a hűvös vérű angolok is hogy tudtak lelkesedni, amikor a mi elszánt vállalkozásunkról esett szó!

Érdekes volt, hogy a legénységünk milyen talpraesett módon ismerkedett a nyugati technikával és milyen csibész módra fejte meg a cigaretta automatákat a 6 penny helyett magyar 2 filléreseinek bedobásával! De a gázkonvektorokat is fo-

lyamatos égésre állították, mert a havas, ködös londoni időjárás, meg az idegen koszt fázóssá tette őket! Persze az okozott kárt meg kellett fizetni, amikor angol valutát utaltak ki számunkra! De nincs olyan hosszú idő, mely egyszer véget ne érne. Elbúcsúztunk a háborús Londontól, és bevagonírozunk és felutaztunk a skóciai Edingburghba. Ott várt már bennünket a mégiscsak összeállított hajókaraván. 86 különböző zászlók alatt hajózó kereskedelmi hajó és 14 különböző nagyságú hadihajó, melyek a konvoj védelmét kellett, hogy ellássák! Angol barátaink úgy látszik, átérezték az előttünk álló tengeri út veszélyes voltát, elvittek bennünket egy több száz nőt foglalkoztató gyárba, és ott rendeztek búcsúebédet a számunkra. Az asszonyok és lányok nagyon kedvesen kínálgattak bennünket, sőt elkísértek a közeli kikötőbe, hogy úgy búcsúzhasson tőlünk a behajózandó csapat, mintha az itthoni kedveseinktől búcsúznának. Volt könny, búcsúcsók, és valami kis ajándék, meg nagy kendőlobogtatás!

Én a METEOR nevű norvég lobogó alatt közlekedő hajóra szálltam, de volt még egy másik hajó is, mely a csapat kisebbik részét vette fel. Ennek a nevét már egészen elfelejtettem. Gyönyörű, tiszta idő volt, a tenger csendes és a látvány szívszorító, ahogy a különböző nagyságú és színesen fellobogózott hajók egymásután kisoroltak az öbölből, és az előre megszabott rendben megindultunk az északi partok felé! Nemsokára látótávolságban nem maradt, csak néhány hajó, és a parttalan, akkor éppen csendesen hullámzó, végtelennek tetsző tenger! Első dolog volt a számunkra kijelölt két személyes kabin elfoglalása, melynek volt egy nagyobb előtere, ahol poggyászunk mellett legényeink is elfértek. Kabintársam és később is állandó lakótársam Thorma Péter maradt. Nekem a Magyarországról Finnországba postázott Finn gyakorlati nyelvkönyv, melyet Zongor Endre írt, volt a tulajdonomban, Thormának pedig egyéb könyvei és szótárai voltak. Így megkezdtük a tanulva tanítást! Azaz egy leckével előtte jártunk a tanítványainknak. Míg az északi tenger nem kezdett háborogni ment is a dolog, de aztán a nagy többséget annyira gyötörte a tengeri betegség, hogy a tanórák egészen megritkultak! Sokan annyira elesettek lettek, hogy komolynak látszott az a szándékuk, mely szerint, ha életben maradnak akármeddig tart is, gyalog jönnek haza!

Tanítottunk népdalainkból, tanítottunk magyar nótákat, menetdalokat. Megtanítottuk, finnül a himnuszt, s ha jól emlékszem, valamelyik hadapród (tisztjelölt) Oksanen: Suomen valta című versét is megtanulta. Ez benne van a zongora könyvekben. Egyszóval igyekeztünk előkészíteni egy kis kultúrműsort! A hajóról kiderült, hogy valamikor Vilmos német császár magánjachtja volt, hadizsákmányként került angol tulajdonba, majd egy norvég hajótársaság vásárolta meg. Jó és szép hajó volt, a norvég kapitány barátságos, a személyzet kemény tisztekből és matrózokból állott. A hajófaron egy 8-10 cm átmérőjű, forgatható, úgynevezett revolver ágyú állott viaszosvászonnal leplezve.

Mindjárt az első napon, megfelelő oktatás után próbariadót rendeltek el. A kiosztott parafa mentőmellénykét fel kellett venni, azzal a figyelmeztetéssel, hogy ezt éjjel-nappal viselni kell, mert veszélyes vizeken hajózunk, s tengeralattjáró támadás bármikor bekövetkezhet! Természetesen képtelenek voltunk aludni a mentőmellényekben! Az első barátkozó és ismerkedő estén aztán kiderült, hogy a hajóraktárban annyi robbanóanyag van, hogy találat esetén életben maradásra a legkisebb reménysége nem lehet senkinek. E hírtől megnyugodtunk, és a mentőmellények a kabinok előterébe kerültek. Istennek hála, engem elkerült a tengeribetegség, így élvezhettem az igazán kitűnő ételeket. A többség azonban kihányta azt amit bekebelezett, orvosainkhoz hiába fordultak embereink, mert talán ők voltak a legbetegebbek!

Egy hajnalon óriási csetepatéra ébredtünk, felkapkodtuk a mentőmellényeket, és a hajó fedélzetére rohantunk, ahol nagy volt a kiáltozás, parancsosztogatás, nehogy a hajó egyik oldalára gyűljön mindenki. Valójában nem láttunk mást, mint kisebb-nagyobb száguldozó hadihajókat, meg angol repülőgépeket, és nem hallottunk mást, mint óriási motorzúgást és távolabbi, mély döngésű robbanások zaját. Később az a hír járta, hogy német tengeralattjáró támadta meg a karavánt, és az egyik kísérő hadihajónkat megtorpedózta. Talán éppen a vezérhajót, mely egy tizenöt tonnás cirkáló volt. Viszont az angol repülőgépek vízibombáikkal eltalálták a támadót és elsüllyesztették, mert a tenger felszínén hatalmas olajfolt jelent meg. A harci események a konvojt szétszórták, láttuk távcsővel még a Scethland-Orkney szigeteket. Felhatoltunk északra Trondheim magasságáig. Hajósaink ettől kezdve már a fjordokban szinte állandóan partközelben hajóztak. Egy alkonyon aztán feltűnt előttünk a Bergeni öböl, majd maga a kivilágított gyönyörű város egészen magas hegyek karéjában. Úgy éreztük, a béke világába kerültünk, a háborús sötétségből. Párizs és London, mikor bennük jártunk, már el volt sötétítve, itt viszont a kikötőben horgonyzó hajók fel voltak tiszteletünkre lobogózva, és színes lámpafüzérekkel tele aggatva, hajókürtjeiket megszólaltatva, köszöntöttek minket! A mi hajóinkra is felrakták a színes zászlócskákat már a kikötő bejáratánál, és a fedélzetről boldogan viszonoztuk az üdvözlést.

Egyszerre elmúlt a tengeribetegség okozta hányinger, bár akkor éjjel még mindnyájan a hajókon aludtunk. Másnap aztán összecsomagolva vártuk a kihajózást. Ez rendbe végbe is ment. A kikötő mellett nagy vasúti pályaudvar terült el, és annak hatalmas peronján két sorban hófehér abroszokkal leterített, olyan hosszú asztalok várta, hogy mellettük mindnyájan helyet foglalhattunk. Az asztalok szinte roskadoztak a felrakott enni-innivalótól, a tányérok mellék egy-egy doboz gyufa, és egy-egy tábla csokoládé is ki volt készítve számunkra. Aperitif egy pohár kemény norvég pálinka, szomjoltásra üveg sörök voltak kikészítve. Pohárköszöntőkre került a sor, s mi rövid beszédben válasz pohárköszöntőt mondtunk. Sok kör-

nyékbeli civil lakos is előkerült, és míg a megfelelő vasúti szerelvényt összeállították a számunkra, – közeli lakásukra invitáltak –, hogy ők is megitathassanak. Én magam is nehezen tudtam ellenállni egy szőke hölgy és úr meghívásának, minden német tudományomra szükségem volt, míg búcsút vehettem tőlük.

Végül elhelyezkedtünk a vasúti fülkékben, s most már így utaztunk tovább. Több napon át mentünk, Norvégián és Svédországon át, többnyire az éjszakai órákban, és nagy sebességgel, hiszen meg kellett kerülni a Botteni-öblöt. Egy este, aztán megkezdődött a kivagonírozás. A svéd Haparanda pályaudvarán a finn határon voltunk végre. A Seinejoki nevű határfolyó hídjait, s magának a folyónak a jegét is olyan légi bombázás érte az előző éjjelen, hogy érkezésünk estéjén már nem mehettünk át. Várni kellett egy napot, hogy a folyó jege a 42 fokos hidegben megerősödjön. Ez alatt a svéd utászok kitűzték, és szalmával megjelölték azt az utat, amelyen aztán gyalogszerrel átvonultunk Finnország földjére. (Íme a szovjet kémszolgálat már akkor is jól működött, hiszen előre tudta, hogy mikor érkezünk!)

Tornióban, vagy talán Ouluban, de az is lehet, hogy mindkét városban szeretetteljes fogadást rendeztek számunkra! Én csak egy hatalmas nagyteremre emlékszem, melynek végében beépített színpad volt, ahonnan üdvözöltek minket ének és zeneszámokkal, mi pedig még a hajón betanított kis kultúrműsorunkkal válaszoltunk. Különösen meghatott bennünket, hogy a finn énekkar nemzeti himnuszunkat magyarul énekelte. Most örültünk igazán, hogy mi is betanultuk finnül a testvérek himnuszát, és ott el tudtuk énekelni. A szívet, lelket melengető baráti ünneplés után vonatunk indult tovább, és megérkeztünk Lapuába. E kisváros környékén gyülekeztették a külföldi segélycsapatokat. A mi számunkra két iskolaépületet készítettek elő. Az egyik egy emeletes volt, ez lett a legénységi szállás. A másikban a zászlóalj irodát, a gazdasági hivatalt, a konyhát és az étkezdét állítottuk fel.

Minket, tiszteket családok fogadtak be. Én egy gazdaember házába kerültem Thorma páter lelkésztársammal. A ház emeletes volt, nagy istálló és pajta és természetesen csinos szauna állt az udvarán. Maga a házigazda kinn volt a fronton, felesége, egy hatéves forma lánya és egy hároméves korú kisfia lakott a földszinten. Mi lelkészek egy a bejárati folyosóról nyíló szép, nagy szobát kaptuk. A bejárati ajtóval szembeni fal mellett volt két ágy, két éjjeli szekrény. Középen egy nagy asztal volt négy székkel. Volt még egy pohárszék féleség és egy polcokkal és akasztókkal ellátott ruhás szekrény, és ami fő, (tekintettel a 40-42 fokos hidegre) volt egy nagy vaspántokkal körülfogatott téglakályha, melyben fél méteres hosszúságú hasábfákkal lehetett tüzelni. Volt még a földszinten egy különösen nagy helyiség, körül beépített fekhelyekkel. Felaggatott fúró, faragó szerszámokkal. Volt benne tűzhely, négyszögletes kemence, ebből nyílt 2 szoba, meg a gazda irodája. Sok könyv, gazdasági szaklapok, havi folyóiratokat és napilapot is járatott.

Első tolmácsunk egy Mikó vezetéknevű magyar festőművész volt, tiszthelyettesi rendfokozattal. Később ugyancsak a frontról érkezett hozzánk Pasztoi Joukkó K. Ranko finn tábori lelkész. Mi is tanulgattuk a finn nyelvet és egyre inkább el tudtunk beszélgetni a háziakkal. A ház emeletén is laktak. Egy Elsa nevű rokonlány, aki a háziasszony jobb keze volt főképp a gyerekekkel foglalkozott. Az emeleten lakott még egy kibombázott család, mely e háborúban megözvegyült asszonyból, ötéves kislányából és két testvérhúgából állott. Ők a városban lévő gyárban dolgoztak. Velük is barátságot kötöttünk, és a velük való társalgás után is egyre inkább előre haladtunk a nyelvismeretben.

Napközben részt vettünk a kiképzésben, erkölcsi oktatásokat tartottunk. És közben vártuk, mikor jön utánunk hazulról a többi magyar önkéntes. Utólag tudtuk csak meg, hogy a második részleg eljutott Londonig, a harmadik részleget pedig Hárshegyen feloszlatták. Így a rangidős Kémeri-Nagy Imre főhadnagyot századossá nevezte ki Mannerheim marsall hadsereg főparancsnok úr. Ettől kezdve lettünk: Magyar Önkéntes Önálló Zászlóalj. Egyenruhákat kaptunk, külön szabóság varrta ruháinkat. Én csináltattam saját csizmát, nadrágot, zubbonyt, sapkát is ünneplőnek. Azt a hadipótlékkal megemelt fizetést, illetve zsoldot kaptuk, mint a hadra kelt finn katonák. A finn fegyvereket hamar megismertük, a dobtáras géppisztolyok, golyószórók, kerekes Maxim géppuskák ugyanazok voltak, amilyenek később a szovjetektől zsákmányoltunk. Sürgettük, hogy vigyenek a frontra, s vessenek be minket, de a finn hadvezetőség hadikészleteinek kimerülése miatt már tárgyalt március elején a békekötésről és március 13-án Moszkvában alá is írták a békeszerződést. 1940. március 24-én mi is megkaptuk a hadsereg főparancsnokának 38. számú napiparancsát, melyben Mannerheim megköszönte az egész világról összegyűlt önkénteseknek és népeknek az általuk küldött segítséget. A miénket ezekkel a szavakkal: „Ti Duna-melléki vérrokonaink, szintén meghallottátok csatakürtjeink távoli hangját és több ezer éves távollét után a magyar kard ismét ütésre emelkedett a finn testvérek védelmében."

1940. május 14-i dátummal, – meglátogatott bennünket maga Mannerheim hadsereg marsall és parancsnokunkat Kémeri-Nagy Imrét a finn fehér rózsarendi I. osztályú lovagkeresztjével, minket, a többi tisztet pedig II. osztályú lovagkeresztjével tüntetett ki.

Ez volt a csúcspont, további finnországi időzésünk, már nyaralásszámba ment. Mint már említettem saját étkezdénk volt, melynek üzemeltetéséhez a Lotta Svard mozgalom útján vezényeltek hozzánk egy általunk csak maminak nevezett idősebb hölgy parancsnoksága alatt 7 „lottát". Ezek a lányok segítettek az élelem beszerzésében, a konyhai munkákban, a terítésben, főzésben, stb. Volt kiváló szakács is önkénteseink között, állítólag a budai Gellért szállóból jelentkezett közénk. Meg kellett azonban oldani a kenyér problémát, mert a magyar kenyérhez hasonló

finn kenyér nem volt. Hiába ettük a lejpe-nek nevezett árpa lepényeket, jóllakni nem tudtunk belőlük. Lehetett azonban szerezni az árpalisztfhez búza meg rozslisztet is. Volt egy helybeli pék, közülünk is akadtak vállalkozók, így létrejött egy pékműhely, és attól kedve lehetett időnként még szalonnázni is. A magyar bicskák helyett pukkókat vásároltunk és a finom angol szalonnákból csemegéztünk.

A kiképzés, főleg a síelés gyakorlása szinte állandó napi foglalkozásunkká lett. A közeli erdőkben gyakoroltuk a tájékozódást, természetesen már el voltunk látva sífelszereléssel, s még hó-köpenyekkel is. A hideg nem enyhült, még április közepén is negyven fok körüli volt mínuszban a hőmérséklet. Április 10-e körül hírt kaptunk, hogy a német hadsereg nagy erőkkel megtámadta Norvégiát.

A norvég, svéd önkéntesek igyekeztek hazafelé. Mi emlékezve a szeretetteljes fogadásra, meg a norvég hajósokkal történt barátkozásra, – kibővített tiszti gyűlésen megbeszéltük az új helyzetet, s bejelentettük, hogy a norvégok oldalán állunk! Mivel még erős volt akkor a szovjet–náci szövetség úgy éreztük, egérfogóba kerültünk, hiszen Norvégia elfoglalása elzárja előttünk a hazavezető utat. A németek elleni harcra történt jelentkezésünket másnap már nagy betűkkel hozták az újságok. Kémerit és Polgár hadnagyot Helsinkibe rendelték, ahová én is velük mehettem. A magyar nagykövetség megtiltotta a harcot, és ígérte, hogy hazaszállításunkról a megfelelő időben gondoskodni fognak. Megdöbbenésünkre pár nap múlva a finn kormány engedélyével megjelent közöttünk a Wermacht egy magyarul is beszélő főhadnagya, csicskásával. Bekérte magát kosztra a mi étkezdénkbe, ez óvatosságra intett mindnyájunkat. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy amikor szinte pár nap alatt elmúlt a nagy hideg és a néhol derékig érő hótakaró elolvadt, napozni jártunk a sziklák déli oldalára. Búcsúzni kellett a megszeretett lapuabeliektől. A svéd és norvég önkéntesek, mint említettem hazamentek. Így a még mindig a környéken lévő belga, francia, angol, amerikai és egyéb önkéntesekkel igyekeztünk jobban megismerkedni. Rendeztünk sportversenyeket is és a mieink derekasan helyt álltak, sőt többnyire győztek. Én magam is sorompóba akartam állani, nehézsúlyú kötöttfogású birkózásba. Amikor megtudták, hogy még 1938-ban aktívan sportoltam és országos egyetemi és főiskolai bajnokságot nyertem, nem akadt ellenfelem.

Már lekerültek a köpenyek, téli sapkák és meleg alsóneműk, amikor bevagoníroztak bennünket és elszállásoltak Lappeerantába. Ez a szép kis város a Saimaa-tó déli partján fekszik, egészen közel a frontvonalhoz, és az akkor legnagyobb vízierőműhöz, melynek Imatra a neve. A Saimaa-tó partján szép nyaralók vannak, s nyáron és persze békeidőben turistaforgalma is jelentős. Itt egy szép katonaiskolában helyeztek el bennünket. Elfértünk benn mindnyájan! Nagyobb tiszti küldöttség látogatott meg bennünket, volt ismerkedési est, kölcsönösen megvendégeltük egymást. Civilekkel is megismerkedtünk. Az én ismerőseim közt volt egy hegedű-

művész hölgy, aki a háború előtti évekig Zathurecky tanítvány volt a budapesti zeneakadémián; egész jól beszélt magyarul, és gyönyörűen hegedült. Sajnos a neve kiesett az emlékezetemből, kávédélutánokon igazi népdalokat adtunk elő együtt. Jó barát, jó pajtás volt, s menyasszonya egy finn főhadnagynak. Inkább nővérének a képe maradt meg emlékezetemben, aki fekete hajával és kék szemével, igazi szépség volt. No, de gyorsan teltek a szép májusi napok és 20-adika körül megjött a hazaindító parancs és mi Lappeenrantából Turkuba vonatoztunk. Itt még meglátogatott bennünket egy finn tábornok, szemlét tartott alakulataink felett, leadtuk a finn kincstári holmit és saját ruhánkba öltözve, vagy akinek, mint nekem saját finn egyenruhája is volt abban, – felszálltunk az „Arcturus" nevű finn kereskedelmi hajóra. Velünk volt a német összekötő tiszt is, – és blokádtörőként útra keltünk Németország felé. Szerencsésen és minden újabb próba nélkül először Stettin kikötőjébe, majd ismeretlen ok miatt Kielbe vittek minket. Onnan aztán lepecsételt vagonokban és német őrséggel, többnyire éjjel és nagy sebességgel utaztatva a Berlin– Lipcse–Prága–Érsekújvár–Budapest útvonalon hazaszállítottak. Május 25-én megint a hárshegyi cserkészparkban találtuk magunkat. Nem találtuk viszont civil ruháink nagy részét. Állítólag betörők látogattak a raktárba, s ami tetszett nekik elválogatták.

Először gróf Teleky Pál miniszterelnök, aki az induláskor is jelen volt szemlélte meg csapattestünket. Elmondta, hogy dicséretesen oldottuk meg feladatainkat. Ilyen bátor emberekre továbbra is nagy szüksége van magyar hazánknak, s az erdélyi kérdés megoldása idején is számít reánk! Jó pihenést kívánt és ígérte, hogy atyai módon fog gondoskodni rólunk.

Megszemlélt és kedvesen elbeszélgetett velünk Bartha Károly vezérezredes honvédelmi miniszter, majd különféle rendű és rangú vezérkari tisztek jöttek. Felállított a vkf. 5. oszt. műszaki iroda címen egy részleget, mely elődzászlóalj parancsnokság köriratos címeres pecséttel ellátott iratokkal operált.

Én, mivel akkor még előtte állottam a II. lelkészi vizsgám letételének egy Működési igazolványt kértem és kaptam. A II. lelkészi vizsgára csak azt bocsátották, aki a segédlelkészi vizsgától kezdve 2 évig segédlelkészkedett. Ezért én Debrecenben jelentkeztem Révész Imre püspök úrnál, beszámoltam neki veszélyes küldetésemről, és kértem egy hónapi szabadságot, amelyet szívesen megadott és én pihenni hazatértem Olcsvára, szüleim házába.

Sok minden történt velem és bajtársaimmal, akik közül már csak 19-en élünk, de mindaz, amit tapasztaltunk, életünk végéig elkísér mindnyájunkat, és szeretni fogjuk finn testvéreinket, hiszen ők is bizonyságot tettek irántunk való rokonszenükről, amikor is náluk időzésünk után 51 évvel nagykövetségük útján összegyűjtöttek már két ízben is bennünket.

Én amit ott tapasztaltam szorgalomban, erkölcsben és bölcsességben, drága kincsként őrizem szívemben. Örülök, hogy Rovaszti Kares engedélyével a lapuai templomban is hirdethettem Isten igéjét. Köszönöm Haukko Karankonak, a sok fárasztó tolmácsolást, sajnos már csak odaát hallhatja meg. Ugyancsak köszönettel tartozom Miko festőművész úrnak minden kedvességéért, mellyel tanítgatott bennünket.

Még hadd jegyezzem meg, hogy mennyire meglepett a sok remekül működő szövetkezet, hogy a paraszt házigazdám házában az egy időnként besegítő férfi munkáján felül a háziasszony és nőrokon a nagy jószágállomány körüli minden munkát pontosan és szakszerűen elvégeztek. Bámultam azt, hogy a tejpénzt és a tejeskannákat biztonságosan ott lehetett hagyni az országút szélén. Bámultam és megszeretettem a rengeteg szaunát.

Bámultam és csodáltam azt az összefogást, mely erőt adott finn testvéreimnek, a szörnyű túlerővel szemben a 100 napos háborúban, és még inkább csodáltam azt, ahogy megaláztatás nélkül tudták befejezni azt a háborút. Boldog vagyok, hogy náluk és velük lehettem.

A parancsnok

Kémeri-Nagy Imre[12] küzdelmes élete és hősi halála

Imre bajtársunk hátrahagyott jegyzetei, naplótöredékei, versei és levelei, továbbá bajtársainak elbeszélése alapján megkíséreltük összeállítani életrajzát, hogy hozzá hasonló lelkesedéssel rajongjon a hősi eszményekért a magyar ifjúság.[13]

„Születtem Erdélyben"

„Születtem Erdélyben, Szilágy vármegyében, Bürgezden,[14] 1903. március 27-én..."

...így kezdi Imre élettörténetének elbeszélést, majd leírja, hogy atyja, aki birtokos nemes volt, jogászt akart nevelni belőle, anyja pedig papi pályára szánta – ő katona akart lenni – és valóban katona is lett, a magyar ifjúság katona eszményképe. „Tízéves koromban már megszervezett, álladó csapatom volt, nyíllal és fakarddal felszerelve. Hetenkint kétszer, háromszor harcgyakorlatot tartottunk ..." Első gyermekkor élményei a „háborúsdi" játékok. Fapuska után azonban hamarosan feltámadt benne a komoly katonafegyverek iránti vágy. Fakard után jött az acélkard:

„Gyermekkoromban kétszer kíséreltem meg, hogy a harctérre szökjem. Nem sikerült. Állandóan őriztek. Ezért nem írattak be tizennégy éves koromban a zilahi református kollégiumba: attól tartottak, hogy megszököm és elmegyek szívem vágya szerint katonaiskolába" Az összeomlások beállt a „bürgezdi nemesek nemzetőr csapatába", majd többször megszökött a Székely Hadosztályba, de atyja mint egyedüli fiúörökösét mindig visszahozatta. „A megszállás után azonnal megkezdtük a harcot az oláhok ellen. Édesapám a megalakult Erdélyi Magyar Párt helyi elnöke lett, amit ők titokban elhatároztak, azt én bajtársaimmal – ha csak lehetett – végrehajtottam. Több oláh járőrt véresre vertünk, lefegyvereztünk. A csendőrséget megfélemlítettük."

Ki ne játszott volna katonásdit gyermekkorában? Mihelyt azonban nehézségek jönnek, a katonásdi-kedv elmúlik, jönnek a hétköznapi gondok és a csendes

[12]Kémeri-Nagy Imre (Bürgezd, 1903. március 27. – Varsó, Lengyelország, 1942. április 13.) magyar újságíró és katona volt. 1938 és 1939 között a Kárpátalján működött hírhedt Rongyos Gárdának egyik osztagparancsnoka volt, valamint 1939 és 1940 között a finn téli háborúban résztvevő magyar alakulat vezetője is ő volt. Finnországban Mannerheim tábornagy soron kívül századossá léptette elő. Hazatérése után 1940 szeptemberében részt vett az észak-erdélyi bevonulásban. 1942 márciusában a szovjet fronton a partizánokkal vívott harcban megsebesült, a varsói katonai kórházban hunyt el. /Magyar életrajzi lexikon/

[13] Tarnói László: Az örök bajtárs Társadalmi Turul Szövetség kiadása (1942)

[14]Bürgezd falu Romániában, Szilágy megyében.

megalkuvás. Kémeri-Nagy Imre akkor sem torpant meg, amikor jött az elfogatás, a börtön és véresre veretés.

„Hatodszorra fogtak el. Bebörtönöztek. Természetesen ilyenkor engem is véresre vertek! Kétízben egész családunk börtönbe került. Ültem a szilágynagyfalusi, szilágysomlyói és zilahi börtönökben. Büszkén gondolok vissza ezekre az időkre. Végül is kiadták a parancsot, hogy pusztítsanak el. Csak a szökés mentett meg a zilahi börtönben rám váró komolyabb bajoktól."

Oláhország első „örömünnepén" nem szólal meg egy „elnémult harang..."

Szomorú napok virradtak Erdélyre Trianon után. Bocskoros hadak lepték el mindenütt a magyar városokat és a színtiszta székely falvakat.

„1920. május 10-én, „Zecs máj"-kor, midőn Erdélyt összekapcsolták Oláhországgal, elrendelték, hogy Erdély minden községében örömünnepet tartsanak és két óráig zúgjanak a harangok. Kétségbeesve kérleltem lelkészünket, ne harangoztasson, hiszen ez a mi lélekharangunk... nem tehette meg. erre én éjjel kivettem az ütőt. Mégse tudtak harangozni! Nem temettük Erdélyt!..."

A bürgezdi néma harang csodálatos jelképpé növekedett. Kémeri-Nagy Imre azonban nem állott meg ennél a néma tüntetésnél, hanem amint írja, több titkos összejövetelt tartott és fegyveres ellenállást készített elő. Irredenta verseket írt s azokat kéziratban terjesztette honfitársai lelkesítésére. Mindez azonban nem volt elég.

A bürgezdi legények nem esküsznek fel az oláh királyra!

Kétségbeesett kísérletet tett arra, hogy a végzetszerűen bekövetkezett eseményeket ne szentesítsék esküvővel. Nagyon jól tudta mindenki, hogy a kicsikart felesketés nem kötelezheti senkinek a lelkiismeretét, mégis ekkor még sokan reménykedtek abban, hogy mindaz, ami történt, nem marad úgy, hanem elmúlik, akár egy csúfos lidércálom... Az oláh rendszer elleni első nyílt lázadás jele volt, amit Kémeri-Nagy Imre tervezett azzal, hogy a székely legények ne esküdjenek fel Carol királyra[15].

„1920-ban sorozták az első magyar fiúkat oláh katonának. A környékbeli községekből is sokan kerestek fel, hogy vezessem őket Magyarországra, mert nem akartak oláh katonák lenni. Családunk azonban hazaárulónak tartott mindenkit, aki megfutamodik és Erdélyt kényszer nélkül elhagyja. Azt tanácsoltam, maradjanak otthon. Én sem megyek sehová Erdélyből. Vonuljanak csak be katonának, de mutassák meg, hogy magyarok, ne esküdjenek fel az oláh királyra!"

[15] II. Károly román király (románul: *Carol al II-lea al României*; Sinaia, 1893. október 15. – Estoril, 1953. április 4.) Románia királya 1930-tól 1940-ig, ellentmondásos uralkodása egyszemélyi diktatúrába torkollott.

Így is történt. A fiúk megtagadták az esküt, mire szabadságolták őket. Gerinces magatartásuk lelkesítő hatást váltott ki a székelység körében.

Az oláh hatóságok azonban nyomozni kezdtek, ki volt az értelmi szerző. Mivel pedig a bürgezdiek kezdték meg az eskü megtagadását, a gyanú reá terelődött. Pedig ugyancsak elbántak mindenkivel, akire a gyanú leghalványabb árnyéka vetődött. Kémeri-Nagy Imre egyik bajtársát annyira meggyötörték, hogy a verésbe belehalt. Vele szemben sem volt a sigurancia eszközeiben válogatós. Kegyetlenül megkínozták, mégsem vallott semmit.

Imre nem torpant meg, rendületlenül haladt előre.

Más beletörődött volna a lehetetlenbe. Megalkudott volna a „kényszerhelyzettel". Voltak, akik azt vallották, hogy elég az, ha lélekben jó magyarok maradnak, egyébként azonban a változott viszonyokhoz alkalmazkodva megteszik azt, ami a valóságos helyzetet figyelembe véve ésszerű. Vitatható, hogy ez az álláspont az adott helyzetben mennyire válik be. Talán szükség van arra is, hogy legyenek ilyen kisebbségi vezetők is, akik a háborgó szenvedélyeket csitítják, a keserűségtől roskadó szíveket türelemre intik és csöndes hétköznapi munkával dolgoznak a jobb jövőért. Ehhez is kell lelkierő. Tagadhatatlan ellenben, hogy minden nemzet válságos történelmi időszakában kellenek hősök, akik nem latolgatnak, hanem egyedül szívük parancsának engedelmeskedve cselekednek. Őket nem csüggeszti az ellenség előretörése. Sőt, minél nagyobb az üldözés, annál hatalmasabban lobog bennük a harci láng; az ellenség sikerei sem lohaszthatják le lelkesedésüket, hanem még nagyobb erőt váltanak ki belőlük. Őket nem győzi le senki! Még a halál sem. Eszményükért elszenvedett vértanúságuk fehér szárnyakat ad mindannak, amiért éltek. Ők győznek akkor is, ha minden elbukott! Ezek az igazi hősök, a nemzeti örökkévalóság bátor harcosai. Kémeri-Nagy Imre is ilyen hős volt:

„1921-ben, többszöri bebörtönzés után, egy lelkes oláh felvonulást láttam Szilágysomlyón. Ekkor határoztam el, hogy tanulni fogok, nagyon sokat és egész életemet Erdélyért való küzdelemnek szentelem."

A gimnázium első négy osztályát a szilágysomlyói minorita gimnáziumban végezte, mint magántanuló, állandó rendőri felügyelet alatt.

Ekkor már eljárás indult ellene. A főtárgyalás megtartásáig családja utánjárására és tetemes költségére szabadlábra helyezték. Költségbe természetesen nem az ügyvédek kerültek. Máshova kellett a pénz …

Román rendőri felügyelet alatt

A szabadság nem tartott sokáig. 1922 őszén, midőn az oláh királyt koronázták, minden gyanús egyént letartóztattak. A letartóztatást rendszerint kitoloncolás

követte. Kémerit szüleivel együtt ki akarták toloncolni Magyarországra. Csak nagy pénzzel lehetett elintézni, hogy Erdélyben maradhasson.

Októbertől kezdve újra állandó megfigyelés alatt állott. A minorita rendházban lakhatott, de naponta jelentkeznie kellett a rendőrségen. Ez a „csendes" állapot a rendőri felügyelet alatti tanulás nem tartott sokáig.

Alig múlt el az első nyár és máris újabb magyar megmozdulást készített elő: a „reformáció emlékünnepélyét" a katolikus egyházzal karöltve október 29-én rendezték, mivel ez a nap vasárnapra esett. A somlyói reformátusok és katolikusok ezen a napon egészen más reformációt ünnepeltek! Irredenta ünnepséget tartottak és Kémerit kérték fel, hogy szavaljon. Erről a napról Imre a következőket jegyzi fel:

„Aznap reggel értesült a rendház igazgatója Kőhalmi Mihály, hogy órákon belül el akarnak fogni. Értesített, hogy azonnal meneküljek. Életem egyik legnagyobb lelki tusáját vívtam. Hiszen megfogadtam, hogy az oláhok elől sohasem futamodom meg, Erdélyt el nem hagyom. Mikor mindezt a rendház főnökének is megmondottam, behívatta szüleimet, akik ugyancsak kérleltek, hogy meneküljek. Hosszas unszolásukra sem tágítottam, mire édesanyám ezt mondotta:

„Szenteld életedet hazádnak, harcolj Erdélyért!"

– Menj, Imre fiam, menekülj! Ha a határon rajtakapnak, hősi halált halsz. Ha pedig sikerül átjutnod, szenteld életedet a Hazádnak, Harcolj Erdélyért!"

Anyám könnyei meghatottak, de mielőtt útnak eredtem, elmentem a hazafias ünnepségre. Este 9 óra 10 perckor a buzdító verset elszavaltam. Tíz órára visszatértem a rendházban és elindultam. Hűséges öreg szolgánk kísért a legközelebbi vasútállomásig."

Amint erről utóbb értesült, másnap hajnalban oláh csendőrök fogták körül a rendházat. Az esti szavalat után ugyanis úgy határozott a prefektus, hogy csak reggel fogatja el. Az éjszaka hátha még csinál valamit. Csinált is. De abban a prefektusnak nem sok öröme volt.

Kémeri-Nagy Imrének választania kellett: vagy Erdélyben marad, amint ez megfogadta és akkor le kell mondania arról, hogy Erdélyért harcoljon, vagy pedig menekül és a szabad hazában küzd eszményeiért. Nem a halál elől menekült, hanem azért, hogy életét hazájának szentelhesse.

„Októberi eső szitált, amikor Körösszegapáti és Körösszakáll között éjszaka átléptem a határt. A sötétség ellenére is észrevettek a határőrök. Kétszer lőttek rám, de nem találtak.

Első utam Szegedre vezetett a szabad hazában. Nagybátyámat, Mátéka János csendőr alezredest kerestem fel. Itt is folytattam tanulmányaimat egy ideig.

Diákévek

A szegedi diákélet nem tartott sokáig. Csakhamar fölébredt benne a vágy ősibb, magyarabb diákélet után. Így Pápára, majd a következő évben Sárospatakra került.

„Középiskolai diákéveim alatt is állandóan az Erdélyből magammal hozott szellem táplált. Kulturdélutánokon tudományos előadásokat tartottam, Sárospatakon megtakarított diákzsebpénzemből két pályadíjat tűztem ki. […] „A zsidóság mint a magyar nemzet temetkezési vállalata" a másik. Az elsőt kitűzték, a jutalmat kiosztották. A másodikat nem engedélyezte az igazgatóság…"

Ekkor még 1924-ben jártunk…

„Érettségi után azonnal beálltam katonának"

A háború utáni ifjúságnak egy bizonyos rétegét megmételyezte a pacifista szellem. Mások liberális kényelemszeretetből éreztek ellenszenvet a katonáskodással szemben. Végül sokan nem érezték át a magyarság közösségszellemét, az igazi népi sorsot, amely bennünket magyarokat örökös önvédelmi harcra utalt itt a Duna-medencében a fajok országútján, Kelet és Nyugat kapujában, a szláv és germán népek tengerében.

A vér és a vas jelezte a magyarság ezredéves történelmét és azért maradhattunk fent, mert voltak hőseink, akik átérezték a magyarság hivatását s éppen azért nem kényszerűségből, hanem szívvel-lélekkel voltak katonák.

Ilyen ízig-vérig katonaszellem lelkesítette Imrét is, aki 1925-ben ezeket írja: „1925-ben érettségiztem. Utána azonnal beálltam katonának. Végre teljesült a vágyam! Nem győztem a bevonulási időt kivárni. Néhány héttel előbb álltam be s még a karpaszományosok újonckiképzése előtt részt vettem hadgyakorlaton."

Az élet különös játéka, hogy éppen annak ütközik nehézségekbe a katonáskodás, akinek egyetlen vágya, hogy katona legyen.

Amint lelki adottság kell ahhoz, hogy valaki szép verseket írjon, képeket fessen, dallá formálja a hangot, éppúgy kell lelki készség ahhoz is, hogy valakiből jó katona legyen.

Minden foglalkozáshoz és mesterséghez szükséges, hogy szeresse az ember azt a munkát, amellyel tevékenykedik. Mégis kiemelkedik három életpálya, ami éppoly hivatássá magasztosul, mint a tudomány, a szépirodalom és a művészet – és ez a három életpálya a papi pálya, a bírói élethivatás és a katonaság.

Kémeri-Nagy Imre vérbeli katona volt. Ezért törekedett arra, hogy ezen a pályán boldoguljon. Érezte, hogy így használ legtöbbet hazájának is: „1926-ban a

Ludovikára[16] akartam menni. Ezredem pártfogolta bejutásomat. Szüleim azonban ragaszkodtak régi elvükhöz, hogy jogászkodjam. Meg aztán túl sokba került volna a Ludovikában való továbbképzésem. Édesapám sem írta alá a fizetési kötelezettséget, magamnak meg nem tudtam volna a szükséges pénz előteremteni. Így hát az önkéntesi év leteltével le kellett szerelnem."

Leszerelése után kezdődik Kémeri-Nagy Imre polgári élete.

Amint látni fogjuk ez a polgári élet sem jelenti számára a polgári jólétet. De még csak a polgári megalkuvást sem.

Katona maradt ő, bár nem járt egyenruhában. A katonai egyenruha helyébe csakhamar felöltötte a magyar formaruhát. Kardját lecsatolta, de fokosát magához vette és ez a fokos nem csak sétapálca volt az ő kezében, hanem amikor a helyzet megkívánta – betöltötte eredeti szerepét is.

Kémeri-Nagy, mint Turul-vezér

„Két évig polgári életet éltem. Az egyetemre jártam: egy évig a jogra, majd pedig a bölcsészeti karra."

Egyetemi évei alatt pedig csakhamar irányítója lett az ifjúsági mozgalmaknak.

Kémeri-Nagy Imre nem érte be azzal, hogy egyetemi polgár lett, hanem mindjárt egyetemi tanulmányainak első évében beiratkozott a „Turul" Szövetségbe. Azért választotta a sok magyar főiskolai egyesület közül éppen a „Turul" Szövetséget, mert úgy látta, hogy ez a katonás szellemben felépített szervezet alkalmas egyedül arra, hogy elgondolásait annak keretein belül megvalósíthassa. Úgy érezte, hogy itt kell küzdenie fiatal bajtársaival együtt hősi eszményeiért.

„Egyetemi éveim első hónapjában beiratkoztam a „Turul" Szövetségbe,[17] illetve annak tagegyesületébe, a jogászok „Werbőczy" Bajtársi egyesületébe.[18] Itt megalakítottam az első díszszázadot, amelyet rendes katonai kiképzésben részesítettem és kivonulásokra vezettem"

A harmincas évek végén a zsidóság fénykora volt Magyarországon. Az ifjúság elhelyezkedése egyre súlyosbodott. Érettségizett villamoskalauzok és egyetemi hallgató taxisofőrök már nem mentek ritkaságszámba.

[16]A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia (latinos nevén: Ludoviceum), röviden csak Ludovika vagy Ludovika Akadémia a magyar katonai felsőoktatás legmagasabb képzési szintjét nyújtó intézménye volt az 1945 előtti Magyarországon.

[17]A Turul Szövetség (*Magyar Egyetemek és Főiskolák Országos Nemzeti Turul Szövetsége Előkészítő Bizottsága*) egy magyar szélsőjobboldali ún. bajtársi egyesület volt 1919 és 1945 között.

[18] Magyar szélsőjobboldali egyesület

Voltak életpályák, foglalkozási ágazatok, ahol megvalósult a numerus nullus: bankárok, színigazgatók, mozisok, újságírók, gyárosok között alig akadt magyar.

Vállalathoz nem is kerülhetett be más tisztviselőnek – mint zsidó.

Ifjúsági mozgalmak

Ilyen körülmények között nem lehet csodálkozni azon, hogy az ifjúság tüntetett, és habár mindenki tudta, hogy zsidóveréssel a zsidókérdés meg nem oldható.

Az ifjúság feladata nem a tervezgetés, hanem a harc. Bátor megmozdulásokkal kell állást foglalnia minden visszásság ellen, ami a nemzet fejlődésére hátrányos.

Ezt tartotta szem előtt Kémeri-Nagy Imre, amikor mint a „Werbőczy" Bajtársi Egyesület fő lövészmestere a turulistákat zsidóellenes tüntetésekre szervezte. Ezekbe a tüntetésekbe bekapcsolódott az egész magyar egyetemi és főiskolai ifjúság: „Mint a »Turul« Szövetség »Werbőczy« Bajtársi Egyesületének fő lövészmestere a főiskolai ifjúság zsidóellenes mozgalmainak vezetője is lettem az akkoriban mindjobban terjedő liberalizmus ellenében. Ezek a mozgalmak nagy tüntetésekben nyilvánultak meg. Zsidóverés is előfordult. Az egyetem tanári kara mégsem indított eljárást ellenem. Meg voltak győződve arról, hogy amit teszek, azt nemzetem, fajom iránti hűségből, szeretetből teszem és erre szükség van."

Ezekben az időkben állandó kapcsolatban volt Gömbös Gyulával,[19] az ÉME elnökével: egy alkalommal tőle kapott személyes parancsot a páneurópások szétverésére a Kereskedelmi és Iparkamarában, majd az Oktogon-kávéházban, az egyetemi diáksztrájk megszervezésére.

Az ifjúsági mozgalmakkal természetesen komoly vívmányokat is elértek.

„E mozgalmak nyomán a diákság sok kérdését megoldották, ha nem is teljesen. Internátusokat állítottak fel, menzákat létesítettek, kedvezményeket nyújtottak. Én magam sohasem húztam semmiféle hasznot ezekből. Sőt, a hazulról kapott első anyai örökségből élvezett jövedelem javarészét is ezekre az ifjúsági mozgalmakra fordítottam.„

Kezünkben van egy sokszorosított röplap, amelyet Kémeri-Nagy Imre az egyik hazafias ünnep alkalmából terjesztett fiatal bajtársai körében. Ezekből az őszinte sorokból is kiviláglik, hogy mi az, ami Imrének leginkább fáj, mi az, ami cselekedetekre sarkalta:

---

[19]Vitéz jákfai Gömbös Gyula (Murga, 1886. december 26. – München, 1936. október 6.), császári és királyi vezérkari tiszt, magyar királyi szolgálaton kívüli gyalogsági tábornok, politikus, országgyűlési képviselő, titkos tanácsos, honvédelmi miniszter, Magyarország miniszterelnöke.

„Megmozdult ismét a magyar nemzeti ifjúság. Nem „éretlen tacskók" kiabálása ez a tüntetés, nem „zavaros fejű kamaszok" okvetlenkedése, hanem a kemény magyar faj feldübörgő hangja, a fiatalság szívéből felfakadó keserű sóhajtás.

Jövőt akar a fiatalság! Lehetőséget … reményt, életet! Éhező, rongyos béres, inaszakadt, beteg kubikos: ez a parasztfiú lehetősége. 12-14 filléres órabérek, munkanélküliség, tüdővész: ez a munkás, az iparosfiú reménye! 60 pengős állás – protekcióval – ezért tanul az egyetemista, ez az ő élete!

Nehéz a helyzet … tudjuk, kicsi az ország, Trianon, tűrni kell … tudjuk, nagyon jól tudjuk. De nehéz a türelem száraz kenyéren, ha nap-nap után látjuk, hogy sokan, többnyire bevándorolt, jövevény „magyarok" milyen jól élnek ebben a nagy nyomorúságban, sőt a nyomorúságból!

Az ifjúság a nemzet jövője – kiáltották gyakran a fülünkbe – ne feledkezzünk meg erről. Mi egy pillanatra sem felejtettük el ezt, mi mindig tudatában vagyunk, milyen súlyos kötelességek várnak ránk. De úgy látszik, azok feledkeztek meg erről, akik ezt többször is a szemünkben vágták. Mert aki az ifjúságnak nem ad életlehetőséget, magát a nemzetet fojtja meg.„

Itt aztán felsorolja azokat a követeléseket, amelyek lényegében egyeznek a később közölt 14 ponttal. Memorandumát ezekkel a szavakkal zárja: „Követeléseink talán szerényteleneknek látszanak. De ezek olyan problémák, melyeket a mai nehéz helyzetekben is meg lehet oldani, meg kell oldani, mert e nélkül elpusztul az ifjúság … elsorvad a nemzet.

Kitűzött céljaink rövid időn belül meg kell valósuljanak. Az élet követeli ezt. Bármi lesz is a kormány álláspontja kívánságainkkal szemben, mi megyünk tovább a megkezdett utunkon!

A Magyar Nemzeti Ifjúság nevében: Kémeri-Nagy Imre."

Az ifjúság ne latolgasson és ne taktikázzon, legyen mindenkor a nemzet őszinte lelkiismerete és merjen hangot adni annak, amit igaznak és helyesnek érez. Ez a szempont irányította Kémeri-Nagy Imrét tántoríthatatlan útján.

„…a katonáskodás volt az, amire pénzemet költöttem"

Kémeri-Nagy Imre – amint feljegyzéseiből kiolvasható – váltig reménykedett, hogy mégis sikerül a katonapályán maradni.

Többszöri kérésre 1928 júniusában mint hadapródőrmestert újra bevonultatták. Ígéretet kapott, hogy mihelyt rendelet jön erre, tovább szolgálhat. A rendelet késett. Imre mégis kitartott: kilenc hónapig saját költségén katonáskodott.

„Éppúgy végeztem szolgálatomat, mint aki fizetést kap érte, egészen 1930 júliusáig."

Sőt, féléven keresztül még egy zsoldost is tartott, egy falujabeli legényt.

Katonáskodása alatt nem volt kényelmes beosztásban:

„Katonai időm alatt nem az egyetemi századnál szolgáltam, hanem a kinti századnál. Naponta kivonultam. Déli óráimban jártam be az egyetemre. Egyéb szabad időmben tanultam.

Leszerelésem előtt kértem ténylegesítésemet. Ekkor Gömbös Gyula, aki már előre látta, hogy kormányra kerül, azt tanácsolta: „…ne legyek katona, mert egyszer át kell majd vennem az ifjúság vezetését."

Kémeri-Nagy Imre tehát leszerelt és idejét most még inkább fordította tanulmányai befejezésére.

„1932-ben megszereztem a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem, bölcsészeti karán a középiskolai tanári oklevelet. Pályázatot adtam be a kultuszminisztériumba tanári állásra. Állást nem kaptam."

Nehéz napok virradtak Imrére. Eleinte Budán, majd pedig a Thék Endre u. 2/b. számú házban lakott egy kis albérleti szobában.

Mégis, ezek az idők voltak a legszebbek nyomorúságában, szegénységében is királyi módon élt, senki sem parancsolt neki, csakis magyar szívére hallgatott.

„Amíg szüleim éltek, addig nem részesülhettem nagy támogatásban. A sok politikai per és az állandó oláh üldözés következtében teljesen eladósodtak. Hazulról évente legfeljebb háromszor, négyszer részesültem támogatásban. Egy évig magántanításból és oklevélfordításból éltem. Magántitkár és családtörténelmi kutató is voltam. Díjazásom csekély volt."

Még ilyen viszonyok mellett is kitartott. Pedig most kínálkozott alkalom, hogy mint néhány „ifjúsági vezér", a fiatalság vállain emelkedjék a magasba.

„Gömbös Gyula uralomra jutása után értem küldött, hogy szeretne velem beszélni az ifjúságot illetően. Jóformán száraz kenyéren éltem, mégis kijelentettem, hogy nem csatlakozom semmilyen politikai frakcióhoz. Nem azért harcoltam."

Később ki akarták nevezni a szarvasi mezőgazdasági iskolához tanárnak. Mellékes internátusvezetői jövedelmekkel is kecsegtették. Az állást mégsem fogadta el. Kijelentette, hogy csak akkor megy állásba, ha minden magyar ifjú ügyét érdemlegesen elintézték.

Ez a válasz nemcsak büszke rátartiság volt: Imre nagyon jól tudta, hogy ha a tanári állást elfogadja, egész életére el kell némulnia – nem harcolhat többé az ifjúságért és eszményeiért.

Inkább az állástalanságot választotta!

„Pedig ebben az időben havi 30–40–50–55 pengő keresetből éltem. Ezt magántanítással, oklevélfordítással kerestem. De még ennek a csekély jövedelemnek egy részét is a mozgalomra fordítottam. Néha napokon keresztül napi egyszeri, vagy kétszeri száraz koszton éltem. Emellett dolgoztam éjjel-nappal.„

Ám, Imre nemcsak, hogy nem keresett egyetlen fillért sem, mialatt az ifjúság ideáljáért csatázott, hanem rááldozta mindenét, amije volt, az ifjúsági mozgalmakra és katonáskodásra.

„Ekkor már anyai örökségem elúszott. A körösszegapáti malom idegen kézre került. De nem bántam: nem kártyáztam el, nem mulattam el – ifjúsági mozgalmak és a katonáskodás volt az, amire pénzemet költöttem."

Ennél gyönyörűbb hagyatékot nem lehet találni egyetlen ifjúsági vezér kincsei között…

A zsidók az üldözés minden fajtáját kieszelték!

A zsidók lassan észbe kaptak. Eleinte csupán a gúny maró fegyvereivel akarták Kémeri-Nagy Imrét nevetségessé tenni, később pedig, amikor mindez nem járt kellő sikerrel: „Még nők felkínálásától sem riadtak vissza, hogy kompromittáljanak és eltávolítsanak az ifjúság éléről. Persze, mindez hiábavaló volt. Emellett a rendőrség szinte naponként hivatott a főkapitányságra, én azonban kijelentettem, hogy nem egyéni érdekekért küzdök, mozgalmam egyetemes célt szolgál s célomtól nem tántoríthat el még a börtön sem.

Az üldözés minden fajtáját kitalálták: „idegen állampolgárságtól" kezdve az „áltanári" diplomáig, mit csak bírtak, rám fogtak. Bebizonyosodott, hogy minden vád hamis. Amidőn látták, hogy már más eszköz nincs, megkezdődtek a gyalázkodó újságcikkek."

Leghatásosabb eszközükhöz, a sajtóhoz folyamodtak. Sorozatos sajtótámadások láttak napvilágot. Erről Imre így emlékezik meg:

„A „Magyar Hírlap" és „Esti Kurír" egyik szerkesztője: Ignotus (Feigelsberg) Pál a görög gyújtogatóval hasonlított össze, aki gyújtogatott azért, hogy hírneves ember legyen. Zsidótól nem akartam lovagias elégtételt kérni, azért tehát másodmagammal felmentem a szerkesztőségbe és a szerkesztőt néhány munkatársával egyetemben megvertem."

Ignotus még máig is emlegeti ezt a találkozást.

A toloncházban

Később azután a rendőrség is közbelépett. Hetényi Imre akkori főkapitányhelyettes, a politikai osztály vezetője Kémeri-Nagy Imrét elfogatta és toloncházba

vitette. A pesti toloncházba való szállíttatásáról Kémeri-Nagy Imre a következőképpen emlékezik meg:

„Hat hétre akartak internálni 1937 márciusában. Két hét után azonban, amikor az egyetemi ifjúság március idusát ünnepelte, mindaddig nem akarták a hazafias ünnepélyt megkezdeni, amíg engem a toloncházból ki nem engedtek. A kormány minisztertanácsot tartott. 16 napi toloncház után szabadon bocsátottak – de önkéntes száműzetésbe küldtek két hétre vidékre."

Ezen a márciusi ünnepélyen röpcédulákkal árasztották el a pesti Vigadót. A bajtársak percek alatt szétkapkodták ezeket a röpcédulákat és lelkesen éltették Kémeri-Nagy Imrét.

Egyedül a Turul Szövetség volt az, amelyik nem tagadta meg Imre bajtársat.

„A Turul Szövetséget tudomásom szerint felszólította a kultuszminiszter, hogy zárjanak ki tagjaik közül. A Turul Szövetség ezt nem tette meg. A mozgalmat azonban a Turul keretén belül nem folytathattam, mert különben a szövetséget a feloszlatás veszélye fenyegette."

Kémeri-Nagy Imre politikai szereplése

1937 nyarán belépett az ifjú Balog István debreceni országgyűlési képviselő vezetése alatt álló Magyar Nemzetiszocialista Pártba.[20] Ott mint egyszerű tag vezette az ifjúsági mozgalmát. Csupán később vállalt tisztséget.

„A párt vezetőségébe kerülve, régi eszméimet megőriztem. Régi mozgalmi elgondolásom alapján fizetésnélküli munkatársa lettem a párt lapjának. (Politikai tisztségem sem járt fizetéssel.)"

Kémeri-Nagy Imre rövid 14 pontban foglalta össze azokat az eszme célkitűzéseket, amelyekért harcolt:

[20] Magyar Nemzeti Szocialista Párt (1937-1938) az első olyan párt, melyben egyesült szinte minden nemzetiszocialista párt, frakció, mozgalom, stb.

Mit követelt Kémeri-Nagy Imre a Nemzeti Ifjúság nevébe?

1. A zsidóság számarányának csökkentése nemcsak a főiskolákon, hanem a gazdasági élet minden ágában. (Numerus clausus.)
2. A tandíjak, vizsgadíjak és az összes díjak 30%-os leszállítását. (Progresszív tandíjrendszert.)
3. Ifjúsági otthont, ahol szellemi és fizikai munkásifjúság bajtársként összejöhet.
4. Az ifjúság szociális bajainak gyökeres megoldását.
5. Lehetőséget, hogy a szakmáját kitanult és főiskolát végzett ifjúság végzettségének és tehetségének megfelelően érvényesüljön a gazdasági életben.
6. Létminimum és létmaximum megállapítását az összes foglalkozási ágakban. (Olyan kezdő fizetést, hogy a családalapítás lehetséges legyen.) Az álláshalmozások és mamut fizetések megszüntetését.
7. A munkás és munkaadó viszonyának törvényes rendezését. A munkaidő korlátozását. A kizsákmányoló munkarendszerek eltiltását. Nemzeti alapon álló munkaközvetítést. Fizetéses szabadságot. Munkásnyugdíj törvényt.
8. Sürgős közmunkáknak s egyúttal a munkanélküliségnek munkatáborokkal való megoldását. Kötelező munkaszolgálat kiépítését.
9. Új gazdaságpolitikát, az aranyalap eltörlését, a kartelek megszüntetését, a nemzetközi szabadkőműves kapitalizmussal való leszámolást. Szövetkezeti rendszer fokozott kiépítését.
10. Radikális földreformot. Kisgazda hitbizományokat. A földmunkásság helyzetének intézményes rendezését.
11. Progresszív adórendszert.
12. A zsidóságnak fajjá minősítését és a magyarság testében való elhelyezkedésének törvényes rendezését. A magyar kulturális élettől elválasztott külön zsidó kulturális életet. A zsidó bevándorlás megszüntetését.
13. A nemzetáruló és nemzetrontó szabadkőműves, liberális és kommunista világnézet alapján álló szervezetek és pártok végleges kiirtását.
14. A nemzetmételyező sajtó, irodalom, film és színház kiirtását. A becsületes magyar sajtó megerősítését."

Írt a Szittyakürt, Riadó, Roham, Előre, Nemzetszava című politikai hetilapokba is. Itt fejtett ki az akkori állapotok megváltoztatására vonatkozó nézeteit.

Cikkeivel sikerül megnyernie a teljesen baloldalra tolódott munkásság egy részét, és ezáltal sikerült rést ütnie a nemzetellenes szociáldemokrata párton.

A zsidóság persze felhördült. Most már nyilvánvalóvá lett, hogy Kémeri-Nagy Imre kézlegyintéssel többé el nem intézhető. Hiszen nem egy emberrel állottak szemben, hanem százezrek vágyával, aminek ő hangot adott.

Utcai harc a zsidó szociáldemokratákkal

Kémeri most már a cselekvés terére lépett. Belátta, nem elég az eszme hirdetése, dolgozni is kell az eszme megvalósításáért.

Szervező munkába fogott tehát:

Egyik ilyen szervező gyűlés eredmény lett azután a híres Tompa-utcai harc, ahol a zsidóság Kémerivel nyíltan szembeszállt.

„1937. szeptember 14-én kerületi alakuló gyűlést tartottunk Budapesten a Tompa utcában. Ekkor, saját bevallásuk szerint, 400 szociáldemokrata munkás támadta meg a helyiségünket. Az ablakokat kövekkel bezúzták, már-már az utcára nyíló ajtón akartak behatolni, amikor tizedmagammal kirohantam. Dulakodás után a tömeget szétvertük. Ennek következménye lett egyik nagy perem, amelyben jogos önvédelem címén felmentettek és fokosomat is visszaadták."

Egyéb politikai szereplésének vázolása nem a mi feladatunk. Az különben is túlterjedne e kis könyv keretein.

Sajtóban megjelent cikkeit ugyanaz a lángoló, hazafias szellem hatja át, mint beszédeit és élete minden mozzanatát:

„Minden újságcikkemet a legtárgyilagosabb hazafiasság szelleme vezette s minden cikkemet az egyetemes magyar érdek diktálta. Mégis majdnem minden cikkemért felelősségre vont az ügyészség. Emiatt több fogházbüntetést is kaptam, amelyből két hónapot le is töltöttem. Több politikai szónoklatom miatt is eljárás indult ellenem."

A debreceni „királyválasztás"

„1937 őszén zajlott le Debrecenben, az Arany Bika Szállóban a híres »királyválasztás«, amely annak idején – habár a lapok nem írtak róla – futótűzként terjedt el az országban. Erről Imre így emlékszik meg:

„1937. november 28-án több párt egyesülése után, melyben híveim is mint egy pártcsoport tagjai vettek részt, egy debreceni nagygyűlés alkalmával 25 000 főnyi közönség előtt a Kormányzó Úr Őfőméltóságát királlyá kiáltottam ki. Emiatt az ügyészség fogházába kerültem. Ezt azért tettem, mert a Kormányzó Úrnak már Erdélyben is rendíthetetlen híve voltam, és ezzel az eszmével reméltem a jobb magyar kibontakozást.„

Ugyanakkor Debrecen utcáin falragaszok és röpcédulák hirdették a következő szöveget:

„Milliók nevében! A Szent Korona a királyt és a nemzetet elválaszthatatlanul köti össze. A magyar Szent Korona a magyar nép akaratát fejezi ki akkor, mikor arra érdemes férfi fejére teszik."

A kiáltvány azután azt fejtegeti, hogy a Kormányzó Urunk érdemeit vallás-különbség nélkül el kell ismernie mindenkinek, tehát a Szent Korona is megilleti őt arravaló tekintet nélkül, hogy eddig csupán katolikus vallású királya volt az országnak.

„A Kormányzó Úr az a férfi, akinek szívében a hősies szikra a magyar nemzet feltámasztására lángra lobbant és a legválságosabb időben összetört nemzetünk hajóját biztos kézzel kormányozta Európa háborgó tengerén.

„A Kormányzó Úr volt az a férfi – így fejeződik be a kiáltvány, – aki Isten trónját visszaszerezte a nemzet számára. Isten kegyelméből, a magyar nemzet akaratából a Szent Korona vitéz nagybányai Horthy Miklós[21] történelmi tettiért az ő fején kell, hogy ragyogjon. Azért a magyar nép akaratából nemzetünk első állampolgárának: vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzónak fejére kell tenni nemzetünk egyetlen összefoglaló erejét, a magyar Szent Koronát: éljen I. Miklós, Magyarország királya!"

Kémeri-Nagy Imrének ezt az akcióját mennyire nem a feltűnni vágyás, hanem őszinte belső szándék vezette, annak legszebb bizonysága az a szolnoki katonai szemle, amikor Kémeri-Nagy Imre szeme a Kormányzó Úr közelségében könnybe lábadt.

Erdély visszahívja fiát

Azok az ifjúsági mozgalmak, amelyeket Kémeri-Nagy Imre vezetett, nem egyszer rázták fel a magyar nemzet lelkiismeretét. Hónapos diákszobában, állás nélkül, éhezve-fázva, de a lelkesedés csodás tüzétől fűtve, büszkén és örömtől csillogó szemmel tűzött ki célokat az egyetemi ifjúság számára. Az ifjúság pedig nem egy esetben engedelmesen követte, soha meg nem választott, de kiválasztott vezérét.

Kémeri-Nagy Imre mégsem tudott megfeledkezni valamiről. Csöndes pipázgatásai közben, bánatos hallgatások után sokszor buggyant ki ajkán egy szó, mint valami eltemetett, néma bánat: „Erdély!".

[21] Vitéz nagybányai Horthy Miklós (Kenderes, 1868. június 18. – Estoril, Portugália, 1957. február 9.) az Osztrák–Magyar Haditengerészet tengerésztisztje, 1909–1914 között Ferenc József szárnysegédje, ellentengernagyként a flotta utolsó főparancsnoka volt. Az uralkodó a világháború végén altengernaggyá léptette elő. Az első világháborút követő proletárdiktatúra összeomlása után megszilárdította az államhatalmat. 1920. március 1-jétől 1944. október 16-áig volt a Magyar Királyság kormányzója.

„1934-ben kisebb számú csapattal be akartam törni Erdélybe, hogy ott az oláhok között pánikot keltsek és rákényszerítsem saját hazánkat is Erdély visszafoglalására.

Több gazdag erdélyit felkerestem, senki sem volt hajlandó áldozni, így a vállalkozás elmaradt, bár Erdélyben már ekkor megfelelő szervezetem volt erre az alkalomra előkészítve."

A vállalkozás nem járt azzal a sikerrel, amit Imre remélt.

Csalódottan panaszolja az emberi közönyt és áldozatkészség hiányát. Sebzett lélekkel visszavonul, de 1935 őszén újra ott látjuk az ifjúság élén. Ekkor kezdődik ifjúsági mozgalmainak második sorozata, amiről már megemlékeztünk.

A táltosfiú és kopjás százada

Az erdélyi betörés kísérlete nem hagyja nyugodni. Másokban hiányozhatott a lelkesedés, az ő szívét újra, meg újra eltöltötte kiapadhatatlan fénnyel. Valami ösztönszerű sejtéssel megérezte az új idők nagy karcait. És hogy hazánk kellőképpen felkészüljön a történelmi területek visszafoglalására, megalakította kopjás századát.

„1936-ban a megbízható ifjúság egy részéből katonai alapon „kopjásokat" is szerveztem. Ezekből lettek később a felvidéki harcosok."

Vannak csodálatos érzékkel megáldott emberek, akik előre látják a bekövetkező események sorát. Lelkükben feszül a jövendő várakozása. Az eszmék, amelyek a tömeg lelkében halványan derengenek, bennük már kikristályosulnak.

A tenni vágyás tüze lobog szemükben. Cselekedni akarnak, mert cselekedniök kell! Így rendeli lelkük belső parancsa. És mert korukat évtizedekkel, néha évszázadokkal megelőzik, szükségképpen összeütközésben kerülnek a fennálló renddel és annak őreivel. De ők vállalják az üldöztetést, a nélkülözést, a gúnyt és megvetést még a börtönben is, sőt a haláltól sem riadnak vissza, mert előttük mindaz, ami a szürke hétköznapi polgár számára hatalmas érték: kényelem, nyugodt élet, biztos megélhetés, karrier, – hitvány törpeséggé silányul – ők egy más világban élnek … számukra még a sötét börtönökben is nagyobb fényesség ragyog, mint a vakondok számára a szabadban.

Kémeri-Nagy Imre is ilyen hősi lélekkel vállalta az üldöztetést, amikor ezeket írja:

„A rendőrség minden mozgalmat és működést meg akart tiltani nekem, mivel a törvény szerint csak belügyminiszterileg jóváhagyott társadalmi egyesületben, vagy politikai pártban lehet mozgalmat kifejteni. Üldözött ifjúságommal beléptem hát a Honszeretet Társadalmi Egyesületbe. Belépésünk után néhány hétre a Honszeretet egész vezetősége lemondott. Megriadtak az újságok támadásaitól.

Kizárni nem akart a vezetőség, mivel ezt hazafiatlanságnak tartották, inkább a lemondást választották. Beláttam, hogy innen is ki kell lépnem."

Mégsem csüggedt. Nem adta fel a harcot. Rendületlenül haladt előre.

Hogy mennyire nem belpolitikai kaland, hanem komoly történelmi átalakulás célja vezette Kémeri-Nagy Imrét a kopjások megszervezésében, azt emlékiratának következő őszinte sorai igazolják:

„Pártomnak volt egy kopjás zászlóalja Budapesten, egy kopjás százada Debrecenben, Turkevén, egy rohamosztaga Szerdahelyen, Vácott, Szarvason. Kopjásaimat mind Budapesten, mind vidéken az illetékes katonai felügyelet mellett megfelelő katonai kiképzésben részesítettem, amikor pedig a m. kir. lövészezred megalakult, valamennyi kopjás lövész-zászlóaljat magam vezettem, mint zászlóaljparancsnok-helyettes.

Körlevelet bocsátottam szét, amelyben leszögeztem, hogy a hadbavonultak részére a mai naptól kezdve megszűnt minden politika és az itthonmaradottak is tartoznak olyan magatartást tanúsítani, amely mindenképpen megfelel a nemzet mostani érdekinek. A párt vezetését átadtam a párt akkor képviselőjének, ifj. Balog István országgyűlési képviselőnek."

A politizálási tilalmat nemcsak körlevekbe foglalta, hanem kopjás zászlóalja előtt ki is hirdette: azonnali kikötést és leszerelést helyezett kilátásba annak, aki ezt a tilalmat megszegi. Mégis távoznia kellett. Így kívánta – a politikai helyzet.

Imre nemes, hazafias gondolkozása búcsúparancsában nyilvánul meg a legszebben: bajtársait arra buzdítja, hogy mindenki tegye eleget esküvel fogadott kötelességének – neki egyelőre fontosabb beosztásba kell távoznia.

Ezekről a napokról a következőket írja:

„Nem keseredtem el. Elhatároztam, hogy mégis küzdeni fogok a hazámért s ha előbb nem is jutok oda, de az első támadásnál ott leszek a határon, együtt fogok harcolni embereimmel."

Még aznap jelentkezett és „Szilágyi István" hadnagy néven, levágott bajusszal, levágott hajjal beállt azok közé, akik már készenlétben vártak az adott jelre…

Így születik meg egy legendás éposz

… és amikor elérkezett a nap, Kémeri-Nagy Imre kopjásaival megjelent.

1938 októberében volt a nevezetes tattersaali gyűlés, amelyen politikai pártállásra való tekintett nélkül részt vettek az igazi magyarok.

Végre megvolt az egy év óta áhítozott nemzeti egység: az egymásra féltékenykedő nacionalista vezérek és alvezérek szépen megfértek egymás társaságá-

ban. Itt egy táborba forrasztotta őket a közös nemzeti cél: az elszakított Felvidék visszafoglalása!

Kémeri-Nagy Imre Héjjas Iván felkelő táborába szállt. A „rongyos gárda[22]" újból elindult … és nyomában támadt az új, legendás magyar éposz.

„1938. október 8-án mentem át tizenkét emberemmel és két robbantóval. A határtól 10 kilométerre lévő Borzsova-hidat kellett felrobbantani. Ez volt az első katonai feladat. A járőrök, akik előttem elindultak, röpcédulákat dobáltak. Feladatomat azzal a paranccsal kaptam, hogy a csehek legfontosabb összekötő vasúti hídja Ungvár–Munkács és Nagyszöllős–Técső között. Ezt három napra járhatatlanná kell tenni. A hidat erős őrség őrzi. Ha ez az őrség visszaver, a parancs értelmében vissza kell térnek Magyarországra, vagy pedig tovább kell mennem Lengyelország felé.

Október 9-én 0 óra 30 perckor kellett elvégezni a robbantást. Éjfélkor az őrséget szétvertem, a hidat felrobbantottam. Az ellenségnek hat halottja volt, nekem semmi veszteségem. Innen mentem tovább Lengyelország fel. Útközben állandóan csendőrökre vadásztam s lázítottam a csehek ellen a ruszin falvakat…"

A vállalkozó járőrök közül összesen 47 fő ment át Lengyelországba. Egyedül Kémeri-Nagy Imre hajtotta végre feladatát és ment át teljes felszereléssel teljes egészében.

Lengyelországban újabb felszerelési kiegészítést kapott. Csak az ő járőre vállalkozott arra, hogy hazafelé is harcolva jön át a Kárpátokon, a többiek Németországon át tértek vissza.

Más megpihent volna a derekas hadi teljesítmény után. Ő nem tért haza, hanem tovább haladt a hősi úton. Itt már nem érhette gáncs, sem rendőrkordon.

A drótsövény sem volt akadály: hegyen-völgyön, erdőn-patakon át vezette maroknyi csapatát. Most végre megmutathatta, hogy mindazt, amit éveken át hirdetett, hogyan kell valóra váltani vérrel-vassal: egy nemzet ilyen hősök erényein emelkedhetik fel elesettségéből, nem pedig „békés" revizio-propagandával.

Hatalmas külföldi népek megbecsülését nem alázatos könyörgéssel, hanem hős ellenállással lehet megnyerni. Alázatos lelkű hősöket nem ismer a történelem!

„Lengyelországból visszatérve folytattam további hadi-vállalkozásaimat. November 25-én felderítettem az egész munkács–gorodi határszakasz részeit. November 27-én Újdávidházánál visszaűztem a hb. részeket a Latorca túlsó partjára. November 28-án megtámadtam a mezőgorodi helyőrséget és szétvertem este 21-22 óra között, 380 cseh katonával szemben az én járőröm (18 fővel) szállt szembe. Veszteségem két súlyos sebesült."

[22] A Rongyos Gárda 1919. április 18-án alakult meg az első világháborút megjárt tisztekből és katonákból, szegény napszámosokból, illetve a Székely Hadosztály maradványaiból.

1939. január és február havában új szervezés vált szükségessé és új emberekre volt szükség. Ekkor osztagparancsnok lett. Megkérték, hogy az elbocsátott emberek helyett hívjon be az ő volt megbízható kopjásai közül másokat. Az alaptalan mellőzésért ez volt a legnagyobb elégtétel…

„1939. március 15-én Verbőc községben kellett hadi vállalkozást végrehajtani az ott gyülekező cseh rendőrség ellen. Tíz saját és tizenhat felsőbb parancsra kapott ruszin emberem volt. A ruszinok az első lövések alatt elszaladtak. Tíz emberem közül öt megsebesült. A vállalkozást végrehajtottam."

1939. március 16-án újra kimegy Lengyelországig, pedig a lovasdandár a nagy hó miatt Roszgyilán elakadt.

„1939 őszén a Borzsova völgyének megszállását hajtottam végre negyven térképésszel és negyven határvadásszal Ilosva, Bilke és Dolhán át. Veszteség nélkül történt mindez. A „sziccsek" részéről öt halott és három fogoly volt a veszteség."

Az erdélyi szervezésnél szintén személyesen vett részt. A szervezés nehezen indult. Emberei közül többen kaptak nagyezüst vitézségi érmet, kisezüstöt, bronz vitézségi érmet, tisztjei signumot. Őt is felterjesztették lovagkeresztre, de nem kapta meg, mert politikailag büntetett előéletű volt.

1939-ben végre korengedélyre való tekintet nélkül felvették a Ludovika alantos tiszti tanfolyamára.

Mannerheim tábornagy finn kapitánnyá lépteti elő Kémerit

A felvidéki és az erdélyi visszafoglalás közti időben sem pihent tétlenül. Ma már büszkén vallhatjuk, hogy Kémeri-Nagy Imre már 1940-ben harcolt a bolsevisták ellen – a testvér finn nemzet oldalán.

„1940. február 7-én 342 társammal együtt kimentem Finnországba és ott Mannerheim tábornagy úr, a többi finn tábornok és törzstisztek szemléje alkalmával a legnagyobb dicséretét fejezte ki a zászlóalj példás fegyelme, katonás magatartásáért. Mannerheim tábornagy úr soron kívül kapitánnyá léptetett elő…"

Négy hónapig harcolt Finnországban. Maradt volna még tovább is, de időközben híre járt, hogy Magyarországon is nagy változások elébe nézünk: az oláhok is tudták, hogy nem tarthatják a bitorolt magyar földet tovább … érlelődött a bécsi döntőbíráskodás. Kémeri-Nagy Imre újra érezte, hogy nem nézhetjük tétlenül, ölbe tett kezekkel, hogy a baráti nagyhatalmakat Románia hogyan zsarolja. Mindig a merész kezdeményezőké a fél siker és a bátraké a teljes győzelem.

Kémeri-Nagy Imre hazatért. Hogyne tért volna vissza, amikor segítségért kiáltott életének legnagyobb szerelme: Erdély!

„1940 júniusában megalakítottam az első rohamosztagot saját embereimmel, amelynek szervezését, felszerelését, kiképzését magam végeztem. Bevonultam vele Nagyváradra."

Szemtől-szembe a Kormányzó Úrral …

Azután soká nem hallottunk hírt felőle. Eltűnt, mint a garabonciás diák…

Barátaitól tudjuk, hogy nem akarták kiengedni az orosz frontra. Itthon is erős szükség volt arra a nevelő munkára, amellyel Kémeri-Nagy Imre főhadnagy szinte szuggerálta alárendelt katonáit.

Mégis mindent megmozgat, hogy kimehessen a tűzvonalba.

„Előbb azonban megjelent Szolnokon egy katonai szemlén, ahol a Kormányzó Úr is megtekintette a századot."

Bajtársai mondják, hogy amikor a Főméltóságú Úr Kémeri-Nagy Imre előtt elhaladt és tekintetük találkozott, Imre szeme könnybe lábadt. A szemle után csak ennyit mondott: „Először láttam közelről, szemtől szembe a Kormányzó Urat!"

Az utolsó ütközet

Néhány hét múlva kiment a frontra. Az újságok megírták mi lett a sorsa. Egyik bajtársa, aki részt vett ebben az utolsó ütközetben, amelyben Imre halálos sebét szerezte, elmondja az ütközet lefolyását:

„Egyik márciusi éjjelen a bolsevista orvlövészek a falu szélén felállított őrszemekre tüzeltek. Ezek felriasztották Kémeri-Nagy Imre csekély létszámú félszázadát, amely hirtelen védőállást foglalt el.

Az ellenség orvtámadását a hatásos tűz megtörte. Később azonban igen erős tűztámogatás mellett újabb támadásra indultak a bolsevisták és a magyar különítmény mindkét szárnyát átkarolták.

Hatszáz főnyi csapattal támadtak a partizánok. Sok géppuskát, aknavetőt és nyolc gránátvetőt vontak be a harcba. Minden második szovjet katona automatapuskával tüzelt honvédeinkre.

Imre csekély számú félszázada a bekerítés elől nyugati irányba vonult vissza. Ez azonban már nem használt: az ellenség a különítmény hátába került, befészkelődött a községbe s elállta az egyetlen visszavonulási utat.

Itt azután házról-házra harcolva, minden talpalatnyi helyért keservesen küzdve tört magának utat Kémeri főhadnagy maroknyi csapata. A község délnyugati szélét el is érték, ahol ismét védőállást foglaltak el.

A falun át való visszavonulás súlyos áldozatokat követelt. Imre is átlátta csakhamar, hogy minden oldalról körülzárt kis csoportja nem képes sokáig ellenállni a többszörös túlerőnek.

Reggel hat órakor rádió útján segítséget kértünk. A zászlóaljparancsnok 10 kilométernyi távolságból két puskás szakasz, egy másik, 18 kilométernyire lévő községből pedig egy golyószórós rajt, egy páncéltörő ágyút és egy aknavetőt rendelt ki Kémeri főhadnagy különítményének támogatására. A német parancsnokság repülőgép támogatást küldött. 14,30-kor érkezett meg az első segítség és egyesült a Kémeri-csoporttal. Ugyanekkor avatkozott a harcba két német repülőgép fedélzeti fegyvereivel. Csakhamar megérkeztek a golyószórósok és az aknavetők is: oldalba támadták az ellenséget. Most már a partizánok rendje felbomlott. Kelet felé az erdőbe menekültek vissza.

Kémeri-Nagy Imre osztaga megmenekült, de a különítmény parancsnoka és tizenkét embere sebesülten feküdt a földön. Az ellenség ötven halottat hagyott a csatatéren. Egy géppuskát, golyószórót és több géppisztolyt zsákmányoltak a honvédek. Sebesültjeiket magukkal vitték."

Az ütközet egy másik résztvevője, Tasnádi Ferenc szakaszvezető következőképp mondja el az ütközet lefolyását:

1942. március elején kis egységünket harmincszoros túlerővel orvlövészcsoport fogta körül. Kémeri-Nagy Imre századparancsok azonban nem menekült. Utolsónak akarta elhagyni az ütközet helyét. Bajtársainak visszavonulását védelmezve érte őt a golyó, amely később halálát okozta."

Így folyt le tehát az utolsó ütközet, amelyben bajtársainak visszavonulását fedezve, utolsónak hagyta el a csatateret Kémeri-Nagy Imre főhadnagy, a századparancsnok.

A táltosfiú hazatér

Kémeri-Nagy Imre sebesülése eléggé súlyos volt, de meg lehetett volna menteni. Sajnos a fejlövés nyomán fisztula képződött és így, habár a németek repülőgépen vitték Varsóba, ahol a leggondosabb ápolásban részesült, sebébe mégis belehalt.

Imre bajtárs március 11-én sebesült meg. Március 27-én még saját kezűleg írja egy lapon, útban a varsói kórház fel:

„Drága jó Anyám! A sors rám cáfolt! Azt hittem, még a lövedék sem fog rajtam. Tévedtem! Sebesülten fekszem egy német kórházban. Sebem súlyos, de nem életveszélyes. Nemsokára hazakerülök – Magyarországra... Szeretettel csókolja fia: Imre."

A tábori postakártya első soraiban szomorú lemondás remeg. Mintegy végzetszerű megsejtése annak, hogy az örök harcnak vége. Annál megindítóbb, hogy a következő sorokban halálos sebének tudatában is vigasztalja szüleit. A lap ceruzával van írva. A szöveg utolsó mondta már olyan kusza… az írás szétfolyó, mint akinek nagy fáradságába kerül ennyit is papírra vetni… mintha az öntudat már elel hagyná.

Imre nevelőanyja, özv. Fazekas Andrásné a Turul Szövetséghez intézett levelében minderről a következőket írja:

„Április 13-án kaptuk meg a varsói kórház német nyelvű táviratát, amelyben arról értesít, hogy ott fekszik súlyos betegen. Azonnali drótválaszt kértünk, nem hozhatnók-e haza? Semmi válasz nem jött, csak április 27-e körül jött a kórház értesítése, hogy Imre 1942. április 12-ről 13-ra virradó éjjel meghalt. Így értesültünk, hogy április 15-én eltemették a varsói hősök temetőjében. Elküldték hátrahagyott ruháinak a leltárát. Pár nap múlva a német kezelőorvos küldött levelet. Leírta, hogy fejlövése volt. Meg lehetett volna mentetni, de fisztula képződött és a magas lázt a sok erősítő injekció ellenére sem bírta ki."

Azután még a tábori lelkész írta meg a temetés lefolyását, sírhelyét és pontos számát. Teljes katonai díszpompával temették el Varsóban. Koporsóját német hadilobogóval takarták le. Négy német katona vitte az úton a temetőig. A temetési menet alatt szólt a katonazenekar. Gyászindulókat játszott. Majd a beszédet írta le a tábori lelkész, amit a sírnál mondott és az utolsó imát. Háromszoros díszsortűz közben engedték le a sírba…

„Kisebb-nagyobb időközben –, írja Imre anyja, – hazaérkeztek csomagjai. Ezek mindannyian feltépték a hegedő sebeket. Rettenetes volt látni ruháit, könyveit, kedvenc pipáját és ő sehol … soha többé."

Sírjának pontos helye és száma: Hősi temető, Varsó, Powecki N rész. 6. sor. 27. szám. Ellenőrzési száma 2073. Mindezeket leírtam, hátha fel tudják használni a készülő könyvben. Itt küldöm még a kért önéletrajzot, néhány versét, amely megvilágítja az ő lelkivilágát és néhány fényképét.

Köszönöm, hogy legalább a Turul Szövetségbeli volt bajtársai nem feledkeznek meg róla és ilyen módon áldoznak emlékének. Megérdemelte, akiért teszik. Én pedig Isten áldását kérem szép, nemes munkájukra. Adja a magyarok Istene, hogy dicsőségesen fejezzék be honvédeink azt a háborút, amelyért az ilyen emberek, mint a mi Imrénk is volt, életüket áldozták.

Bürgezd, 1942. augusztus 18-án.
Hazafias köszöntéssel:

özv. Fazekas Andrásné
nevelő édesanyja.

Csaba vezér csillagszemű seregében

....itt vége szakad a hősi krónikának.

1942 tavaszán hantolták el Kémeri-Nagy Imre főhadnagyot a varsói Hősök Temetőjében, ugyanannak az évnek őszén pedig a Kormányzó Úr Őfőméltósága a halott hőst századossá lépteti elő.

A táltosfiút valahol Csaba vezér csillagszemű seregében érte ez a harmadik csillag, hősi áldozatának legszebb földi elismerése.

Találkozott fenn a magyar ifjúság másik nagy halottjával, vitéz Horthy Istvánnal, aki ugyancsak az életét áldozta hazájáért.

Mindketten meghozták a legnagyobb áldozatot: egyikük a magasból jött, a királyi vár fényes palotájából indult útnak és a gyárak géptermén keresztül közeledett csendes mosolygással a magyar munkás felé.

Másik hősünket Erdély szülte. Oláh börtönök, hónapos diákszobák, pesti toloncház voltak élete egyszerű állomásai, mialatt a szegénység szivárványíven szárnyalt a hősi erények magas csúcsai felé.

A magyar föld különböző tájairól indultak útnak, mégis találkoztak ott, ahol évszázadok óta – legyen nemes, vagy pór, szegény, vagy gazdag – találkozik minden magyar, a közös vér hősi áldozatában. S most mindketten együtt vágtatnak, a mi örök Bajtársaink között a Hadak Útján ...

Imre Bajtársunk! Fáj nekünk, hogy nem vagy körünkben. Mégsem gyászolunk. Büszkék vagyunk Rád és megfogadjuk, hogy a varsói hősi temetőből, mihelyt lehet, hazahozatunk.

Nem azért, mintha most nem éreznénk magunk között. Hiszen itt vagy. A Te lelked lüktet nemzeti dacunkban, amikor a hitványság ellen lázadozunk. Mindig velünk vagy, mert Téged magáénak vall a fiatalság és az ifjúság halottja örökké él.

Hazahozunk mégis, mert a magyar faj rendeltetése: azon a földön kell küszködnünk, amelyen születtünk és abba a földben kell nyugodnunk, amelyért szenvedtünk, harcoltuk a magyar álmok csatáit ... itt kell élnünk-halnunk – rendületlenül.

Rácz István, az újságíró finn önkéntes katona[23]

„1939 januárjában mentem ki Szuomiba, hogy megismerjem testvérnépünket. Ott ért a háború. Együtt éltem át a finnekkel a téli háború nap, mint nap megismétlődő légitámadásait. Jártam kinn a frontokon, ahol a maroknyi finn hadsereg küzdött a tízszeres túlerőben levő támadó ellen. Majd midőn a történelem lehetőséget nyújtott a finn népnek arra, hogy Karjala elrabolt földjét visszaszerezhesse, 1941 júliusában önkéntesként beléptem a finn hadseregbe, s mint egy gépfegyveres század közlegénye magam is részt vettem a Viipuri visszafoglalásáért és Kelet-Karjala felszabadításáért vívott harcokban. 1943 júniusában tértem vissza Magyarországra.

Ebben a kis füzetben azoknak a naplószerű feljegyzéseknek egy része jut most a Magvető olvasóközönsége elé, amelyet annak idején a bombázott városokban, vagy frontokon írtam. Ezek a cikkek részben itthoni, nagyrészt azonban külföldi lapokban jelentek meg. Az első öt feljegyzés még a téli háború idejéről való, az utóbbiakat a Karjaláért vívott harcok idején keletkeztek. Nem változtattam rajtuk semmit, úgy adom őket közre, ahogy annak idején megszülettek: mutassák meg, hogy éltünk, miben bíztunk, miképp láttuk akkor az eseményeket.

Budapest, 1944. április

Rácz István

[23] Rácz István: Karjalában harcoltam Turul kiadás (1944)

Az erdő katonái

Suomussalmi, 1940. január

– Vegyük elő a térképet, s tekintsük át most az általános helyzetet, – mondotta őrnagyunk, s az asztalra kiterítette Finnország térképét. Öten szorongtunk az asztal körül, öt külföldi újságíró, kik megfelelő engedélyekkel, bundákkal, fehér köpenyekkel és fényképezőgépekkel fölszerelve fölrándultunk Helsinkiből a suomussalmii frontszakaszra, hogy megnézzük ennek az alig hat hete tartó háborúnak egyik legnevezetesebb színterén. Itt a Suomussalmi és Raate közötti rengetegben a finn csapatok két orosz hadosztályt semmisítettek meg és hatalmas hadizsákmányt ejtettek: a szűk erdei utakon összezsúfolva még most is ott állanak szörnyű összevisszaságban a teherautók, szekerek százai, a harci kocsik, ágyúk, páncélautók. Valóban lenyűgöző látványban volt részünk, ahogy ott jártunk a harcok színhelyén, s most fáradtan a sok látnivalótól betértünk az egyik zászlóalj parancsnokának földbeásott fedezékébe, aki megígérte, hogy ismertetni fogja előttünk, a suomussalmii harcok jelentőségét. A fedezékben kellemes, barátságos meleg volt, a mennyezetről tisztafényű karbidlámpa lógott alá és világította meg az asztalon fekvő térképet. Őrnagyunk oktató, tanáros mozdulattal húzta végig ceruzáját a térképen.

– Íme a finn–orosz határ. Oroszország európai határa, az északi Jeges tengertől le a Fekete tengerig mintegy 4 500 kilométer hosszú, s ebből egyedül Finnországra több, mint 1 800 kilométer, tehát az egész határnak kétötöde esik. S ha most hozzávesszük, hogy Finnországnak hárommillió-hatszázezer, Oroszországnak pedig csak az európai Oroszországnak száznegyvenmillió lakosa van, úgy felmérhetik az urak, hogy milyen óriási nyomást kell kivédenie a kis Suominak, hogy feltartóztathassa az orosz előretörést Európa felé.

– Mert szeretném, ha megértenék az urak – mondotta az őrnagy, s hangja rekedten, sötéten csengett – mi itt nemcsak saját függetlenségünket, hanem egyszersmind Európa határát is védjük. Mert ha Finnország elesik, az orosz nem fog megállni a Torniojoki partjánál. A világháború utáni békeszerződések útját vágták az orosz expanziónak Európa felé Finnország, a balti államok, Lengyelország, mint szöges drótkerítés húzódtak végig az orosz kontinens határán. De alig tört ki az újabb európai háború, a helyzet gyökeresen megváltozott. Az oroszok Kelet-Lengyelország elfoglalásával lejutottak a Kárpátok gerincéhez, s a balti flottatámpontok kisajátításával újból veszedelmes tényezővé lettek a Keleti tengeren is. Az új európai háború még kezdeti stádiumában van, de az oroszok eddigi lépéseiből

nyilvánvaló csak az alkalomra várnak, hogy mikor avatkozhatnak bele a küzdelembe, s mikor valósíthatják meg terveiket. Ezeknek az expanziós terveknek az irányát az újabb kori történelemből jól ismerjük, s azokon az orosz belső átalakulás mit sem változtatott: az egyik ilyen törekvés a Balkánra, s a Dardanellák felé irányul, a másik pedig Nagy Péter útmutatását követve, Finnországon át a skandináv félszigetet veszi célba. Hogy mit keres itt fönn, északon a szovjet? Nos, köztudomású, hogy Észak, a Kalevala „pusztaságos Pohjolája" gazdasági szempontból is igen jelentős vidék: elég talán, ha a petsamoi hatalmas nikkel- és óntelepekre, meg az Észak svédországi vasércre, a világ legkitűnőbb vasérctelepeire utalok. Az is nyilvánvaló, hogy a szovjet, amelynek az Atlanti Óceán felé csak egyetlen jégmentes kikötője van, Murmanszk, szeretné kiszélesbíteni kijáróját az óceánhoz. Azonban a finn–orosz háborúnak igazi jelentőségét mégsem ezek a helyi célok adják meg, hanem úgy kell tekintenünk ezt a háborút is, mint egy későbbi nagy sakkjátszma bevezető lépéseit, amelynek célja, hogy előnyös helyzetet teremtsen a később támadó hadműveletek számára. S ez a támadás nem csupán észak, hanem egész Európa ellen irányul. Hogy mikor fog bekövetkezni, azt ma még nem tudhatjuk, de az bizonyos, hogy az orosz, ha alkalmasnak látja az időpontot, be fog avatkozni az európai háborúba.

– Miben látja őrnagy úr itt északon az oroszok távolabbra mutató háborús szándékainak megnyilvánulását? – kérdezte az amerikai kolléga.

– Miben? Ha az oroszoknak valóban csak Leningrád biztonsága volna olyan fontos, amit ugyan a kis Finnország sohasem fenyegetett, akkor hadműveleteiket csupán a karjalai földszorosra korlátozták volna. Ők azonban a Ladogától északra, egészen fel a Jeges-tengerig mindenütt támadtak, s elárulhatom, hogy várakozásunkat meghaladó nagy erőkkel támadtak. Az oroszok erre a háborúra már régen készültek: ezt bizonyítja, hogy a Murmanszk vasúttól több szárnyvonalat építettek nyugati irányba, s az egész hadjárat előkészítése is hosszabb időt vett igénybe, hiszen az egyetlen Murman vasútvonalon ez nem volt éppen könnyű feladat. Ha már most rátekintünk a térképre, szinte magától adódnak az orosz támadás irányai. Legfelül Petsamo, mely számunkra szinte védhetetlen volt, hiszen a dorpati béke értelmében a petsamo fjordot nem volt szabad megerősítenünk, ott száz tonnánál nagyobb hadihajókat tarthattunk. Ezzel szemben az oroszoknak ott volt Murmanszk, illetve Polarnoje, legfontosabb hadikikötőjük, jelentős repülőparkkal. Hogy számukra miért volt fontos Petsamo elfoglalása, azt úgy hiszem, nem kell bővebben fejtegetnem. A következő lökés Sallánál Kemijärvi és Rovaniemi felé irányult; ha az oroszoknak sikerült volna elérniök Kemijärvit, úgy innen már veszélyesen fenyegethették volna északabbra harcoló csapataink összeköttetéseit, s ha elérik Rovaniemit, ezzel elvágják a sarki országutat, ami azzal járt volna, hogy nekünk az egész Lappföldet ki kellett volna ürítenünk. Ezzel elérkeztünk a harmadik

támadási ponthoz, a hírhedt „üvegnyakhoz". Mint látják az urak, itt Oulu és Soumussalmi között veszedelmesen összeszűkül Finnország dereka, a két határ között a távolság nem több 200 kilométernél. Itt kierőszakolni egy áttörést, s ezzel egész Észak Finnországot levágni, azt kétségtelenül igen kecsegtető vállalkozásnak látszott, s érthető, hogy az oroszok két hatalmas támadást is indítottak ezen a szakaszon. Kissé lejjebb, az Oulunjoki vízrendszeréhez tartozó tavak alatt is nyílik még egy átjáró azonban alább, Nurmesnél már elkezdődik a „nagy tavak" vidéke, ahol a vízrendszerek természetes akadályt képeznek. Ezért a szovjet, Kuhmo és Lieksa között is megkísérelt egy támadást, ezt azonban nemcsak, hogy feltartóztattuk, hanem orosz területre vetettük vissza a frontot.

– Miképp foglalhatná össze tehát, őrnagy úr a háború eddigi eredményeit? – kérdeztük.

– Nos, mindezeken az előbb felsorolt frontszakaszokon nemcsak feltartóztattuk az ellenség előnyomulását, hanem súlyos veszteségeket is okoztunk neki: a Petsamo felől előretörő orosz divíziót Naulsinál megállítottuk, sőt visszavonulásra kényszerítettük, annak ellenére, hogy ott egy egész orosz hadosztállyal, mely harckocsikkal és tüzérséggel van felszerelve, mi csupán egy zászlóaljat tudtunk szembeállítani. A Salla felé előrenyomuló 122. orosz divíziót Wallenius tábornok csapatai 75 kilométerrel visszavetették és felszerelésének legnagyobb részét zsákmányul ejtették, úgyhogy ez a támadás is összeomlott. Itt, Suomussalmi és Raate között tökéletesen megsemmisült a 163. és a 44. orosz hadosztály, Kuhmonál az 54. hadosztályt teljesen körülfogtuk, összeköttetéseit elvágtuk, és csak idő kérdése, hogy mikor végezhetünk vele. Totvajárvi és Äglájärvi között megsemmisült a 139. és a 75. divízió és Lemettinél a 18. divízió és a 34. tank brigád már körül van fogva, s helyzete teljesen reménytelen. Ha számításba vesszük a szovjet óriási haderejét, úgy ezek a veszteségek jelentékteleneknek látszanak, azonban nem szabad elfelejteniök, hogy itt, északon az orosz nem vethet harcba korlátlan mennyiségű haderőt. Éspedig egyszerűen ezért nem, – mutatott az őrnagy a térképen a Murmanszk vasút keskeny vonalára. Elvinni a sebesülteket, új csapatokat, megfelelő mennyiségű hadianyagot szállítani… mindez időbe, sok időbe telik. Az oroszok, mielőtt megindították volna a háborút, itt fenn olyan erőket összpontosítottak, amikkel, úgy hitték, néhány héten belül letörhetik a finn ellenállást, s egész Finnországot elfoglalhatják. Nos, ezeket az erőket a legnagyobb részben már elhasználták, s az eredmény semmi! Ahhoz, hogy újabb, s még nagyobb erőkkel megismételjék ugyanezt a támadást, az egész háborút újból elő kellene készíteni, s ez itt fenn, az északi rengetegekben nem olyan könnyű feladat.

– Tehát őrnagy úr azt hiszi, hogy az orosz egyelőre nem képes jelentősebb támadást indítani?

– Nem szokásom jósolni, de azért bátran kijelenthetem, hogy a Lagodától a Jeges-tengerig eső frontszakaszon a tél folyamán nem kell olyan orosz hadműveletektől tartanunk, amelyek komolyabb fenyegetést jelenthetnének számunkra. Nyugodt lélekkel elmondhatjuk, hogy az oroszok számítását, miszerint rövid idő alatt lerohanhatnak bennünket, egyszer s mindenkorra áthúztuk, s ezzel a háború sorsa tulajdonképpen már el is dőlt. A szovjet hibás számítás alapján indította meg ezt a háborút, s ellenálló képességünket nagyon lebecsülte. Hibáját a tél folyamán csupán egy frontszakaszon, a karéliai földszorosban korrigálhatja némiképp: ott ugyanis Leningrád közelében átszervezheti frontját és szinte tetszés szerinti mennyiségben vethet be csapatokat. Ezért, azt hiszem, nem tévedek, ha az állítom: a háború további szakaszát az fogja jellemezni, hogy az orosz a karjalai-földszorosban hatalmas erők bevetésével igyekszik majd eredményeket elérni. Hogy nekünk igen korlátolt erőinkkel ezt mennyiben sikerül majd feltartóztatni, azt a jövő fogja megmutatni.

– Őrnagy úr azt mondotta, hogy a háború sorsa már el is dőlt: hogy érti ezt? Hiszen a szovjet, ha máshol nem, a karjalai-szorosban még mindig képes lenne olyan eredményeket kicsikarni, amelyek a jelenlegi hadi helyzetet lényegesen megváltoztathatják. És ha jól értettük, őrnagy úr, csupán azt mondotta, hogy itt fenn, északon a tél folyamán már nem várható orosz támadás, azaz sejteni engedte, hogy a tél elmúltával itt is újból megindulhatnak a harcok. Tehát mi várható akkor, ha majd beköszönt a nyár?

– Igen azt mondottam, hogy a háború sorsa tulajdonképp már eldőlt. S ha tekintetbe vesszük, hogy mi volt Oroszország célja, úgy azt hiszem, Önök is igazat adnak nekem. Az oroszok egész felvonulási terve, továbbá a Kuusinen-féle finn ellenkormány felállítása mind azt bizonyítják, hogy a szovjet egész Finnország elfoglalását és bolsevizálását tűzte maga elő, s azt remélte, hogy ezt rövid időn belül végre is tudja hajtani. Ez nem sikerült. Természetesen kétség sem fér hozzá, hogy Oroszország, ha akarja, végül is maga alá gyűrhetné Finnországot. Azonban jusson eszükbe mindaz, amit erről a háborúról előbb mondottam: ez csupán csak a nyitánya egy nagyobb sakkjátszmának, amely még tulajdonképp el sem kezdődött. És mint ahogy a sakkjátékos sem hajlandó egy parasztért királynőt, vagy bástyát áldozni, ugyanúgy a jelen helyzetben az oroszok sem akarnak túlságosan nagy árat fizetni Finnország birtokáért, mely az ő játszmájukban csak a paraszt szerepét tölti be. Ha sikerült volna rajtaütésszerűen végezni Finnországgal, s a háborús sakkjátszma többi szereplőit kész tények elé állítani, úgy minden rendben lenne. Ez azonban nem sikerült, az oroszok „játéknyitását" mi megzavartuk. Nem hinném, hogy a szovjet eltúlozná ennek a hadszíntérnek a jelentőségét és makacsul kitartana eredeti szándéka mellett, különösen akkor nem, ha ez azzal fenyegetné, hogy túlságosan korán belekeveredhet a nagyhatalmak háborújába. A szovjet nem

belekeveredni, hanem beavatkozni akar az európai háborúba, de akkor és úgy, ahogy és amikor ő akarja. Ma még, amikor az európai hadi helyzet kialakulatlan óvakodni fog attól, hogy belesodródjon a háborúba.

– Mindebből tehát mi következik?

– Lehet, hogy az urak túlságosan merésznek tartják majd a kijelentésemet, de én úgy hiszem: a szovjet, miután terve Finnország gyors lehengerlésére nem sikerült, megkísérli, hogy ezt a háborút minél hamarabb befejezze. Valamelyik frontszakaszon igyekezni fog némi sikereket felmutatni, hogy így presztízsét megmentse, de azután befejezi a háborút. S mivel itt fenn, északon egyelőre nagyobb támadás lehetetlen, bizonyos vagyok benne, hogy a közeljövőben igen kemény harcokra lehetünk elkészülve a karjalai-szorosban.

– Megvédheti-e tehát Finnország határait?

– Erre a kérdésre a háború jelenlegi szakaszában még nem adhatok választ. Kérdés, hogy az oroszok várható offenzívája a karjalai-földszorosban milyen eredményeket fog elérni. Lehet, hogy a békekötésben meg tudjuk őrizni egész területünket, lehet azonban, hogy a szovjet már presztízs okokból is azt fogja követelni, hogy területünk egy részét, valószínűleg épp a karjalai-földszorost, adjuk át nekik. Finnországot azonban mégis megmentettük és itt egész Finnországról, nem pedig annak egy darabjáról van szó.

– Nagyon szeretnők, ha őrnagy úr néhány szóval megvilágítaná előttünk a finn sikerek titkát, – kérleltük.

– Nézzék kérem, – ült le őrnagyunk az asztal mellé, s piros ceruzájával hatalmas nyilakat rajzolt be a térképbe –, itt fenn, az északi rengetegekben nem lehet szó összefüggő frontokról. Az ellenség áthatolhatatlan őserdőkben nem fejtheti ki frontálisan az erejét, hanem kénytelen oszlopokban nyomulni előre, úgy, ahogy itt a nyilak mutatják. A tankok, teherautók, ágyúk csak arra mehetnek, ahol út van, így tehát számunkra nagyjából adva vannak az ellenfél előnyomulási vonalai. De ezek között a vonalak között ott van az erdő … és az erdő a miénk! A finn hadsereg egész felszerelése, kiképzése az erdőségekben vívott harcra van tervezve, s azt hiszem, ma már nyugodtan és dicsekvés nélkül állíthatom, hogy a finn katona a saját, különleges terepén páratlan az egész világon.

– Igen, az erdő, – mosolygott az őrnagy, s szeme messze révedt, mintha a hófedte fenyvesek rengetege felett kalandozott volna –, mi az erdő gyermekei vagyunk, s az erdő megvédi fiait. A katonáim úgy ismerik a terepet, mint a tenyerüket s éjszaka is halálos biztonsággal mozognak rajta. Láthatatlanok, mint a kísértetek és mindig váratlanul bukkannak elő. Amellett a mi katonáink megszokták azt, hogy kis csoportokban, sőt ha kell, teljesen egyedül harcoljanak. Természetesen az ilyen hadviseléshez elengedhetetlenül szükséges, hogy abszolút megbízhassunk az

embereinkben, hiszen ők sokszor teljesen magukra hagyva, minden felügyelet nélkül küzdenek. Nézzék, egyetlen emberem kezében a finn automatapisztollyal esetleg többet ér száz orosznál. Épp azért, mert egyedül van, sokkal mozgékonyabb, sokkal könnyebben eltűnhet. S mert egyedül van, a saját fejével gondolkozik; tudja, hogy csak akkor győzhet, ha kihasználja a terep minden előnyét, ha meglepetésszerűen támad. Az a száz orosz itt van, mert iderendelték. De nem érdekli a küzdelem, hiszen tőle idegen dolgokért harcol. Valahonnan a nagy orosz pusztáról hozták ide, s a mi erdőnk ismeretlen, ijesztő számára. Az a száz ember ebben a szokatlan környezetben esetlen, nehézkes nyáj, s ha már ki van éhezve, el van csigázva, könnyen elhagyja magát. És a mi járőreink gondoskodnak arról, hogy elcsigázott, kimerült, éhes legyen: egy pillanatra sem hagynak nyugtot nekik! – mosolyodott el az őrnagy. – Az oroszoknak itt hiába van harckocsija, ágyúja, repülőgépe; ha nem ismerik az erdő törvényeit, ha nem tudnak az erdővel szövetségben harcolni, úgy az erdő fiai végeznek velük!

Este van, midőn hazafelé indulunk őrnagyunk meleg fedezésékéből. Odakünn ragyogó ezüstös holdfényben fürdik a táj. Mint a megannyi hatalmas gránátos, egyenesen, mereven állnak a hóborította fenyők: erdő, erdő, erdő, ameddig csak ellát a szem. Az őrnagy kinyújtja a kezét:

– Látják, ezek mind az én katonáim. Millió és millió fenyő áll őrséget. Szuomi határán; elfogják az ellenséges harckocsit, elrejtik a finn katonát: mi az erdő fiai vagyunk, s az erdő együtt harcol velünk!

„Tuta” a szakaszparancsnok

A fenti „Tuta” becenév Balogh József magyar királyi főhadnagyot takarja, aki 1917. szeptember 17-én született a Zala-megyei Zalaszentbalázson. Egyszerű polgári család gyermekeként hithű római katolikus nevelésben részesült és a nagykanizsai vasutas főtiszt édesapja szigorát csak édesanyja féltő szeretete oldotta. 1924-től kezdi meg az elemi iskolát, majd 1928-ban a nagykanizsai Római Katolikus Főgimnázium tanulója lesz, melynek elvégzése után a nagykanizsai Felső kereskedelmi iskolát 1937. május 15-én fejezte be. A gondtalan diákévek után kalandvágyból, vagy erős elhatározásból, de az 1939. december 16-án megjelent a finnországi magyar önkéntesek toborzására, a Budapest, Szentkirály út 8. alatti toborzóirodába és az elsők között jelentkezett.

A nagykanizsai szakasznak lett a parancsnoka., zászlósként, majd hadnagyként. A kiutazás viszontagságairól már írtunk az előzőekben, ezért ezt most nem részletezem. A finn önkéntesség alatt „Balogh Tuta” szívét is megérintették a csinos finn lányok, (melynek tanúságául, a hagyatékában talált fényképek és 3 db női sapkagomb, melyet emlékül hozott haza Finnországból). Majia Sonini finn emlékeiben így élnek a magyarok: *„A magyarok énekeltek! Ez csak egyszeri eset volt. Azt hiszem négyen voltunk. Nem emlékszem, hogy ki volt ott, az a Tuta (Balogh József zászlós) legalább ott volt. És mintha rémlene, hogy a lábaidat is össze kellett verni…”*[24] Kint létének eseményeit részletesen nem ismerjük, de egyike volt annak a 17 magyar tisztnek, akik Mannerheim marsalltól megkapták a finn Fehér Rózsa Rend II. osztályának kitüntetését.

1940-41-ben a szombathelyi Harckiképző bombázó iskoláját végzi el, mint pilóta, többek között olyan jeles osztálytársakkal, mint Zimmermann József, Pénzes Gyula, vagy Németh János.

1942-ben a székesfehérvári Magyar királyi harckiképző repülő ezrednél találjuk, mint az 1. megfigyelő század hadnagyát. Olyan későbbi nagy repülősök kerülnek ki a kezei közül, mint Flóznik Ervin, a „kis Háry”, Málnási, vagy Trangoni őrmester.

A háborúban eltöltött további sorsáról nem tudunk, csak annyit, hogy 1944. október 15-én a németellenes és antifasiszta magatartásáért a németek letartóztatják, de a német összekötő tisztet megvesztegeti cigarettával és alkohollal, így október 17-én Dr. Vályi Nagy Tibor orvos százados segítségével a székesfehérvári kórházba került, állítólagos vakbél gyanúval. Beosztásából azonnali hatállyal felmentették, a repüléstől, mint megbízhatatlant letiltották, deportálásától csak a kórházi főorvos azon közbenjárása mentette meg, miszerint esetében azonnali műtétre le-

[24] Vilisics Ferenc – Niiana Ala-Fossi: Rubicon Történelmi Magazin. 2009/9. 19. p.

het szükség. Gyógyulása után Ausztrián át Kanadába menekült, ahol némi nélkülözés után 1955-től 27 évig a Petro Canada Rt.-nél dolgozott, ahonnan 1982-ben nyugdíjazták. Idegen földön két gyermeke született, Zsuzsa és László.

Zsuzsa lánya két unokával ajándékozta meg, Mihállyal és Mátyással. Sajnos a legnagyobb akaratom ellenére sem tudtam velük felvenni a kapcsolatot, vagy nyomukra akadni. Balogh József a finnországi kalandjairól szinte soha nem beszélt senkinek. Megtartotta magának a fagyos finn hómezők titkait és az átélt élmények egész garmadáját. Vizsla kutyájával járt vadászni a kanadai erdők rejtekén, felesége halála után nem nősült újra.

Így vallott erről egy 1981 áprilisában az édesanyjának írt levélben 64 esztendősen: „Magamról is írjak, Treff hűséges kutyámmal élünk ebben a nagy házban. Próbálom magánéletemet minél kellemesebbé tenni kedves jó barátok mellett, igen kedves jó megértő halász-vadász, kiránduló partnerem Valeszka, – bizonyára emlékeztek rá – aki igen figyelmes rám, ő is egyedül van, férje, jó cimborám, Baranyay Jóska egy éve halt meg Zsuzsa feleségem előtt.

Valeszkához régi barátság fűz, ő nem akar már férjhez menni és én sem akarok még egyszer nősülni, gyerekeink is jól elvannak egymással és így szép családi légkör alakult ki, amiben szeretnek és tisztelnek bennünket. Így igen kedvesen, figyelmesen egymás iránt próbáljuk minél hangulatosabbá tenni az életünket. A sorsnak kifürkészhetetlen ajándéka ez…”

Itt ér véget Balogh József „Tuta” levele és ér véget az ő története is. 1995-ben messze földön adta át lelkét a teremtőjének, úgy, hogy soha sem veszítette el magyarságát. Isten veled Tuta!

Utószó

A finnek végül elbuktak. Dávid és Góliát harcában csak ritkán győz a gyengébb fél. A háború véget ért, de a szabadságukért küzdő finnek mikor kénytelenek voltak tűzszüneti tárgyalási delegációt küldeni Moszkvába, akkor is összeszorított fogakkal küzdöttek március 6-tól-15-ig, a fegyverletételig.

1940. március 13-án 11 órakor minden fronton elhallgattak a fegyverek.

A finn hadsereg összlétszáma nem érte el a 250 000 főt. A finn hősi halottak száma mintegy 25 000 fő volt, s a sebesültek száma mintegy 45 000 katona lehetett. Az oroszok hallgattak a veszteségeikről, de a szakértők az ember veszteségüket 200 000 főre becsülték. Drága árat fizettek a nagyra vágyó terveikért.

A finn katonai ellenállás végül is elérte célját, Finnország független és szabad ország maradt, a magyar önkéntes alakulat segítségével.

Mannerheim marsall a finn hadsereg parancsnokának szavaival búcsúzunk el, a bátor, magyar önkéntesektől:

„A mai napon, amikor elhagytátok Finnország földjét, még egyszer köszönetet mondok nektek férfias elhatározásotokért, hogy testvérnépeteknek, a finneknek a szükség órájában segítségére jöttetek, s készségetekért, mellyel itteni feladataitokat teljesítettétek. Örömmel szolgált, hogy benneteket katonailag jól fegyelmezett, jó csapatot oszthattam be hadseregünkbe. Saját kívánságotokra a béke megkötése után is visszatartottalak a tűzvonalban. Igen örülök, ha Finnország védelmezői közt eltöltött időtök hasznos volt részetekre, s benneteket új tettekre serkentett.

További életetekre sok sikert kívánok nektek, a magyar testvérnépnek pedig fényes és boldog jövőt!”

Képek

Kémeri-Nagy Imre, százados

A téli háború harcai fényképeken

Carl Gustaf Emil von Mannerheim, marsall

Finn katonák téli felszerelésben

Finn katonák

Csoportkép egy ritka, „békés” pillanatban

Kémeri-Nagy Imre, finn tolmácsnő, Balogh József

Héjjas Iván és Kémeri-Nagy Imre

Abaffy László, hadapród

Balogh „Tuta” József, hadnagy fényképe…

Kiállittatott 1941. évben.

az igazolvány tulajdonosának aláirása.

131. r. sz. PALLAS NYOMDA BUDAPEST

Születési év és hely:	1917. Zalaszentbalázs.
Illetőségi hely:	Nagykanizsa.
Avatási év:	1937.
Mily kitüntetések viselésére jogosult:	Signum Laudis hadiszalagon, kardokkal. Finn fehér rózsa lovagrend második osztályú keresztje. Felvidéki emlékérem.

74. tsz Érvényes 1941. évre.

Igázolom, hogy Balogh József m. kir. hadnagy a m. kir. „Nagy Lajos király” 6. h. gye. I. zlj.-nál teljesit tényleges szolgálatot.

P. H.

…és katonakönyve

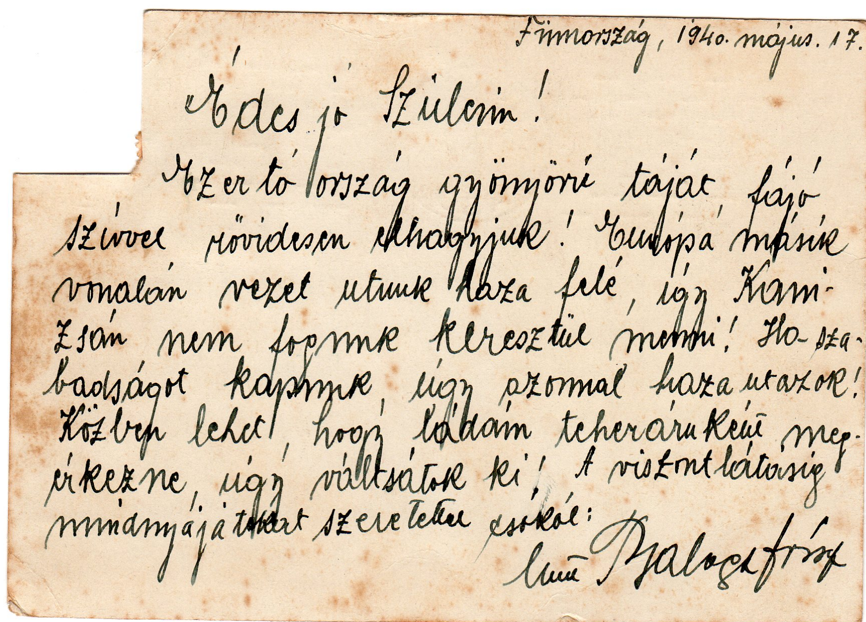
Balogh József, hadnagy díszegyenruhában

Egy önkéntes levele Finnországból

Szüleinek szóló képeslap Finnországból

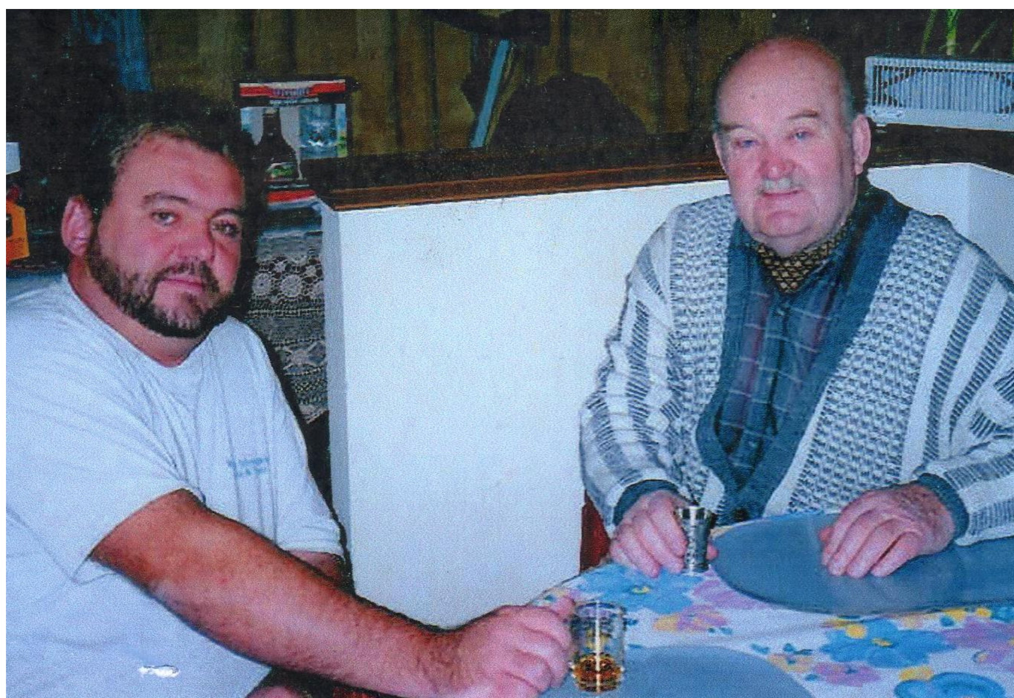

Finnország, 1940. május. 17.

Édes jó Szüleim!

Ezer tó ország gyönyörű táját fájó szívvel rövidesen elhagyjuk! Európa másik vonalán vezet utunk haza felé, így Kanizsán nem fogunk keresztül menni! Ha szabadságot kapunk, úgy azonnal haza utazok! Közben lehet, hogy ládáim teheráruként megérkezne, úgy váltsátok ki! A viszontlátásig mindnyájatokat szeretettel csókol:

fiuk Balogh József

Nyugdíjasként fiával calgary-i otthonában

Békássy Vilmos, hősi halott zászlós

Pirity Mátyás, hadnagy

Kémeri Nagy Imre századost és a hazatérő magyar különítményt Oscar Enckell finn altábornagy búcsúztatja a kikötőben

A tárgyalt időszak finn tisztségviselői

Kormányzók

Per Evind Stinhufvud (1861-1944)	1917. XI. 27. – 1918. XII.
Carl Gustav Emil Mannerheim (1967-1951)	1918. XII. – 1919. VI.

Elnökök

Carl J. Stahlberg (1865-1952)	1919. VII. 25. – 1925. II. 28.
Lauri Leander (1883-1942)	1925. III. 1. – 1931. II. 28.
Per Evind Stinhufvus (1961-1944)	1931. III. 1. – 1937. II. 28.
Kyösti Kallio (1873-1940)	1937. III. 1. – 1940. XI. 28.
Risto Ryti (1889-1956)	1940. XII. 19. – 1944. VIII. 1.
Carl Gustav Emil Mannerheim (1867-1951)	1944. VIII. 4. – 1946. III. 4.
Juho Kusti Paaskivi (1870-1956)	1946. III. 9. – 1956. II. 29.

A téli háború magyar önkénteseinek névsora

Abaffy László	hadapród	Benke József	gyalogos
Adrigán Ferenc	gyalogos	Berényi László	gyalogos
Akantisz László	gyalogos	Berghoffer László	gyalogos
Androsits János	gyalogos	V. Berki Imre	gyalogos
Antritter László	gyalogos	Bickó Mihály	gyalogos
Argyelán Mátyás	gyalogos	Bíró János	gyalogos
Babinszky László	gyalogos	Blahó Rezső	gyalogos
Babos Gábor	gyalogos	Ifj. Bodnár András	gyalogos
Babos László	gyalogos	Bohuny Gyula	tizedes
Bacsics Árpád	karpaszományos	Bojza Ferenc	gyalogos
Bagi Sándor	karpaszományos	Bolla József	szakaszvezető
Bakonyi István	karpaszományos	Bóna Lajos	gyalogos
Bakos István	karpaszományos	Bor Gyula	gyalogos
Ballók Benjámin	gyalogos	Borbíró Hugó	hadapród
Balog J. Géza	gyalogos	Bordán László	őrvezető
Balogh József	zászlós	Boros László	gyalogos
Bánhegyi József	gyalogos	Böcskey László	gyalogos
Bara Géza	gyalogos	Bökönyszegi József	gyalogos
Bara János	hadapród	Bródi János	gyalogos
B. Baranyi Miklós	gyalogos	Bubán Kálmán	gyalogos
Bartha Gyula	szakaszvezető	B. Csáki József	gyalogos
Bartha János	tábori lelkész	V. Czár Lajos	zászlós
Bartha László	gyalogos	Cseh Ferenc	őrvezető
Bedő Ferenc	tizedes	Cseh László	őrvezető
Békássi József	gyalogos	Cseh László	gyalogos
Benedek Sándor	tizedes	Csenki Antal	tizedes

Csicsák Ferenc	gyalogos
Csíz Lajos	gyalogos
Csutkay Ernő	zászlós
Csutkay Jenő	gyalogos
Danó Sándor	gyalogos
Danos Sándor	gyalogos
Darázs László	gyalogos
Debreczeni Imre	tizedes
Dienes Béla	gyalogos
Dobó Imre	gyalogos
Dobossy Imre	gyalogos
Domán Kálmán	gyalogos
Dragán János	gyalogos
Dugovics József	gyalogos
Duhanger Emil	gyalogos
Eke Ferenc	tizedes
Erdei Miklós	tizedes
Erdélyi Imre	tizedes
Erschinger Antal	gyalogos
Érsek Ferenc	gyalogos
Farkas György	tizedes
Farkas József	gyalogos
Farkas Péter	gyalogos
Farkas Zoltán	gyalogos
Fehér Vendel	gyalogos
Fekete József	gyalogos
Fenyvesi György	gyalogos
Filák József	gyalogos
Filip József	tizedes
Fülöp Sándor	gyalogos
Fülöp János	gyalogos
Gaál István	szakaszvezető
Gabristyák Antal	tizedes
Gál József	tizedes
Galambos Gusztáv	gyalogos
Gergely Ferenc	gyalogos
Giricz István	gyalogos
Giricz R. László	gyalogos
Dr. Gosztola Béla	karpaszományos
Götz Gyula	tizedes
Gráf István	gyalogos
Gregász János	gyalogos
Grivácz István	gyalogos
Gulyás Bálint	gyalogos
Gyárfás Jenő	tizedes
Györkös Péter	gyalogos
Háder Ferenc	gyalogos
Hajdú Imre	őrvezető
Hajdú János	őrvezető
Halász Ferenc	gyalogos
Haller József	gyalogos
Handl Gábor	gyalogos
Hárfa János	őrvezető
Harman Károly	gyalogos

Hartmann Miklós	gyalogos	Kádár Gyula	tizedes
Hauser István	gyalogos	Kádár Gyula II.	gyalogos
Hazir Ramada	gyalogos	Kaiser Szilárd	gyalogos
Házy Tibor	tizedes	Káplár Ferenc	gyalogos
Hegyei Béla	gyalogos	Kappéter Ferenc	gyalogos
Herceg Péter	gyalogos	Kaszás Lajos	gyalogos
Holes Dániel	gyalogos	Kémeri-Nagy Imre	főhadnagy
Horváth Gyula	gyalogos	Kiss András	tizedes
Horváth István	tizedes	Kiss Bálint	gyalogos
Horváth István II.	tizedes	Kiss Ferenc	gyalogos
Horváth János	őrvezető	Kiss Gyula	tizedes
Horváth József	gyalogos	Kiss Imre	gyalogos
Horváth Károly	gyalogos	Kiss Sándor	tizedes
Horváth László	zászlós	Kloyzik István	gyalogos
Horváth Sándor	zászlós	Komáromy Edömér	őrvezető
Hubert József	gyalogos	Komondy István	gyalogos
Hugyecz László	őrmester	Korpás József	őrmester
Hunyady András	tizedes	Korpos András	szakaszvezető
Illés Néző László	gyalogos	Kósa Ferenc	gyalogos
Ivancsik István	gyalogos	Kósa Géza	gyalogos
Jakabfy György	gyalogos	Kostiján György	gyalogos
Jandó László	őrvezető	Kovács András	gyalogos
Jäger Nándor	őrvezető	Kovács Béla	gyalogos
Juhász Géza	gyalogos	Kovács Gábor	szakaszvezető
Jurasits János	gyalogos	Kovács Géza	gyalogos
Kaniczky András	őrvezető	Kovács György	őrvezető
Kádár Albert	gyalogos	Kovács Gyula	gyalogos

Kovács Imre	őrvezető	Lipták István	gyalogos
Kovács József	őrvezető	Lisz Béla	tizedes
Kovács Lajos	tizedes	Liszkóczi Gábor	tizedes
Kovács Nagy László	gyalogos	Lovász Károly	szakaszvezető
Kovács Zoltán	gyalogos	Lőricz Győző	hadapród
Ifj. Kováts Béla	gyalogos	Maár János	tizedes
Kökény József	zászlós	Magossányi László	gyalogos
Köteles András	gyalogos	Majtényi Béla	gyalogos
Krén Lajos	gyalogos	Marcziy András	őrvezető
Krisár Pál	gyalogos	Márk Jenő	gyalogos
Kristóf Antal	gyalogos	Márkus János	gyalogos
Kubinszky János	tizedes	Máté Lajos	gyalogos
Kucsera István	tizedes	Mázló Zsigmond	gyalogos
Kukely János	gyalogos	Meng Balázs	őrvezető
Kun László	gyalogos	Mester József	gyalogos
Kupás Gyula	gyalogos	Mészáros János	gyalogos
Kurencs István	tizedes	Mészáros László	gyalogos
Lábas Béla	tizedes	Mihály Tibor	gyalogos
Laskai Gábor	gyalogos	Miklós József	hadapród
Lassú Gyula	gyalogos	Mikó Lajos	gyalogos
Lázár Pál	gyalogos	Mráz András	gyalogos
Lázár Sándor	gyalogos	Muraközy Tamás	gyalogos
Lehóczky László	gyalogos	Nádassy Zoltán	gyalogos
Lencz József	gyalogos	Nagy István I.	szakaszvezető
Lengyel István	gyalogos	Nagy István II.	gyalogos
Lestyán István	gyalogos	Nagy Lajos	gyalogos
Lévy István	gyalogos	Nagy Miklós	gyalogos

Nagy Sándor I.	gyalogos	Ráday László	zászlós
Nagy Sándor II.	gyalogos	R. Czakó József	gyalogos
Nagy Sándor III.	gyalogos	Rechtzügel Vilmos	gyalogos
Nagybalog József	tizedes	Rompai Imre	őrvezető
Nemes Sándor	szakaszvezető	Romvári Károly	gyalogos
Németh István	szakaszvezető	Róth Pál	gyalogos
Okolicsányi András	karpaszományos	Rudits József	tizedes
Oláh István	gyalogos	Sághy József	őrvezető
Oláh József	gyalogos	Sántha József	gyalogos
Oláh Lajos	gyalogos	dr. Sápy László	segédorvos
Orbán Antal	gyalogos	Schiszler Béla	gyalogos
Orosz György	gyalogos	Schwartz Domonkos	tizedes
Pálmafi Béla	gyalogos	Ifj. Schwartz János	gyalogos
Pándy Péter	karpaszom. őrm.	Seress Lajos	tizedes
Pap József	gyalogos	Simkó András	gyalogos
Pap László	őrmester	Sípos László	gyalogos
Pap Sándor	gyalogos	Ifj. Sipőcz János	gyalogos
Patarcic Antal	karpaszom. őrm.	S. Kovács Sándor	gyalogos
Perekó István	gyalogos	Somogyvári Dezső	gyalogos
Péter István	zászlós	Soós Sándor	szakaszvezető
Péter László	hadnagy	Sóvágó Endre	gyalogos
Polgár László	hadnagy	Stagl Ferenc	gyalogos
Polyák Imre	gyalogos	Stenmann Miklós	gyalogos
Porkoláb László	gyalogos	Szabó Gyula	gyalogos
P. Szabó Lajos	gyalogos	Ifj. Szabó István	gyalogos
Puskás András	gyalogos	Szabó József	gyalogos
Rab Ferenc	gyalogos	Szabó Miklós	karpaszományos

Szabó Pál Béla	őrvezető	Szőke László	gyalogos
Szabó Rezső	gyalogos	Szűcs István	gyalogos
Szabó Zoltán	gyalogos	Szűcs László	gyalogos
Szakál I. László	gyalogos	Tamási János	őrvezető
Szalai Mihály	gyalogos	Dr. Tasnádi László	zászlós
Szallai Rezső	gyalogos	Tersztenyák Mihály	gyalogos
Szalóki József	gyalogos	Tihanyi Béla	gyalogos
Szalóki Mihály	gyalogos	Torma F. Péter	tábori lelkész
Szántó Gábor	őrvezető	Tóth Antal	gyalogos
Szaszko József	őrmester	Tóth Barnabás	őrvezető
Szatmáry-Király Ádám	hadnagy	Tóth Béla	gyalogos
Százi Frigyes	gyalogos	Tóth Elemér	gyalogos
Szecskó Ignác	gyalogos	Tóth Endre	tizedes
Szeghalmi Ferenc	őrvezető	Tóth Fekete Pál	gyalogos
Székely Albert	gyalogos	Tóth Ferenc	gyalogos
Szembratovics Sándor	gyalogos	Tóth István	gyalogos
Szentes Lajos	őrvezető	Tóth Imre	gyalogos
Ifj. Sziber József	gyalogos	Tóth József	gyalogos
Szilágyi Gyula	gyalogos	Tóth Károly	gyalogos
Szilágyi István	gyalogos	Tóth Lajos	gyalogos
Szilágyi József	zászlós	Tömöri András	gyalogos
Szilágyi Lajos I.	gyalogos	Tulkán Miklós	gyalogos
Szilágyi Lajos II.	tizedes	Ungvári István	gyalogos
Szombaty József	gyalogos	Valódi Imre	tizedes
Szontágh Emil	gyalogos	Váradi Gábor	karpaszományos
Szosznyák János	gyalogos	Váradi Zoltán	gyalogos
Szoták János	gyalogos	Varga István	gyalogos

Varga József	gyalogos
Várkonyi József	gyalogos
Várnai Tivadar	gyalogos
Vass János	hadnagy
Vasuth Mihály	őrvezető
Vékonyi Ferenc	gyalogos
Veress Imre	gyalogos
Veress László	tizedes
Veress Sándor	gyalogos
Vicián János	gyalogos
Vida Gyula	gyalogos
Vida Pál	gyalogos
Víg József	gyalogos
Vikor László	hadapród
Vitányi István	gyalogos
Vladár Gyula	gyalogos
Vörös Antal	szakaszvezető
Viránszky János	gyalogos
Zump Béla	gyalogos
Zvornyik Béla	gyalogos

Irodalom és forrásjegyzék

A finn–orosz háború háttere (Egyedül Vagyunk, 1939/12. 14–20. p.)
A finn–orosz konfliktus stockholmi szemüveggel (Népszava, 1939. dec. 1. 3. p.)
Ahol imádkoznak a magyarokért. Finnországi emlékek (Református Élet, 1940. febr. 3. 3–4. p.)
A nagy finn győzelem névtelen hősei (Esti Újság, 1940. jan. 12. 5. p.)
A téli háború magyar önkénteseinek névsora (Négykezes. Nelikätisesti. Magyar–finn folyóirat, 1989/4. 46–47. p.)
Az északi fény (Esti Újság, 1940. jan. 4. 1. p.)
A finn csoda (Esti Kurír, 1940. febr. 14. 5. p.)
A finn háború geográfus szemmel (Nemzeti Újság, 1940. jan. 24. 3. p.)
A finn nép magatartása legyen példa a nemzeti egységre (Esti Kurír, 1939. dec. 4. 5. p.)
A finn–orosz háború egy hónapja (Esti Újság, 1940. jan. 4. 2. p.)
Barabás Endre: Karjalában… (Új Magyarság, 1939. dec. 17. 11. p.)
Bartha János: Önkéntesek a finn–orosz háborúban: mi nyugattal voltunk együtt: egy tábori lelkész visszaemlékezései (Edelényi Városi Könyvtár, 1993. 18 p.)
Bognár József: Ez Finnország – Suomi (Magyarság, 1939. dec. 1. 8. p.)
Churchill, Winston: A második világháború (Európa Könyvkiadó, Bp. 1989)
Csekey István: Suomi lelke (Kelet Népe, 1940/6. márc. 15. 15. p.)
Dolmányos István: Finnország története. Gondolat Kiadó (1972.)
Erdeős László, nemes: Finnország szabadságharca (A Magyar–finn Társaság kiadása, Bp.1942)
Erdeős László: Finnország szabadságharca Magyar–finn Társaság (1941.)
Erdeős László, nemes: A finn–orosz háború. (Északi Rokonaink, 2. 1940. márc. 103–112. p., 2. rész: Északi Rokonaink, 3. 1940. dec. 158–166. p.)
Erdeős László, nemes: Mannerheim tábornagy, Finnország nemzeti hőse. Északi Rokonaink, 6. 1942. (jan.) 65–71. p.
Földi Pál: Egy elfelejtett háború (Anno Kiadó, 2002)
Izsák-Gyarmathy László: Fehér vihar (Új Magyarság, 1939. dec. 7. 7. p.)
Jánosy István: Nagy Elemér (Életünk, 1997/4. 507–521. p.)
Juhász Vilmos: Finnország. A negyvenezer tó országa (Újság, 1939. dec. 10. 9. p.)
Julier Ferenc: A finn hadvezetés (Uj Magyarság, 1939. dec. 17. 6. p.)
Julier Ferenc: A finn harcmodor (Függetlenség, 1939. dec. 21. 4. p.)

Julier Ferenc: A finn szabadságharc. Magyar Szemle, 1940/2. (febr.) 151–155. p.
Gulácsi Irén: Üzenet Suomibe (Pesti Hírlap, 1939. dec. 10., 5. p.)
Gyeborin: A világháború (Bp. Zrínyi kiadó, 1961)
Kannisto, Artur: Mannerheim tábornagy és a Finn-Ugor Társaság (Turán, 1942/2. 63–66. p.)
Kósa János: Mannerheim tábornagy (Bp., 1940. Vietorisz, 32 p.)
Lappalainen, Pekka: András, a finn téli háború veteránja (Szabadhajdú, 1996. nov. 8. 3. p.)
Mannerheim, G.: A téli háború (Püski kiadó, Bp. 1997)
Mannerheim, Finnország tábornagya (Finnország, 1942/1. 5. p.)
Mereckov: A nép szolgálatában (Bp. Zrínyi kiadó, 1976)
Pacer Ernő: A 104 napos finn háború (Finnország 1940. Szerk.: Nagy Iván, vitéz. Budapest, 1940. Magyar–Finn Társaság, 195–201. p.)
Pados Pál: Finnországi mozaik (Pesti Hírlap, 1939. dec. 17. 10. p.)
Paikert Géza: A finn példa (Északi Rokonaink, 8. 1943. (ápr.) 9–11. p.)
Pergel Antal: Harag és elfogultság nélkül (Püski kiadó, Bp. 2010)
Ruprecht Antal: Újabb adalékok a Téli Háború magyar önkénteseiről (Négykezes. Nelikätisesti. Magyar–finn folyóirat, 1984/4. 40–45. p).
Simonyi Mihály: Heinolában, ötezer menekülő között (Új Magyarság, 1939. dec. 12. 7. p.)
Simonyi Mihály: Helsinki némán és sötéten készül a december 6-i finn szabadságünnepre (Új Magyarság, 1939. dec. 6. 5. p.)
Simonyi Mihály: Helsinkiben semmit se tudnak a „heves" orosz támadásról (Új Magyarság, 1939. dec. 7. 7. p.)
Stockholmban így látták a finn–orosz konfliktus okait – a béke utolsó óráiban (Esti Ujság, 1939. dec. 1. 7. p.)
Sütő László: Rácz István. Magyarok Finnországban 8. (Új Dunántúli Napló, 1995. aug. 9. 8. p.)
Szürke kis háború? A finn–szovjet háborúról 1939–40-ben (Négykezes. Nelikätisesti. Magyar–finn folyóirat, 1989/3. 35–43. p.)
(Tráser) [László]: Finnek és a Vörös Hadsereg. Mi történt 55 éve? (Reggeli Délvilág, 1994. jan. 24. 2. p.)
Vajda Sándor: Mannerheim tábornagy (Újság, 1939. dec. 5. 3–4. p.)
Vándor Kálmán: Dávid és Góliát (Újság, 1939. dec. 10. 11. p.)
Varga Domokos: Finn testvéreink. Kozmosz Kiadó (1982.)